

ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГВОЗДІЙ ВАЛЕНТИН АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 342.951 (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В.А.Гвоздій

*Згодившись за змістом
з іншими примірниками,
що були подані до ради.
Метод*

В. Гвоздій

Київ – 2020

Науковий керівник:

Христинченко Надія Петрівна,
доктор юридичних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Гвоздїй В.А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2020; Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2020.

Зміст анотації. Дисертаційне дослідження є однією з перших спроб на підставі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад адміністративно-правового забезпечення саморегульованого управління як елементу публічного управління, а також адміністративно-правових актів, які регулюють діяльність органів адвокатського саморегулювання, визначити особливості їх адміністративно-правового статусу і сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення.

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу законодавства України та зарубіжних держав охарактеризувати сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування та сформулювати пропозиції і рекомендації щодо його вдосконалення.

Автором уперше визначено методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних організацій у науці адміністративного права, які уявляють собою сукупність об'єднаних системним підходом прийомів і способів збирання, обробки, узагальнення, аналізу, моделювання та оприлюднення відомостей та даних, які, із додержанням вимог достовірності та надійності, характеризують роль, місце, структуру та особливості правового забезпечення самоврядних організацій в їх публічно-правовому аспекті.

У роботі обґрунтовано, що самоврядування уявляє собою один із різновидів управління, метою якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або

територіального співтовариства, а орган адвокатського самоврядування за своєю правовою природою уявляє собою квазі-державний орган, який є суб'єктом публічно-правових відносин, виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних із упорядкуванням адвокатської діяльності шляхом забезпечення незалежності адвокатів, їх захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня адвокатів та створення спеціальних інструментів для виконання вказаних завдань;

На підставі аналізу адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, їх делегованих та дискреційних повноважень, особливостей виконання ними функцій публічного управління (прогнозування, планування, регулювання, координації, обліку та контролю) доведено, що вказані органи здійснюють самоврядне управління, яке входить до формули спеціальності науки адміністративного права, є суб'єктами адміністративно-правових відносин, наділені владними повноваженнями щодо об'єкта управління (адвоката) і мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати вказані об'єкти управління.

Автором удосконалено періодизацію розвитку органів адвокатського самоврядування, яка включає три періоди а) перший (1795-1918 рр.), для якого характерними були відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізації ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування; б) другий (1918-1991 рр.) – існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти за часи радянської влади на території України, домінуюче державне регулювання, спрямоване на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої

влади, для якого характерними були утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; з відсутністю єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів, і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення адвокатами своїх актуальних проблем; з організацією і контролем за їх діяльністю з боку органів державної влади, зокрема, партійного апарату; з прямим втручанням органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, у т.ч. щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів; в) третій (1991 – по т.ч.) – утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України.

У роботі запропоновано класифікацію прав і обов'язків органів адвокатського самоврядування, побудовану за критерієм виконуваних ними функцій. Автором оновлено підходи до сутності гарантій органів адвокатського самоврядування як сукупності загальних та спеціальних умов і засобів реалізації їх прав та обов'язків, що забезпечують їх діяльність, і обґрунтовано їх розмежування на загальні та спеціальні.

У дисертації дістали подальшого розвитку характеристика тенденцій розвитку судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування і типологізація основних підстав судового оскарження суб'єктами у порядку адміністративного судочинства своїх порушених прав та інтересів у сфері адвокатського самоврядування, що включає судові оскарження: а) рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо відмови у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; б) рішень про відмову у порушенні дисциплінарної справи; в) порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України; г) процедури скликання конференції адвокатів; г) процедури порушення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної справи та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; д) накладання дисциплінарних

стягнень за прострочення або несплату щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування.

Автором узагальнено особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах і охарактеризовано дві основні моделі цих органів: а) національна асоціація (Франція, Італія, Іспанія та ін.), що складається із регіональних осередків (членські внески пропорційно розподіляються між центральними та регіональними органами; наявність ієрархічності дисциплінарної практики, тобто можливість оскарження дисциплінарного суду першої інстанції у центральному дисциплінарному суді); б) територіальні адвокатські палати (Німеччина, США, Австрія), що характерно для держав з федеративним устроєм (членські внески залишаються на місцевому рівні, однак за необхідності загальнонаціональні проблеми адвокатської спільноти вирішуються на федеральному рівні).

За результатами наукового аналізу розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування в Україні.

Ключові слова: публічне управління, самоврядне управління, самоврядні організації, делеговані повноваження, адміністративно-правовий статус, органи адвокатського самоврядування.

Список публікацій здобувача

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гвоздій В. А. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адміністративно-правових відносин. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 30–34.

2. Гвоздїй В. А. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 2. С. 81–84.

3. Гвоздїй В. А. Генеза розвитку органів адвокатського самоврядування в західній Європі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 14–17. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/3.pdf.

4. Гвоздїй В. А. Розвиток підходів до розуміння адміністративно-правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. №3 (28). С.38–41.

5. Гвоздїй В. А. Функції органів адвокатського самоврядування у системі органів публічного управління. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №4. Ч.2. С.39–42.

6. Гвоздїй В. А. Збалансованість адміністративно-правового забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 10–14.

7. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти розвитку органів адвокатського самоврядування (1917–1962 рр.). *Правова позиція*. 2020. № 1. С. 22–25.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Гвоздїй В. А. Адвокатура України: історія та сучасність, досвід та перспективи. *Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу* (м. Тернопіль, 25 січня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 5–9.

9. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут адвокатури України як об'єкт наукових досліджень, професійного вивчення і популяризації. *Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції* (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.): у 2-х частинах. Дніпропетровськ, 2014. Ч.2. С. 11–14.

10. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут Адвокатури – запорука розвитку громадянського суспільства. *Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 липня 2015 р.). Київ, 2015. С. 83–85.

11. Гвоздїй В. А. Нова українська європейська адвокатура: напрями розвитку. *Адвокатура України: історія та сучасність*: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького (м. Львів, 24 листопада 2015 р.). Львів, 2015. С. 3–6.

12. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Характеристика і зміст навчальної дисципліни «Адвокатура України: практикум» для курсантів ІКВС та слухачів навчально-професійних програм відомчих навчальних закладів державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ, 2015. С. 448–451.

13. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові відносини у системі органів адвокатського самоврядування. *Європейський вимір реформування публічного управління в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). Київ, 2016. С. 186–187.

14. Гвоздїй В. А. Реформування інституту адвокатури України: загрози і виклики. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2018 р.). Одеса, 2018. С. 27–31.

15. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти функцій органів адвокатського самоврядування. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 60–64.

16. Гвоздїй В. А. Розвиток адвокатського самоврядування як фактор зміцнення національної безпеки. *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 12–14.

17. Гвоздїй В. А. Провідні тенденції адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 86–87.

18. Гвоздїй В. А. Самоврядна організація як інститут захисту прав представників адвокатури у сфері публічного управління. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 71-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2019 р.). Київ, 2019. С. 112-113.

19. Гвоздїй В. А. Розвиток нормотворчості у сфері адміністративно-правового регулювання статусу самоврядних організацій. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 72–75.

20. Гвоздїй В. А. Розвиток органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.). Харків, 2020. С. 33–34.

21. Гвоздїй В. А. Функціональний підхід до призначення органів адвокатського самоврядування як суб'єктів адміністративного права. *Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12–13 лютого 2020 р.). Львів, 2020. С. 40–41.

22. Гвоздїй В. А. Цільові аспекти підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*:

матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті академіка Л. П. Юзькова (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 100–102.

Summary

Gvozdiy V.A. Administrative and legal status of lawyers' self-government bodies. – *Qualification Research as the Manuscript.*

The thesis for degree of Candidate of Juridical Sciences on the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – PJSC «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», Kyiv, 2020; Ternopil National Economic University, Ternopil, 2020.

Annotation content. The dissertation research is one of the first attempts, on the basis of a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of the administrative and legal support of self-regulatory management as an element of public administration, as well as administrative legal acts regulating the activities of advocate self-regulation bodies, to determine the features of their administrative and legal status and to formulate proposals and recommendations for its improvement.

The purpose of the dissertation work is to characterize the essence and features of the administrative-legal status of lawyers' self-government bodies and formulate proposals and recommendations for its improvement based on a comprehensive analysis of the legislation of Ukraine and foreign countries.

The author for the first time defined the methodological foundations of the study of the legal status of self-governing organizations in the science of administrative law, represent a set of methods and methods of collection, processing, generalization, analysis, modeling and disclosure of information and data, combined by a systematic approach, which, in compliance with the requirements of reliability and reliability, characterize the role of, place, structure and features of the legal support of self-governing organizations in their public-law

aspect.

The paper substantiates that self-government is one of the types of management, the purpose of which is to achieve common goals by consolidating and cooperating the efforts of members of a certain professional, educational or territorial community, and the body of advocate self-government by its legal nature is a quasi-state body, which is a subject of public law relations, performs, on behalf of the state, a number of functions related to the preparation of advocacy by ensuring the independence of advocates, their protection from interference in the exercise of advocacy, maintaining a high professional level of advocates and creating special tools for performing these tasks;

Based on the analysis of the administrative and legal status of the lawyers' self-government bodies, their delegated and discretionary powers, the peculiarities of their performance of public administration functions (forecasting, planning, regulation, coordination, accounting and control), it has been proved that these bodies exercise self-governing administration, which is included in the formulas of the specialty of science administrative law, the subjects of administrative-legal relations, endowed with power over the object of management (lawyer) and have the right to issue legally imperative orders, are obliged to comply with the specified management objects.

The author improved the periodization of the development of lawyers' self-government bodies, which includes three periods: a) the first (1795-1918), which was characterized by the relative autonomy of lawyers' self-government bodies and the provision of guarantees for the possibility of exercising their powers to admit new members to the lawyers' corporation, the implementation of disciplinary overseeing the activities of lawyers and upholding professional standards and ethical norms; the presence of supervision by the Ministry of Justice and the corresponding levers of administrative influence by the executive branch; organization, in accordance with the administrative-territorial structure of the judicial system, artificial slowdown by the state of the formation of new bodies of advocate self-government; b) the second (1918-1991) – the existence of a system

of quasi-self-government bodies of the advocacy community during the Soviet era on the territory of Ukraine, the dominant state regulation aimed at nationalizing the advocacy and its subordination to the party apparatus and executive authorities, which were characterized by formations collective bodies of the advocacy community by decisions of state bodies; with the absence of a single national (republican) central self-government body for lawyers, and in fact, artificial division of the community into regional cells in the face of a lack of opportunities for lawyers to solve their pressing problems; with the organization and control over their activities by state authorities, in particular, the party apparatus; with direct intervention of government bodies in all spheres of the legal profession, incl. on admission to membership in the corporation, the implementation of disciplinary practice, support of professional standards; c) the third (1991 – up to now) – the formation and development of national bodies of advocate self-government in an independent democratic Ukraine.

The paper proposes a classification of the rights and obligations of the bodies of advocate self-government, based on the criterion of their functions. The author has updated the approaches to the essence of the guarantees of the lawyers' self-government bodies as a set of general and special conditions and means of exercising their rights and obligations that ensure their activities, and substantiated their division into general and special ones.

The dissertation further developed characteristics of trends in the development of judicial practice related to the implementation of the administrative-legal status of lawyers' self-government bodies and typology of the main grounds for judicial appeal by subjects in the order of administrative proceedings of their violated rights and interests in the field of lawyer self-government, including judicial appeal a) decisions of qualification- disciplinary commissions of the Bar on refusal to issue a certificate of passing the qualification exam; b) decisions to refuse to initiate a disciplinary case; c) the procedure for maintaining the Unified Register of Lawyers of Ukraine; d) procedures for convening a conference of lawyers; d) the procedure for initiating a disciplinary

case by the qualification and disciplinary commission of the Bar and for bringing a lawyer to disciplinary responsibility; e) the imposition of disciplinary sanctions for delay or non-payment of the annual fee for the exercise of the powers of the lawyers' self-government bodies.

The author summarizes the peculiarities of the administrative and legal status of lawyers' self-government bodies in foreign countries and describes two main models of these bodies: a) a national association (France, Italy, Spain, etc.), Consisting of regional cells (membership fees are proportionally distributed between central and regional bodies , the presence of a hierarchy of disciplinary practice, that is, the possibility of appealing the disciplinary court of first instance to the central disciplinary court) b) territorial chambers of lawyers (Germany, USA, Austria), which is typical for states with a federal structure (membership fees remain at the local level, but if necessary national problems of the legal community are resolved at the federal level).

Based on the results of the scientific analysis, proposals were developed for introducing amendments and additions to the legislative and subordinate normative legal acts, which determined the administrative and legal status of lawyers' self-government bodies in Ukraine.

Key words: public administration, self-government, self-governing organizations, delegated authority, administrative and legal status, bodies of advocate self-government.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	13
1.1. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права	13
1.2. Поняття органів адвокатського самоврядування та їх функції у системі органів публічного управління	33
1.3. Становлення та розвиток органів адвокатського самоврядування в Україні: адміністративно-правовий аспект	44
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	88
2.1. Сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування	88
2.2. Права та обов'язки органів адвокатського самоврядування	98
2.3. Гарантії діяльності та юридична відповідальність органів адвокатського самоврядування	115
Висновки до розділу 2	138
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	142
3.1. Особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах	142
3.2. Проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування	164
3.3. Напрями удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування	193
Висновки до розділу 2	208
ВИСНОВКИ	210
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	218
ДОДАТКИ	250

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблеми діяльності та правового статусу органів адвокатського самоврядування набувають нині надзвичайної актуальності, оскільки їх ефективне функціонування обумовлює успішність судової реформи, відновлення довіри громадян до правоохоронних та правозахисних органів. Зміцнення демократичних відносин в українському суспільстві має внаслідок цього зростання потреби фізичних і юридичних осіб в отриманні кваліфікованої правової допомоги. Натомість це призводить до зростання кількості адвокатів та їх затребуваності: якщо станом на листопад 2014 р. у лавах адвокатської спільноти перебувало 28019 осіб, то у листопаді 2019 р. – вже 53262.

Забезпечення незалежності адвокатів, вирішення питань їх захисту та сприяння професійному розвитку Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» віднесено до завдань органів адвокатського самоврядування. У діяльності органів адвокатського самоврядування – Національної асоціації адвокатів України, з'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої ревізійної комісії адвокатури, Конференції адвокатів регіону, Ради адвокатів регіону, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії та Ревізійної комісії регіону – виявляється самоврядне управління, яке паспортом спеціальності 12.00.07 віднесено до формули спеціальності «адміністративне право і процес».

Складність адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування обумовлена комплексним характером низки правових норм, які його регулюють. Водночас, на жаль, адміністративно-правові аспекти функціонування органів адвокатського самоврядування ще не були предметом окремого дисертаційного дослідження. Якщо адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних і правозахисних органів досліджували у своїх працях такі науковці, як: М. Ануфрієв, О. Бандурка,

О. Безпалова, А. Берlach, К. Беляков, В. Білоус, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Заросило, Р. Калюжний, І. Катеринчук, О. Кобзар, М. Ковалів, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, М. Корнієнко, С. Кузнiченко, О. Кузьменко, А. Куліш, М. Курко, Я. Лазур, М. Лошицький, Р. Миронюк, Т. Мінка, О. Музичук, В. Настюк, О. Нікітенко, А. Новицький, В. Петков, С. Петков, Т. Плугатар, А. Подоляка, Є. Попович, О. Рябченко, А. Собакарь, С. Стеценко, О. Угровецький, Н. Христинченко, Л. Чистоклетов, І. Шопіна, О. Юнін та інші автори, то питання адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування залишаються недостатньо вивченими.

Відсутність наукового підґрунтя удосконалення правового статусу самоврядних (саморегулівних) організацій як інститутів публічного права, гальмує їх розвиток та не дає змоги повною мірою вирішити наявні у законодавчих та підзаконних актах, а також у правозастосовній практиці проблеми та суперечності. Вказане й обумовлює актуальність та важливість обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до цілей 11, 12.4, закріплених у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 р. № 188-IX; п. 12 Плану заходів на 2019 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 657-р; п. 4 розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; п. 5.6 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; п. 1, 10, 14 Розділу 1 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Дисертацію виконано у межах Загального плану науково-дослідної

роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», як складову частину тем науково-дослідних робіт: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» на 2019–2024 рр. (номер державної реєстрації: 011911100492) та «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» на 2014–2018 рр. (номер державної реєстрації: 0113U07698).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу законодавства України та зарубіжних держав охарактеризувати сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування та сформулювати пропозиції і рекомендації щодо його вдосконалення.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

- з’ясувати методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права;
- сформулювати поняття органів адвокатського самоврядування та охарактеризувати їх функції у системі органів публічного управління;
- визначити адміністративно-правові аспекти становлення та розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні;
- з’ясувати сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування;
- визначити права та обов’язки органів адвокатського самоврядування;
- охарактеризувати гарантії діяльності та юридичну відповідальність органів адвокатського самоврядування;
- простежити особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах;
- сформулювати проблеми судової практики, пов’язаної з реалізацією

адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування;

– визначити напрями вдосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є органічне поєднання загальнонаукових та галузевих методів пізнання, об'єднаних системним підходом до правових феноменів і процесів, охоплених предметом та завданнями дослідження. За допомогою методів *аналізу та синтезу, дедукції та індукції* було досліджено методологічні засади правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права, а також особливості функцій останніх у системі органів публічного управління (підрозділи 1.1, 1.2). Метод *моделювання* було застосовано під час визначення прав та обов'язків, гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування, а також визначення напрямів удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.2, 2.3, 3.3). *Історико-правовий та компаративно-правовий* методи використано під час дослідження генези розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні та в зарубіжних державах (підрозділи 1.3, 3.1). *Структурно-функціональний* метод, а також метод *сходження від загального до конкретного* дав змогу структурувати проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.3, 3.2). Метод *документального аналізу* дав змогу визначити особливості адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2, 3.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці українських та закордонних фахівців у галузі теорії права, конституційного та адміністративного права, адміністративного процесу, інформаційного, фінансового, цивільного, господарського, кримінального та інших галузей права. У роботі також використано наукові здобутки, відображені у працях фахівців з філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних наук.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про запобігання корупції», «Про Кабінет Міністрів України», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, а також інші правові акти, якими регулюється функціонування правозахисних та правоохоронних органів.

Емпіричну основу дослідження складають практика діяльності Національної асоціації адвокатів України, з'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої ревізійної комісії адвокатури, а також регіональних органів адвокатського самоврядування, звітність міжнародних правозахисних організацій та національних органів публічної влади, політико-правові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб на підставі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад адміністративно-правового забезпечення саморегульованого управління як елементу публічного управління, а також адміністративно-правових актів, які регулюють діяльність органів адвокатського саморегулювання, визначити особливості їх адміністративно-правового статусу і сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення. Основними положеннями дисертації, які характеризують рівень її наукової новизни, зокрема, є:

вперше:

– визначено методологічні засади дослідження правового статусу

самоврядних організацій у науці адміністративного права, які являють собою сукупність об'єднаних системним підходом прийомів і способів збирання, обробки, узагальнення, аналізу, моделювання та оприлюднення відомостей та даних, які, із додержанням вимог достовірності та надійності, характеризують роль, місце, структуру та особливості правового забезпечення самоврядних організацій в їх публічно-правовому аспекті;

– обґрунтовано, що самоврядування являє собою один із різновидів управління, метою якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або територіального співтовариства, а орган адвокатського самоврядування за своєю правовою природою є квазі-державним органом, який є суб'єктом публічно-правових відносин, виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних із упорядкуванням адвокатської діяльності шляхом забезпечення незалежності адвокатів, їх захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня адвокатів та створення спеціальних інструментів для виконання вказаних завдань;

– на підставі аналізу адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, їх делегованих та дискреційних повноважень, особливостей виконання ними функцій публічного управління (прогнозування, планування, регулювання, координації, обліку та контролю) доведено, що вказані органи здійснюють самоврядне управління, яке входить до формули спеціальності науки адміністративного права, є суб'єктами адміністративно-правових відносин, наділені владними повноваженнями щодо об'єкта управління (адвоката) і мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати вказані об'єкти управління;

удосконалено:

– періодизацію розвитку органів адвокатського самоврядування, яка об'єднує три періоди: а) перший (1795–1918 рр.), для якого характерними були відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізації ними повноважень щодо прийому до

адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку Міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування; б) другий (1918–1991 рр.) – існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти за часи радянської влади на території України, домінантне державне регулювання, спрямоване на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади, для якого характерними були утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; відсутність єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів, і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення адвокатами своїх актуальних проблем; організація і контроль за їх діяльністю з боку органів державної влади і партійного апарату; пряме втручання органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, зокрема щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів; в) третій (1991 р. – дотепер) – утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України;

– класифікацію прав і обов'язків органів адвокатського самоврядування, побудовану за критерієм виконуваних ними функцій;

– підходи до сутності гарантій органів адвокатського самоврядування як сукупності загальних та спеціальних умов і засобів реалізації їх прав та обов'язків, що забезпечують їх діяльність, і обґрунтовано їх розмежування на загальні та спеціальні;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика тенденцій розвитку судової практики, пов'язаної з

реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування і типологізація основних підстав судового оскарження суб'єктами у порядку адміністративного судочинства своїх порушених прав та інтересів у сфері адвокатського самоврядування, що включає судові оскарження: а) рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо відмови у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; б) рішень про відмову у порушенні дисциплінарної справи; в) порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України; г) процедури скликання конференції адвокатів; ґ) процедури порушення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної справи та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; д) накладання дисциплінарних стягнень за прострочення або несплату щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування;

– узагальнення особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах і охарактеризовано дві основні моделі цих органів: а) національна асоціація (Франція, Італія, Іспанія та ін.), що складається із регіональних осередків (членські внески пропорційно розподіляються між центральними та регіональними органами; наявність ієрархічності дисциплінарної практики, тобто можливість оскарження дисциплінарного суду першої інстанції у центральному дисциплінарному суді); б) територіальні адвокатські палати (Німеччина, США, Австрія), що характерно для держав з федеративним устроєм (членські внески залишаються на місцевому рівні, однак за необхідності загальнонаціональні проблеми адвокатської спільноти вирішуються на федеральному рівні);

– пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення можуть бути використані та вже використовуються у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого дослідження проблем удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування (Акт впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 29 січня 2020 р.);

– *правотворчості* – для розробки змін і доповнень до актів адміністративного законодавства, які регулюють відносини у сфері забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування в Україні;

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення організації та діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні (Акт впровадження Національної асоціації адвокатів України від 13 січня 2020 р.);

– *навчальному процесі* – при підготовці підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Суд, правоохоронні та правозахисні органи України» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру, а також при проведенні занять з цих дисциплін (Акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 10 лютого 2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: «Адвокатура України: історія та сучасність» (м. Тернопіль, 25 січня 2013 р.); «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.); «Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства» (м. Київ, 2 липня 2015 р.); «Адвокатура України: історія та сучасність» на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького (м. Львів, 24 листопада 2015 р.); «Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція» (м. Київ, 27 листопада 2015 р.); «Європейський вимір реформування публічного управління в Україні»

(м. Київ, 24 листопада 2016 р.), «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 17 листопада 2018 р.); «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 р.); «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (м. Київ, 29 листопада 2019 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття» (м. Харків, 10 грудня 2019 р.); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.); «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.); «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти» (м. Львів, 12–13 лютого 2020 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 р.), а також у матеріалах круглого столу, присвяченого 71-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, висвітлено у двадцяти двох наукових працях автора, серед яких: шість наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття у фаховому науковому виданні Європейського Союзу, п'ятнадцять тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, з них основного тексту – 217 сторінок. Список використаних джерел налічує 293 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права

Визначення сутності будь-якого явища або процесу вимагає використання перевірених науковою і практикою прийомів та способів наукового пізнання, сукупність яких, у поєднанні із теоретичними засадами доцільності та необхідності їх застосування, утворює методологію наукового дослідження. Особливу важливість питання вибору правильної методології має у правових дослідженнях, оскільки право як універсальний регулятор безпосередньо впливає на суспільні відносини, в яких людина і громадянин реалізує свої права, свободи та інтереси. Викривлене тлумачення змісту правових норм та сутності правових принципів може мати своїми негативними наслідками порушення вказаних прав і свобод, утвердження і забезпечення яких, відповідно до ч.2 ст.3 Конституції України, є головним обов'язком держави [1].

Визначення методологічних засад дослідження правового статусу самоврядних організацій у науці адміністративного права має велике значення для розуміння сутності адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, яке уявляє собою гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2]. Слід сказати, що дослідження правового статусу самоврядних організацій у сучасній правовій науці лише розпочинаються, а загально визнаного визначення поняття вказаних організацій та їх класифікації, на жаль, ще не створено. Однак, якщо звернутися до

міжнародного досвіду у цій сфері, зокрема, до рішення Європейського суду з прав людини. Ще в 1981 році у справі «ЛеКонт та інші проти Бельгії» вказаний Суд констатував, що Орден лікарів Бельгії – це інститут публічного права. Будучи створеним законодавцем, а не приватними особами, він інтегрований до державних структур, має мету, в якій втілено суспільний інтерес (у даному випадку – охорону здоров'я людей, забезпечення відповідно до законодавства публічного контролю за професійною діяльністю лікарів у певних сферах). Для здійснення завдань, які бельгійська держава поставила перед ним, Орден як інститут публічного права користується, відповідно до закону, дуже широкими правами, в тому числі адміністративними та дисциплінарними, і використовує у зв'язку з цим процедури, властиві публічній владі [3].

Наведений приклад безпосередньо пов'язаний із можливістю використання у правових дослідженнях, присвячених сутності правового статусу самоврядних організацій, компаративно-правового (порівняльно-правового) методу. Як справедливо відзначають у своїх дослідженнях Т. Н. Радько, Р. В. Лукич, Т. С. Подорожна та інші науковці, сфера практичного застосування порівняльно-правового методу зазвичай передбачає два основні варіанти його використання [4, с. 43; 5, с. 200; 6, с. 46-48]. Як відзначається у теоретичних джерелах, перший спосіб застосування порівняльно-правового методу передбачає дослідження обумовленості відповідних правових систем зовнішніми, суспільними чинниками (тобто досліджується факт, чому саме такі суспільні умови створили саме таку правову систему і як ця правова система сприяла формуванню саме такого суспільства). Другий спосіб застосування порівняльно-правового методу встановлює та порівнює зміст та склад норм, які є елементами порівнюваних правових систем. При цьому обидва способи порівняльного дослідження можуть використовуватися в методології дослідження правової системи України. Перший спосіб застосування даного методу теорія держави і права може використовувати для порівняння таких елементів правової системи, які

в той же час є елементами правопізнання та складають частину об'єкта цієї науки. Другий спосіб застосування порівняльно-правового методу пов'язаний з використанням елементів формально-логічного дослідження. Порівняльно-правове дослідження розвитку правової системи України, як і її основних елементів, «повинно базуватися на вивченні та виявленні об'єктивного зв'язку між правовою формою та її сутністю в їх взаємній обумовленості [4, с.100; 6, с.47].

Дослідження правового статусу самоврядних організацій передбачає визначення сутності правового статусу юридичних осіб, до категорії яких належать вказані організації. При цьому слід згадати, що дослідження правового статусу юридичних осіб в національній правовій науці здійснюється методами різних галузевих наук. Так, загальні положення про юридичну особу, якою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю, яка може бути позивачем та відповідачем у суді, визначено Цивільним кодексом України [7]. Натомість, правовий статус органів виконавчої влади належить до предмету адміністративного права і досліджується методами науки адміністративного права. Правовий статус підприємств, установ та організацій у зв'язку зі здійсненням ними функцій роботодавця досліджується методами науки трудового права. Свої відмінності у дослідженні правового статусу юридичних осіб мають міжнародне, господарське та інші галузі права.

Як справедливо вказує В. Кочин, по-перше, юридична особа є учасником цивільних відносин та наділяється юридичною особистістю, яка виражається у наділенні її цивільною правосуб'єктністю; по-друге, конструкція юридичної особи забезпечує виокремлення окремого суб'єкта правових відносин, тому має застосування як на рівні загальнотеоретичних досліджень, так і в межах окремих галузей права, внаслідок чого виникає галузева правосуб'єктність; по-третє, правова сутність юридичної особи полягає у законодавчо закріпленій конструкції існування соціальної

організації, яка формується внаслідок соціально-економічних формацій у державі, та наділяється можливістю від власного імені виступати учасником правових відносин [8,с. 43-48]. Таким чином, галузева правосуб'єктність самоврядних організацій буде мати свою специфіку у залежності від особливостей різних галузей права України.

Дослідники феномену самоврядних організацій виокремили деякі властивості останніх. Так, на думку А. В. Матвійчука, самоврядна організація створюється у формі недержавної некомерційної організації, заснованої на членстві в ній відповідних суб'єктів саморегулювання; при цьому некомерційні партнерства й об'єднання юридичних осіб (союзи, асоціації) є можливою формою створення таких самоврядних організацій. Ініціаторами створення самоврядної організації в тій або іншій сфері діяльності можуть бути: суб'єкти цієї сфери (як юридичні, так і фізичні особи); сформовані традиційні професійні об'єднання, що претендують на статус «самоврядної організації»; органи державного або муніципального управління; існуючі самоврядні організації відносно створення союзів таких організацій. При цьому вирішальним фактором у створенні самоврядної організації є бажання й потреба в її створенні з боку різних представників, включаючи суб'єкти цієї області (сфери), органи державного або муніципального управління [9,с. 383-399].

Поняття «самоврядна організація» є дуже близьким до поняття «саморегулівна організація», до основних ознак яких відносять наступні: це об'єднання на добровільних засадах професійних учасників ринку; неприбутковість діяльності таких організацій; забезпечення саморегулівними організаціями захисту та представлення інтересів своїх учасників; виконання саморегулівними організаціями регулятивних функцій делегованих державою; розроблення та встановлення саморегулівними організаціями професійних норм, стандартів діяльності та правил поведінки учасників організації та контроль щодо їх дотримання; контроль дотримання заходів і санкцій, що застосовуються до учасників саморегулівної організації;

здійснення саморегульованою організацією професійної діяльності на фінансовому ринку (торгівля ПФІ, депозитарна діяльність тощо) [10, с. 258]. З урахуванням вищевикладеного, Ю. В. Єльнікова пропонує трактувати поняття «саморегульована організація» як неприбуткове об'єднання на добровільних засадах професійних учасників ринку, утворене з метою захисту та представлення інтересів своїх членів, забезпечення ефективної їх діяльності через розроблення та встановлення професійних норм, стандартів діяльності та правил поведінки учасників об'єднання й контроль їх дотримання, виконання регулятивних функцій делегованих державою та здійснення професійної діяльності на ринку [10, с. 258]. Як можна побачити, вказане визначення і виокремлені авторкою властивості досліджуваного феномену подані у площині господарських відносин, що складаються на ринках України. Це не дозволяє розповсюдити наведене вище визначення на інших суб'єктів, діяльність яких з реалізацією товарів або наданням послуг (як елементу господарської діяльності) не пов'язана.

За умов існування у правовій науці різноманітних підходів до сутності самоврядних та саморегульованих організацій закономірно виникає питання про пошук відповіді у правових актах, якими діяльність таких організацій має регулюватися, що обумовлює використання формально-догматичного методу наукових досліджень.

У цьому контексті заслуговує на увагу думка З. Черненко, яка вважає, що в Україні існує практика професійного самоврядування в інших професіях, тобто, окрім державних органів, окремі питання професійної діяльності регулюють також самоврядні та саморегулюючі організації. До самоврядних, на її думку, можна віднести адвокатські, нотаріальні самоврядні органи. До саморегулюючих – арбітражних керуючих. Відмінністю між саморегулюючими та самоврядними організаціями є сфера поширення їхніх повноважень і порядок формування. Саморегулюючі організації, на думку З. Черненко, – це громадські об'єднання, які отримали статус саморегульованої організації та здійснюють громадський контроль за діяльністю членів

організації, які є представниками цієї професії. До їхніх повноважень належать, зокрема, контроль за виконанням норм законодавства, участь у розробці нормативно-правових актів, які стосуються їхньої діяльності, професійна підготовка та підвищення професійної кваліфікації, участь у діяльності кваліфікаційних і дисциплінарних комісії, захист інтересів членів такої організації, робота з інформування населення тощо. Самоврядні організації – це організації, створені відповідно до закону, на які покладено виконання певних функцій, що наразі належать державі. Особливістю такої організації є її створення відповідно до закону, а не за добровільним волевиявленням громадян. Самоврядні організації є квазі-державними органами (організаціями публічного права), оскільки вони не належать до державних органів, але виконують за дорученням держави функції з регулювання діяльності, що стосується певної професії. Це своєрідний процес децентралізації, однак не в регіональному, а функціональному вимірі. Для створення такої організації потрібне розуміння з боку державних органів, що лише представники професії можуть краще розуміти всі проблеми, які виникають у сфері певної професійної діяльності [11, с. 6].

Необхідно зазначити, що спроби врегулювати правовий статус саморегулюючих організацій почали здійснюватися ще на початку 2000-х років. У 2009 році до Верховної Ради України було внесено проект закону України «Про саморегулюючі організації» (на нашу думку, вказана назва була невдалою калькою з російського терміну). У пояснювальній записці до вказаного законопроекту зазначалося, що він направлений на реалізацію єдиної державної політики по захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності і зниженню міри тиску держави на вільні ринкові підприємницькі і професійні стосунки і створенню ефективної системи взаємодії держави і бізнесу. Шляхом розвитку «самосвідомості» підприємницьких організацій, держава витіснятиметься з сфери регулювання тих комерційних стосунків, присутність в яких державного елемента представляється зайвою і невиправданою з точки зору основних функцій державного регулювання.

Термін «саморегулювання» в буквальному розумінні означає добровільне накладення на себе яких-небудь обмежень. У застосуванні до економічної діяльності це поняття розвивається і розуміється як регулювання діяльності у визначеному секторі ринку без втручання держави. Держава встановлює загальні рамки діяльності суб'єктів певного сектора ринку, направлені на захист інтересів суспільства. Норми саморегулювання розвивають і доповнюють норми державного регулювання [12].

Вказаний законопроект викликав критику Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, яке у своєму висновку звернуло увагу на те, що проект дублює Модельний закон про саморегульовані організації, прийнятий на двадцять дев'ятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-членів СНД (Постанова № 29-7 від 31 жовтня 2007 року). З цього приводу Головне науково-експертного управління Верховної Ради України зауважило, що модельні закони, яким властивий методологічний характер, розробляються з метою допомоги державам у регулюванні відповідних суспільних відносин з урахуванням особливостей національної правової системи. Проте аналіз положень внесеного проекту дає підстави дійти висновку, що вказаний Модельний закон відтворений у положеннях проекту без жодних змін та адаптації до існуючої в Україні системи нормативно-правових актів, що регулює суспільні відносини, які склалися в нашій державі. Крім того, зазначалося, що складається враження, що продубльований текст Модельного закону не був належним чином граматично та стилістично відредагований, а лише механічно і не завжди вдало перекладений з російської мови. Іноді в ньому застосовуються терміни, зміст яких невідомий українському законодавству. Наприклад, згідно з частиною 2 ст. 12 проекту саморегулюючій організації заборонено «фундирувати» господарські товариства. У п. 1 частини 3 цієї статті передбачено, що особа, яка здійснює функції одноособового «виконавського» органу, не має права набувати «коштовних паперів», емітентами яких або боржниками по яких є члени саморегулюючої

організації. Згідно з п. 1 ст. 7 проекту саморегулююча організація зобов'язана розкривати за допомогою «вистави в електронно-цифровій формі... інформацію». У п. 5 частини 5 ст. 8 проекту саморегулюючій організації надається право звертатися до відповідних державних органів з клопотанням про подання до суду заяви про дискваліфікацію своїх членів. У ст. 11 та 12 застосовується термін «компанії, що управляють». Вказане, на думку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, значною мірою ускладнює роботу над законопроектом, адже у багатьох випадках проблематично встановити дійсний зміст запропонованих норм. До того ж у теоретичному відношенні викликав сумнів термін «саморегулююча організація», який запозичений із законодавства РФ і який без достатніх підстав використовується у проекті. Річ у тому, що словосполучення «саморегулююча організація» генетично походить від терміну «саморегулювання», яке поряд з самоорганізацією, самоконтролем є одним з проявів процесу самоврядування (самоуправління, саморегулювання), що здійснюється у добровільних громадських організаціях. Тому Головне науково-експертного управління Верховної Ради України вважало, що у проекті слід використати термін «самоврядна організація» [13]. Ми повністю погоджуємося з цього приводу з думкою експертів, дійсно, за наявності у науковому обігу власних українських термінів дивно було б штучно створювати кальку з іншої мови, яка, до того ж, викривлено подає сутність досліджуваних організацій (що обумовлено як відмінностями у законодавстві, так і різноспрямованістю розуміння ролі недержавного сектору в українській та російській державно-правовій доктрині).

У цей же період до Верховної Ради України було подано проект Закону про фахові саморегулювні і самоврядні об'єднання (як можна побачити, вказана назва подавала як автономні обидва терміни, що не могло ще більше не заплутати правокористувача). Автори законопроекту зазначали, що діюче правове поле не відповідає потребам і завданням сьогодення та не вирішує питання ефективного функціонування фахових об'єднань у ринкових умовах.

Зокрема, не визначено їх правовий статус і, найголовніше, місце й роль фахових об'єднань у системі управління професіями, галузями чи сферами діяльності, а також порядок взаємодії з органами державної влади. Внаслідок відсутності конкретних повноважень, фахові об'єднання не спроможні ефективно впливати на формування й реалізацію державної політики на сучасному етапі. Це породжує достатньо високий рівень корупції у відносинах між державними органами і фаховими об'єднаннями, гальмує економічний розвиток України, призводить до соціальної напруги у суспільстві. На відміну від України, як зазначали автори законопроекту, у більшості європейських держав з високим рівнем розвитку економіки, демократії й громадянського суспільства (наприклад, Австрія, Великобританія, Голландія, Данія, Італія, Німеччина, Польща, Франція) фахові саморегульвні і самоврядні об'єднання посіли належне їм місце та відіграють важливе значення в регулюванні професійної діяльності, бізнес-середовища, створенні стандартів діяльності для відповідних професій, галузей чи сфер діяльності тощо. А їх діяльність законодавчо врегульована, прозора й прогнозована. Певною мірою наша держава не зацікавлена, але суспільство змушує мати справи з фаховими об'єднаннями, а ті, в свою чергу, беруть на себе гарантії цивілізованої співпраці з усіма зацікавленими сторонами. У ринкових умовах фахові об'єднання вважаються одним із ефективних інструментів цивілізованого самоврядування й саморегулювання професій, галузей та сфер діяльності. Участь у таких організаціях забезпечує підвищення довіри споживачів до учасників об'єднання, до товарів (робіт, послуг), які вони виробляють (здійснюють, надають), до відповідних професій та професіоналів. Членство у фахових об'єднаннях передбачає та зумовлює дотримання високого професіоналізму, правил цивілізованої конкуренції, виконання правових вимог щодо вироблення та реалізації продукції (здійснення робіт, надання послуг), є символічним знаком якості як для споживачів продукції (робіт, послуг), так і певною мірою, позитивною ознакою для контролюючих органів [14].

Вказаний законопроект також викликав низку зауважень Головного науково-експертного управління Верховної Ради України. Зокрема, зазначалося, що у ст. 1 законопроекту пропонується закріпити, що «фахове об'єднання» – це «вид громадського об'єднання, що створюється шляхом самоорганізації фізичних та/або юридичних осіб з метою реалізації суспільних інтересів, впровадження засад саморегулювання та/або професійного самоврядування у визначеній професії, сфері діяльності чи галузі відповідно до статуту об'єднання» [15]. Запропоноване визначення не повною мірою узгоджується з конституційними приписами, зокрема з положенням ч. 1 ст. 36 Конституції України, відповідно до якої громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [15]. Отже, якщо у даному випадку під фаховими об'єднаннями мається на увазі форма реалізації громадянами України права на свободу об'єднань, то варто зважити на те, що згідно з конституційними приписами об'єднання громадян можуть існувати у двох видах: політична партія та громадська організація. Такий підхід покладений і в основу правового регулювання відповідних суспільних відносин чинним Законом України «Про об'єднання громадян», згідно з ст. 3 якого громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів [15]. У зв'язку з наведеним використаний у проекті термін «громадське об'єднання» для визначення змісту поняття «фахові об'єднання» не є коректним. Головне науково-експертне управління Верховної Ради України звертає увагу на те, що сам термін «фахові» не точно визначає суть об'єднання, яке утворюватиметься за цим проектом, оскільки до складу галузевого

об'єднання можуть входити особи, які мають різний фах. Крім того, не зовсім вдалим є використаний у визначенні змісту поняття «фахове об'єднання» термін «суспільні інтереси», який несе інше смислове навантаження: громадські, спільні, а не визначає напрями (сфери) суспільних відносин, у яких можуть бути реалізовані інтереси громадян. І, як і в іншому законопроекті, про який ми писали вище, у теоретичному відношенні викликав сумнів термін «саморегулююча організація», запозичений із законодавства РФ [15].

Але на цьому розвиток законотворчості не зупинився. Протягом 2010-2011 років до Верховної Ради України було подано проекту Закон України «Про саморегулювальні організації», назва, і, отже, основоположне поняття, предмет правового регулювання, ніяк не узгоджувалися ні з правилами українського правопису, ні з національним законодавством. Заслуговує на увагу думка Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, яке насамперед звернуло увагу на те, що саморегулювальні організації, діяльність яких пропонується регулювати, є (разом з благодійними, громадськими та деякими іншими відповідними організаціями) окремим видом непідприємницької (неприбуткової) організації. У зв'язку з цим, на думку експертів, з точки зору оптимального забезпечення комплексного регулювання відповідних суспільних відносин більш доцільним стало б прийняття загального закону про такі організації, а не законів про кожний вид непідприємницької (неприбуткової) організації, зокрема, про саморегулювальні організації, як це пропонується суб'єктами даної законодавчої ініціативи. Це пояснюється тим, що прийняття спеціального закону про кожний вид такої організації не лише невиправдано збільшує кількість законодавчих актів, але й ускладнює правозастосування, оскільки для окремого виду організації встановлюються умови створення та діяльності, відмінні від умов створення та діяльності іншої подібної організації, замість їх розумної уніфікації [16].

Не викликає подиву, що постановою Верховної Ради України від 23

вересня 2010 року №2570-VI вказані законопроекти було повернуто на доопрацювання, а згодом знято з розгляду. Разом з тим, як справедливо зазначає І. М. Гармаш, основною ідеєю появи таких законопроектів стало запровадження загальносвітових тенденцій із децентралізації влади за допомогою формування та функціонування різних механізмів регулювання діяльності представників певного професійного середовища [17, с. 62].

Новий поштовх проблема правового статусу самоврядних організацій отримала під час реалізації судової реформи. Закріплення у законодавстві правових засад діяльності низки самоврядних організацій, з одного боку, сприяло підвищенню ефективності діяльності судової та правоохоронної системи, але, з іншого, внаслідок прогалин та суперечностей у законодавстві, сприяло появі великої кількості судових позовів у досліджуваній сфері.

Слід також сказати, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 308-р було затверджено Концепцію реформування інституту саморегулювання в Україні. Вказаний правовий документ було прийнято у межах та з метою створення системної і цілісної правової основи, що забезпечить ефективне функціонування саморегулювальних організацій, що є однією із пріоритетних реформ у сфері розвитку підприємництва в Україні [18]. У вказаній Концепції, зокрема, зазначалося, що Планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615, було передбачено необхідність розроблення проекту Закону України «Про саморегулювальні організації». Втім, у законодавстві, як вказувалося у вищезгаданому документі, відсутні єдині підходи до саморегулювання, відсутній системний і комплексний порядок утворення та діяльності саморегулювальних організацій, не визначено мети та цілей здійснення саморегулювання. У законодавстві закріплено норму щодо утворення саморегулювальних організацій відповідно до законів, що регулюють окремі сфери господарської або професійної діяльності. Результати аналізу спеціального законодавства дозволили розробникам Концепції стверджувати про наявність про саморегулювання у

15 сферах: оціночна діяльність, оцінка земель, землеустрій, архітектурна діяльність, діяльність на оптових ринках сільськогосподарської продукції, сільськогосподарська дорадча діяльність, професійна діяльність на ринку цінних паперів, діяльність арбітражних керуючих, адміністрування недержавних пенсійних фондів, діяльність кредитних спілок, страхова діяльність, організація формування та обігу кредитних історій, туризм, діяльність організацій/об'єднань роботодавців, енергетична ефективність. Водночас відсутнє належне нормативне врегулювання порядку створення та діяльності саморегулівних організацій у чотирьох сферах (охоронна діяльність, рекламна діяльність, діяльність у сферах медицини та освіти). У документі вказувалося, що офіційно визнано в Україні лише 24 саморегулівні організації, що провадять діяльність у шести сферах, зокрема вісім саморегулівних організацій з оціночної діяльності, в тому числі з оцінки земель, дві – із землеустрою, п'ять – з діяльності арбітражних керуючих, чотири – з архітектурної діяльності, п'ять – з професійної діяльності на ринку цінних паперів [18]. Як можна побачити, адвокатська діяльність у вказаній Концепції не згадується, втім вище ми вже казали про плутанину з термінами «самоврядні організації» та «саморегулівні організації».

На нашу думку, дублювання термінів які можуть вважатися синонімічними, створює складнощі у процесі правореалізації, отже як нам вважається, законодавцю варто було б визначитися з тим, який термін має бути закріплений в національному законодавстві. Що ж стосується органів адвокатського самоврядування, то їх назва в цілому корелює із вжитим у назві паспорту спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право категорією «самоврядне управління» (формула спеціальності – «Галузь юридичної науки, яка досліджує суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного та *самоврядного управління* у сферах економічного, соціально-культурного та

адміністративно-політичного розвитку; суспільні відносини, що складаються у сфері формування, розподілу і використання коштів публічних грошових фондів, та суспільні відносини, що складаються у сфері обігу інформації, створення, формування, зберігання, поширення, використання, охорони і захисту інформаційних ресурсів, створення та використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки) [19]. На нашу думку, виходячи із сутності предмету науки адміністративного права, коли наукові дослідження здійснюється в її межах, використання терміну «самоврядні організації» вважається нам більш коректним, натомість, досліджуючи особливості господарських відносин, одним із учасників яких є професійні асоціації представників ринків різноманітних товарів та послуг, доцільніше вживати термін «саморегулівні організації».

Повертаючись до аналізу Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні слід сказати, що до найважливіших положень цього документу, на нашу думку, слід віднести наступні. По-перше, це положення, відповідно до якого саморегулювання можливе не лише в тих сферах, щодо яких законодавством передбачено обов'язковість/можливість утворення саморегулівних організацій, а і в інших сферах господарської та професійної діяльності, що, з одного боку, може бути зумовлено попитом на таку форму регулювання у самих суб'єктів господарювання, з іншого, – спроможністю саморегулівних організацій більш ефективно забезпечити здійснення функції з регулювання у відповідних сферах. По-друге, до важливих методологічних положень Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні слід віднести виокремлення проблем нормативної основи саморегулювання та недоліків у діяльності існуючих саморегулівних організацій, до яких віднесено: відсутність належного врегулювання на законодавчому рівні питань саморегулювання господарської та професійної діяльності; відмінність підходів до процедур здійснення саморегулювання у різних сферах, зокрема відсутність системного підходу до інституту саморегулювання на законодавчому рівні; неврегулювання на законодавчому

рівні питання щодо утворення та діяльності саморегульованих організацій; утворення саморегульованих організацій у тих сферах діяльності, в яких законодавством допускається їх утворення, лише у третині випадків, при цьому серед існуючих на сьогодні саморегульованих організацій тільки частина виконує свої функції; здійснення саморегульованими організаціями повноважень з урахуванням виду діяльності, обсяг та зміст яких призводить до викривлення самої сутності саморегулювання; наявність в Україні організацій, які мають ключові ознаки саморегульованої організації, але законодавством не передбачено можливості їх функціонування у такому статусі; відсутність належної законодавчої основи для здійснення контролю за виконанням саморегульованими організаціями делегованих їм державними органами функцій з регулювання господарської діяльності [18]. Виходячи з означених положень, можна переконатися, що нормотворець відносить до кола саморегульованих організацій і самоврядні організації, які створюються в різних сферах професійної діяльності, втім, у будь-якому разі, положення щодо прогалин у правовому регулюванні повною мірою властиві і організаціям, які здійснюють самоврядне управління. Так, наприклад, в іншому правовому документі, який вже втратив чинність, самоврядні організації було віднесено до органів державного управління: Класифікація органів державного управління, затверджена наказом Державної служби статистики України від 07.05.2013 № 143, включала до кола останніх «громадські, самоврядні організації, державні установи (Національна академія наук, галузеві академії, творчі спілки тощо), на які відповідними нормативними актами покладено функції з управління державним майном у визначеній сфері» [20]. Шляхом ліквідації такої деструктивної термінологічної плутанини мало стати прийняття законодавчого правового акту, в якому було б визначено правову природу та особливості правового статусу самоврядних організацій, однак, як вже вказувалося вище, цей процес так і не завершився позитивним результатом.

Необхідність прийняття спеціального закону у досліджуваній сфері

розуміли і розробники Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні, реалізація якої передбачалася шляхом створення належної нормативної та організаційної основи для розвитку саморегулювання господарської та професійної діяльності. Так, загальні засади саморегулювання господарської та професійної діяльності, правові та організаційні засади утворення та діяльності саморегулювних організацій пропонувалося визначити окремим законом. Спеціальними законами у різних сферах господарської та/або професійної діяльності може бути визначено особливості регулювання суспільних відносин щодо утворення та діяльності саморегулювних організацій у цих сферах. За предметом регулювання пропонувалося поділяти саморегулювні організації на організації господарського саморегулювання та організації професійного саморегулювання [18]. На нашу думку, керуючись визначеними вище аргументами про належність до кола відносин у сфері публічного управління організацій, які здійснюють самоврядне управління, нам здається, що у цьому випадку коректніше було б казати про «організації господарського саморегулювання та організації професійного самоврядування». Як додатковий аргумент додамо, що в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. С. Шемшученка основними властивостями самоврядування визначені наступні: належність влади всьому колективу, її здійснення колективом або безпосередню, або через обрані органи; єдність, збіг суб'єкта та об'єкта управління; самоконтроль та саморегуляція завдяки спільно прийнятим соціальним нормам; спільне ведення загальних справ; самофінансування; обстоювання та захист спільних інтересів на основі самодіяльності й самовідповідальності тощо [21]. Натомість, саморегулювання є переважно економічною категорією, і в Економічній енциклопедії розуміється як «форма управління економічними процесами (ведення господарства), за якої досягається ситуація пропорційної збалансованості сукупних економічних показників – результатів діяльності, що дають змогу стабільно автоматично підтримувати бажаний ефективний режим функціонування системи

(організації, підприємства) в цілому, одержувати стабільні прибутки» [22]. Отже, відмінність між категоріями «саморегулювання» і «самоврядування» можна простежити і за цільовим критерієм: якщо самоврядування спрямовано перш за все на управління внутрішніми справами певної, зокрема, професійної спільноти, то саморегулювання спрямовано зовні і має своєю метою оптимізацію відносин на певному ринку.

Викликає інтерес визначення у Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні як засадничих наступних положень: а) вступ до саморегулювальної організації може бути добровільним або обов'язковим. За одним видом діяльності може діяти кілька саморегулювальних організацій, якщо інше не визначено законом; б) можливість делегування повноважень саморегулювальній організації передбачається спеціальними законами. Законодавством можуть бути визначені спеціальні критерії для саморегулювальної організації, якій можуть бути делеговані функції з регулювання господарської або професійної діяльності; в) саморегулювальні організації можуть діяти у будь-якій сфері господарської або професійної діяльності з урахуванням таких обмежень: саморегулювальні організації не можуть діяти у сферах національної безпеки та оборони, забезпечення правопорядку; діяльність саморегулювальних організацій не може бути спрямована на порушення економічної конкуренції; інші обмеження щодо діяльності саморегулювальних організацій можуть бути встановлені виключно законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення, захисту прав і свобод людини. Саморегулювальна організація провадить свою діяльність на принципах (засадах) законності, рівності, добровільності, якщо інше не визначено законом, доступності участі, недискримінації, самоврядності, самофінансування, відповідальності, ефективного регулювання, обґрунтованості делегування, відсутності майнового інтересу її членів, прозорості, відкритості, публічності. Членство в саморегулювальних організаціях за загальним правилом є добровільним, якщо інше не передбачено спеціальними законами [18]. З огляду на предмет

нашого дослідження хотілося б сказати, що адвокатське самоврядування, безумовно, не здійснюється безпосередньо у сферах національної безпеки та оборони, забезпечення правопорядку, сферою його реалізації є перш за все сфера захисту прав і свобод людини та громадянина. Однак досить важко знайти будь-яку організацію, орган державної влади чи місцевого самоврядування, який би не приймав участь у забезпеченні національної безпеки у значенні ст.1 Закону України «Про національну безпеку України» [23]. Вказане свідчить про наявність ще однієї перепони на шляху розвитку правового забезпечення самоврядних організацій, втім, це в цілому притаманно й іншим суб'єктам інформаційного та правового забезпечення національної безпеки [24, с. 399-403].

Слід сказати, що Концепцією реформування інституту саморегулювання в Україні визначалося, що встановлення законом обов'язковості членства повинно бути обґрунтованим, зокрема: а) обов'язковість членства всіх суб'єктів господарської та/або професійної діяльності в саморегулювній організації може встановлюватися законами у разі покладення на таку організацію законом функцій з регулювання господарської або професійної діяльності; б) суб'єкт господарської та/або професійної діяльності може бути також зобов'язаний законом вступити до однієї із саморегулювних організацій у разі, коли законом передбачена можливість делегування у порядку, визначеному законом, таким організаціям функцій органу державної влади. Саморегулювання господарської та/або професійної діяльності в саморегулювних організаціях, вступ до яких є добровільним: а) здійснюється одночасно з державним регулюванням у відповідних сферах шляхом затвердження і виконання правил (стандартів) такої діяльності, якими встановлюються додаткові до визначених законодавством вимоги щодо провадження відповідної господарської або професійної діяльності, із забезпеченням контролю за виконанням таких правил (стандартів); б) може передбачати матеріальну відповідальність членів саморегулювної організації перед споживачами товарів (робіт, послуг).

Створення єдиної комплексної законодавчої основи саморегулювання в Україні повинно супроводжуватися гнучким переходом до нового регулювання, що передбачає, зокрема: а) перегляд законодавства у сфері саморегулювання; б) проведення аналізу законодавства, яким регулюються певні сфери господарської або професійної діяльності, щодо можливості делегування окремих функцій з регулювання господарської діяльності саморегулювальним організаціям; в) забезпечення для діючих саморегулювальних організацій, а також інших непідприємницьких товариств, які мають ознаки саморегулювальних організацій, сприятливого переходу щодо приведення їх діяльності у відповідність із законодавством; г) покладення функцій з формування політики у сфері саморегулювання на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі; г) покладення функцій з реалізації політики у сфері саморегулювання на державні органи, відповідальні за певні сфери регулювання господарських відносин [18]. Хотілося б сказати, що, на нашу думку, конструкції на кшталт «формування політики у сфері саморегулювання центральним органом виконавчої влади» або «покладення функцій з реалізації політики у сфері саморегулювання на державні органи», на нашу думку, зводять нанівець всю цінність і увесь зміст саморегулювання та самоврядування, повертаючи нас у часи командно-адміністративного управління. Умовою ефективного функціонування саморегулювальних та самоврядних органів є наявність у них самостійності під час формування та реалізації своєю політики, як внутрішньої організаційної, так і зовнішньої по відношенню до інших суб'єктів суспільних відносин в Україні.

На підставі визначеного вище можна дійти наступних висновків. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних організацій у науці адміністративного права уявляють собою сукупність об'єднаних системним підходом прийомів і способів збирання, обробки, узагальнення, аналізу, моделювання та оприлюднення відомостей та даних,

які, із додержанням вимог достовірності та надійності, характеризують роль, місце, структуру та особливості правового забезпечення самоврядних організацій в їх публічно-правовому аспекті.

На жаль, не зважаючи на важливість досконалого регулювання адміністративно-правового статусу самоврядних організацій, у науці адміністративного права ще не сформовано його теоретико-методологічні засади, а акти адміністративного законодавства в означеній сфері характеризуються значним рівнем недосконалості.

Проблема визначення та удосконалення правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій, безумовно, потребує прийняття законодавчого акту, яким поняття, ознаки, форми вказаних організацій було б визначено з опорою не на досвід Співдружності Незалежних Держав, як у попередніх проектах, а на досвід держав Європейського Союзу. На нашу думку, поняття самоврядної організації можна визначити як інститут публічного права, створений на підставі закону, який виконує низку суспільно значущих функцій, пов'язаних з реалізацією публічного інтересу, у певній професійній сфері. Відповідно, завданням науки адміністративного права має стати, перш за все, обґрунтування належності відносин, які виникають у сфері діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій, до предмету адміністративного права.

1.2. Поняття органів адвокатського самоврядування та їх функції у системі органів публічного управління

Перед Україною як молодою незалежною державою ще на початку її існування постали амбітні завдання створення ефективної системи протидії корупції у системі публічної влади, удосконалення діяльності правоохоронних та правозахисних органів, утвердження стандартів захисту прав і свобод людини та громадянина як орієнтирів розвитку держави та всіх її органів. Особливу роль у вказаних процесах займало і займає удосконалення адвокатської діяльності, ефективне здійснення якої у демократичних державах є запорукою існування належної системи важелів і противаг у правоохоронній системі. Разом з тим, не зважаючи на важливість підвищення ефективності адвокатської діяльності, цей процес не можна вважати завершеним.

Прийняття 5 липня 2012 року Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», як зазначали автори цього законопроекту, надало адвокатурі широкі функції самоврядування та саморегулювання. Так, ним було передбачено створення органів адвокатського самоврядування та визначено повноваження рад адвокатів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва, Севастополя (регіонів), кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Ради адвокатів України. Вищими органами адвокатського самоврядування у державі було визначено з'їзд адвокатів України, а у регіонах – відповідні конференції адвокатів. Також було передбачено формування ревізійних комісій адвокатури регіонів та Вищої ревізійної комісії адвокатури. До складу рад і комісій входять виключно адвокати, що має забезпечити незалежність адвокатури України від органів державної влади та місцевого самоврядування. Завданнями адвокатського самоврядування визначено: забезпечення незалежності адвоката, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого кваліфікаційного рівня

адвокатів, створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності, забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність, забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України та ін. [25].

Вказані законодавчі новели сприяли змінам у системі публічного управління у сфері правозахисної діяльності, обумовлені формуванням в ній новостворених та трансформації існуючих суб'єктів, наділених низкою повноважень. Система публічного управління, як справедливо вказує Б. Б. Мельниченко, являє собою цілісність, що охоплює державне і громадське управління, а також всю сукупність різноманітних зв'язків (систему управлінських відносин щодо їх взаємодії), тим самим забезпечує ефективне функціонування системи органів публічного управління загалом [26, с. 182]. Як і для будь-якої цілісності, для розуміння сутності системи публічного управління більше значення мають не її складові, а зв'язки між ними (це описується категоріями явища емерджентності як однієї із властивостей соціальних систем). Слід також погодитися із думкою В. О. Бережного, що публічне управління, з одного боку, можна представити у вигляді процесу взаємодії органів влади і суспільства, результатом якого є визначення довгострокових цілей і прийняття тактичних рішень щодо їхнього досягнення, а з іншого – як відкриту публічну сферу суспільних інтересів, в якій громадяни виступають не тільки в ролі об'єктів, а й суб'єктів управління [27, с. 37].

У загальному тлумаченні орган розуміється як знаряддя, засіб; установа, що виконує певні функції в галузі державного управління, контролю, нагляду і т. ін. [28]. Категорія «державний орган» тлумачиться як виокремлена і відносно самостійна частина (елемент) механізму держави, яка наділена юридично встановленими владними повноваженнями для здійснення визначених завдань, що безпосередньо пов'язані із реалізацією тієї чи іншої функції держави [29]. Державний орган також розуміють як ланку в системі державного управління, яка володіє повноваженнями в певних сферах

діяльності. Йому властиві такі ознаки: від імені держави здійснювати її завдання і функції за допомогою певного виду діяльності; мати певну компетенцію, тобто сукупність завдань, функцій, прав і обов'язків; володіти владними повноваженнями; мати певну структуру і т.ін. [30, с. 243-270]. В інших джерелах містяться схожі за своєю сутністю визначення категорії «орган», сутність яких полягає у наявності у цього поняття властивостей структурованості, наявності певних інструментів досягнення своїх цілей, певних мети, завдань та функцій, здатності досягати поставлених цілей за допомогою певних легітимізованих повноважень. При цьому орган може як об'єднувати групу осіб, на яких покладено виконання певної функції (функцій), так і бути одноосібним, наприклад, як президент або омбудсмен (апарати забезпечення діяльності останніх (офіси, адміністрації, представництва) не уявляють собою колегіальні органи прийняття рішень, а виконують суто допоміжні функції. Слід також зауважити, що персонал таких структур має здійснювати свою діяльність на постійній основі, а не бути залученим у порядку аутсорсингу [31].

Більш складним є з'ясування сутності поняття «самоврядування». На думку німецького юриста початку ХХ століття Г. Єллінека, самоврядування – це державне управління через посередництво осіб, які не є професійними державними особами, управління, яке на противагу державно-бюрократичному є управлінням через посередництво самих зацікавлених осіб» [32, с. 229]. Самоврядування в більш сучасних джерелах розуміється, з тими чи іншими варіаціями, як гарантоване державою право і реальна здатність громади (громадян, професійних спільнот тощо) самостійно або під відповідальність органів чи посадових осіб вирішувати питання внутрішнього керівництва в межах визначених законодавством [33, с. 131]. При цьому виокремлюють наступні види самоврядування:

- місцеве самоврядування – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під

відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [34];

- студентське самоврядування – форма управління, за якої студентство має право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління, або виборна установа, що здійснює таке управління; право студентства самостійно вирішувати питання внутрішнього управління, а також мати свої керівні органи; невід’ємна частина громадського самоврядування, що забезпечує захист прав і інтересів осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, та їхню участь в управлінні вищим навчальним закладом [35; 36, с. 1]. Студентське самоврядування виступає одним із факторів професіоналізації особистості і слугує запорукою майбутньої адаптації особистості до вимог професійного середовища [37];

адвокатське самоврядування – гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2];

професійне самоврядування у сфері охорони здоров'я – це державою право та реальна здатність суб'єктів професійної діяльності на самостійне регулювання їх діяльності, заснованої на принципах підзвітності та відповідальності, що реалізується через професійні палати [38];

учнівське самоврядування – це форма організації життєдіяльності учнівського колективу, що забезпечує розвиток їх самостійності в прийнятті і реалізації рішень для досягнення суспільно значущих цілей [39, с. 222-233];

суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення суддями питань внутрішньої діяльності судів в Україні та захисту їх професійних інтересів, яке є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів, покликане сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню

діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів [40];

нотаріальне самоврядування (професійне самоврядування нотаріусів), метою якого є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захисту інтересів фізичних і юридичних осіб при заподіянні їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса [41];

прокурорське самоврядування – це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою: 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів; 2) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність; 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; 4) обрання чи призначення прокурорів до складу інших органів у випадках та в порядку, встановлених законом [42];

суспільне самоврядування (демократичне врядування), яке здійснюють рівноправні громадяни через безпосередню участь в обговоренні громадських справ шляхом вільного вибору або співробітництва на партнерських засадах між державним і недержавним секторами [43]. Питання суспільного самоврядування можуть охоплювати дуже широкий спектр проблем, включаючи соціальний контроль над злочинністю [44, с. 447-454].

Як можна побачити, у сучасній правовій науці та у законодавстві термін «самоврядування» вживається у трьох основних аспектах: територіальному (як місцеве самоврядування); професійному (в аспекті функціонування представників так званих правничих професій) і освітньому (як учнівське і студентське самоврядування). Слід сказати, що, відповідно до проекту

Концепції розвитку юридичної освіти, правнича професія – це професія, що передбачає діяльність із застосування права. Ознаками правничої професії є її самоврядність, професійна незалежність та професійна відповідальність. Окремі види правничої діяльності в силу їх соціальної значущості регулюються державою [45].

Окремо слід сказати про співвідношення категорій «самоврядування» і «управління». Як вказує Г. Р. Латфіллін, відносини між управлінням і самоврядуванням, як між зовнішнім і внутрішнім впливом, є похідним від видових особливостей управління, властивого системі в цілому. Так, в умовах персоніфікованого управління, можна розрізнити індивідуальне самоврядування та групове самоуправління. Індивідуальне самоврядування – це управління собою, це те, що близьке до поняття «Самовладання», тобто здатність особистості не змінювати свого особистісного «я» в різних, в т.ч. і в екстремальних, кризових ситуаціях. Індивідуальне самоврядування може мати виконавський характер, як, наприклад, керує собою працівник в процесі праці, виконуючи отримане завдання. Воно може мати також і управлінський характер, тобто бути цілеспрямованим на визначення завдань для інших індивідів. Здатність саме до такого самоврядування детермінує можливість бути як неформальним лідером, так і професійним керуючим: хто не може керувати собою, той не може управляти і іншими. Тому при персоніфікованому управлінні самоврядування передує управлінню. Ці інші – підлеглі і керовані, в свою, чергу, можуть бути управлінським персоналом. І тоді взагалі виходить, що самоврядування – початковий момент управління. Групове самоврядування може бути досягнуто на основі внутрішньої дисципліни, консенсусу і консолідації, які досягаються членами самостійно або під впливом лідера. Як і в інших системах управління, воно може вважатися за програмними цілями і мотивами, і тим самим, доповнюючи і посилюючи йдуть ззовні впливу, допомагати йому. Такий різновид самоврядування автор називає коопераційним самоврядуванням. Якщо ж притаманна йому узгодженість не досягається, то самоврядування може бути

конфронтаційним щодо управління, протистояти йому, що має місце, коли управління не враховує інтереси і особливості самокерованої підсистеми [46, с. 281-289].

На підставі вказаного вище можна переконатися, що самоврядування уявляє собою один із різновидів управління, метою якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або територіального співтовариства. Орган адвокатського самоврядування за своєю правовою природою уявляє собою квазі-державний орган, він є суб'єктом публічно-правових відносин, який виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних із упорядкуванням адвокатської діяльності шляхом забезпечення незалежності адвокатів, їх захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня адвокатів та створення спеціальних інструментів для виконання вказаних завдань.

Отже, органи публічного управління, до яких належать у тому числі й органи адвокатського самоврядування, мають свої цілі та завдання, сукупність яких визначає їх функції. Зауважимо, що під функціями органів публічного управління ми розуміємо комплекс взаємозалежних, визначених у статусі органу і заснованих на постійному обміні інформацією організаційно-правових впливів органу, його структурних підрозділів, службовців, що забезпечують об'єкти управління політичною, економічною, плановою, методичною орієнтацією, матеріальними, технічними, трудовими ресурсами, в остаточному підсумку, організуючи досягнення цілей, які постають перед системою управління [47, с. 43]. З огляду на особливості органів адвокатського самоврядування, їх функції у системі публічного управління можна сформулювати як визначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у підзаконних (локальних) правових актах основні напрями реалізації покладених на вказані органи завдань, вирішення яких у сукупності має сприяти повній реалізації в адвокатській діяльності принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення

конфлікту інтересів.

Розглянемо тепер особливості виконуваних органами адвокатського самоврядування функцій.

По-перше, це функція формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу. Так, наприклад, відповідно до положень ст. 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Національна асоціація адвокатів України забезпечує високий професійний рівень адвокатів України; відповідно до ст. 50 вказаного правового акту Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів, а до її повноважень у тому числі належать організація та проведення кваліфікаційних іспитів; прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту; прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю [2].

По-друге, до функцій органів адвокатського самоврядування у системі публічного управління належить функція встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності. Як справедливо вказує С. В. Жуков, особливістю розвитку соціальних відносин у сучасному постіндустріальному суспільстві є гостра криза уявлень великих соціальних груп про справедливе і належне, які зазвичай охоплюються категорією «етичні норми». Одним із способів подолати так звану «кризу моралі» є диференціація етичних норм і виділення тих з них, які притаманні певним вузьким групам людей, що займаються схожою діяльністю в схожих умовах. Це викликає підвищений інтерес до професійних етичних кодексів, прийняття яких для представників різних професій носить сьогодні активний характер. Цінність етичних кодексів для праворозуміння полягає в розширенні рамок ідей, концепцій та уявлень про право, які знаходять своє втілення у створенні моделі ідеальної

поведінки представників певних професій [48, с. 57]. Дійсно, вирішення завдання збереження професіоналізму адвокатської діяльності за умов постійного підвищення рівня правового нігілізму у суспільстві метамодерну неможливо без прискіпливої уваги до процесів оновлення етичних стандартів та їх своєчасної вербалізації.

По-третє, органи адвокатського самоврядування у системі публічного управління виконують захисну функцію. Професія адвоката та його роль учасника процесуальних відносин, який в силу свого правового статусу періодично відстоює інтереси фізичних та юридичних осіб, дії (бездіяльність) яких можуть викликати широкий діапазон негативних емоцій в суспільстві, характеризується високим ступенем віктимності. Захисна функція органів адвокатського самоврядування уявляє собою застосування широкого арсеналу засобів, спрямованих на створення можливості здійснення адвокатської діяльності на засадах незалежності. За результатами соціологічних досліджень, більшість опитаних адвокатів сприймають професійну незалежність не як самоцінність, а як гарантію дотримання принципу верховенства права. Наприклад, на переконання адвокатів (86 % опитаних) справедливе правосуддя, у якому дотримується принцип верховенства права, неможливе без такого учасника як незалежний адвокат. Адже тільки незалежний адвокат може повноцінно забезпечувати змагальність процесу. Разом з тим, більшість опитаних (61% опитаних) переконана, що з дотриманням принципу незалежності адвоката в Україні є проблеми [49].

Четвертою функцією органів адвокатського самоврядування є забезпечувальна. Як справедливо вказує І. М. Шопіна, збільшення впливу людиноцентристських тенденцій у розвитку адміністративного права зумовлює поступову втрату провідної ролі адміністративно-правового регулювання як більш жорсткої правової конструкції, якій не притаманна полісуб'єктність та врахування індивідуальних відмінностей. Натомість, протягом останніх років спостерігається підвищення ролі категорії

«адміністративно-правове забезпечення», особливістю якої є зміщення акценту в системі прийняття рішень з волі держави на інтенції людини та громадянського суспільства.

Інакше кажучи, спрямованість адміністративно-правового регулювання передбачає формування мети такого регулювання органами держави за провідної ролі імперативного методу. Натомість адміністративно-правове забезпечення передбачає формування мети прийняття тієї чи іншої правової норми насамперед за системою публічного адміністрування, така мета формується суб'єктами громадянського суспільства, суб'єктами господарювання, для розвитку яких є необхідними ті чи інші зміни у структурі та змісті суспільних відносин. Завданням держави за таких умов є зміна або створення за допомогою правових засобів умов, за яких мета таких суб'єктів може найбільш ефективно досягатися [50, с. 141-145]. Екстраполюючи ці положення на діяльність органів адвокатського самоврядування, вкажемо, що у системі публічного управління органи адвокатського самоврядування призначені створювати умови для безперешкодної комунікації суб'єктів адвокатської діяльності між собою та з органами публічної влади, міжнародними організаціями, громадянським суспільством. У свою чергу, можна виокремити дві основні форми реалізації забезпечувальної функції: представницьку (як представництво спільних інтересів адвокатів) і комунікативну (як створення умов та засобів для безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин).

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що у системі публічного управління органи адвокатського самоврядування виконують низку функцій, обумовлених їх цілями та завданнями. До таких функцій належать функція формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу, функція встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності, захисна та забезпечувальна функції. Для їх

реалізації органам адвокатського самоврядування надано низку повноважень, у тому числі делегованих державою.

1.3. Становлення та розвиток органів адвокатського самоврядування в Україні: адміністративно-правовий аспект

Становлення національних органів адвокатського самоврядування відбувалось в умовах, що суттєво відрізняють його від аналогічних процесів в інших країнах. Значний час українські землі перебували під владою інших держав. Відсутність власного національного законодавства, спрямованого на підтримку українських інституцій, у тому числі правозахисних, не сприяла розвитку самоврядних органів української адвокатської спільноти. Соціально-політичні події ХХ століття вкрай негативно вплинули на цей розвиток і на десятиліття загальмували його. Однак, із здобуттям Україною незалежності, обранням нею демократичного шляху, вітчизняна адвокатура отримала шанс створити незалежні органи самоврядування, діяльність яких відповідає не лише її власним потребам та запитам, але й прагненням суспільства.

Як ще наприкінці ХІХ століття зазначив відомий російський адвокат О. Лохвицький, адвокати об'єднуються з однією метою – задля морального підняття професії, щоб берегти її гідність, підтримувати єдність розуміння закону, спостерігати, щоб ніхто з них не зраджував обов'язку та честі [51, с. 15]. Цілком слушно, що проблематика діяльності органів адвокатського самоврядування постала майже відразу із їх утворенням. Питання, пов'язані з цим, розв'язували відомі російські правники ХІХ століття К.К. Арсен'єв [52], Є.Б. Васьковський [53], А.А. Геворгіз [54], М.Н. Гернет [55], В.Д. Спасович [56], І.Я. Фойницький [57] та інші [58 та ін.].

У цілому історія адвокатури в Україні достатньо ґрунтовно опрацьована у роботах багатьох вітчизняних вчених та дослідників, таких як О. В. Баулін [59], С.В. Гончаренко [60], В. В. Долежан [61], С.О. Іваницький [62], Л. О.Крупник [63], А.В.Меланчук [64], М. В. Поліщук [65], Д. С. Роговенко [66], С. Ф. Сафулько [67], Р. П. Тищенко [68] та багатьох інших авторів, які плідно працювали над вказаною проблематикою.

Окремі аспекти, наприклад, історія формування та розвитку адвокатури на українських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії, розглянуті В.І. Батрименком [69], А.Ю. Бойчуком [70], Т. В. Варфоломієвою [71], М.В. Никифораком [72], І.Ж. Торончуком [73], А.С. Чайковським [69]. Особливої уваги заслуговують праці І.Ю. Гловацького [74] та М.Й. Петріва [75], присвячених діяльності правників Східної Галичини у тому числі у міжвоєнний період.

Разом з тим, у юридичній літературі майже відсутні дослідження, що розглядають адміністративно-правовий аспект генези органів адвокатського самоврядування в Україні.

Переважно дослідники історії адвокатури зазначають, що ні за часи Київської Русі (IX-XIII ст.), ні у польсько-литовську добу (XIV-XVI ст.) організаційного оформлення та законодавчого закріплення адвокатури як правового інституту не існувало [58; 59; 65; 67].

Слід сказати, що за часів Київської Русі, у добу зародження писаного систематизованого законодавства, роль захисників у судах виконували родичі та знайомі сторін («послухи» та «видоки»), чії функції визначалися звичаєвим правом, і це не було їх професійною діяльністю. Текст «Руської Правди», якою керувалися у судовій практиці аж до XVI ст., не містить якихось аналогів професійного судового представництва та захисту [53, с. 307; 58, с. 14-15; 59; 65; 67; 76, с. 337-338; 77, с. 43].

Формування професійної адвокатури в Україні починає відбуватися у період Великого князівства Литовського. Особливе значення у цьому процесі мала третя редакція Литовського статуту (1588 р.), відповідно з яким захисником могла бути кожна вільна людина, за винятком духовних осіб та судового персоналу замкових і земських судів [59; 65; 67].

Разом з тим, слід як стверджується у наукових джерелах, закріплення у цьому правовому акті правил поведінки в суді особи, яка здійснювала представництво і допомогу стороні (прокуратора), порядок підтвердження нею повноважень і етичні вимоги до неї можуть розглядатися лише як

законодавче регулювання прообразу адвокатської діяльності та наявність процесу початку інституціоналізації адвокатури [58, с. 14-15].

Появу адвокатури в Україні переважна частина дослідників пов'язує із правовим документом, що мав назву «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), що використовувався у судовій практиці до середини ХІХ століття [65; 67].

Необхідно звернути увагу, що сучасна територія України протягом свого історичного розвитку була географічно розділена між різними державами, що відобразилося на формуванні політичних систем, структур влади та громадського життя на розділених українських територіях, що вплинуло на історію створення та розвитку інституту адвокатури [58, с. 15; 75, с. 1].

Підтримуючи думку М. Петріва, що «вивчення цієї історії потребує цілісного дослідження історії адвокатури України: в царській Росії, в Галичині, Буковині та Закарпатті» [75, с. 1], ми пропонуємо розглядати становлення та розвиток органів адвокатського самоврядування в Україні у її історичній цілісності (що відповідає сучасним тенденціям вітчизняної історіографії), враховуючи при цьому, що різні частини України певні періоди були роз'єднані та знаходились під владою тієї чи іншої держави. Отже, інститути адвокатури у цілому та органи адвокатського самоврядування, зокрема, розвивались належно до законодавства у цій сфері відповідної країни.

Коротко нагадаємо, що у ХVІ столітті Велике князівство Литовське, до якого входили території колишньої Київської Русі, об'єдналось з Польським королівством у Річ Посполиту. У період 1667-1689 рр. українські землі було розділено між останньою та Московським царством. У 1795 р. після поділу Речі Посполитої українські землі були розділені між Австро-Угорщиною і Росією. Перша отримала Східну Галичину, Буковину і Закарпаття, а друга – решту України. 07.11.1917 р. проголошено Українську Народну Республіку (УНР) зі столицею у Києві. Під її контролем знаходились території

центральної, східної та південної України. 19.10.1918 р. утворено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР) зі столицею у Львові, до якої увійшли українські етнічні землі Австро-Угорщини. У січні 1919 р. відбулось об'єднання цих республік. У червні-липні 1919 р. Галичина була захоплена Польщею, яка з 1921 р. разом із Західною Волиною увійшла до складу Другої Речі Посполитої. У вересні 1919 р. за Сен-Жерменським договором Закарпаття передано Чехословаччині, Буковина – Румунії. У березні 1919 р. у Харкові стосовно території, що знаходилася під контролем Червоної армії РСФРР була проголошена Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР). 30.12.1922 р. УСРР увійшла до складу СРСР на федеративних засадах, а фактично була анексована, втративши навіть номінальну незалежність. Згідно з Конституцією СРСР 1936 р. назву республіки змінено на «Українська Радянська Соціалістична Республіка» (УРСР). Унаслідок політичної угоди між СРСР та гітлерівською Німеччиною у вересні 1939 р. і червні-липні 1940 р. до УРСР було приєднано західноукраїнські землі, які до того перебували у складі Польщі та Румунії. У 1943–1944 рр. Червона армія звільнила територію УРСР, окуповану Німеччиною під час другої світової війни, і почала відновлювати радянські порядки. Остаточна територія УСРР/УРСР, а, отже, і сучасної України, сформувалася у 1954 р. [75, с. 7-9; 78, с. 358; 79, с. 126; 80, с. 315; 81; 82, с. 73; 83].

Отже, повертаючись до «Прав, за якими судиться малоросійський народ», відзначимо, що положення цього документу були чинними на українських землях (Гетьманщини), приєднаних до Російської імперії.

Артикули 7 та 8 глави VIII цього правового акту присвячено діяльності адвокатів. Зокрема, надано визначення поняття «адвокат», яким разом з повіреним вважається «той, хто в чужій справі, за дорученням певної особи замість неї, в суді відстоює її інтереси» [84, с. 120]. Проте, як відзначається у деяких теоретичних джерелах, хоча в його положеннях «вже використовується термін «адвокат», закріплені права, обов'язки і відповідальність цієї особи, але корпоративність і самоврядування все ще не

об'єднують адвокатів» [58, с. 15]. Або, як пише М. Петрів: «У період Гетьманщини адвокатура була визнаною як окремий стан, хоча і не була об'єднана в професійну спілку» [85, с. 7].

Тобто, це період формування в Україні професійної адвокатури, але не органів адвокатського самоврядування. Під час здійснення історико-правових досліджень не знайдено джерел, які б свідчили, що у той час у центральній, східній та південній частинах України відбувались процеси створення будь-яких організаційних форм адвокатської корпорації.

У той же час, на землях Галичини під час їх знаходження у складі Польщі ідея створення корпоративної організації адвокатів виникла ще у XVII ст. Таким об'єднанням, наприклад був «Collegium Advocatorum». Проте, за слушною думкою І. Гловацького, на цій території, як і в усій Польщі до захоплення її Австрією, не існувало відповідної організаційної структури та автономних органів адвокатури [74, с. 12].

За ствердженням М. Петріва, адвокатура утвердилась, як правовий інститут, Положенням 1781 р. імператора Йосифа II про загальний судовий устрій [85, с.7], яким було вперше визначено загальноавстрійську організацію адвокатури, її права та обов'язки. Відповідно до норм вказаного Положення усі адвокати були прикріплені до певних судів, які й здійснювали дисциплінарний нагляд за їх діяльністю [69, с. 180; 70, с. 204-205; 72, с. 78-79; 74, с. 2; 86, с. 41].

На відміну від українських земель, що входили до складу Росії, у зв'язку з відсутністю на цей час відповідних письмових джерел, відомо, що на Галичині адвокати, які належали до одного судового округу, вважалися членами гона (кола адвокатів) при земському суді. З-поміж свого кола вони обирали найавторитетнішого правника, котрий на громадських засадах здійснював представництво їх професійних інтересів перед судовими, адміністративними органами, міністерством юстиції, іншою владою. Проте, в організаційному аспекті вони не були об'єднані в колегію або палату, не мали керівництва адвокатури, до якого можна було б звертатися з відповідними

запитами, вимогами чи проханнями, не мали повноважень щодо прийому до адвокатури нових членів. Це питання знаходилось у компетенції вищого крайового суду та міністра юстиції Австрії, які інколи з'ясовували думку крайових адвокатів щодо певних кандидатів [70, с. 207-208; 87, с. 4].

Справедливості заради зазначимо, що у 1822 р. польський адвокат Давид Торосевич уклав проект створення палати правників. Однак далі від ідей і проектів справа не просунулася [70, с. 205; 74, с. 2; 86, с. 41].

У цілому щодо XVIII століття можна сказати, що то був період формування в Україні професійної адвокатури, але не органів адвокатського самоврядування. Як слушно відзначається у теоретичних джерелах, «тільки після організації спільноти адвокатів можна впевнено говорити про сформований інститут адвокатури» [58, с. 15].

На відміну від Західної Європи, професійна адвокатура в Україні почала складатись відносно недавно. Крім вищезгаданих «Collegium Advocatorum» та grona при земських судах на Галичині у XVIII ст., інших даних щодо існування так званих «цехових» об'єднань адвокатів або «братств» у більш ранні часи, наприклад, Великого князівства Литовського, поки що не знайдено. Водночас, навіть якщо будуть знайдені відповідні писемні джерела, це лише змусить переглянути час формування вітчизняної адвокатури, але не органів адвокатського самоврядування, оскільки для таких адвокатських об'єднань характерна відсутність єдиної загальної форми організації професійної спільноти, нормативного закріплення її правового статусу, визначення кола функцій та повноважень на державному рівні тощо.

Таким чином, на нашу думку, вважати період IX-XVIII ст. одним з етапів розвитку органів адвокатського самоврядування не було б слушним. Може йти мова про поступове формування професійної адвокатури в Україні із запровадженням у XVIII ст. практики адміністративно-правового регулювання діяльності адвокатів («Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. та «Положення про загальний судовий устрій» 1781 р. Йосифа II). Отже, адвокатське самоврядування з'являється на українських землях

лише у XIX столітті [58, с. 15].

Так звана «весна народів» надала суттєвий поштовх розвитку адвокатури в Австро-Угорській імперії. Представники цієї професії стали вимагати від влади прийняття закону про адвокатуру, надання їй статусу незалежної та автономної корпорації. Під цим тиском австрійський уряд 16.08.1849 р. вперше прийняв закон, який стосувався лише адвокатури – «Тимчасове положення про адвокатів». Ним регулювались основні питання життя й діяльності адвокатури та передбачалось досить обмежене самоврядування [70, с. 205-206; 72, с. 78-79; 74, с. 2; 88, с. 5; 89, с. 31].

Так, зокрема, у ньому передбачалося утворення адвокатських палат як органів самоврядування адвокатури. Вони створювались усіма, без винятку, захисниками, котрі мали практику в окрузі вищого земельного суду. Правовий статус адвокатських палат визначався зазначеним законом та статутами кожної адвокатської палати. До компетенції палат належали: вибори президента палати та постійних комісій, розгляд апеляції стосовно тимчасово відсторонених або звільнених від обов'язків адвокатів, призначення ревізорів адвокатської діяльності, нагляд за дотриманням честі та гідності членами установи. Думка палати мала враховуватись і у вирішенні питання про допуск до адвокатської діяльності. У той же час, право призначення майбутніх захисників залишилось за міністерством юстиції. Дисциплінарний нагляд за адвокатською діяльністю покладался на апеляційний суд. До його компетенції входило звільнення правників, застосування штрафних санкцій тощо [70, с. 205-206].

І. Гловацький та А. Бойчук звертають увагу на те, що згідно із архівними матеріалами вищого крайового суду міста Львів, до 1862 р. не було жодного запиту міністерства юстиції чи вищого крайового суду на адресу «відділу палати адвокатів» або президентові адвокатської палати. Крім того виявлено лише Статут Львівської палати адвокатів («Статут і порядок діяльності львівської палати адвокатів» (Statut i porzjdek czynnohi Lwowskiej Izby adwokatyw)) 1862 р. [70, с. 207-208, 211; 74, с. 4].

Зокрема, цим Статутом було передбачено, що палату утворюють адвокати, закріплені за Львівським судовим округом. Загальними зборами члени палати обирали з свого складу голову і членів відділу – виконавчого органу палати, а також секретаря та комісарів екзаменаційних комісій [70, с. 211; 90, с. 2-4; 91, с. 11].

Відлуння діяльності Львівської палати адвокатів ми відчуваємо дотепер. Так, нею було уперше зроблено спробу створити кодекс адвокатської етики [92, с. 185]. Низка його пунктів з певними поправками лягли в основу Правил адвокатської етики, що ефективно використовуються і в наш час в Україні [93, с. 48]. Крім того, вона постійно працювала над питаннями покращення системи судочинства у Галичині. В основному суть цієї роботи полягала в узагальненні та аналізі статистичних матеріалів судових засідань [70, с. 212-213; 87, с. 53].

Після Львівської палати адвокатів у 1862–1865 рр. також були утворені Станіславська, Тернопільська, Золочівська (у 1873 р. об'єдналася із Львівською палатою [91, с. 7]), Перемишльська і Самбірська палати, Буковинська палата на Буковині.

На думку І. Гловацького, відліком створення органів адвокатського самоврядування на території України слід вважати саме час фактичного утворення Львівської палати адвокатів, тобто 1862 рік. Свою позицію він ґрунтовно виклав у роботі «Заснування та правовий статус адвокатських палат у Галичині в другій половині ХІХ ст.». У якості аргументів вчений посилається на відсутність у публікаціях засобів масової інформації та архівних матеріалах львівського вищого крайового суду і магістрату за період 1810-1862 рр. будь-яких згадок про діяльність палат адвокатів [74, с. 3-6].

Попри те, що Львівська палата адвокатів, яку утворено у 1862 р., дійсно стала першим офіційним органом адвокатського самоврядування на території України, все ж початком розвитку вітчизняних органів адвокатського самоврядування, на нашу думку, слід вважати час прийняття «Тимчасового положення про адвокатуру» 1849 р.

Цієї ж думки дотримувався і перший дослідник діяльності органів адвокатського самоврядування Галичини (у формі адвокатських палат) Адам Неміровський у своїй монографії 1869 р. «Історико-фундаментальний погляд на позицію захисника» («Pogląd dziejowy i zasadniczy na stanowisko obrońcy») [94].

Ми виходимо із того, що не було б відповідного законодавчого акту – не було б і утворено палату адвокатів, адже Львівська палата адвокатів, як орган адвокатського самоврядування, була організована та почала діяти згідно із нормами «Тимчасового положення про адвокатуру» 1849 р., яким вперше було передбачено утворення, зокрема на українських землях, адвокатських палат як органів самоврядування адвокатури.

Тобто, саме факт надання з боку держави гарантій утворення та функціонування органів адвокатського самоврядування, нормативного визначення порядку їх організації, правового статусу, повноважень, законодавче закріплення за ними функцій органів публічної адміністрації тощо, слід брати за початок відліку певного етапу їх розвитку. Фактичне же утворення – це поступовий процес, який може відбуватись протягом достатньо тривалого часу і залежить як від активності самих правників, так і від зовнішніх факторів.

Власне, об'єктивні фактори завадили, на наш погляд, утворенню палат адвокатів на українських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії, безпосередньо після прийняття «Тимчасового положення про адвокатуру» 1849 р.

Так, у 1853 р. було ліквідовано суд присяжних, обмежено право оскарження, суттєво звузилися можливості захисту. Прогресивні реформи в адвокатурі припинилися. Урядові дії викликали рух за «повернення» свободи адвокатурі, який став повсюдним і охопив усіх адвокатів. Підсумком цієї боротьби стала поява постійного «Положення про адвокатуру» від 06.07.1868 р. [70, с. 205-206; 72, с. 78-79].

Період з 1849 р. до 1868 р., на наш погляд, є часом формування

правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862 – 1865 рр.).

«Положенням про адвокатуру» 1868 р. палатам адвокатів були надані права щодо здійснення прийому до адвокатури та дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів; закріплені повноваження, спрямовані на сприяння захисту адвокатів від переслідувань і необґрунтованих обмежень та інше [58, с. 16; 70, с. 205-207; 95, с. 236].

На думку А. Бойчука, саме цей законодавчий акт уперше закріпив самоврядування й автономію вітчизняної адвокатури [70, с. 205-207].

З прийняттям «Положення про адвокатуру» 1868 р. на території України, що входила до складу Австро-Угорської імперії, на наш погляд, розпочинається безпосередній розвиток органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання з боку цієї держави. Нормами цього ліберально-буржуазного закону встановлювалась відносна автономність для цих органів та надавались гарантії для можливості реалізація ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм.

Положення, що стосувались організації роботи палат і президій, у тому числі порядок проведення зібрань, виборів президента та членів президії тощо, детально регламентувались у статутах (розпорядках) палат [58, с. 15-16; 72, с. 80; 96, с. 8-15].

1 квітня 1872 р. в Австрії було прийнято адвокатський дисциплінарний статут, яким «встановлювалася свобода адвокатської діяльності та незалежність – адвокатура визнавалася абсолютно незалежною від суду та локалізованою загальнодержавною, повноваження адвоката – правозаступництво поєднувалося з представництвом» [97, с. 72].

Цей Статут передбачав створення у кожній адвокатській палаті дисциплінарної ради, яка обиралася на три роки із членів палати. У своїй

діяльності дисциплінарна рада керувалася дисциплінарним адвокатським статутом і власним регламентом, затверджуваним Міністерством юстиції [70, с. 210-211; 72, с. 81].

Отже, органи адвокатського самоврядування на українських землях, що уходили до складу Австро-Угорської імперії, організаційно становили собою загальні збори і палати адвокатів. Їх становлення та розвиток складався з двох періодів, пов'язаних із прийняттям та впровадженням законодавчих актів, що регулювали діяльність загальноавстрійської адвокатури: 1) 1849-1868 рр. – період формування правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862-1865 рр.); 2) з 1868 – період безпосереднього розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Австро-Угорської імперії («Положення про адвокатуру» 1868 р.; Дисциплінарний статут 1872 р.).

Водночас на українських землях, що знаходились у складі Російської імперії, процеси становлення та розвитку органів адвокатського самоврядування фактично відбулись протягом одного періоду.

Протягом XV-XIX ст. у Росії склався інститут стряпчих або повірених, чия діяльність була повністю підпорядкована суду, починаючи з моменту внесення претендента до списків тих, хто міг займатись такою практикою [59; 67; 68].

Зрозуміло, що в умовах відсутності нормативного закріплення незалежного від суду та держави інституту адвокатури, не можна вести мову про створення та діяльність з боку правників власних органів самоврядування.

«Судовими статутами» від 20.11.1864 р. інститут адвокатури у Російській імперії, включаючи відповідну частину території України, дістав свою правову регламентацію. Законодавчі акти, що входили у пакет «Судових статутів» (зокрема, «Урядження судових установ» та ін.) мали дійсно

прогресивний характер і стали надзвичайно важливим кроком у розвитку ліберально-буржуазного законодавства на території Російської імперії.

Зокрема, крім встановлення змагальності судового процесу, запровадження суду присяжних тощо, було законодавчо закріплено сам інститут присяжних повірених, а також регламентовано утворення та діяльність їх рад, як органів самоврядування [59; 65; 67; 68].

Присяжні повірені, здійснюючи самоврядування, обирали зі свого складу раду присяжних повірених, її голову та його заступника (товариша). І хоча ці ради діяли в межах судових округів апеляційних судів, останні не втручалися в організаційні питання їх діяльності. Ради вирішували чимало важливих управлінських питань, що стосувалися як усієї адвокатської спільноти, так і окремих адвокатів. Проте існували серйозні важелі адміністративного впливу на адвокатуру – аж до виключення недостатньо лояльних до влади адвокатів за розпорядженням міністра юстиції [61, с. 46; 98].

Згідно Статутів 1864 р. до повноважень ради присяжних повірених відносилось: надання права на здійснення адвокатської діяльності або звільнення із цього звання; призначення повірених для здійснення судового представництва на безоплатній основі; визначення розміру винагороди повіреному у випадку виникнення суперечки між ним та клієнтом тощо [64, с. 228-229; 65; 67; 68; 98; 99, с. 121; 100, с. 176-177].

Одним із пріоритетного завдань рад було здійснення ними нагляду за діяльністю присяжних повірених, точним виконанням ними своїх обов'язків, додержання положень закону, встановлених правил і взятих на себе зобов'язань в інтересах довірителя. Приводом для втручання дисциплінарної влади ради була не лише професійна, але й будь-яка інша суспільна діяльність присяжного повіреного, навіть його приватне життя. Ця влада поширювалась навіть на вчинки, здійснені до вступу у адвокатський стан. На відміну від Дисциплінарного статуту 1872 р. Австро-Угорщини, ухил робився на усування повіреного від адвокатської діяльності, а не накладання штрафних санкцій. При цьому особи, виключені з числа присяжних

повірених, позбавлялися права повторного вступу в це звання у межах держави [55, с. 283–284; 64, с. 228-229; 65; 67; 98; 100, с. 176-177; 101, с. 51; 102, с. 54-55; 103, с. 73-74].

Ради, як органи самоврядування присяжних повірених, утворювались при судових палатах округів і ними ж контролювались. Відповідно до положень «Урядження судових установ» 1864 р. при наявності у колегії присяжних повірених, приписаних до відповідної Судової палати, не менше двадцяти членів, вони набували право клопотання щодо обрання ради. Кількість її членів становила від п'яти до п'ятнадцяти осіб. Їх список передавався прокурору Судової палати та публікувався для загального відома (ст.ст. 357-363 Урядження судових установ). При відсутності у місті судової палати та при наявності понад десяти присяжних повірених, вони могли обрати відділення ради при окружному суді (ст. 366 Урядження судових установ). З метою уникнення зловживань, нормами Урядження судових установ було передбачено, що членство ради повинно оновлюватись щороку (ст. 364 Урядження судових установ). Проте переобрання залежало від явки присяжних повірених на загальні збори. Тому на практиці склад ради міг залишатись тривалий час без змін. Голова ради, товариші голови, члени ради обиралися самими присяжними повіреними із свого числа [52, с. 73; 54 с. 41-42; 58, с.16-17; 64, с. 225-226; 65; 67; 98; 103, с. 324-325].

Крім того, у червні 1874 р. був виданий закон, який заснував разом з присяжною адвокатурою інститут приватних повірених, які займалися адвокатською практикою індивідуально. Проте вони не могли утворювати корпорації, не мали самоврядування і нагляд за їх діяльністю здійснювався судами, до яких вони були приписані [61, с. 46; 64, с. 225-226; 67; 68; 104, с. 21; 105, с. 39].

На території України, що входила до складу Російської імперії, перша Рада присяжних повірених була створена при Харківській судовій палаті у травні 1874 р. Одеська утворена лише у лютому 1905 р. Всупереч поширеній в юридичній літературі думки, що на території сучасної України діяли три

ради присяжних (Харківська, Київська і Одеська), Київська рада присяжних повірених так і не була утворена. Попри те, що Київська судова палата на кінець 80-х рр. XIX ст. налічувала близько 500 присяжних повірених і більше 400 помічників, влада перешкодила створенню цього органу адвокатського самоврядування [58, с.16-17; 59; 64, с. 228-230; 65; 100, с. 61; 106, с. 9; 107, с. 135; 108; 109; 110, с. 21].

Демократичні новації судової реформи 1864 р. у Російській імперії щодо органів адвокатського самоврядування у формі рад присяжних повірених, були достатньо високо оцінені, як сучасниками, так і правознавцями нашого часу.

Так, на думку російського адвоката і письменника К. Арсеньєва: «Корпорація не мислима без самоврядування, без органу, який служив би її представником. Присяжних повірених ми бачимо всюди, де введені в дію нові Судові статuti; але стан присяжних повірених є тільки там, де відкрито рада присяжних повірених» [52, с. 22-23]. Видатний правознавець і адвокат В. Спасович відзначав: «Де немає Ради, там немає справжньої адвокатури, а тільки її оманливе подібність» [56, с. 72].

Як підкреслюється у наукових джерелах, судова реформа 1864 р. «в найкоротші історичні терміни показала результати об'єднання адвокатів (присяжних повірених) в незалежну корпорацію, яка зуміла сформуванати основні принципи своєї діяльності». При цьому «компетенція рад присяжних повірених свідчить про високий рівень самоврядування у присяжній адвокатурі [58, с.16-17].

За слушною думкою українських вчених О. Святоцького, Т. Захарченка, С. Сафулька, Р. Тищенка, ця реформа заклала основи компетентної та самоврядної організації адвокатів. На територіях, що входили до складу Російської імперії, сформувалася адвокатура як самостійний ліберально налаштований професійний стан, який грав одну з найважливіших ролей у суспільному житті цієї держави, у тому числі у боротьбі з адміністративною владою [67, с. 215; 68].

Як зауважує І. Фельцан, організована у формі загальних зборів та ради присяжних повірених при судовій палаті округу, система управління адвокатською корпорацією забезпечувала автономність і незалежність адвокатури від державних органів, виборність і підзвітність рад присяжних повірених [101, с. 52].

Разом з тим, не безпідставним є і зауваження російського дослідника А. Бойкова, який зазначає, що «не треба з ностальгією переоцінювати правовий статус дореволюційної російської адвокатури. Її самостійність та незалежність від державної влади були досить умовними» [111, с. 276].

Так, наприклад, у жовтні 1865 р. були введені тимчасові правила, згідно з якими міністр юстиції особисто ухвалював рішення про вступ до адвокатури. Цим порушувалися норми Статутів відповідно до яких право приймати до складу присяжних повірених було закріплено за радами. Найвищим повелінням від 05.12.1874 р. було зупинено утворення рад в округах тих палат, де вони ще не були відкриті, припинено дію існуючих та їх функції передано окружним судам [55, с. 14; 58, с.16-17; 64, с. 229; 100, с. 35-36].

Дослідники історії адвокатури цілком справедливо вважають часом появи в Російській імперії (у тому числі на українських землях, що входили до її складу) інституту професійної адвокатури та органів її самоврядування – судову реформу 1864 р. [58; 60; 64, с. 228; 67, с. 215; 68; 105].

Попри те, що безпосередньо на українських землях, підвладних Російській імперії, перша Рада присяжних повірених була утворена лише у 1874 р. (при Харківській судовій палаті), а потім їх створення взагалі було призупинено, на наш погляд, саме час з моменту прийняття «Судових статутів» 1864 р., можна вважати початком становлення і розвитку вітчизняних органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання з боку Російської імперії, оскільки вони стали єдиними законодавчими актами, що регулювали порядок утворення, організації та діяльності рад присяжних повірених на цій

території.

Інститут присяжних повірених проіснував у Російській імперії до листопада 1917 р. Цей період з 1864 р. до 1917 р. Н. називають «періодом існування присяжної адвокатури», який закінчився «із встановленням радянської влади. Нова радянська адвокатура мала мало спільного зі своєю попередницею – присяжною адвокатурою: диктатура пролетаріату не змогла сприйняти її кращі традиції, зокрема, у сфері самоврядування» [58, с. 16-17].

Події, що відбувались у часи визвольних змагань (1917-1919 рр.) не сприяли розвитку органів адвокатського самоврядування, зокрема національних, у новоутвореній українській державі.

Так, ще навесні 1917 р. у Києві була створена Велика адвокатська комісія, до якої увійшли Рада присяжних повірених та представники помічників присяжних повірених. У її складі були утворені лекційна, законодавча, судова та інші підкомісії. Втім, крім двох публічних лекцій голови Київської ради присяжних повірених Я. Гольденвейзера, робота комісії фактично не розпочалась [112, с. 197; 113; 114, с. 89].

В. Скальський, характеризуючи діяльність адвокатів у часи Центральної Ради 1917-1918 рр., зазначає, що спроби адвокатів щодо українізації судових установ наштовхувалися на стіну нерозуміння з боку зрусифікованих працівників суду, які у своїй більшості залишалися відданими своїм «великоруським» переконанням. Він наводить слова видатного українського вченого-правознавця, історика права, громадського та політичного діяча Р. Лащенка, який назвав Київську судову палату «найголовнішою твердинею централізму.. яка своєю ворожістю до українства і цілковитою орієнтацією на Москву, задаючи при тому тон на всю округу, надзвичайно шкодила українізації судових установ, їй підлеглих» [115, с. 5]. На думку В. Скальського, «подібною «твердинею» була, зокрема, і Київська рада присяжних повірених на чолі із, вже згаданим, Я. Гольденвейзером, яка зайняла антиукраїнську позицію» [114, с. 91].

Попри те, що в УНР імперська судова система була частково

реформована, це не вплинуло на діяльність присяжної та приватної адвокатури. Так, 04.01.1918 р. Народний Секретаріат прийняв постанову «Про введення народного суду», яким було скасовано присяжну та приватну адвокатуру, однак у лютому 1918 р. Центральна Рада її поновила, а ще через рік знову ліквідували [59; 65].

Для періоду 1917-1920 рр. за часи УНР-ЗУНР характерним є створення громадських об'єднань адвокатів на основі спільних політичних поглядів.

Так, наприклад, з 1918 р. до 1926 р. українські адвокати Галичини взаємодіяли у таких організаціях, як «Колегія Українських Оборонців» при «Українському Горожанському Комітеті», «Союз Українських Адвокатів», «Секція Правників» при «Студентській Громаді». Їх члени охоче бралися за судові справи, у яких притягувались до відповідальності українці за політичні злочини [116, с. 108; 117, с. 4-5].

У наукових джерелах відзначається, що адвокатське самоврядування – це перш за все «гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в установленому законом порядку». Таке право з'являється «у адвокатської спільноти у процесі розвитку адвокатури та адвокатської діяльності, підвищення ролі і престижу професії адвоката [58, с. 14].

Не тривале існування державних утворень в Україні у період 1917-1919 рр., відсутність владних важелів для надання гарантій забезпечення прав адвокатських спільнот, невизначеність самого статусу адвокатів (про що свідчить вищезгадана ліквідація з подальшим поновленням та повторною ліквідацією інституту присяжних повірених) не дозволяють, на нашу думку, виокремлювати цей час у самостійний етап розвитку адвокатського самоврядування в Україні.

У 1921 р. Польщею було прийнято Конституцію Польської республіки. Проте, до 1932 р. на її території діяло дві системи права щодо врегулювання діяльності адвокатури. Зокрема, на територіях Східної Галичини та Волині діяли австрійські законодавчі акти: Тимчасове положення про адвокатуру

1849 р., Постійне положення про адвокатуру 1868 р. та Дисциплінарний статут 1872 р.

Так, відповідно до Дисциплінарного статуту 1872 р. дисциплінарний контроль над адвокатами й кандидатами в адвокати на цих землях належав органам адвокатського самоврядування, передусім раді відповідної адвокатської палати, а найвищий контроль здійснював міністр справедливості [97, с. 72-73; 118, с. 89].

У 1932 р. та 1938 р. у Польщі було прийнято ряд законодавчих актів щодо судової системи та інституту адвокатури зокрема. Ними передбачалось створення при адвокатських палатах дисциплінарних судів. Порівняно із австрійським законодавством ці закони були більш ліберальними (наприклад, щодо доступу до професії адвоката). Водночас, вони значно обмежили автономні права адвокатських організацій – інститут адвокатури став все більше підпорядковуватися державі. Так, склад Вищої Ради адвокатури фактично призначався Президентом держави строком на три роки [97, с. 72-73; 119; 120, с. 80].

Крім того, треба звернути увагу на той факт, що у міжвоєнний період на території Східної Галичини також відбулося власне організаційне оформлення діяльності українських адвокатів та створення професійної організації «Союзу Українських Адвокатів». Однією із причин цього є, як зазначає М. Петрів, стало масове порушення прав українського населення з боку польської влади. Головні завдання цієї громадської організації полягали у «обороні адвокатського звання, підтримці товариських взаємовідносин між українськими адвокатами і кандидатами адвокатури, надання взаємної допомоги» [75, с. 7-9]. На відміну від органів адвокатського самоврядування, Союзу Українських Адвокатів, як і інших аналогічних громадських організацій, не належало право надання претенденту звання адвоката, вжиття заходів дисциплінарного впливу тощо.

На тлі зменшення впливу органів адвокатського самоврядування, зростання ролі громадських організацій, утворених адвокатами, на нашу

думку, є цілком закономірним. Такий стан, як можна бачити, є характерним для періодів зміни політичного устрою держави при відсутності нових нормативно-правових актів у сфері врегулювання діяльності органів адвокатського самоврядування. В Україні такий період мав місце ще один раз – на початку 90-х років ХХ ст. Проте, тема діяльності громадських організацій адвокатської спільноти не входить у сферу питань цієї роботи і потребує окремих досліджень.

Уряд Чехословацької Республіки заборонив мати адвокатам українського Закарпаття власну незалежну автономну адвокатську раду (комору). У 1920 р. для захисту своїх інтересів українськими адвокатами було засновано «Союз адвокатів Підкарпатської Русі» [121, с. 32-33]. Однак, останній, як і Союз Українських Адвокатів Галичини, був громадською організацією на професійній основі. У цілому ж діяльність органів адвокатського самоврядування регламентувалась австрійським законодавством 1849-1872 рр. З 1920 р. пост президента Ради адвокатів (адвокатської Комори), його заступників, голови Дисциплінарної ради займали виключно чехи та німці.

Після приєднання Буковини до Румунії у листопаді 1918 р. до 1923 р. діяльність органів адвокатського самоврядування регулювалась вищезазначеним законодавством Австро-Угорської імперії 1849-1872 рр. У лютому 1923 р. королівським декретом було введено закон про уніфікацію та організацію адвокатського корпусу. Він передбачав наступні органи адвокатського самоврядування: генеральні конгреси, генеральний консиліум (раду) союзу адвокатів, постійну комісію союзу адвокатів, загальні збори адвокатів адвокатського бюро, консиліум і декан бюро (обиралися на 3 роки на загальних зборах адвокатів бюро). Так, у вересні 1925 р. у Чернівцях відбувся конгрес адвокатів усієї Румунії. На ньому були присутні близько 600 адвокатів. Така самоврядна організація адвокатури Буковини мала місце до 1940 р. [58, с. 16; 72, с. 79-81; 73, с. 99-102; 122, с. 2].

Повноваження органи самоврядування на Буковині не передбачали

прийом іспитів до адвокатури та видачу дозволу на заняття адвокатською діяльністю. Правом прийому таких іспитів були наділені чотири екзаменаційні комісії, у тому числі у Чернівцях. До них уходили викладачі права, судді та адвокати крайового адвокатського бюро зі стажем роботи не менше 10 років [58, с. 16; 72, с. 79-81; 73, с. 99-101].

Таким чином, можна вважати, що перший етап становлення та розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні відбувався під час перебування її земель у складі різних країн, з чим пов'язана диференціація часових меж для різних регіонів. Для нього характерним є регулювання ліберально-буржуазним законодавством; відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізація ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування.

З урахуванням територіального розділу України складався з наступних періодів та мав наступні організаційні форми:

а) палати адвокатів, загальні збори на українських землях, що у 1795 р. відійшли до Австро-Угорської імперії:

1) 1849 – 1868 рр. – період формування правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та фактичне утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862 – 1865 рр.).

2) 1868 – 1939 рр. (Буковина – до 1923 р., Східна Галичина та Волинь – до 1932 р.; Закарпаття – до 1939 р.) – період безпосереднього розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Австро-Угорської імперії («Положення про

адвокатуру» 1868 р.; Дисциплінарний статут 1872 р.);

3) 1923 – 1940 рр. – період звуження повноважень органів адвокатського самоврядування (за нормативно-правовими актами держав, до складу яких увійшли українські землі колишньої Австро-Угорської імперії);

б) ради та загальні збори присяжних повірених на українських землях, що входили до складу Російської імперії:

- 1864 р. до 1918 р. – період утворення та розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Російської імперії («Судові статuti» 1864 р.).

Розглядаючи Україну як сукупність українських земель, можна стверджувати, що відліком розвитку вітчизняних органів адвокатського самоврядування є 1849 р.

Формування території України, що входила до складу СРСР, як було зазначено вище, відбувалось поступово. Відповідно, законодавство УРСР запроваджувалось на певних територіях у різний час. Проте, ми пропонуємо розглядати питання генези органів адвокатського самоврядування в Україні у часи її знаходження у складі СРСР, у цілому. Попри її тимчасове територіальне розмежування і поступове входження окремих регіонів. Крім того, враховуючи, що вітчизняне законодавство було фактично калькою загальних нормативно-правових актів СРСР, ми пропонуємо звертати увагу не лише на закони УСРР/УРСР, але й на загальні акти СРСР.

З 1917 р. до 1922 р. більшовистською владою було прийнято низку законодавчих актів (декрети «Про суд» № 1 (24.11.1917 р.) та № 2 (15.02.1918 р.); Інструкція про революційні трибунали (19.12.1917 р.) та ін.) згідно яких адвокатура зазнала змін від свого повного скасування (присяжної адвокатури, як «буржуазного інституту», без будь-якої заміни) до створення колегій правозаступників (що являли собою подобу адвокатської корпорації), із їх подальшою ліквідацією та запровадженням системи періодичного залучення юристів до ведення справ.

Водночас, цей же період на відповідних територіях України

відзначається не лише створенням колегій правозаступників, але й юридичних консультацій для надання правової допомоги незаможним особам («Положення про народний суд УРСР» від 26.10.1920 р. тощо). Для колегій правозаступників, як у РСФСР так і у УРСР, характерною ознакою було те, що вони утворювались при Радах робочих і селянських депутатів, а саме при губернських відділах юстиції. До їх складу здебільше приймалися особи за партійною ознакою, без юридичної освіти. Правозаступники (як у той час йменувались адвокати) зараховувалися на державну службу.

Вітчизняними дослідниками цей період в історії української адвокатури визначається як перехідний період для адвокатури під час якого відбувався процес пошуку оптимальної для нової влади організації адвокатури [59; 65; 67; 68].

Можна погодитись із характеристикою цих років, наданою Ю. Є. Полянським та В. В. Долежаном, що «ставлення радянської влади у перший період її існування до адвокатського стану значною мірою обумовлювалося недооцінкою закону і законності, проявами зневаги до забезпечення прав і свобод громадян» [61, с. 46].

Відмова від колегій правозаступників і спробою інститут професійної адвокатури замінити особами, які керуються «революційною свідомістю», призвело до розвитку підпільної адвокатури, що особливо проявилось з настанням НЕПу. Такий стан речей не влаштував нову владу, тому на четвертому Всеросійському з'їзді діячів радянської юстиції його представники дійшли висновку, що можливим є існування тільки єдиної форми існування адвокатури – або адвокатури, що знаходяться під контролем державної влади, або приватна адвокатура [67; 68].

25.05.1922 р. приймається Положення "Про адвокатуру", але оскільки воно лише в загальних рисах говорило про новостворюваних колегії захисників, то Нарком'юстом у липні 1922 р. приймається Положення «Про колегії захисників», згідно з яким дані колегії утворювалися в кожній області при губернських судах, а нагляд за їх діяльністю покладался на суд, виконком

та прокуратуру. Значна більшість членів нових колегій були так званіми буржуазними фахівцями – членами професійної корпорації, що одержали освіту при царському режимі. Цифри за 1923 р. свідчать, що приблизно 75% всіх вступили в колегії отримали вищу юридичну освіту в царських навчальних закладах. У радянській Україні діяло «Положення про адвокатуру УСРР» від 02.10.1922 р., згідно з яким створювалися нові адвокатські органи – колегії захисників, які мали певні права самоврядування. Основними формами діяльності колегій захисників були приватна практика та деяка робота у юридичних консультаціях [66, с. 130; 67; 68; 123, с. 44].

«Положенням про адвокатуру Української РСР» та «Інструкцією про організацію губернських колегій захисників Наркомату юстиції УРСР», були, зокрема, визначені функції Президії колегії захисників. Так, члени колегії першого складу затверджувалися президією виконавчого комітету за поданням губернської ради народних суддів. У подальшому ж, прийом членів у колегію проводила президія колегії. До керівних органів адвокатури віднесені загальні збори колегії, та, власне, президія колегії, які обиралися загальними зборами колегії строком на один рік. Також до повноважень колегії відносилися заслуховування звіту президії, обговорення загальних питань діяльності колегії; встановлення розміру відрахування у фонд колегії та організація юридичних консультацій. До повноважень президії входили функції розгляду заяв про вступ у члени колегії та відрахування; нагляд і контроль за виконанням членами колегії їхніх обов'язків; накладення дисциплінарних покарань (попередження, догана, штраф, виключення з колегії безстроково або на певний строк); призначення безоплатного захисту й захисту за таксою [59; 65].

До 1939 р. на території СРСР, у тому числі відповідних територіях України, що входили до його складу, було прийнято ряд нормативно-правових актів у сфері регулювання організації адвокатської спільноти, у тому числі «Основи судоустрою СРСР і союзних республік» від 29.10.1924 р., директиву Народного комісаріату юстиції СРСР «Про роботу колегій захисників» від

22.12.1938 р. та інші щодо форми організації колегій захисників, визначення їх структури, функцій керівних органів тощо.

Зокрема, для оптимального контролю з боку держави було примусово здійснено перехід лише до колективної організації праці в юридичних консультаціях. Ліквідована робота приватних кабінетів. Тобто, встановлена монополія колегії адвокатів на надання юридичної допомоги. Замість міжрайонних колегій захисників утворювалися колегії при обласних судах, під їхнім керівництвом і наглядом. Колегії було визнано юридичними особами, що становили собою держзрахункові одиниці із встановленням плану, яким визначалась контрольна цифра прибутків та витратна частина відводилася на утримання консультації. При президії колегії утворювалися сектори: кадрів, організаційно-інспекторський, масової роботи, соціально-побутовий, господарської частини, бухгалтерії, та іспитова комісія. Було встановлено порядок розгляду дисциплінарних справ членів колегії, що покладався на її президію, та оскарження до президії обласного суду постанов про застосування заходів дисциплінарного впливу. З 1934 р. безпосереднє керівництво колегіями захисників було покладено на Найвищий суд, а у 1937 р. на спеціально створений відділ Наркомуніюстиції [59; 63, с. 122-123; 65; 67; 68; 124, с. 23].

Дослідники з історії вітчизняної адвокатури виокремлюють наступні етапи розвитку адвокатури у цілому: 1) 1918-1922 рр., як нами зазначалось вище, це перехідний період процесу пошуку оптимальної для нової влади організації адвокатури; 2) 1922-1931 рр., пов'язаний із прийняттям «Положення про адвокатуру Української РСР» від 02.10.1922 р. та організацію губернських колегій захисників; 3) 1922-1931 рр. – з огляду на судову реформу 1922 р.; 4) 1931-1939 рр. – ліквідація приватної практики і повний перехід до колективної організації праці адвокатів в юридичних консультаціях; 5) 1939-1962 рр., пов'язаний із дією «Положення про адвокатуру СРСР» від 16.08.1939 р., затвердженого Радою Народних Комісарів СРСР [59; 65; 67; 68; 125].

Однак, на нашу думку, увесь час, починаючи із прийняття декрету «Про суд» № 1 від 24.11.1917 р. і до затвердження «Положення про адвокатуру СРСР» від 16.08.1939 р., можна вважати періодом пошуку оптимальної для радянської влади організації адвокатури, під час якого державною владою були утворені регіональні колегії захисників, як орган врядування радянської адвокатури.

Незважаючи на певні зміни, що відбувались в адміністративно-правовому статусі колегій адвокатів протягом усього існування радянської влади в Україні, у цілому їх розвиток відбувався не як наслідок «зростання», не задля вирішення проблем корпорації, а виключно як результат державного регулювання, спрямованого на одержавлення та фактичне узалежнення адвокатури від партійних органів.

16.08.1939 р. Радою Народних Комісарів СРСР було затверджено «Положення про адвокатуру СРСР». Цей документ займає особисте місце у становленні та розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні під час її перебування у складі СРСР. По-перше, ним вперше за радянські часи було закріплено терміни «адвокат» та «адвокатура». По-друге, він став зразком для усіх наступних законів про адвокатську корпорацію. По-третє, з його прийняттям на території СРСР, зокрема в Україні, було встановлено повне одержавлення адвокатури та її колективних органів.

Отже, з 1939 р. у радянській Україні, як і у цілому на території СРСР, була встановлена наступна система організації адвокатської спільноти у формі регіональних (обласних) колегій адвокатів. Організація та загальне керівництво їх діяльністю було закріплено за Народним комісаріатом юстиції Союзу РСР через республіканські Наркомати юстиції і його регіональні управління при обласних радах депутатів трудящих. На них покладалось надання юридичної допомоги населенню, установам, організаціям і підприємствам шляхом юридичних консультацій та участю у судових процесах. Вони мали права юридичних осіб [126].

Згідно до норм «Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р., колегії

адвокатів вважались добровільними об'єднаннями осіб, які займаються адвокатською діяльністю [126]. Попри те, що ним передбачалось обрання голови із складу президії колегій адвокатів, по факту ті призначалися (затверджувалися) бюро обласних комітетів партії, оскільки входили до партійної номенклатури відповідного рівня [59; 61, с. 46; 65; 67; 68; 125].

Такою ж формальною була і норма щодо прийому президією до колегії адвокатів нових членів, оскільки тим же Положенням було закріплено право Комісара юстиції СРСР та республіканського Наркома юстиції відводу, прийнятих у колегію адвокатів. Крім того, останній розглядав оскарження рішень президії колегії адвокатів щодо відмови у прийомі до адвокатури або виключення з її лав. Його рішення було остаточним і не підлягало оскарженню [126]. Про особливе ставлення з боку держави до прийому нових членів до адвокатури і втручання з цього питання у діяльність органів адвокатської спільноти свідчить і наказ НКЮ СРСР 1939 р. "Про контроль за прийомом до адвокатури СРСР" [59; 65; 66, с. 130; 67; 68; 125].

Первинними формами організації адвокатської спільноти за радянських часів були загальні збори та президія колегії адвокатів, якими вирішувались питання, пов'язані з організацією та діяльністю колегії, а також ревізійна комісія.

Загальні збори членів колегії адвокатів скликались щонайменш два рази на рік. Ними строком на два роки шляхом таємного голосування обирався президіум колегії адвокатів та ревізійна комісія. До їх повноваження уходило розгляд звітів останніх та надання їм вказівок з питань роботи колегії; затвердження її штатів та кошторису, а також правил внутрішнього розпорядку [126].

Президія колегії адвокатів, крім вищевказаного обрання голови, відкритим голосуванням обирала із своїх членів його заступника та секретаря. Функціональне завдання президії полягало у здійсненні керівництва усією практичною діяльністю колегії. До її повноважень належало: прийом у члени колегії адвокатів та виключення з неї; здійснення

контролю за діяльністю членів колегії адвокатів; розпорядження коштами колегії; надання звіту про діяльність колегії адвокатів до управління НКЮ при обласних радах депутатів трудящих та ін. Порядок та строки надання звітів встановлювався Наркоматом юстиції СРСР [126].

Функції ревізійної комісії колегії адвокатів полягали у проведенні систематичних ревізій фінансово-господарської діяльності президії колегії та юридичних консультацій [126].

Юридичні консультації, на нашу думку, не можуть розглядатись як окремий орган організації адвокатської корпорації. Вони уявляли собою форму організації роботи членів колегії адвокатів у райцентрах та містах (що й було закріплено нормами Положення). Їх склад та місцезнаходження встановлювався регіональним президіумом колегії адвокатів згідно плану, затвердженого республіканським НКЮ. Завідуючий призначався президіумом колегії, відповідав перед ним за роботу консультації та надавав до нього звіти за формою, встановленою НКЮ СРСР [126].

Юридичні консультації є найяскравішим свідченням того, що за часи СРСР в Україні (як і на усій території держави) адвокатська корпорація являла собою по суті органи квазі-самоврядування, а фактично була однією із державних структур. Так, 02.06.1952 р. Мін'юстом СРСР було затверджено «Положення про юридичні консультації колегій адвокатів» (скасовано у 1956 р.), що, зокрема, встановлювало повноваження колегій адвокатів щодо організації й порядку роботи консультацій, оплати праці адвокатів тощо.

У той час, як справедливо зауважує російський правознавець Ю. Лубшев, органи адвокатського самоврядування на Заході (асоціації, колегії, палати, союзи) «виконують чисто корпоративні функції: забезпечують дотримання етичних норм, здійснюють представництво і захист інтересів адвокатів, вчать їх, ведуть наукові дослідження і т.д. Ніякого відношення до економічної діяльності адвокатів, тобто до надання платної юридичної допомоги, ці організації не мають» [127, с. 48].

Для другого періоду розвитку органів організації спільноти радянських

адвокатів (1939-1962 рр.) характерно фактично пряме керівництво державою їх діяльністю у залежності від потреб останньої.

Наприклад у часи Другої Світової війни Наркоматом юстиції СРСР було видано низку наказів та директивних листів щодо діяльності адвокатської спільноти: від зобов'язань про надання юридичної допомоги окремим категоріям громадян до проведення атестацій адвокатів [59; 61, с. 46; 65; 67; 68;125].

Нагадаємо, що у 1946 р. Наркомати були перетворені у відповідні профільні міністерства (зокрема, Законом Верховної Ради УРСР від 30.8.1946 р.). З цього моменту колегії адвокатів почали підпорядковуватись Міністерству юстиції СРСР і республіканським міністерствам юстиції.

На нашу думку, період, розпочатий прийняттям «Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р., на нашу думку, треба вважати періодом створення системи організації радянської адвокатури у формі органів квазі-самоврядування: колегій адвокатів, що складались із загальних зборів, президії та контрольно-ревізійної комісії. При цьому колегії адвокатів здійснювали організаційно-контрольні функції щодо закладів економічно-професійної спрямованості – юридичних консультацій.

Саме у цей період в СРСР і Україні, що входила до його складу, остаточно утвердилась система утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; з відсутністю єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення правниками своїх загальних питань та проблем; з матеріально-фінансовою залежністю від держави; з організацією і контролем за їх діяльністю з боку органів державної влади, зокрема, партійного апарату; з прямим втручанням органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, у т.ч. щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів тощо.

На початку 60-х років ХХ століття у СРСР (та відповідно на республіканському рівні) були прийняті нові кримінальний і кримінально-процесуальні кодекси та закони про судоустрій і цивільне судочинство. Це викликало необхідність внесення змін у правовий статут адвокатури. 25.09.1962 р. Указом Президії Верховної Ради Української РСР було затверджено «Положення про адвокатуру Української РСР», яким було внесено певні зміни щодо адміністративно-правового статусу колективних органів адвокатури (загальних зборів колегії адвокатів, президіуму колегії адвокатів та ревізійної комісії).

У зв'язку з реформуванням вищих органів виконавчої влади, загальне керівництво і контроль за діяльністю колегій адвокатів було покладено на Ради депутатів трудящих, їх виконавчі і розпорядчі органи та Міністерство юстиції УРСР, як безпосередньо, так і через відділи юстиції виконавчих комітетів обласних рад депутатів трудящих [128].

За Мінюстом було залишено повноваження щодо встановлення розміру плати за надання юридичної допомоги тощо. Водночас, колегії адвокатів звільнялись від реєстрації у фінансових органах. Їх бюджет складався від надходжень від юридичних консультацій (30% від суми гонорарів) [128].

Серед новацій «Положення про адвокатуру Української РСР», «Положення про адвокатуру Української РСР» 1962 р., на наш погляд, можна означити: проголошення загальних зборів членів колегії адвокатів – вищим органом колегії адвокатів; розширення повноважень президії колегії адвокатів (зокрема, щодо контролю за якістю роботи адвокатів; розробки та видання методичних посібників; представлення колегії адвокатів у державних і громадських організаціях тощо), а також нормативне закріплення повноважень її голови (зокрема, щодо організації та планування роботи президії; керування роботою її апарату та ін.). Крім того, більш докладно було регламентувало норми щодо кворумів колективних органів адвокатської спільноти [128].

Разом з тим, аналіз «Положення про адвокатуру Української РСР» 1962

р. свідчить про посилення управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури, про фактичне нівелювання головного принципу діяльності органу адвокатського самоврядування – незалежності.

Крім вищезгаданого загального керівництва і контролю за діяльністю колегій адвокатів з боку Мінюсту та виконкомів обласних рад депутатів трудящих, до повноважень останніх належало: затвердження чисельного складу колегії адвокатів, кошторису її доходів та витрат, кандидатур голови та його заступників; надання згоди на призначення та звільнення завідувачів юридичними консультаціями; право скасування рішень загальних зборів членів та постанов президії колегії адвокатів. За новими нормами загальні збори членів колегії адвокатів могли бути скликані не лише з ініціативи президії колегії адвокатів або на вимогу не менш як однієї третини складу членів колегії, але й за пропозицією обласних виконавчих комітетів та Київської міської рад депутатів трудящих. Та й загалом їх скликання було знижено до одного разу на рік [128].

З 1963 р. до 1970 р. керівництво та контроль за діяльністю колегій адвокатів було покладено на створену Юридичну комісію при Раді Міністрів УРСР, яка забезпечувала методичне керівництво роботою обласних колегій адвокатів. Зокрема, вона затверджувала кількісний склад колегій адвокатів, організовувала та проводила вибори керівних органів колегії, видавала інструкції та інші акти з питань діяльності адвокатури тощо [59; 65].

У 1980 р. вперше за радянські часи у сфері регулювання діяльності адвокатури та її колективних органів, було прийнято законодавчі акти: Закон Союзу РСР "Про адвокатуру в СРСР» від 30.11.1979 р. та Закон УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» від 31.10.1980 р. [129]. Це відбулось завдяки конституційному оформленню інституту адвокатури (ст. 161 Конституції СРСР 1977 р. та ст. 159 Конституції УРСР 1978 р.).

Вітчизняні дослідники визначають прийняття першого і єдиного в

СРСР Закону «Про адвокатуру в СРСР» 1979 р. як «важливий етап розвитку радянської адвокатури» та підкреслюють, що ним було «визначено організацію і порядок діяльності адвокатури в СРСР, встановлено порядок утворення колегій адвокатів, закладено нові положення, які сприяли посиленню адвокатури, розширенню повноважень адвоката» [59; 65].

Безумовно, сам факт закріплення адвокатури на рівні Конституції та прийняття закону, що регламентує її діяльність, є свідченням важливого кроку у її розвитку. Разом з тим, що стосується адміністративно-правового статусу колективних органів вітчизняної адвокатської спільноти, на нашу думку, «Положенням про адвокатуру Української РСР» 1980 р. не було внесено принципових змін до статусу колегій адвокатів, встановленому аналогічними правовими актами 1939 р. та 1962 р. Можна тільки зазначити, що з кожним наступним Положенням їх діяльність лише регламентувалась більш детально.

Так, наприклад, крім норми, згідно з якою колегія адвокатів визнається добровільним об'єднанням осіб, які займаються адвокатською діяльністю, Положенням 1980 р. було додано нормою щодо порядку її формування. Так, вона могла утворюватись «за заявою групи засновників, що складається з осіб, які мають вищу юридичну освіту, або з ініціативи виконавчого комітету обласної, Київської міської Ради народних депутатів». З одночасним наданням пропозиції до Мінюсту УРСР, а при погоджені – затвердженням виконком обласної ради народних депутатів (ст. 3) [129].

На думку деяких науковців, «Положення про адвокатуру УРСР» 1980 р. проголошувало гарантію здійснення адвокатами професійних прав та розширення прав на самоврядування [124, с. 50–51]. Проте реалізувати задекларовані права в належному обсязі, за умов підлеглості Міністерству юстиції УРСР та партійним органам, ставало практично неможливим [63, с. 122-123].

С. Гончаренко та А. Меланчук зазначають, що у радянській період існували елементи саморегуляції адвокатури у формі колегії адвокатів, яким

«надавалися права і створювалися певні умови для внутрішньої саморегуляції. Але водночас мали місце жорсткий контроль і втручання з боку не лише держави, а передусім партійних структур, шляхом так званого «загального керівництва» колегіями адвокатів» [60, с. 8; 64, с. 226].

Тобто, незважаючи на визнання інституту адвокатури на конституційному рівні, регламентації її діяльності на законодавчому рівні, за часи радянської влади колективні органи адвокатів залишались органами квазі-самоврядування, будучи по суті однією із державних структур. Про що красномовно свідчить норма ст. 42 «Положення про адвокатуру Української РСР» 1980 р., згідно з якою «матеріально-технічне забезпечення колегій адвокатів здійснюється виконавчими і розпорядчими органами обласних, Київської міської Рад народних депутатів» [129].

До новацій щодо утворення колегій адвокатів треба віднести можливість утворення не лише обласних органів, але й міжтериторіальних «та інших», але лише «за згодою Міністерства юстиції СРСР, коли це необхідно для подання юридичної допомоги громадянам і організаціям» (ст. 3) [129].

Попри те, що залишилось загальне керівництво з боку державних органів (радами народних депутатів та їх виконавчими і розпорядчими органами, як безпосередньо, так і через Міністерство юстиції СРСР, Міністерство юстиції Української РСР, відділи юстиції виконкомів), все ж певні кроки до надання колегіям адвокатів більшої самостійності у Законі УРСР від 31 жовтня 1980 р. було зроблено.

Так, було скасовано обов'язок колегії адвокатів повідомляти виконком обласної Ради народних депутатів про прийом нових членів. Право виключення адвоката з колегії було закріплено виключно за президією колегії адвокатів. Оскаржити рішення щодо відчислення і виключення з неї за новим законом можна було лише у судовому порядку. Рішення загальних зборів членів та постанова президії колегії адвокатів вже не могли бути скасовані за рішенням Ради народних депутатів. У разі їх «невідповідності чинному

законодавству», їх дія зупинялась Міністром СРСР або УРСР і підлягало внесенню для нового обговорення (ст.ст. 7, 11, 16, 36, 37, 41 Закону УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР») [129].

Взаємовідносини адвокатури з державними органами і громадськими організаціями були закріплені ст. 41 Положення і формально зведені до повноважень Міністерства юстиції Української РСР і відділів юстиції виконавчих комітетів обласних рад, у т.ч. щодо організації адвокатської діяльності (порядок проходження стажування та надання адвокатами юридичної допомоги); організації окремих питань діяльності президій колегій адвокатів (підвищення професійного рівня адвокатів; порядок надання безоплатної юридичної допомоги); контрольна функція [129].

Положення про адвокатуру УРСР 1980 р. залишило без змін структуру та компетенцію колективних органів адвокатури. Проте, певні зміни відбулись. Так, до повноважень загальних зборів членів колегії адвокатів було додано право дострокового відкликання членів президії і ревізійної комісії колегії, які не виправдали виявлену їм довіру (ст. 6). До трьох років збільшено черговий строк діяльності президії колегії адвокатів (ст. 8). Її повноваження доповнені зобов'язаннями із затвердження планів роботи президії; розгляду скарг на дії адвокатів; здійснення контролю за додержанням порядку розгляду заяв і скарг громадян в юридичних консультаціях тощо (ст. 9). Врегульовано можливість утворення при президії органів для надання їй на громадських засадах допомоги у виконанні покладених на неї завдань (ст. 10) [129].

На нашу думку, однією із важливих з правової точки зору змін було нормативне закріплення адміністративно-правового статусу органів колегії адвокатів. Так, відповідно до ст. 4 «Положення про адвокатуру УРСР», загальні збори членів колегії визначено найвищим органом колегії адвокатів, президію – її виконавчим органом, а ревізійну комісію – контрольно-ревізійним органом.

Як справедливо звертає увагу В. К. Колпаков, здійснення виконавчої

функції «неможливе без прийняття конкретних управлінських рішень і контролю за їх виконанням. Тому органи державного управління наділяються повноваженнями владного характеру, тобто одержують від держави право здійснювати розпорядчу (владну) діяльність» [130, с. 24].

Тим, що держава законодавчо закріпила за президією адвокатської колегії виконавчу функцію, на наш погляд, було підкреслено її особливий адміністративно-правовий статус у системі колективних органів адвокатської спільноти, владний, обов'язковий характер її рішень для усіх членів корпорації.

Разом з тим, попри надання колективним органам адвокатури більшої самостійності у вирішенні певних питань порівняно із попередніми правовими актами у цій сфері, не можна, на наш погляд, вести мову про їх самоврядування. Положення про адвокатуру 1980 р. у цілому не внесло принципових змін до їх статусу і вони залишились одержавленими, підконтрольними партійним та виконавчим органам влади органами, повністю залежними від них.

Отже, час, охоплений дією «Положення про адвокатуру Української РСР» від 25.09.1962 р. та Закону УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» від 31.10.1980 р., у цілому можна, на наш погляд, вважати третім періодом етапу розвитку вітчизняних органів адвокатського самоврядування, що відбувався в умовах радянської влади. Для якого було властивим підтримання функціонування системи організації радянської адвокатури у формі колегій адвокатів, утворених у 30-ті роки ХХ століття, з певним посиленням управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури.

Як слушно зауважують науковці, у цілому характеризуючи весь радянський період, «адвокатура, яка існувала у період дії Судових статутів 1864 років, як достатньою мірою самокерована організація, значно втратила цю важливу властивість у радянський період. А проведені в цей час перетворення корпорації були викликані, швидше за все, не прагненням

удосконалити цей інститут, як організацію правозахисну, а наміром законодавця створити керовану органами держави структуру, що вписувалася б у новий суспільний і державний лад» [68; 125].

У цілому етап розвитку органів адвокатської спільноти України за часи її перебування у складі СРСР можна характеризувати як етап існування існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти, якщо узяти до уваги їх повне одержавлення і фактичне управління партійними і виконавчими органами державної влади.

Також, звернемо увагу, що характерною ознакою перших двох етапів генези вітчизняних органів адвокатського самоврядування, було недопущення з боку державної влади (незалежно від країни до складу якої входили українські землі) утворення загальнонаціональних органів адвокатського самоврядування у формі – з'їзду, а навпаки, сприяння умовам для діяльності адвокатських спільнот у регіональних межах і їх замкненості виключно на вирішенні місцевих («містечкових») питань.

Наприкінці 80-х років в СРСР (відповідно і в Україні у його складі) починається кооперативний рух і з'являються юридичні кооперативи. Тобто, у адвокатів виникають можливості для отримання фінансово-матеріальної незалежності від держави. З набуттям такої незалежності, створення реально незалежних органів самоврядування професійної корпорації, стає питанням часу. Але, як це вже відбувалось на початку ХХ століття, при переході до наступної стадії свого розвитку серед української адвокатури знов набувають значення громадські організації за професійною ознакою.

20-22 вересня 1990 року у м. Києві відбувся Установчий з'їзд адвокатів, на якому була утворена Спілка адвокатів України. Її метою стало об'єднання зусиль адвокатів республіки для формування демократичної правової держави; підвищення ролі й авторитету адвокатури в суспільстві й державі; досягнення адвокатурою повної самостійності та самоврядування та ін. До складу обраного Установчим з'їздом правління САУ увійшли представники 22 обласних колегій адвокатів [65].

Крім Спілки адвокатів України виникли і інші громадські організації за ознакою професійної належності до адвокатської спільноти. Серед них можна назвати, Асоціацію адвокатів України (ААУ), утворену у 2006 р. [131, с. 8; 132, с. 14]. Частина адвокатів і суддів є членами, створеної у 1991 р., ВГО «Союз юристів України» [62, с.120] та інші.

Утворення професійних громадських організації, посилення їх ролі у певні періоди розвитку держави у цілому, на нашу думку, це закономірний етап під час якого відбувається спроба пошуку форми організації адвокатської корпорації незалежної від держави. Це певний крок до створення національних органів адвокатського самоврядування. Крім того, професійні громадські організації, як будь-який рух громадянського суспільства, є вагомим рушійною силою для розвитку національних органів адвокатського самоврядування.

Як слушно зазначає С. Іваницький: «Виступаючи суспільним помічником і контролером, громадські об'єднання адвокатів перебувають в «авангарді» інститутів громадянського суспільства. Завдяки загартованому в юридичних баталіях кадровому складу громадські об'єднання адвокатів спроможні дієво обстоювати корпоративні інтереси й одночасно сприяти реалізації потреб суспільства загалом» [62, с.121].

Проте, перехідний етап не можна вважати самостійним етапом розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні, оскільки в країні продовжувала діяти система органів адвокатури, утворених за радянські часи. Початком наступного етапу, на нашу думку, можна вважати прийняття 19.12.1992 р. Закону України «Про адвокатуру» [133] . Це етап утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України. Враховуючи, що предмет дослідження охоплює органи адвокатського самоврядування саме на цьому етапі свого розвитку, більш докладно питання, пов'язані з ним, будуть нами розглянуті у наступних розділах.

Таким чином, можна вважати, що перший етап становлення та розвитку

органів адвокатського самоврядування в Україні відбувався під час перебування її земель у складі різних держав, з чим пов'язана диференціація часових меж для різних регіонів. Для нього характерним є регулювання ліберально-буржуазним законодавством; відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізація ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування.

З урахуванням територіального розділу України складався з наступних періодів та мав наступні організаційні форми:

а) палати адвокатів, загальні збори на українських землях, що у 1795 р. відійшли до Австро-Угорської імперії:

1) 1849 – 1868 рр. – період формування правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та фактичне утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862 – 1865 рр.).

2) 1868 – 1939 рр. (Буковина – до 1923 р., Східна Галичина та Волинь – до 1932 р.; Закарпаття – до 1939 р.) – період безпосереднього розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Австро-Угорської імперії («Положення про адвокатуру» 1868 р.; Дисциплінарний статут 1872 р.);

3) 1923 – 1940 рр. – період звуження повноважень органів адвокатського самоврядування (за нормативно-правовими актами держав, до складу яких увійшли українські землі колишньої Австро-Угорської імперії);

б) ради та загальні збори присяжних повірених на українських землях, що входили до складу Російської імперії:

- 1864 р. до 1918 р. – період утворення та розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Російської імперії («Судові статuti» 1864 р.).

II етап – існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти за часи радянської влади на території України. Їх розвиток відбувався внаслідок державного регулювання, спрямованого на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади. Характерними рисами цього етапу є утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; з відсутністю єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення правниками своїх загальних питань та проблем; з матеріально-фінансовою залежністю від держави; з організацією і контролем за їх діяльністю з боку органів державної влади, зокрема, партійного апарату; з прямим втручанням органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, у т.ч. щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів тощо.

Етап складався з наступних періодів та мав наступні організаційні форми:

1) 1918 – 1938 рр. – період пошуку оптимальної для радянської влади організації адвокатури, під час якого державною владою були утворені регіональні колегії захисників, як орган врядування радянської адвокатури (декрети «Про суд» 1917-1918 рр.; «Положення про адвокатуру УСРР» 1922 р. та ін.);

2) 1939 – 1962 рр. – період створення системи організації радянської адвокатури у формі органів квазі-самоврядування: колегій адвокатів, що складались із загальних зборів, президії та контрольно-ревізійної комісії («Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р.);

3) 1962 – 1991 рр. – період підтримання функціонування системи

організації радянської адвокатури у формі колегій адвокатів, утворених у 30-ті роки ХХ століття, з певним посиленням управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури («Положення про адвокатуру Української РСР» 1962 р.; Закон УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» 1980 р.).

Характерною ознакою перших двох етапів було недопущення з боку державної влади утворення загальнонаціональних органів адвокатського самоврядування у формі – з'їзду, а навпаки, сприяння умовам для діяльності адвокатських спільнот у регіональних межах і їх замкненості виключно на вирішенні місцевих питань.

ІІІ етап – 1991 р. – по теперішній час. – етап утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України у формах: з'їзду адвокатів України та конференцій адвокатів регіону, Ради адвокатів України та рад адвокатів регіону, Вищої та регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої та ревізійних комісій адвокатів регіонів (Закони України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р.).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На підставі дослідження особливостей теоретико-методологічних основ адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування можна зробити наступні висновки, узагальнення та пропозиції:

1. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних організацій у науці адміністративного права уявляють собою сукупність об'єднаних системним підходом прийомів і способів збирання, обробки, узагальнення, аналізу, моделювання та оприлюднення відомостей та даних, які, із додержанням вимог достовірності та надійності, характеризують роль, місце, структуру та особливості правового забезпечення самоврядних організацій в їх публічно-правовому аспекті.

2. На жаль, не зважаючи на важливість досконалого регулювання адміністративно-правового статусу самоврядних організацій, у науці адміністративного права ще не сформовано його теоретико-методологічні засади, а акти адміністративного законодавства в означеній сфері характеризуються значним рівнем недосконалості. Проблема визначення та удосконалення правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій, безумовно, потребує прийняття законодавчого акту, яким поняття, ознаки, форми вказаних організацій було б визначено з опорою не на досвід Співдружності Незалежних Держав, як у попередніх проектах, а на досвід держав Європейського Союзу.

3. Поняття самоврядної організацій можна визначити як інститут публічного права, створений на підставі закону, який виконує низку суспільно значущих функцій, пов'язаних з реалізацією публічного інтересу, у певній професійній сфері. Відповідно, завданням науки адміністративного права має стати, перш за все, обґрунтування належності відносин, які виникають у сфері діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій, до предмету адміністративного права.

4. Самоврядування уявляє собою один із різновидів управління, метою

якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або територіального співтовариства. Орган адвокатського самоврядування за своєю правовою природою уявляє собою квазі-державний орган, він є суб'єктом публічно-правових відносин, який виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних із упорядкуванням адвокатської діяльності шляхом забезпечення незалежності адвокатів, їх захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня адвокатів та створення спеціальних інструментів для виконання вказаних завдань.

5. З огляду на особливості органів адвокатського самоврядування, їх функції у системі публічного управління можна сформулювати як визначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у підзаконних (локальних) правових актах основні напрями реалізації покладених на вказані органи завдань, вирішення яких у сукупності має сприяти повній реалізації в адвокатській діяльності принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

6. Функції органів адвокатського самоврядування включають функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу; встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності; захисну та забезпечувальну. У системі публічного управління органи адвокатського самоврядування призначені створювати умови для безперешкодної комунікації суб'єктів адвокатської діяльності між собою та з органами публічної влади, міжнародними організаціями, громадянським суспільством, що складає зміст забезпечувальної функції. У свою чергу, можна виокремити дві основні форми реалізації забезпечувальної функції: представницьку (як представництво спільних інтересів адвокатів) і комунікативну (як створення умов та засобів для безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин).

7. Перший етап становлення та розвитку органів адвокатського

самоврядування в Україні розпочався під час перебування її земель у складі інших держав, з чим пов'язана диференціація часових меж для різних регіонів. Для цього етапу характерним є регулювання ліберально-буржуазним законодавством; відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізація ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування. З урахуванням територіального розділу України вказаний етап складався з наступних періодів та мав наступні організаційні форми:

а) палати адвокатів, загальні збори на українських землях, що у 1795 р. відійшли до Австро-Угорської імперії:

1) 1849 – 1868 рр. – період формування правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та фактичне утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862 – 1865 рр.).

2) 1868 – 1939 рр. (Буковина – до 1923 р., Східна Галичина та Волинь – до 1932 р.; Закарпаття – до 1939 р.) – період безпосереднього розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Австро-Угорської імперії («Положення про адвокатуру» 1868 р.; Дисциплінарний статут 1872 р.);

3) 1923 – 1940 рр. – період звуження повноважень органів адвокатського самоврядування (за нормативно-правовими актами держав, до складу яких увійшли українські землі колишньої Австро-Угорської імперії);

б) ради та загальні збори присяжних повірених на українських землях, що входили до складу Російської імперії:

- 1864 р. до 1918 р. – період утворення та розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Російської імперії («Судові статuti» 1864 р.).

II етап – існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти за часи радянської влади на території України. Їх розвиток відбувався внаслідок державного регулювання, спрямованого на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади. Характерними рисами цього етапу є утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; з відсутністю єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення правниками своїх загальних питань та проблем; з матеріально-фінансовою залежністю від держави; з організацією і контролем за їх діяльністю з боку органів державної влади, зокрема, партійного апарату; з прямим втручанням органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, у т.ч. щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів тощо.

Етап складався з наступних періодів та мав наступні організаційні форми:

1) 1918 – 1938 рр. – період пошуку оптимальної для радянської влади організації адвокатури, під час якого державною владою були утворені регіональні колегії захисників, як орган врядування радянської адвокатури (декрети «Про суд» 1917-1918 рр.; «Положення про адвокатуру УСРР» 1922 р. та ін.);

2) 1939 – 1962 рр. – період створення системи організації радянської адвокатури у формі органів квазі-самоврядування: колегій адвокатів, що складались із загальних зборів, президії та контрольно-ревізійної комісії («Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р.);

3) 1962 – 1991 рр. – період підтримання функціонування системи

організації радянської адвокатури у формі колегій адвокатів, утворених у 30-ті роки ХХ століття, з певним посиленням управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури («Положення про адвокатуру Української РСР» 1962 р.; Закон УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» 1980 р.).

Характерною ознакою перших двох етапів було недопущення з боку державної влади утворення загальнонаціональних органів адвокатського самоврядування у формі – з'їзду, а навпаки, сприяння умовам для діяльності адвокатських спільнот у регіональних межах і їх замкненості виключно на вирішенні місцевих питань.

ІІІ етап – 1991 р. – по теперішній час. – етап утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України у формах: з'їзду адвокатів України та конференцій адвокатів регіону, Ради адвокатів України та рад адвокатів регіону, Вищої та регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої та ревізійних комісій адвокатів регіонів (Закони України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р.).

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування

Проблема визначення правового статусу органів адвокатського самоврядування існує вже кілька років, з моменту їх формування відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Однак, на жаль, у теоретичних працях більша увага приділяється функціональним та процедурним аспектам їх роботи, а їх правова природа та місце в системі публічного управління досліджено ще недостатньо. Вказане робить важливим визначення кола відносин, суб'єктами яких є вказані органи. Якщо самі адвокати вступають у процесуальні відносини із заздалегідь визначеним процесуальними кодексами статусом, то з органами адвокатського самоврядування ситуація складніша – вони виконують низку функцій, які не охоплюються межами відповідних кодексів, а є суто управлінськими за своєю природою. Необхідність обґрунтування цієї позиції обумовлює актуальність та новизну цієї статті, присвяченої визначенню особливостей правового статусу органів адвокатського самоврядування в аспекті адміністративно-правових відносин.

Проблематику, пов'язану із визначенням сутності та особливостей адміністративно-правового статусу розглядали у своїх роботах В. Авер'янов, О. Андрійко, Ю. Битяк, В. Галуцько, І. Голосніченко, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, С. Стеценко та інші автори. Проблеми діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій висвітлювали у своїх працях Ю. Єльнікова, В. Левченко, Є. Поліщук, Н. Філатова, О. Яворська та інші науковці. Разом з тим питання, пов'язані з адміністративно-правовим статусом органів адвокатського самоврядування в адміністративно-правовій

науці досліджені ще недостатньо.

Перш ніж безпосередньо аналізувати особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, викладемо наші міркування щодо наявності у останніх ознак суб'єктів адміністративних відносин, що є обов'язковою умовою наявності адміністративно-правового статусу.

Слід сказати, що у науці адміністративного права існує декілька підходів до сутності адміністративно-правових відносин. Так, існує думка, що адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти, учасники) взаємозв'язані й взаємодіють, реалізуючи суб'єктивні права і обов'язки, що визначені відповідними адміністративно-правовими нормами. Однією зі сторін завжди є носій публічно-владних повноважень (суб'єкт владних повноважень), якими його наділяють адміністративно-правові норми, а отже, адміністративно-правові відносини мають публічно-владний характер [134, с. 159, 160]. Автори підручника «Адміністративне право» за редакцією Ю. Битяка вважають, що адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [135, с. 71]. І. Голосніченко визначає адміністративно-правові відносини як систему прав та обов'язків органів виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів, а також взаємозв'язок між ними в результаті здійснення державної виконавчої влади та відповідальності у сфері державного управління [136, с. 17]. На думку В. К. Колпакова, адміністративно-правові відносини – це результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів сфери державного управління, внаслідок якого між ними виникають сталі правові зв'язки державно-владного характеру [130, с. 80].

Як ми вже згадували у попередньому розділі дисертаційного дослідження, як свідчить викладення формули спеціальності 12.00.07

«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» в її паспорті, затвердженому постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 8 жовтня 2008 року № 45-06/7, вказана спеціальність уявляє собою галузь юридичної науки, яка досліджує суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного та самоврядного управління у сферах економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного розвитку; суспільні відносини, що складаються у сфері формування, розподілу і використання коштів публічних грошових фондів, та суспільні відносини, що складаються у сфері обігу інформації, створення, формування, зберігання, поширення, використання, охорони і захисту інформаційних ресурсів, створення та використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки [19]. Як можна побачити, в паспорті згадано відносини у сфері «самоврядного управління». Хочемо же раз нагадати, що, на жаль, національне законодавство не містить поняття самоврядного управління і самоврядного органу, хоча спроби заповнити цю прогалину робилися неодноразово.

Прийняття Верховною Радою України 5 липня 2012 року Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначило законодавчі засади для створення в Україні професійного самоврядного інституту адвокатури та посилення гарантій діяльності адвокатури. Особливу увагу у Законі приділено питанням, які забезпечують реалізацію гарантій незалежності та ефективності функціонування інституту адвокатури в цілому та надання адвокатами якісної правової допомоги, зокрема: удосконалено порядок допуску до професії адвоката; визначено чіткі види та гарантії адвокатської діяльності; закріплено організаційні форми адвокатської діяльності: адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання; а також створено систему органів адвокатського самоврядування,

існування якої на законодавчому рівні раніше не було врегульовано. А саме запроваджено чітку систему органів адвокатського самоврядування, які діють на загальнодержавному та регіональному рівнях, до складу яких входять виключно адвокати, що забезпечує незалежність адвокатури України від органів державної влади та місцевого самоврядування [137]. Відповідно до положень статей 43 і 44 згаданого вище Закону, адвокатське самоврядування ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування, підзвітності, заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката. Брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування та бути обраними до їх складу можуть лише адвокати України. Обов'язковий характер рішень органів адвокатського самоврядування, на нашу думку, є дуже близьким за своїми ознаками до рішень органів публічного управління. Завдання адвокатського самоврядування включають наступні: 1) забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності; 2) підтримання високого професійного рівня адвокатів; 3) утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури; 4) створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності; 5) забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність; 6) забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України; 7) участь у формуванні Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному законом [2]. Як можна побачити, перелічені функції є за своєю сутністю управлінськими, в них знайшов свій відбиток класичний підхід до теорії управління, в якому до функцій управління віднесено планування, організацію, мотивацію, координацію та контроль. Отже, якщо суб'єкт законом віднесено до самоврядних органів і він виконує при цьому управлінські функції, доцільно було б зробити висновок, що він здійснює самоврядне управління у значенні формули спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Однак, як відомо, у теорії адміністративного права існує класична обґрунтована позиція, що адміністративно-правові відносини завжди мають публічно-владний характер, оскільки один з їх суб'єктів обов'язково має юридично владні повноваження щодо інших учасників цих відносин [138, с. 172-173]. Чи не буде їй суперечити віднесення органів адвокатського самоврядування до суб'єктів адміністративного права? Якщо звернутися до положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», то можна переконатися, що органи адвокатського самоврядування (З'їзд адвокатів України; Рада адвокатів України; Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Вища ревізійна комісія адвокатури; Конференція адвокатів регіону; Рада адвокатів регіону; Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія; Ревізійна комісія регіону, а також Національна асоціація адвокатів України, яка об'єднує вказані органи адвокатського самоврядування і діє через їх організаційні форми) має низку публічно-владних (або квазі-владних) функцій, які повною мірою відповідають підходам до функцій публічного управління, описаним у доктрині адміністративного права.

Звернемося до концепції функцій публічного управління І. Л. Бородіна. Вчений вважає, що загальні функції публічного управління властиві всьому управлінському процесу для всіх рівнів управлінських структур, відображають найбільш об'ємні завдання процесу публічного управління. До них належать: прогнозування, планування, регулювання, координація, облік та контроль. Прогнозування є науковим передбаченням, системним аналізом системи, структури учасників управлінського процесу, його динаміки та перспектив розвитку. Прогнозування – це засіб прийняття управлінських рішень задля визначення змісту соціальних процесів, стану учасників управління шляхів і строків досягнення цілей управління. Планування – це визначенні напрямків та завдань розвитку публічного управління на відповідний період, його методів і засобів їх реалізації, строків виконання визначених цілей, матеріальних ресурсів, необхідних для їх досягнення,

кількісних і якісних показників розвитку процесів у системі публічного управління. Регулювання – це забезпечення зв'язків між структурними елементами управлінських систем. У публічному управлінні воно здійснюється через встановлення правил, нормативів, стандартів до того чи іншого виду управлінської системи, які є обов'язковими для всіх учасників цієї системи. Регулювання є організацією контролю за додержанням цих правил, притягненням до відповідальності порушників правил, корегуванням їх поведінки. Координація дозволяє узгоджувати діяльність різних елементів управлінських систем публічного управління. Через координацію досягається взаємодія між відповідними структурними підрозділами, ланками управлінських систем, забезпечуються єдність та впорядкованість усіх стадій управлінської діяльності. Облік – це збирання, оброблення, аналіз та зберігання інформації про стан та динаміку розвитку управлінської системи, стан матеріальних можливостей учасників публічного управління, прийняті управлінські рішення і результати їх виконання. Облік здійснюється шляхом реєстрації, порівняння, зіставлення конкретних фактів про діяльність системи управління, наявність і витрати ресурсів та ін. За його допомогою суб'єкти публічного управління мають інформацією про досягнення цілей управління, реалізацію управлінських рішень. Контроль – це встановлення того, як забезпечується прийняті управлінські рішення, який разом з іншими функціями управління дозволяє зрозуміти результати виконаної роботи, своєчасно попередити і усунути недоліки. Метою контролю є: виявлення помилок у процесі управління, їх своєчасне виправлення і недопущення повторення; забезпечення відповідності між поставленими планами і фактичними діями [139, с.25]. Аналіз змісту статей 43-57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» свідчить, що органи адвокатського самоврядування виконують всі без винятку функції публічного управління. Більш того, законодавець у частині першій статті 57 вказаного Закону додатково акцентував увагу на обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що органи адвокатського самоврядування, до яких належать З'їзд адвокатів України; Рада адвокатів України; Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Вища ревізійна комісія адвокатури; Конференція адвокатів регіону; Рада адвокатів регіону; Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія; Ревізійна комісія регіону, а також Національна асоціація адвокатів України, виконують функції публічного управління, зокрема, прогнозування, планування, регулювання, координації, обліку та контролю. За допомогою цих функцій органи адвокатського самоврядування здійснюють самоврядне управління, яке входить до формули спеціальності науки адміністративного права. Отже, органи адвокатського самоврядування є суб'єктами адміністративно-правових відносин як суспільних відносин у галузі публічного управління, наділені владними повноваженнями щодо об'єкта управління (адвоката) і мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати вказані об'єкти управління.

Значення адміністративно-правового статусу для з'ясування особливостей діяльності будь-якого суб'єкта адміністративно-правових відносин важко переоцінити. Роль адміністративно-правового статусу в процесі побудови правової держави та зміцнення адміністративно-правових відносин обумовлена необхідністю чіткого визначення компетенції суб'єктів, які беруть участь у вказаних відносинах, з тим, щоб не створювати умов для порушення правових приписів, і, одночасно, сприяти задоволенню інтересів учасників адміністративно-правових відносин [140, с. 100-108].

Адміністративно-правовий статус як правова категорія має певні відмінності у розуміння різних наукових шкіл [141; 142; 143; 144; 145]. Існує щонайменше три основні концепції адміністративно-правового статусу, які мають критерієм розмежування структуру останнього. Так, у вузькому розумінні адміністративно-правовий статус тлумачиться як сукупність прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів адміністративно-правових відносин. У широкому розумінні до структури адміністративно-правового статусу

входять мета, місія (або метаціль існування певної структури), завдання та функції суб'єкта адміністративно-правових відносин, гарантії його діяльності та сфера його компетенції, та, крім того, вже згадувані права, обов'язки та юридична відповідальність суб'єктів адміністративно-правових відносин. У межах третього підходу, який є проміжним між першими двома, адміністративно-правовий статус розуміється як законодавчо закріплене положення суб'єкта адміністративного права у суспільстві, яке дає йому змогу здійснювати певну діяльність та нести встановлену законом відповідальність за додержання правових приписів у разі, якщо ця діяльність здійснюється поза межами останніх. До структура адміністративно-правового статусу у межах третього підходу відносять права, обов'язки, відповідальність та гарантії діяльності суб'єктів адміністративно-правових відносин.

На нашу думку, саме третій підхід дає змогу стисло і у той же час достовірно відобразити особливості положення суб'єкта адміністративно-правових відносин у державі та суспільстві. І, у той же час, не заporошувати увагу несуттєвими для такого положення особливостями, якими є сфера компетенції певного суб'єкта (яка може динамічно змінюватися), місія суб'єкта, яка може зазнавати змін з кожними виборами органів державної влади внаслідок змін зовнішньополітичного та внутрішньополітичного курсів тощо. На нашу думку, адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування уявляє собою закріплене на загальному законодавчому та локальному рівні їх положення у державі та суспільстві, виступає правовим фундаментом їх функціонування в якості суб'єктів адміністративно-правових відносин і складається з прав, обов'язків, особливості юридичної відповідальності та гарантій діяльності вказаних органів.

Питання удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, на нашу думку, має дуже велике значення в умовах зміцнення в Україні демократичних відносин та підвищення ролі недержавних суб'єктів правозахисної сфери. Це пояснюється наступним. По-

перше, якщо в адміністративно-правовому статусі будь-якого суб'єкта адміністративно-правових відносин мають місце певні недоліки, які звичайно проявляються у вигляді прогалин та суперечностей в законодавчому закріпленні його прав, обов'язків, гарантій та відповідальності, то такі недоліки обов'язково негативно позначаються на правозастосовній практиці. По-друге, будь-які невизначеності в законодавчому закріпленні адміністративно-правового статусу сприяють збільшенню кількості спорів у порядку адміністративного судочинства, метою яких є відновлення порушених прав суб'єкта адміністративно-правових відносин, відшкодування спричиненої порушенням вказаних прав шкоди тощо. Не є виключенням і органи адвокатського самоврядування. Однак для характеристики їх адміністративно-правового статусу і його впливу на ефективність діяльності адвокатів та їх органів самоврядування слід зупинити увагу ще на одній особливості. Якщо зусилля адвокатської спільноти спрямовані на подолання колізій правозастосовної практики внаслідок не визначених законами України та підзаконними правовими актами особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, то члени адвокатських спільноти вимушені неефективно розподіляти свою активність, спрямовуючи її не скільки на досягнення визначених законом про адвокатуру та адвокатську діяльність цілей, яких вони досягають в процесі здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [2], скільки на захист свого правового становища у конкретних ситуаціях правозастосування. Ця ситуація у разі її виникнення негативно позначається не лише на відносинах всередині адвокатської спільноти, а й на становищі своєї правозахисної сфери, метою якої є забезпечення прав і свобод фізичних та юридичних осіб, зміцнення законності та правопорядку в українському суспільстві. Таким чином, удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування має сприяти не лише підвищенню ефективності адвокатської діяльності та функціонування вказаних органів, а й має позитивно позначитися на стані правоохоронної та правозахисної

сфери нашої держави.

Слід також сказати, що адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування є складовою більш широкої категорії – правового статусу означених органів. Органи адвокатського самоврядування, як будь-який суб'єкт правових відносин, мають загальну правоздатність і дієздатність, які виникають з моменту їх заснування (створення, реєстрації у встановленому законодавством порядку). Конституційно-правовий статус органів адвокатського самоврядування визначає межі їх компетенції в конституційно-правових відносинах (це питання ще недостатньо досліджено у наукових джерелах, разом з тим, на нашу думку, закріплення у ч.2 ст.131 Конституції України положення щодо того, що Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, двох з яких обирає з'їзд адвокатів України [1], обумовлює правомірність розгляду правового статусу вказаного органу адвокатського самоврядування в конституційно-правовому аспекті). Низка інформаційних прав і обов'язків [146] органів адвокатського самоврядування, зокрема, у сфері захисту персональних даних та доступу до публічної інформації, обумовлює доцільність виокремлення інформаційно-правового статусу органів адвокатського самоврядування. Можна також виокремити цивільно-правовий, фінансово-правовий, господарсько-правовий статус вказаних органів, а також їх процесуальний статус, який буде включати адміністративно-процесуальний, цивільно-процесуальний, господарсько-процесуальний тощо. В аспекті відносин, які виникають в сфері публічного управління найбільш доцільним уявляється дослідження адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування. Разом з тим інші види їх правового статусу мають не менш цінний характер, проте знаходять свій прояв не в адміністративно-правових, а в інших видах суспільних відносин.

2.2. Права та обов'язки органів адвокатського самоврядування

Як слушно наголошує В. Колпаков, наявність суб'єктивних прав і обов'язків у сфері публічного управління формує адміністративно-правовий статус суб'єкта відносин [130, с. 97], що виникають, у тому числі, у сфері діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій.

На думку провідних учених-адміністративістів, поєднання у собі специфічних прав та обов'язків суб'єктів публічного адміністрування складає собою таку юридичну конструкцію, як повноваження [147, с. 82]. Визначення повноважень органів адвокатського самоврядування є важливим кроком, що «спрямований на виконання завдань, покладених на органи адвокатського самоврядування, оскільки саме через них можуть бути виконані ці завдання» [148, с. 104].

Питання, пов'язані із повноваженнями у сфері публічного управління, у тому числі органів самоврядування, ґрунтовно досліджені у роботах вітчизняних вчених, зокрема, В. Авер'янова [149], О. Андрійко [150], В. Галуцька [147], В. Колпакова [130], Я. Лазура [151], І. Шопіної [147] та інших [148 та ін.].

Попри те, що безпосередньо проблематика щодо реалізації певних повноважень органів адвокатського самоврядування висвітлена у дослідженнях Т. Варфоломеєвої [152], Т. Вільчик [153], М. Димитрової [154], С. Іваницького [155], А. Іванцової [156], невпинні зміни адміністративного законодавства у сфері публічного управління, як щодо органів самоврядування так і органів юстиції, вимагають постійного переосмислення питань, пов'язаних із правами та обов'язками органів адвокатського самоврядування, з метою визначення напрямів удосконалення нормативно-правових актів у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування.

Як ми зазначили у попередньому розділі, з 1992 р. у нашій країні розпочався III етап розвитку національних органів адвокатського

самоврядування. Проте, прийнятий 19.12.1992 р. Закон України «Про адвокатуру», розглядаючи цей інститут як «добровільне професійне громадське об'єднання» (ст. 1 Закону України «Про адвокатуру») [133], передбачав наявність повноважень лише у кваліфікаційно-дисциплінарних комісій та Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури (ст.ст. 13-14 Закону України «Про адвокатуру»).

Хочемо звернути увагу на те, що кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури – це єдині структури, які діють у системі органів адвокатського самоврядування протягом усього третього етапу їх розвитку в Україні. Проте, на нашу думку, з 1992 р. до 2012 р. вони являли собою скоріше органи квазі-самоврядування, характерні для часів радянської влади, ніж дійсно незалежні структури адвокатської корпорації. Так, зокрема, формування та організаційне забезпечення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури покладалось на обласні ради народних депутатів, а Вища кваліфікаційна комісія адвокатури утворювалась при Кабінеті Міністрів України (ст.ст. 13-14 Закону України «Про адвокатуру») [133].

Слід вказати, що безпосередньо Законом України «Про адвокатуру» права та обов'язки кваліфікаційно-дисциплінарних комісій та Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури не регламентувались. Відповідні норми були закріплені положеннями «Про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури» та «Про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури», затвердженими Указом Президента України від 05.05.1993 р. [157].

Порівнюючи вказані документи з аналогічними підзаконними правовими актами, прийнятими відповідно до норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і самого Закону, у цілому можна зазначити, що на цей час повноваження регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій та Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури обмежуються дисциплінарною практикою та питаннями, пов'язаними із прийняттям нових членів до адвокатської корпорації.

Разом з тим, частину повноважень, що належала цим органам за Законом України «Про адвокатуру», було передано радам адвокатів регіонів та Раді адвокатів України, запровадженим за новим законодавчим актом у цій сфері.

Так, наприклад, останній передано право затвердження порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту та його проведення; методики оцінювання; зразків свідоцтв про право на заняття адвокатською діяльністю і посвідчення адвоката України тощо (ст.ст. 8, 9, 12, 17, 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Також, цьому органу передані повноваження щодо організаційного, методичного та інформаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України (ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. Тобто, низка повноважень, що раніше належали до ведення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури (ВККА).

У той же час, на відміну від ВККА, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (ВКДКА) не має повноважень щодо здійснення контролю за діяльністю регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій. Це право, відповідно до ст. 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», закріплено за конференцією адвокатів регіону. У свою чергу ВКДКА підконтрольна і підзвітна з'їзду адвокатів України та Раді адвокатів України (ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Конференції адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України передано право обрання представників до складу Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури (ст.ст. 47, 52, 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. Тоді як згідно із Положенням про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури 1993 р. право обрання представників до складу Вищої кваліфікаційної комісії належало членам обласних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури [157].

Повноваження безпосередньо регіональних кваліфікаційно-

дисциплінарних комісій адвокатури зазнали менших змін ніж центрального органу. Вони стосуються лише питань, пов'язаних із прийняттям присяги нових членів корпорації, видачі їм відповідного свідоцтва та посвідчення адвоката України. Згідно із ст.ст. 12 та 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» наразі ці повноваження закріплені за радою адвокатів регіону [2].

На відміну від норм Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури 1993 р., за якими ним ставилось за обов'язок ухвалення рішень про підвищення кваліфікації адвокатів та організацію їх виконання [157], зараз повноваження щодо інформаційно-методичного забезпечення покладено на раду адвокатів регіону (ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Як можна побачити, права та обов'язки національних органів адвокатського самоврядування, як і при попередніх етапах свого розвитку, регулюються не лише законодавчими актами (наразі це Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 р.), але й підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема, діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на цей час регламентується відповідним Положенням про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, затвердженим, згідно із ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Радою адвокатів України.

Крім того, остання затверджує положення про раду адвокатів регіону, про ревізійну комісію адвокатів регіону та про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги. Діяльність самої Ради адвокатів України регулюється нормами відповідного положення (наразі це Положення про Раду адвокатів України від 17.11.2012 р. із змінами 2014 р.), що затверджується, як і положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури та Статут Національної асоціації адвокатів України, відповідно до ст. 54 Закону

України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», з'їздом адвокатів України.

Повертаючись до питання щодо повноважень у сфері інформаційно-методичного забезпечення та підвищення кваліфікації адвокатів, слід зазначити, що ради адвокатів регіонів та регіональні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури зобов'язані сприяти вдосконаленню системи підготовки та підвищення кваліфікації адвокатів (ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури) [2; 158]. У той час, як саме Рада адвокатів України повинна визначати порядок та форми підвищення кваліфікації адвокатами, здійснювати методичне керівництво та організувати підвищення кваліфікації адвокатів [159].

Необхідно зазначити, що Національна асоціація адвокатів України проводить активну діяльність у виявленні проблем правозастосовної практики, які потребують надання адвокатам методичної та методологічної допомоги, а також у проведенні заходів із підвищення їх професійного рівня. Як приклад, можна навести нещодавнє видання Радою адвокатів України спільно із Вищою школою адвокатури та Комітетом медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ практичного посібника «Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я». У якому систематизовано відповідну практику ЄСПЛ та надано інформацію, спрямовану на сприяння у формулюванні обґрунтованих і мотивованих позицій для ефективного захисту клієнтів у медичних справах [160].

З огляду на види нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність органів адвокатського самоврядування в Україні, можна розглядати їх повноважень, як такі, що мають закріплення у а) законодавчих нормативно-правових актах (наразі це Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та б) підзаконних нормативно-правових актах (це, наприклад, Статут недержавної некомерційної

організації «Національна Асоціація Адвокатів України», затверджений рішенням Установчого з'їзду адвокатів України 17.11.2012 р.; Положення про Раду адвокатів України, затверджене Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. із змінами, затвердженими позачерговим з'їздом адвокатів України 26-27 квітня 2014 р. та ін.).

Повноваження, у розумінні сукупності прав та обов'язків, взаємопов'язані із компетенцією та функціями органу. З одного боку вони обумовлюють – яким чином реалізується функція, з іншого – обмежені визначеною компетенцією. Як зазначають наукові джерела, остання, у юридичному сенсі, є сукупністю встановлених в офіційній – юридичній чи не юридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходів відповідальності [161, с. 196; 162].

У попередньому розділі ми визначили наступні функції органів адвокатського самоврядування: 1) функція формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу; 2) функція встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності, що належить до функцій органів адвокатського самоврядування у системі публічного управління; 3) захисна, що також відноситься до системи публічного управління; 4) забезпечувальна, яка має, у свою чергу, дві основні форми своєї реалізації: представницьку (як представництво спільних інтересів адвокатів) і комунікативну (як створення умов та засобів для безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин).

В. Колпаков підкреслює, що «щоб виконувати свої функції, кожен орган державного управління повинен мати відповідний обсяг компетенції» [130, с. 30].

Існує думка, що компетенція органів адвокатського самоврядування

полягає у прийомі осіб, які мають намір займатися адвокатською діяльністю, до адвокатського корпусу, підвищенні професійної кваліфікації адвокатів, розв'язані питань про дисциплінарну відповідальність адвокатів, виключенні з адвокатури, введені Єдиного реєстру адвокатів України та ін. [148, с. 103]. Власне все те, що згідно з нормативно-правовими актами уходить до повноважень цих органів.

Аналіз прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, дозволяє окреслити їх з огляду на притаманні їм функції.

Так, до повноважень з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу, на нашу думку, можуть бути віднесені: організація та проведення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури кваліфікаційних іспитів і прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про його складення (ст. 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); здійснення цим органом дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів (ст.ст. 33, 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), у тому числі, проведення перевірки відомостей, викладених у заяві (скарзі), отримання від адвоката письмового пояснення по суті порушених питань, опитування осіб за обставинами вчинення діяння, що має ознаки дисциплінарного проступку тощо (ст. 38 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); розгляд заяви (скарги) про дисциплінарний проступок адвоката й усіх матеріалів перевірки, та прийняття рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності і застосування дисциплінарного стягнення (у тому числі, про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю) (ст.ст. 38, 41, 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); розгляд Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури оскаржень рішень регіональної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а також скарг на її дії чи бездіяльність (ст.ст. 50, 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); розгляд скарг на рішення, дії чи

бездіяльність рад адвокатів регіонів, їх голів Радою адвокатів України із правом скасування їх рішень (ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та ін. [2].

До повноважень з реалізації функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності безумовно відносяться: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики, а також, узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій (ст.ст. 52, 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Серед повноважень з реалізації захисної функції у першу чергу необхідно назвати зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів (ст.ст. 48, 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Ради адвокатів регіонів мають право на отримання негайного повідомлення від правоохоронних органів при затриманні ними адвоката або застосування до нього запобіжного заходу. Крім того, представник ради адвокатів регіону має право бути присутнім під час проведення обшуку чи огляду володіння адвоката або тимчасового доступу до його речей і документів (ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). При вищезгаданому розгляді заяви (скарги) про дисциплінарний проступок адвоката, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури має право прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката, що безумовно є повноваженням з реалізації захисної функції (ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. Необхідно згадати і повноваження Ради адвокатів України щодо розроблення за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури, у тому числі щодо

соціального захисту адвокатів, професійних прав та гарантій адвокатської діяльності та ін. (Положення про Раду адвокатів України) [159].

Статтею 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» проголошується, що Національна асоціація адвокатів України «представляє адвокатуру України у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями, делегує представників до органів державної влади» [2].

Якщо розглядати представницькі повноваження відповідних органів адвокатського самоврядування з реалізації забезпечувальної функції, то серед них можна у першу чергу назвати ті, що стосуються так званих зовнішніх відносин, тобто перелічених у ст. 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, наприклад, рада адвокатів регіону, зокрема в особі голови, представляє адвокатів регіону в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, перед громадянами; визначає представників адвокатури до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги. Аналогічні повноваження щодо представлення відповідних органів мають голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України. При цьому голова останньої також представляє Національну асоціацію адвокатів України у цілому та ін. (ст.ст. 48, 49, 52, 54, 56 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). А також повноваження щодо питань, пов'язаних із вирішенням внутрішніх завдань. Так, до повноважень конференції адвокатів регіону належить обрання делегатів на з'їзд адвокатів України, представника адвокатів регіону до складу Ради адвокатів України та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. До повноважень Ради адвокатів України належить визначення квоти представництва на обрання делегатів конференції адвокатів регіону

та з'їзду адвокатів України (ст.ст. 47, 54, 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») тощо [2].

Як ми зазначали, другою формою забезпечувальної функції є комунікативна. Серед повноважень, спрямованих на її реалізацію, на наш погляд, можна назвати наступні: обов'язки рад адвокатів регіонів та Ради адвокатів України щодо ведення Єдиного реєстру адвокатів України, у тому числі, внесення відомостей, надання витягів тощо (ст.ст. 17, 48, 55, 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); повноваження Ради адвокатів України щодо засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, як друкованих так і в інтернет-мережі, у тому числі ведення офіційного веб-сайту (ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; Положення про Раду адвокатів України); повноваження Ради адвокатів України, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади, зокрема, щодо надання проектів законів, зауважень і пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та інших суб'єктів права законодавчої ініціативи (Положення про Раду адвокатів України); голів Ради адвокатів України, рад адвокатів регіонів, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо скликань засідань відповідних органів (ст.ст. 49, 52, 56, 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та ін. [2; 159].

Отже, залежно від функцій органів адвокатського самоврядування, їх права та обов'язки, на нашу думку, можливо розділити наступним чином:

- 1) повноваження з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу: кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо організації та проведення кваліфікаційних іспитів і дисциплінарних проваджень (зокрема, проведення перевірки відомостей викладених у заяві (скарзі), прийняття рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної

відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення тощо); Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури стосовно розгляду оскаржень рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, рад адвокатів регіонів та ін.;

2) повноваження з реалізації функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики та узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій;

3) повноваження з реалізації захисної функції: зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів (наприклад, права представників ради адвокатів регіону під час затримання адвоката або проведення обшуку його володіння); право кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката при розгляді матеріалів щодо дисциплінарного проступку адвоката та ін.

4) повноваження органів адвокатського самоврядування із реалізації забезпечувальної функції своєю чергою поділяються на такі, що спрямовані на представництво спільних інтересів адвокатів і створення умов та засобів для безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин. Так:

а) представницькі повноваження відносно суб'єктів адвокатської діяльності (наприклад, повноваження регіональних конференцій адвокатів щодо обрання делегатів на з'їзд адвокатів України та представників до складу Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури тощо) та інших учасників суспільних відносин (наприклад, повноваження голів рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

представляти адвокатів в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, перед громадянами тощо);

б) комунікативні повноваження: обов'язки рад адвокатів регіонів та Ради адвокатів України щодо ведення Єдиного реєстру адвокатів України (у т.ч. щодо внесення відомостей, надання витягів тощо); повноваження Ради адвокатів України щодо засобів масової інформації як друкованих так і в інтернет-мережі (зокрема, ведення офіційного веб-сайту), а також, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади (зокрема, щодо надання проектів законів та пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та ін.) тощо.

Як ми зазначили у попередньому розділі, за своєю правовою природою орган адвокатського самоврядування уявляє собою квазі-державний орган, він є суб'єктом публічно-правових відносин, який виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних з упорядкуванням адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, підтримання їх високого професійного рівня та ін.

Вище ми розглянули ряд повноважень органів адвокатського самоврядування, спрямованих на виконання таких функцій. Особливе місце серед них, на наш погляд, займають повноваження, делеговані державою на забезпечення публічного інтересу.

Так, відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність являє собою діяльність адвоката на підставах та в порядку, що передбачені законодавством, щодо здійснення захисту прав, свобод і законних інтересів сторони кримінального судочинства (підозрюваного, обвинуваченого тощо), представництва та надання інших видів правової допомоги фізичній або юридичній особі, державі, органу державної влади, органу місцевого самоврядування, в інтересах яких здійснюється така діяльність [2].

Порядок та підстави визнання фізичної особи адвокатом та його правочинності передбачають, згідно з чинним законодавством, здійснення органами адвокатського самоврядування певних повноважень, делегованих їм державою. До них відносяться, раніше згадані, права і обов'язки кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо кваліфікаційного іспиту та прийняття відповідних рішень; Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо оскарження останніх; ради адвокатів регіону щодо прийняття присяги та видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю; Ради адвокатів України щодо затвердження відповідного порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту та їх проведення, зразків документів, що посвідчують повноваження адвоката та ін. (ст.ст. 8, 9, 11, 12, 26, 48, 50, 52, 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Також, до повноважень, делегованих державою, безумовно відносяться права й обов'язки рад адвокатів регіонів та Ради адвокатів України щодо ведення Єдиного реєстру адвокатів України (ст.ст. 17, 48, 55, 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), як такі, що відносяться до обліково-реєстраційної сфери державного управління.

Отже, на нашу думку, права й обов'язки органів адвокатського самоврядування – це комплекс делегованих державою і самоврядних мір можливої та необхідної поведінки суб'єктів публічно-правових відносин, визначених нормами правових актів, спрямованих на упорядкування адвокатської діяльності, захист та підтримання високого професійного рівня адвокатів, забезпечення ефективної діяльності цих органів.

На нашу думку, необхідно зупинитись на ще одному аспекті повноважень органів адвокатського самоврядування, а саме, проблематиці, пов'язаної із так званими дискреційними повноваженнями органів публічного управління. Зазвичай під дискрецією мається на увазі право суб'єкта владних повноважень у конкретній ситуації вибрати один з

альтернативних варіантів поведінки, кожен з яких є правомірним. Водночас, сам термін «дискреційні повноваження» на законодавчому рівні не врегульовано, що часто призводить до його довільного тлумачення державними і самоврядними органами, навіть до свободи приймати будь-яке рішення на свій розсуд [163].

На думку О. Трав'янки, дискреційні повноваження – це комплекс прав і зобов'язань представників влади та суспільства, яких уповноважили діяти від імені держави чи будь-якого органу самоврядування, що мають можливість надати повне або часткове визначення, зміст та вид прийнятого управлінського рішення, а також вибрати рішення у передбачених для конкретних ситуацій нормативно-правових актах [164].

Згідно з позицією Верховного Суду України, «дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи без діяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо або опосередковано закріплені у законі. Важливою ознакою такого вибору є те, що він здійснюється без необхідності узгодження варіанту вибору із будь-ким» [165].

Як приклад дискреційних повноважень органів адвокатського самоврядування, можна навести повноваження Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Так, вона має право обрати один із варіантів рішень, передбачених ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме: 1) залишити скаргу без задоволення, а рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури без змін; 2) змінити її рішення; 3) скасувати його та ухвалити нове рішення; 4) направити справу для нового розгляду до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та зобов'язати її вчинити певні дії [2].

Таким чином, права й обов'язки органів адвокатського

самоврядування являють собою комплекс делегованих державою і самоврядних мір можливої та необхідної поведінки суб'єктів публічно-правових відносин, визначених нормами правових актів, спрямованих на упорядкування адвокатської діяльності, захист та підтримання високого професійного рівня адвокатів, забезпечення ефективної діяльності цих органів.

З огляду на види нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність органів адвокатського самоврядування в Україні, можна розглядати їх повноважень, як такі, що мають закріплення в: а) законодавчих нормативно-правових актах (наразі це Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та б) підзаконних нормативно-правових актах (це, наприклад, Статут недержавної некомерційної організації «Національна Асоціація Адвокатів України», затверджений рішенням Установчого з'їзду адвокатів України 17.11.2012 р.; Положення про Раду адвокатів України, затверджене Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. із змінами, затвердженими позачерговим з'їздом адвокатів України 26-27 квітня 2014 р. та ін.).

Крім того, залежно від функцій органів адвокатського самоврядування, їх права та обов'язки, на нашу думку, можливо класифікувати наступним чином: 1) повноваження з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу: кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо організації та проведення кваліфікаційних іспитів і дисциплінарних проваджень (зокрема, проведення перевірки відомостей викладених у заяві (скарзі), прийняття рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення тощо); Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури стосовно розгляду оскаржень рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, рад адвокатів регіонів та ін.; 2) повноваження з реалізації

функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики та узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій; 3) повноваження з реалізації захисної функції: зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів (наприклад, права представників ради адвокатів регіону під час затримання адвоката або проведення обшуку його володіння); право кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката при розгляді матеріалів щодо дисциплінарного проступку адвоката та ін.4) повноваження органів адвокатського самоврядування із реалізації забезпечувальної функції своєю чергою поділяються на такі, що спрямовані на представництво спільних інтересів адвокатів і створення умов та засобів для безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин. Так, а) представницькі повноваження відносно суб'єктів адвокатської діяльності (наприклад, повноваження регіональних конференцій адвокатів щодо обрання делегатів на з'їзд адвокатів України та представників до складу Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури тощо) та інших учасників суспільних відносин (наприклад, повноваження голів рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури представляти адвокатів в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, перед громадянами тощо); б) комунікативні повноваження: обов'язки рад адвокатів регіонів та Ради адвокатів України щодо ведення Єдиного реєстру адвокатів України (у т.ч. щодо внесення відомостей, надання витягів тощо); повноваження Ради адвокатів України

щодо засобів масової інформації як друкованих так і в інтернет-мережі (зокрема, ведення офіційного веб-сайту), а також, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади (зокрема, щодо надання проектів законів та пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та ін.) тощо.

2.3. Гарантії діяльності та юридична відповідальність органів адвокатського самоврядування

Необхідність аналізу гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування як суб'єкта публічного управління – це обов'язкова умова дослідження їх адміністративно-правового статусу. Адже «без затвердження державою гарантій реалізації прав та обов'язків останні часто можуть бути декларативними, себто такими, що не можуть бути реально втілені у життя» [166, с. 42].

А. Бірюкова зазначає, що «взаємовідносини адвокатури і держави мають бути унормовані щодо їх обов'язку одне до одного через призму взаємовідносин держави та існуючих елементів громадянського суспільства, через нормативне регулювання створення і діяльності самоврядної, автономної від держави організації адвокатів» [167, с. 15]. При цьому вона наводить слушне зауваження А. Колодія про те, що держава зобов'язана не тільки проголосити обсяг і характер прав та обов'язків особи, а й гарантувати можливість їх реального здійснення [168, с. 97-98; 169, с. 16].

С. Стеценко цілком слушно вважає, що держава створює адміністративно-правові гарантії додержання прав недержавних органів та організацій, зокрема, у забороні на втручання державних органів у їх діяльність; праві на захист в адміністративному та судовому порядку тощо [166, с. 62].

Гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу. Під ними ми розуміємо сукупність загальних та спеціальних умов і засобів реалізації прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, що забезпечують їх діяльність.

За усталеною практикою їх можна класифікувати як загальні та спеціальні. До групи загальних гарантій будь-якої сфери суспільних відносин науковці переважно відносять: політичні, економічні та ідеологічні (духовні,

культурні) гарантії [147;166; 170;171;172; 173 та ін.].

Юридичні джерела розглядають у цілому загальні гарантії діяльності органів публічного управління, як об'єктивні умови суспільного розвитку, в яких здійснюється правове регулювання, при створенні можливостей для найбільш повної реалізації їх функцій [166, с. 86;170; 174, с. 301].

Розглядаючи загальні гарантії відносно діяльності органів адвокатського самоврядування, на нашу думку, до політичних гарантій можна віднести: рівень розвитку демократії та громадянського суспільства у державі; закріплення у Конституції України права громадян на свободу об'єднань з іншими громадянами, у тому числі з метою захисту своїх прав і свобод та задоволення соціальних, та інших інтересів (ст.ст. 36, 37) [1] тощо.

До економічних гарантій необхідно передусім віднести проголошені Конституцією України принципи щодо підтримки економічної системи у державі та рівню добробуту суспільства у цілому. Слід також зазначити, що за умов глобалізації сутність економічних гарантій певною мірою трансформується внаслідок впливу так званої транскордонності [175].

Особливе місце серед гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування займають культурні. Як справедливо вказує С. Г. Онопрієнко, «Без наявності притаманних інформаційній культурі елементів, зокрема, вміння отримувати з різноманітних джерел, аналізувати певні відомості, робити з них висновки, структурувати отриману інформацію, сформулювати правосвідомість неможливо. Тому інформаційна культура, виступаючи одночасно одним із видів загальної культури, поряд з правовою, не є автономною, ізольованою по відношенню до правосвідомості, вона виступає передумовою розвитку останньої, і, одночасно, засобом її формування» [176]. Серед культурних гарантій, на наш погляд, необхідно виділити: стан розвитку системи національних культурних цінностей; загальний рівень правової культури у суспільстві; рівень правосвідомості та самосвідомості громадян, а насамперед самих членів адвокатської спільноти.

Спеціальні гарантії, на нашу думку, являють собою, визначену нормами

законодавчих та підзаконних актів, систему правових засобів забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування та реалізації ними своїх прав й обов'язків.

До спеціальних гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування належать: забезпечення автономності та законності їх діяльності, фінансове самозабезпечення, створення необхідних інформаційних умов, наявність власної системи нормативно-правових актів. Зокрема:

1) гарантії, що забезпечують автономність органів адвокатського самоврядування:

- забезпечення з боку держави гарантій щодо незалежності адвокатури від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб (ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- визначення на законодавчому рівні гарантованого права адвокатів на самостійне вирішування питання організації та діяльності адвокатури шляхом утворення Національної асоціації адвокатів України (ст.ст. 1, 2, 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- право Національної асоціації адвокатів України мати власний статут, як необхідний елемент правової основи діяльності органів адвокатського самоврядування, що забезпечує їй організаційну відокремленість у системі публічного управління, та який затверджується з'їздом адвокатів, що має також право на внесення до нього змін (ст.ст. 45, 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; Статут Національної асоціації адвокатів України) [2; 177];

- право обрання членів органів, через які організаційно діє адвокатське самоврядування (конференції адвокатів регіону, ради адвокатів регіону, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійної комісії адвокатів регіонів, Вищої ревізійної комісії адвокатури) та

бути обраними до їх складу мають лише адвокати України (ст.ст. 45, 47, 48, 50-55, 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Нагадаємо, що за Законом України «Про адвокатуру» (1992 р.) формування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та організаційне забезпечення їх діяльності покладалось на обласні ради народних депутатів, а Вища кваліфікаційна комісія адвокатури утворювалась при Кабінеті Міністрів України. До їх складу, крім адвокатів, входили представники суду, органів виконавчої влади та юстиції (ст.ст. 13, 14 Закону України «Про адвокатуру») [133].

2) гарантії забезпечення законності діяльності органів адвокатського самоврядування:

- передбачена законодавством обов'язковість до виконання всіма адвокатами рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а також рішень конференцій та рад адвокатів регіонів – адвокатами, зареєстрованими у відповідному регіоні; при цьому невиконання рішень органів адвокатського самоврядування вважається дисциплінарним проступком (ст.ст. 34, 43, 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- особливий порядок проведення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів (ст.ст. 2, 23, 33-42, 50, 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- визначення нормативно-правовими актами порядку оскарження рішень регіональних рад та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Ради адвокатів України (ст.ст. 8-10, 31, 32, 39, 42, 50, 52, 55, 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- передбачене Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» право адвокатів, у тому числі посадових осіб органів адвокатського самоврядування, звертатися до суду щодо визнання незаконними актів цих органів (ст.ст. 31, 39, 42, 50, 52, 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- встановлена нормативно-правовими актами система підзвітності та підконтрольності органів адвокатського самоврядування. Так, рада адвокатів регіону, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, ревізійна комісія адвокатів регіону підконтрольні і підзвітні конференції адвокатів регіону, яка, своєю чергою, розглядає та затверджує звіти ради адвокатів регіону та кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, висновки ревізійної комісії адвокатів регіону, представників адвокатів регіону у складі Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури і Ради адвокатів України; Рада адвокатів України та Вища ревізійна комісія адвокатури підконтрольні і підзвітні з'їзду адвокатів України; Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна та підзвітна і з'їзду адвокатів України, і Раді адвокатів України; З'їзд адвокатів України розглядає та затверджує звіти, у тому числі про виконання кошторисів, Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, висновки Вищої ревізійної комісії адвокатури; ревізійна комісія адвокатів регіону здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю ради адвокатів регіону та кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; Вища ревізійна комісія адвокатури здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю Національної асоціації адвокатів України, рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; рада адвокатів регіону здійснює контроль за виконанням рішень конференції адвокатів регіону; Рада адвокатів України здійснює контроль за діяльністю рад адвокатів регіонів щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України та надання витягів з нього (ст.ст. 43, 47, 48, 50-55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

3) фінансові гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування:

- основною гарантією ефективного здійснення органами адвокатського самоврядування делегованих ним повноважень у сфері публічного управління є наявність самостійної економічної та матеріально-фінансової

бази (забезпечення), що складається із плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних та добровільних внесків адвокатів та інших не заборонених законом джерел (ст. 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- нормативне закріплене право Ради адвокатів України встановлювати розміри плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних внесків адвокатів, відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії (ст.ст. 55, 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- право конференцій адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України затверджувати кошториси відповідних органів адвокатського самоврядування (ст.ст. 47, 54, 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- передбачене нормативно-правовими актами право рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, голів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України розпоряджатися коштами та майном відповідних органів адвокатського самоврядування належно до затверджених кошторисів (ст.ст. 48, 52, 55, 56, 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- захист порядку утворення і діяльності власних органів контролю у фінансово-господарській сфері (ревізійні комісії адвокатів регіону та Вища ревізійна комісія адвокатури) (ст.ст. 51, 53 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

Одне із завдань адвокатського самоврядування у системі публічного управління полягає у забезпеченні відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність для суспільства, зокрема, шляхом ведення Єдиного реєстру адвокатів (ст. 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

Крім того, інформація та інформаційні механізми – це умова найбільш ефективного функціонування та розвитку самоврядування інституту

адвокатури. Інформація обслуговує всі ланки та функції системи органів адвокатського самоврядування. Надає можливість кожному суб'єктові відносин у цій сфері публічного управління знайти оптимальні засоби та методи вирішення своїх завдань. Саме тому таке значення мають інформаційні гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування;

4) інформаційні гарантії:

- захист права органів адвокатського самоврядування, зокрема, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури на отримання необхідної інформації від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань, забезпеченого встановленням відповідальності за відмову в її наданні, несвоєчасному або неповному наданні, чи такої, що не відповідає дійсності (ст.ст. 8, 38 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- система забезпечення Національною асоціацією адвокатів України доступу та відкритості інформації стосовно адвокатів України, зокрема, шляхом функціонування Єдиного реєстру адвокатів України (ст.ст. 17, 45, 48, 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- передбачені нормативно-правовими актами повноваження Ради адвокатів України щодо заснування засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, визначення друкованого органу та забезпечення ведення офіційного веб-сайту НААУ, прийняття участі у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, надання роз'яснень з питань, пов'язаних із адвокатською діяльністю тощо (ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; Положення про Раду адвокатів України) [2;159];

- обов'язковість оприлюднення рішень з'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України та щорічної фінансової звітності органів адвокатського самоврядування (ст. 58 Закону

України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; Положення про Раду адвокатів України) [2;159]та ін.

Нормотворчість органів адвокатського самоврядування має певні особливості, притаманні самій природі інституту адвокатури, адже він покликаний надавати правову допомогу на професійній основі (ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. Тобто, уся професійна діяльність його членів пов'язана і безпосередньо стосується нормативно-правових актів, як документів, що містять норми права. Безумовно, як суб'єктам публічного управління, органам адвокатського самоврядування державою надані повноваження на розроблення і прийняття локальних нормативно-правових актів, під якими вчені розуміють такі, що видаються організаціями для регламентації своїх внутрішніх питань та поширюються на власних членів [174, с. 308]. Разом з тим, як органи самоврядування саме правничого інституту, вони також мають право на законопроектну діяльність. Отже, гарантії їх діяльності щодо розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів займають важливе місце;

5) нормотворчі гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування:

- встановлені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» повноваження з'їзду адвокатів України на затвердження Статуту Національної асоціації адвокатів України, положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури, як їх установчих документів, а також, правил адвокатської етики (ст.ст. 45, 52, 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- право Ради адвокатів України на затвердження положень про раду адвокатів регіону, положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про ревізійну комісію адвокатів регіону, що є їх установчими документами; положень про комісію з оцінювання якості,

повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги та про помічника адвоката, що регулюють діяльність у відповідних сферах (ст.ст. 16, 48-50, 52, 55, 56 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

- надання державою Раді адвокатів України повноважень щодо розробки за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури, у тому числі щодо соціального захисту адвокатів, професійних прав та гарантій адвокатської діяльності, а також інших проектів нормативно-правових актів у сфері державної політики з питань правової допомоги, захисту та представництва; розробки пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та надання їх на розгляд суб'єктам законодавчої ініціативи; здійснення правової експертизи проектів законів, інших актів законодавства, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, що подаються на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів у сфері державної політики з питань правової допомоги, захисту та представництва тощо (Положення про Раду адвокатів України) [159].

Серед гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування ми звернули увагу на гарантію законності. Науковці розглядають її як правовий режим суспільного життя, який характеризується неухильним дотриманням норм права всіма суб'єктами правових відносин [171, с. 14]. Своєю чергою порушення чинного законодавства тягне за собою юридичну відповідальність [172, с. 26].

Як підкреслює В. Колпаков, здатність суб'єкта за порушення адміністративно-правових норм нести юридичну відповідальність – є адміністративною деліктоздатністю, що є складовою елементу адміністративно-правового статусу суб'єкту – його дієздатності [172, с. 81].

Майже чи не єдині з усіх нормативно-правових актів у сфері

регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування України, що передбачають норми щодо відповідальності, це Положення про ревізійну комісію адвокатів регіону, затверджене Радою адвокатів України у 2013 р., та Положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури, затверджене звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 р.

Так, обидва положення передбачають, що члени зазначених органів несуть відповідальність за достовірність, повноту та об'єктивність відомостей, які містяться у їх висновках та рішеннях [178; 179].

При цьому у нормі Положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури додатково акцентовано на тому, що грубим дисциплінарним проступком з боку членів цього органу також вважається «поширення у будь-який публічний спосіб (у тому числі в мережі інтернет, чи в соціальних мережах, або в будь-який інший спосіб) інформації (даних), що стала відома під час перевірки» [179]. Що, на наш погляд, є досить доречно, оскільки роль публічного спілкування, у тому числі корпоративного, в інтернет-мережі та соціальних мережах, буде лише зростати.

Крім того, саме у розділі присвяченому відповідальності Положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури, міститься норма, що визначає умови належної поведінки членів ВРКА. Зокрема, це обов'язок приймати участь у роботі цього органу, недопущення дій чи бездіяльності, що блокують роботу ВРКА, та ін. [179].

Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р., передбачають, що «у разі звернення із скаргами щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності за порушення Правил адвокатської етики адвокатів, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, чи якщо скаржниками стосовно порушення цих Правил виступають адвокати, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, з метою забезпечення неупередженості та об'єктивності при розгляді зазначених скарг Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури забезпечує перерозподіл та направлення таких заяв (скарг)

для розгляду до КДКА іншого регіону, ніж регіон, в якому зазначений адвокат входить до органів адвокатського самоврядування» (ст. 66) [180].

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у якості проступку вбачається «невиконання рішень органів адвокатського самоврядування» з боку адвоката (ст. 34) [2]. Разом з тим, відповідальність з боку самих органів адвокатського самоврядування цим нормативно-правовим актом навіть не згадується. Попри те, що, наприклад, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури наділена повноваженнями, що мають вирішальну дію. Так, безпосередньо вона (в особі своїх членів) визначає рівень фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та приймає рішення про видачу свідоцтва про складення особою кваліфікаційного іспиту і права на заняття адвокатською діяльністю. Не менш значущим є й право КДКА на розв'язання питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів, включно із прийняттям рішення про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю, аж до позбавлення права на заняття нею з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (ст.ст. 50, 35) Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2].

Разом з тим, в Україні мають місце не поодинокі звернення адвокатів до адміністративного суду щодо оскарження рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій. Більш ґрунтовно на цьому питанні ми зупинимось у наступному розділі, а зараз наведемо лише один приклад.

Так, 05.08.2019 р. Запорізький окружний адміністративний суд розглянув справу № 280/2811/19 за позовом колишнього Голови Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Дніпропетровської області до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Запорізької області про визнання протиправним та скасування рішення вказаної КДКА № 17/6-19 від 04.06.2019 р. щодо порушення відносно нього дисциплінарної справи [181].

Вивчивши та дослідивши матеріали справи та надані докази, судом було встановлено наступне: 07.12.2018 р. Конференцією адвокатів

Дніпропетровської області прийнято рішення про дострокове відкликання позивача з посади Голови Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Дніпропетровської області. 08.02.2019 р. до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України надійшла скарга новообраного Голови Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Дніпропетровської області, в якій той просив порушити дисциплінарне провадження за скаргою КДКА Дніпропетровської області щодо неналежної поведінки колишнього голови та притягнути того до дисциплінарної відповідальності у вигляді позбавлення права на зайняття адвокатською діяльністю. В обґрунтування скарги було, зокрема, зазначено, що позивач після дострокового відкликання з посади голови не передав свої повноваження та документи, чим фактично відмовився виконувати рішення конференції та паралізував і зробив неможливою роботу цього органу, що є порушення ч. 2 ст. 12 Правил адвокатської етики [181].

04.06.2019 р. Дисциплінарна палата Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Запорізької області прийняла оскаржуване рішення № 17/6-19, за відносно позивача було порушено дисциплінарну справу [181].

При розгляді справи, Запорізький окружний адміністративний суд зауважив, що «притягнення позивача до дисциплінарного стягнення в вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю є виключним видом стягнення, що вимагає від дисциплінарної комісії особливої ретельності та об'єктивності на всіх стадіях дисциплінарного провадження». Проте, як було встановлено судовим засіданням, станом на 04.06.2019 р. «дисциплінарна палата не мала відомостей щодо найменування речей та матеріальних цінностей, за відсутністю яких була неможлива робота КДКА Дніпропетровської області, та які не були передані новообраному голові, однак здійснила висновок про позбавлення можливості роботи всієї комісії. При цьому, з матеріалів скарги від 08.02.2019 р. та довідки вбачається, що позивач не відмовляв в передачі документів комісії, фактично позивач зазначав про необхідність часу на їх підготовку для передачі». На думку суду,

висновок дисциплінарної палати про відмову позивача передати новообраному голові КДКА Дніпропетровської області повноваження голови не ґрунтується на нормах Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», оскільки законодавством не передбачено вчинення дій по передачі повноважень. Також, судом встановлено, що під час перевірки скарги від 08.02.2019 р. не було забезпечено опитування осіб та отримання додаткових документів, зокрема щодо складу документів, речей та матеріальних цінностей КДКА Дніпропетровської області, про які йшлося у скарзі [181] та ін.

Крім того, суд нагадав, що «Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу на необхідності додержання принципу «належного урядування», який передбачає, що уповноважені органи повинні діяти в належний і якомога послідовний спосіб. Зокрема, на такі органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у правовідносинах. Уповноважені органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків. При цьому ризик будь-якої помилки органу повинен покладатися на такий орган, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються» [181].

Розглянувши матеріали справи, суд погодився з доводами позивача, що рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Запорізької області № 17/6-19 від 04.06.2019 р. порушує його права та законні інтереси, і задовольнив позовну заяву у повному обсязі, визнавши це рішення протиправним та скасувавши його. Крім того, на користь позивача коштом бюджетних асигнувань КДКА Запорізької області було стягнуто суму судового збору в розмірі 768 грн. 40 коп.

Отже, як можна бачити, протиправні рішення органів адвокатського самоврядування, зокрема кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури,

не лише наносять суттєву дискредитацію цьому інституту, але й тягнуть за собою певні фінансові навантаження.

У той же час, норми Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури (2013 р.) передбачають притягнення до дисциплінарної відповідальності та дострокове відкликання із КДКА її членів, які відмовляються від виконання своїх обов'язків, у тому числі від участі у засіданнях кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а також у разі відсутності на її засіданнях «більше двох разів без поважних причин» [158].

Тобто, відповідальність за ігнорування засідань щодо членів кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури нормативно-правовими актами передбачена, а не дотримання власних процедур, внаслідок чого рішення цього органу скасовуються судовими рішеннями та ще й накладаються фінансові обтяження, відсутня.

Крім того, на нашу думку, необхідно звернути на ще один аспект вищенаведеної адміністративної справи. Це стосується колізії між правовими нормами ст. 33 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та вже згаданої ст. 66 Правил адвокатської етики. Так, Законом передбачено, що «дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України» (ст. 33) [2]. У той час, як згідно з Правилами, у разі звернення із скаргами щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, чи якщо скаржниками стосовно порушення цих Правил виступають адвокати, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, Голова ВКДКА забезпечує перерозподіл та направлення таких заяв (скарг) для розгляду до КДКА іншого регіону(ст. 66) [180].

В адвокатській спільноті вже тривалий час ведуться активні дискусії щодо цієї проблеми. З одного боку висловлюються думки, що ВКДКА має направляти скарги виключно за адресою робочого місця адвоката, всупереч

положенням Правил адвокатської етики. Ця позиція обґрунтовується тим, що основи організації та діяльності адвокатури визначаються відповідно до Конституції виключно законами. Згідно із постановою Пленуму Верховний Суд України № 9 від 01.11.1996 р. «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», судам необхідно виходити з того, що нормативно-правові акти будь-якого органу підлягають оцінці на відповідність як Конституції, так і закону. І якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законіві, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини [182; 183].

У якості контраргументу їх опоненти нагадують принцип «ніхто не може бути суддею у своїй власній справі», який є одним із ключових елементів права на справедливий судовий розгляд, передбачений п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Екстраполюючи дану правову доктрину на відносини щодо розгляду скарг на неправомірні дії адвокатів, вони звертають увагу на те, що у випадку існування колізій між нормами актів національного і міжнародного права необхідно застосовувати правила міжнародного договору. Це прямо передбачено ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори». При скарзі на неправомірні дії адвоката, якого обрано до органу адвокатського самоврядування, заявнику повинно бути забезпечено право на справедливий та неупереджений розгляд. Враховуючи, що при розгляді такого звернення дисциплінарною комісією КДКА того регіону, де адвоката обрано до органу адвокатського самоврядування, об'єктивно неможливо гарантувати неупередженість членів палати, у такому випадку необхідно керуватися вищевказаним принципом права та нормою міжнародного договору, і проводити розгляд скарги (заяви) у КДКА іншого регіону, який слід обрати із переліку найближчих (для гарантування можливості скаржнику та адвокату дістатися місця розгляду) [183; 184;185].

Попри тривалу дискусію щодо цього питання, до тепер взаємна

невідповідність правових норм ст. 33 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та вже згаданої ст. 66 Правил адвокатської етики не усунена.

Також, на наш погляд, необхідно розглянути ще один аспект проблематики, пов'язаної із недосконалістю правових норм щодо відповідальності органів адвокатського самоврядування. Це стосується корупційної складової при проведенні кваліфікаційних іспитів претендентів на вступ до адвокатської корпорації.

Так наприклад, С. Іваницький у своїй роботі «Оптимізація системної побудови адвокатури України», аналізуючи статистичні дані діяльності КДКА окремих регіонів за 2014-2015 роки, зазначає, що передусім вони свідчать про неоднакові підходи щодо оцінювання претендентів і про те, що «у різних областях рівень підготовки здобувачів є кардинально відмінним (поголовно блискучим або середнім), або екзамен проводиться поверхово й недостатньо вимогливо, або до тих, хто екзаменується, висуваються дійсно справедливі або завищені вимоги» [155, с. 92-93].

Ми доповнили наведену ним статистику Національної асоціації адвокатів України географічним охопленням та ін. (див. додатки 2-6). Проведений нами аналіз статистичних даних за більш тривалий період, не дозволяє у цій частині погодитись із С. Іваницьким. Якщо не брати до уваги Тернопільську та Хмельницьку області, які являють собою дві крайнощі, то можна бачити, що у переважній більшості областей відсоток здобувачів, які не склали кваліфікаційний іспит, становить 10-20 %, що природно для будь-яких об'єктивно проведених іспитів. Так, наприклад, при проведенні у 2019 р. зовнішнього незалежного оцінювання від загальної кількості осіб, які брали участь у тестуванні «поріг подолали»: з історії України 84 % осіб; з географії – 89,57 %, хімії – 86 % [186]. Наявні коливання, на наш погляд, свідчать про стимул претендентів до підготовки. Оскільки помітна тенденція, притаманна майже усім регіонам, чим більш відсоток тих, хто не склав кваліфікаційний іспит у цьому році – тим менш він буде у наступному, адже

велика кількість тих, що «провалили» іспит, вимушує здобувачів більш серйозно ставитись до підготовки, і навпаки [187].

Разом з тим, на нашу думку, необхідно звернути увагу на наступні зауваження С. Іваницького. Так, він зазначає, що «у неформальних розмовах адвокати повідомляють про високі корупційні запити в окремих КДКА, що зумовлюють «міграційні» процеси в середині держави. Як птахи восени вирушають до країн, у яких тепліше, так і частина здобувачів адвокатського звання їдуть туди, де «дешевше» чи легше скласти іспити. Окрім того, у процесі здійснення адвокатської практики між членами КДКА та суддями, прокурорами, слідчими поліції нерідко складаються особисті неприязні стосунки. Як наслідок, під час складання іспиту колишніми представниками держави від адвокатів не завжди можна очікувати об'єктивності, неупередженості. У результаті претенденти опиняються в нерівних умовах і змушені реєструватися в інших областях (...). У кожному регіоні з'являється таким чином своя «законність», але ж практика має бути єдиною» [155, с. 92-93].

С. Іваницький вбачає розв'язання цієї проблеми в утворенні «Кваліфікаційної комісії адвокатури України з передачею їй функцій з приймання кваліфікаційного іспиту». На його думку це «сприятиме формуванню єдиної та прозорої практики атестації здобувачів адвокатського звання, мінімізації проявів корупції, кумівства й протягуванню на місцях відверто «слабких» родичів, знайомих тощо». При цьому він зазначає, що «побоювання щодо корупційної складової супроводжували і процес формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів, але практика значною мірою розвіяла ці сумніви, адже робити неналежні дії «на очах» усієї країни набагато складніше» [155, с. 93].

Ми повністю підтримуємо стурбованість науковця щодо проявів корупції та інших зловживань з боку місцевих органів адвокатського самоврядування у процесі прийняття кваліфікаційних іспитів і рішення про видачу відповідного свідоцтва, а також аргументи щодо необхідності передачі

повноважень щодо організації та проведення кваліфікаційних іспитів єдиному центральному органу. Проте, нам не зрозуміло навіщо утворювати новий орган з назвою «Кваліфікаційна комісія адвокатури України», адже вже існує Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. Необхідно враховувати, що до повноважень такого центрального органу адвокатського самоврядування, як Рада адвокатів України, належить затвердження порядку складання та програми кваліфікаційних іспитів і стажування, методики їх оцінювання тощо [159]. На нашу думку, з метою формування єдиної та прозорої практики прийняття кваліфікаційних іспитів у здобувачів на звання адвоката і рішення про видачу їм відповідних документів, запобігання корупційним проявам, повноваження щодо організації та проведення таких іспитів та видачі свідоцтва про їх складення повинно бути передано до повноважень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, з внесенням відповідних змін у нормативно-правових актів.

Проте, ми вважаємо, що більш ефективним способом протидії корупції та іншим зловживанням з боку органів адвокатського самоврядування може стати запровадження відповідних норм щодо юридичної відповідальності у належних нормативно-правових актах.

Так, наприклад, Закон України «Про запобігання корупції» надає перелік суб'єктів, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Серед них: посадові особи юридичних осіб публічного права; представники громадських об'єднань, особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій(п. 2 ч. 1 ст. 3); особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми та ін. (п. 3 ч. 1 ст. 3) [188].

Цей Закон не виокремлює посадових осіб органів адвокатського самоврядування. Більш того, його положення не поширюються на адвокатів.

Так, серед осіб, зазначених у п. 2 ч. 1 ст. 3, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги, є нотаріуси, третейські судді та ін. [188], але адвокатів не має. Це цілком правильно, оскільки є одним із проявів забезпечення гарантії незалежності їх професійної діяльності.

Разом з тим, на наш погляд, відсутність у Законі України «Про запобігання корупції» будь-якої згадки про осіб, уповноважених державою на здійснення певних функцій публічного управління, при, знов таки, відсутності у переліку суб'єктів адвокатів як таких, робить тлумачення щодо того, що, наприклад, члени кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України підпадають до переліку осіб, зазначених у п. 2 ч. 1 ст. 3 (тобто, особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій) є достатньо спірним. На нашу думку, публічний характер виконуваних ними функцій обумовлює їх статус як суб'єктів юридичної відповідальності [189].

Як застерігав видатний французький філософ епохи просвітництва Клод Адріан Гельвецій: «Безкарність породжує нові злочини, а хто забуває минуле – приречений на його повторення» [190, с. 481].

З огляду на вищевикладене, з метою запобігання використанню членами кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України, делегованих ним державою повноважень у сфері публічного управління чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, іншим зловживанням, попередження виникнення потенційного конфлікту інтересів, який може вплинути на об'єктивність чи неупередженість при прийнятті рішень, вважаємо за необхідне внести відповідне уточнення щодо таких осіб до норми п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Аналізуючи норми Закону України «Про запобігання корупції» та інших законодавчих актів у сфері протидії злочинності, не можна не звернути увагу на «застарілу» проблему національних нормативно-правових актів –

відсутність визначеності правової термінології. Мова йде про використання термінів «посадова особа» та «службова особа» [191].

Цій тематиці присвячені чисельні роботи вітчизняних науковців, зокрема, Н. Артикуци [192], І. Биля [193], І. Зейкана [194], М. Клочко [195], Т. Коломоєць [196], О. Круглова [197], І. Харь [198] та ін.

О. Круглов цілком слушно звертає увагу на те, що «ситуація, коли для позначення одного явища використовується декілька синонімічних термінів, є нормальною, але тільки до тієї межі, поки мова не починається про окремі різновиди юридичної відповідальності. Термінологічна невизначеність у цій сфері (особливо кримінальна відповідальність) у демократичному суспільстві є неприпустимою, оскільки може призводити до зловживань чи необ'єктивного, упередженого розгляду справи» [197, с. 203].

Як ми сказали, доктринальна суперечка щодо співвідношення юридичних термінів «службова» та «посадова» особа точиться протягом тривалого часу. Її вирішення не входить у тему нашого дослідження. Ми лише хочемо черговий раз звернути на неї увагу та повністю підтримуємо позицію тих науковців, які вважають, що найбільш дієвим шляхом до вирішення вказаної проблеми є процес уніфікації, який повинен проявитися у повному виключенні одного зі вказаних вище термінів із юридичного обігу, особливо в контексті того, що на даний момент вони використовуються фактично в якості синонімічних [197, с. 205].

Отже, на нашу думку, наразі, юридична відповідальність органів адвокатського самоврядування – це різновид адміністративної відповідальності, яка настає за порушення норм правових актів, що регламентують їх діяльність, та полягає у застосуванні до правопорушника заходів примусу, передбачених санкціями правових норм.

Таким чином, гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу. Під ними ми розуміємо сукупність загальних та спеціальних умов і засобів реалізації прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, що

забезпечують їх діяльність.

До загальних гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування належать: політичні, економічні, культурні. До спеціальних гарантій належать:

1. Гарантії, що забезпечують автономність органів адвокатського самоврядування: забезпечення з боку держави гарантій щодо незалежності адвокатури; право адвокатів на самостійне вирішування питань організації та діяльності адвокатури шляхом утворення Національної асоціації адвокатів України; право Національної асоціації адвокатів України мати власний статут, що забезпечує їй організаційну відокремленість у системі публічного управління; право обрання членів органів, через які організаційно діє адвокатське самоврядування та бути обраними до їх складу мають лише адвокати України.

2. Гарантії забезпечення законності діяльності органів адвокатського самоврядування: обов'язковість до виконання всіма адвокатами рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а також рішень конференцій та рад адвокатів регіонів – адвокатами, зареєстрованими у відповідному регіоні; не виконання рішень органів адвокатського самоврядування вважається дисциплінарним проступком; особливий порядок проведення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів; порядок оскарження рішень регіональних рад та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Ради адвокатів України; право адвокатів, у тому числі посадових осіб органів адвокатського самоврядування, звертатися до суду щодо визнання незаконними актів цих органів; система підзвітності та підконтрольності органів адвокатського самоврядування.

3. Фінансові гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: наявність самостійної матеріально-фінансової бази, що складається із плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних та добровільних внесків адвокатів тощо; право Ради адвокатів України

встановлювати розміри плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних внесків адвокатів, відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії; право конференцій адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України затверджувати кошториси відповідних органів адвокатського самоврядування; право рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, голів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України розпоряджатися коштами та майном відповідних органів адвокатського самоврядування належно до затверджених кошторисів; захист порядку утворення і діяльності власних органів контролю у фінансово-господарській сфері (ревізійні комісії адвокатів регіону та Вища ревізійна комісія адвокатури).

4. Інформаційні гарантії: захист права органів адвокатського самоврядування на отримання необхідної інформації від органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, забезпеченого встановленням відповідальності за відмову в її наданні, несвоєчасному або неповному наданні тощо; система забезпечення Національною асоціацією адвокатів України доступу та відкритості інформації стосовно адвокатів України шляхом функціонування Єдиного реєстру адвокатів України; повноваження Ради адвокатів України щодо заснування засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, визначення друкованого органу та забезпечення ведення офіційного веб-сайту тощо; обов'язковість оприлюднення рішень з'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України та щорічної фінансової звітності органів адвокатського самоврядування та ін.

5. Нормотворчі гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: повноваження з'їзду адвокатів України на затвердження Статуту Національної асоціації адвокатів України, положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури, як їх установчих документів та ін.; право

Ради адвокатів України на затвердження положень про раду адвокатів регіону, про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, про ревізійну комісію адвокатів регіону, що є їх установчими документами тощо; надання державою Раді адвокатів України повноважень щодо розробки за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури тощо.

Юридична відповідальність органів адвокатського самоврядування – це різновид адміністративної відповідальності, яка настає за порушення норм правових актів, що регламентують їх діяльність, та полягає у застосуванні до правопорушника заходів примусу, передбачених санкціями правових норм.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування уявляє собою закріплене на загальному законодавчому та локальному рівні їх положення у державі та суспільстві, виступає правовим фундаментом їх функціонування в якості суб'єктів адміністративно-правових відносин і складається з прав, обов'язків, особливості юридичної відповідальності та гарантій діяльності вказаних органів.

2. Залежно від функцій органів адвокатського самоврядування їх права та обов'язки можна класифікувати наступним чином: а) повноваження з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу: організація та проведення кваліфікаційних іспитів і дисциплінарних проваджень, що здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; розгляд оскаржень рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, рад адвокатів регіонів та ін., що здійснюється Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; б) повноваження з реалізації функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики та узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій; в) повноваження з реалізації захисної функції: зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів; право кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката при розгляді матеріалів щодо дисциплінарного проступку; г) повноваження органів адвокатського самоврядування з реалізації забезпечувальної функції (представницькі повноваження відносно суб'єктів адвокатської діяльності, зокрема, повноваження регіональних конференцій адвокатів щодо обрання

делегатів на з'їзд адвокатів України та представників до складу Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури тощо; повноваження, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади (зокрема, щодо надання проектів законів та пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та ін.).

3. Гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу і уявляють собою сукупність загальних та спеціальних умов і засобів реалізації прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, що забезпечують їх діяльність. До загальних гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування належать: політичні, правові, економічні, культурні. До спеціальних гарантій належать: а) гарантії, що визначають автономність органів адвокатського самоврядування: забезпечення державою незалежності адвокатури; право адвокатів на самостійне вирішення питань організації та діяльності адвокатури шляхом утворення Національної асоціації адвокатів України; право Національної асоціації адвокатів України мати власний статут, що забезпечує їй організаційну відокремленість у системі публічного управління; право обрання членів органів, через які організаційно діє адвокатське самоврядування та бути обраними до їх складу (вказане право мають виключно адвокати України); б) гарантії забезпечення законності діяльності органів адвокатського самоврядування: обов'язковість виконання всіма адвокатами рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а також рішень конференцій та рад адвокатів регіонів – адвокатами, зареєстрованими у відповідному регіоні; віднесення невиконання рішень органів адвокатського самоврядування до дисциплінарних проступків; особливий порядок проведення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів; порядок оскарження рішень регіональних рад та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Ради адвокатів України; право адвокатів, у тому числі керівників органів адвокатського самоврядування, звертатися до суду щодо визнання

незаконними актів цих органів; система підзвітності та підконтрольності органів адвокатського самоврядування; в) фінансові гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: наявність автономних бюджетів, які формуються за рахунок плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних та добровільних внесків адвокатів тощо; право Ради адвокатів України встановлювати розміри плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних внесків адвокатів, відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії; право конференцій адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України затверджувати кошториси відповідних органів адвокатського самоврядування; право рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, голів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України розпоряджатися коштами та майном відповідних органів адвокатського самоврядування належно до затверджених кошторисів; захист порядку утворення і діяльності власних органів контролю у фінансово-господарській сфері (ревізійні комісії адвокатів регіону та Вища ревізійна комісія адвокатури); г) інформаційно-правові гарантії: захист права органів адвокатського самоврядування на отримання необхідної інформації від органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, забезпеченого встановленням відповідальності за відмову в її наданні, несвоєчасному або неповному наданні тощо; система забезпечення Національною асоціацією адвокатів України доступу та відкритості інформації стосовно адвокатів України шляхом функціонування Єдиного реєстру адвокатів України; повноваження Ради адвокатів України щодо заснування засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, визначення друкованого органу та забезпечення ведення офіційного веб-сайту тощо; обов'язковість оприлюднення рішень з'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України та щорічної фінансової звітності органів адвокатського самоврядування та ін.; г) нормотворчі гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: повноваження з'їзду

адвокатів України щодо затвердження Статуту Національної асоціації адвокатів України, положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури, як їх установчих документів та ін.; право Ради адвокатів України на затвердження положень про раду адвокатів регіону, про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, про ревізійну комісію адвокатів регіону, що є їх установчими документами, тощо; надання державою Раді адвокатів України повноважень щодо розробки за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах

Розгляд особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах та його відмінності від вітчизняних має важливе значення для визначення власного шляху України щодо подальшого удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування.

Вважається, що перші адвокати виникли ще за часів племінних відносин, коли врегулювання суперечок між членами плем'я викликало необхідність виконання від вождя функцій, подібних до правосуддя [199]. Проте, історія органів адвокатського самоврядування налічує набагато менше років.

Їх витоками, на нашу думку, можна вважати середньовічні професійні корпорації. Так, наприклад, у XIV ст. у Франції у складі релігійного «братства св. Миколи» (патрон юристів) утворилася спільнота адвокатів і повірених, на чолі якої стояли депутати, що обиралися її членами. Вони розпоряджалися майном громади, були її представниками у зносинах з урядовими установами та захищали права і привілеї своїх членів [67, с. 120; 199].

Баристери Великої Британії (поділ адвокатів на баристерів та соліситорів до цього часу має місце також в Австралії, Канаді та деяких інших країнах англо-саксонської правової системи) розпочали об'єднуватись у професійні корпорації ще у XIII ст. у так звані судові інни (*Inns of Court*), яких на той час існувало понад десяти. Саме судові інни до цього часу є традиційною формою органів адвокатського самоврядування в Англії та Уельсі. У сучасній Великобританії кожен баристер має бути членом однієї з

чотирьох юридичних корпорацій – Лінкольнс-Інн (*Lincoln's Inn*), Грейс-інн (*Gray's Inn*), Міддл-Темпл (*Middle Temple*) або Іннер-Темпл (*Inner Temple*) [199].

Разом з тим, утворення та існування адвокатських корпорацій з метою захисту професійних прав та інтересів у Великобританії протягом семи століть – це виключення. Сучасні органи адвокатського самоврядування у переважній більшості держав Західної Європи почали складатись у XVIII-XIX століттях.

Так, Асоціація адвокатів Швеції (*Swedish Bar Association*) була заснована у 1887 р. внаслідок індивідуальної ініціативи шведських адвокатів та отримала офіційний статус з прийняттям у 1948 р. Судово-процесуального кодексу. Її діяльність регулюється нормами цього законодавчого акту та статутом, затвердженим урядом. Тільки члени цієї асоціації можуть йменуватись адвокатами. На сьогодні вона налічує понад 5800 членів. Мета її діяльності полягає у підтримці високих етичних та професійних стандартів, захисту загальних професійних інтересів її членів і сприянні єдності та консенсусу між членами [199; 200].

Характерною рисою органів адвокатського самоврядування у демократичних зарубіжних державах є їх роль у захисті загальних потреб та інтересів своїх членів у рамках своєї компетенції, у тому числі від неналежного втручання, розробці професійних стандартів діяльності та правил поведінки, піклуванні про якість надаваної юридичної допомоги [153, с. 39, 42], забезпеченні дисциплінарного нагляду (практики) щодо членів адвокатської спільноти.

Серед особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах виділимо ті, що відрізняють їх від аналогічних органів України, а саме:

Так, не у кожній країні на законодавчому рівні передбачено утворення єдиної національної організації адвокатської спільноти, членство в якій та сплата членських внесків до якої є обов'язковими.

Т. Вільчик у своїх дослідженнях, наприклад, визначає п'ять моделей [153]. Проте, на нашу думку, переважна їх частина – це варіації двох основних: обов'язковість членства та сплата внесків 1) у національній асоціації, що складається із регіональних осередків; та 2) у територіальних адвокатських палатах. Друга модель здебільше характерна для держав з федеративним устроєм. Та навіть при її наявності, необхідність розв'язання проблем адвокатської спільноти на загальнонаціональному рівні, встановлення єдиних етичних стандартів тощо, об'єктивно викликають необхідність організації об'єднання на федеральному рівні.

В якості приклада першої моделі можна навести Францію. Вищим органом адвокатського самоврядування є Національна рада колегій, що об'єднує регіональні колегії адвокатів. Основною її діяльністю є координація навчальних центрів з підготовки адвокатів, представництво інтересів спільноти адвокатів перед державними органами та громадськістю. Також вона має право приймати дисциплінарні та етичні норми для всієї професії. Рада виконує репрезентативну та освітню функції [201, с. 158-159]. Вищим органом самоврядування адвокатів в Італії є Національна адвокатська рада. Аналогічні моделі також в Іспанії, Нідерландах, Бельгії, Греції та ін. [153, с. 40-41].

До другої моделі можливо віднести Німеччину. Так, регіональні колегії адвокатів у цій країні об'єднують адвокатів, приписаних до суду однієї і тієї ж землі. На цей час існує 27 таких колегій. Вони засновані як корпорації публічного права та функціонують як квазі-державні органи. Колегії адвокатів земель на федеральному рівні об'єднані в єдину Федеральну палату (колегію) адвокатів (*Bundesrechtsanwaltsordnung*), що також є органом публічного права [153, с. 41; 202; 203, с. 441].

Крім того, у Німеччині існує понад двох сотень місцевих асоціацій адвокатів, об'єднаних у Федеральну асоціацію адвокатів (*Bundesrechtsanwaltskammer*). На відміну від регіональних колегій, членство у місцевій асоціації не є обов'язковим. Метою і завданням асоціацій є

репрезентація економічних, політичних та професійних інтересів адвокатів перед суспільством, політичними партіями та державою; лобіювання професійних інтересів німецьких адвокатів [203, с. 443].

У США кожен штат, місто чи великий населений пункт мають власну адвокатську асоціацію, утворену на добровільних засадах адвокатами, які допущені до ведення справ у місцевих судах та надають за плату юридичну допомогу. В одних штатах вони діють на основі статутів («конституцій»), які затверджуються членами асоціацій на загальних зборах, в інших – на основі спеціальних законів штату або судових правил. У штатах другої групи (їх двадцять вісім) з «інтегрованими адвокатурами» членство в асоціації є обов'язковою умовою заняття адвокатською практикою. Своєю чергою адвокатські асоціації штатів утворюють національну організацію адвокатів – Американську асоціацію адвокатів (*American Bar Association (ABA)*), яка заснована у 1878 р. Мета її діяльності полягає в обміні досвідом, обговоренні проблем юридичної освіти, реформи законодавства та ін. Хоча ця організація не є асоціацією усіх американських адвокатів, вона об'єднує у тій чи іншій формі майже всі великі організації практикуючих адвокатів і налічує у своєму складі понад 130 тис. членів. Вищим органом управління в Американській асоціації адвокатів є палата делегатів, що складається з 250 членів [204; 205].

Хочемо звернути увагу, що здійснювати адвокатську діяльність і при цьому не перебувати членом жодної самоврядної організації адвокатської спільноти власної країни – не є можливим у демократичних державах. Тобто, різниця моделей у цілому зводиться до двох моментів: сплачені членські внески залишаються лише на місцевому рівні чи пропорційно розподіляються між центральними та регіональними органами; а також, наявністю (або відсутністю) ієрархічності дисциплінарної практики.

Друга особливість полягає у тому, що в основу побудови систем адвокатської корпорації переважної частини європейських країн покладено принцип обумовленості судоустроєм.

С. Іваницький вважає, що цей принцип полягає у побудові адвокатури на підставі судового устрою держави. Тобто, утворення органів адвокатського самоврядування у межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності). Також є характерним наявність особливого механізму добору та забезпечення функціонування окремої привілейованої категорії адвокатів, уповноважених практикувати перед визначеними судами; закріплення обов'язку утримання адвокатської контори за місцезнаходженням певних судів тощо [206, с. 99].

Так, у Франції, відповідно до положень Декрету про організацію професії адвоката від 27.11.1991 р., адвокати при кожному суді другої інстанції утворюють колегію адвокатів. Своєю чергою колегії адвокатів, утворені в компетенції одного апеляційного суду, можуть об'єднатися, щоб утворити єдину колегію – адвокатський орден [153, с. 39; 206, с. 100; 207].

Як зазначає С. Іваницький, ще одним із аспектів реалізації принципу обумовленості судоустроєм є те, «що зміна організації судової системи тягне перебудову організаційного устрою адвокатури. Так, наприклад, після проведеної у Франції реформи судоустрою відбулося злиття декількох колегій адвокатів. У 2012 р. колегію адвокатів Гайани було приєднано до апеляційного суду Каєни» [206, с. 100; 208, с. 5].

Іншим його проявом є додаткове обмеження на практику адвокатів в окремих, зазвичай, найвищих судах. Практика в них є виключною привілеєю лише частини професії. Такі адвокати часто утворюють спеціальні професійні асоціації. Однією з найстарших й авторитетних організацій такого плану у світі є французький *Ordre des avocats au Conseil d'Etat et a la Cour de cassation* [206, с. 101; 209, с. 106].

У Німеччині, згідно із Федеральним положенням про адвокатуру (*Bundesrechtsanwaltsordnung*), палата адвокатів створюється на території округу Верховного суду землі. Її членами є адвокати, які отримали дозвіл або є зарахованими до цієї адвокатської палати. Адвокати, які отримали дозвіл на здійснення діяльності у Федеральній судовій палаті, утворюють

палату адвокатів при Федеральній судовій палаті (*Rechtsanwaltskammer bei dem Bundesgerichtshof*). На час дії дозволу щодо здійснення діяльності у цьому суді членство адвоката у попередній палаті адвокатів призупиняється [202; 206, с. 100-101].

В Італії усі особи, що набули в установленому законом порядку статус адвоката, включаються до професійного реєстру адвокатів певної колегії, яка є професійним об'єднанням адвокатів при кожному адміністративному судовому окрузі (у кожній області та провінції, де є суд (трибунал) першої інстанції). Наразі організаційно італійська адвокатура складається із 160 колегій адвокатів, наявних у кожному судовому окрузі. Основним органом управління місцевої колегії є Рада ордену (*Consiglio dell'ordine*), яка самостійно вирішує питання про внесення претендентів до професійного списку адвокатів [153, с. 40].

Із попередньої особливості природно походить наступна: наявність з боку органів виконавчої або судової влади державного контролю (нагляду) за органами адвокатського самоврядування.

Так, у Франції, як і в інших країнах Європейського Союзу, адвокатура будується на поєднанні автономності та одночасного контролю держави (в особі вищих судів) за адвокатською діяльністю. Зокрема, кожен апеляційний суд, при якому існує колегія адвокатів, контролює прийняття до неї нових членів та виключення з неї. «На кожній ділянці Апеляційного суду (*Corte di Appello*), що знаходяться в обласних центрах Італії, адвокатською спільнотою обирається адвокат з-поміж допущених до представництва у вищих судах, який стає членом Національної адвокатської ради строком на 3 роки. Таким чином, італійська адвокатура діє під контролем державних органів (в особі Міністерства юстиції та вищих судів)». У Німеччині згоду на утворення нової колегії на території округу дає Міністерство (управління) юстиції землі, що надалі здійснює державний нагляд за адвокатською палатою. Проте, нагляд обмежується контролем за дотриманням законодавства та статуту, зокрема виконання

завдань, покладених на Палату адвокатів [153, с. 40-41].

Для органів адвокатського самоврядування України особливо цікавим є досвід адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування Польщі, адже вона не лише найближчий сусід. Це країна з якою на сьогодні у нас є багато спільних рис, у тому числі її демократичний розвиток та унітарний адміністративно-територіальний устрій. Крім того, розпочавшись одночасно, розвиток інститутів самоврядування адвокатської спільноти у Польщі, на відміну від української адвокатури, не переривався. Навіть за часів окупації під час Другої світової війни і комуністичного режиму, попри певні обмеження своїх компетенції та повноважень, посилення впливу органів державної виконавчої влади (зокрема, міністерства юстиції), у цілому вони зберігали свої функції, організаційні форми тощо.

Аналізуючи польський досвід, ми маємо можливість бачити найімовірніший варіант формування власних органів адвокатського самоврядування при відсутності історичного етапу перебування у складі СРСР. Разом з тим, на нашу думку, саме умови другого етапу розвитку вітчизняного інституту адвокатури, тобто, загальний державний контроль та диктат і імітація самоврядування, під час демократичних перетворень суспільства та державного управління, викликали національну модель адвокатського самоврядування дещо відмінну від форм, що склались у Європі, навіть у країнах колишнього соцтабору. Пошук балансу між центром і регіонами для ефективного здійснення, запроваджених законодавством, функцій, змушують українських правознавців вивчати досвід тих країн, чиї історичні та сучасні умови найбільш відповідні українським реаліям.

Спільні моменти першого етапу розвитку органів адвокатського самоврядування України і Польщі ми докладно окреслили у першому розділі цього дослідження. Лише нагадаємо, що у 1795 р. Росія, Австрія та Пруссія здійснили 3-й поділ Речі Посполитої, за яким території із

Краковом, Люблінном, як і української Галичини, відійшли до Австро-Угорської імперії. За рішенням Віденського конгресу 1815 р. майже уся територія Польщі була захоплена Російською імперією. Тобто, формування і початок розвитку органів адвокатського самоврядування Польщі проходив у тих самих правових межах, як і української адвокатури у ті ж часи. У 1921 р. Галичина та Західна Волинь увійшли до складу Другої Речі Посполитої. У 1932 р. польським урядом було прийнято ряд законодавчих актів, у тому числі щодо адвокатури. Таким чином, діяльність українських органів адвокатського самоврядування на землях, що опинились у складі Польщі, до 1939 р. регулювалась її законодавством [210, с. 60; 211, с. 147].

Ми не будемо зупинятись на етапах розвитку адвокатського самоврядування Польщі, оскільки цій тематиці присвячено багато досліджень, наприклад, І. Василик «Організація адвокатського самоврядування: досвід Найвищої ради адвокатів Польщі» [211, с. 147]. Висвітливо лише певні моменти сучасного стану.

На цей час діяльність органів адвокатського самоврядування Польщі регулюється Законом «Право про адвокатуру» від 26.05.1982 р. із змінами від 23.08.2013 р. [212].

Органами адвокатського самоврядування у Польщі є: Національний З'їзд Адвокатів, Найвища Рада Адвокатів, Вищий Дисциплінарний Суд та Вища Ревізійна Комісія. Їх членами можуть бути тільки адвокати. До завдань відносяться: створення умов для виконання статутних завдань адвокатури; репрезентація адвокатури й охорона її прав; нагляд за додержанням правил на здійснення адвокатської діяльності; встановлення і просування правил професійної етики та догляд за їх дотриманням та ін. (ст.ст. 3, 9, 9.2 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Місцевими осередками є палати адвокатів, до яких уходять адвокати й апліканти (стажери), які здійснюють адвокатську діяльність у межах сфери впливу певної палати, територіальний діапазон якої окреслює Найвища Рада Адвокатів, беручи до уваги в основному територіальний

розподіл судової адміністрації (ст. 38 Закону «Право про адвокатуру») [212]. Устрій адвокатури Польщі не збігається із адміністративно-територіальним розподілом країни, а знаходиться у залежності від судоустрою [206, с. 100].

Найвища Рада Адвокатів та адвокатські палати є юридичними особами. Їх каденція триває три роки (ст.ст. 10, 11.2 Закону «Право про адвокатуру») [212].

До органів палат адвокатів належать: згромадження палати; окружна рада адвокатів; дисциплінарний суд; ревізійна комісія. До сфери діяльності згромадження палати адвокатів належить: обрання делегатів на Національний З'їзд Адвокатів; обрання декана, президента дисциплінарного суду, голови ревізійної комісії та членів окружної ради адвокатів, дисциплінарного суду і ревізійної комісії; затвердження бюджету палати і встановлення розміру річного внеску та потреби палати тощо. До повноважень окружної ради адвокатів належить право тимчасового призупинення діяльності адвоката; ведення Реєстру адвокатів та аплікантів, у т.ч. прийняття рішення про внесення до нього даних щодо особи, яка отримала позитивний результат з адвокатського іспиту; надання Міністру юстиції кожного рішення щодо занесення особи до Реєстру адвокатів та ін. При цьому рішення окружної ради адвокатів зацікавленою особою може бути оскаржено у Президії Найвищої Ради Адвокатів. Представляє (репрезентує) окружну раду адвокатів та керує її діяльністю – декан. У присутності останнього новий член адвокатської спільноти складає присягу адвоката. Декани беруть участь у Національному З'їзді Адвокатури, не будучи обраними делегатами. Також, вони автоматично є членами Найвищої Ради Адвокатів (ст.ст. 4.3, 5,10, 11.2, 39,40, 44, 46, 48, 49, 54, 57, 68, 69 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Останнє, на нашу думку, є достатньо правильною законодавчою новелою. Адже, згромадження палати адвокатів обирає, як делегатів на Національний З'їзд Адвокатів (з-поміж яких потім відбувається обрання

Найвищої Ради Адвокатів), так і самого декана окружної ради. Тобто, останній вже є представником регіональних адвокатів нарівні із делегатами Національного З'їзду Адвокатів. Тому цілком закономірно, що разом з іншими представниками, обраними місцевими осередками органів адвокатського самоврядування, декани є рівноправними членами Національного З'їзду Адвокатури та Найвищої Ради Адвокатів і не потребують додаткових заходів для свого представництва.

Спираючись на цей досвід органів адвокатського самоврядування Польщі, пропонуємо внести відповідні зміни до положень ч. 3 ст. 48 та ч. 2 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо суб'єктів Ради адвокатів України.

Як ми сказали вище, до місцевих органів адвокатського самоврядування Польщі належить дисциплінарний суд. До сфери його діяльності відноситься видання висновків у дисциплінарних справах членів палати. Регіональна ревізійна комісія уповноважена здійснювати контроль за фінансовою і господарською діяльністю окружної палати адвокатів (ст.ст. 50-53 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Згідно Закону «Право про адвокатуру» органами адвокатського самоврядування Польщі вважаються її центральні органи: Національний З'їзд Адвокатів, Найвища Рада Адвокатів, Вищий Дисциплінарний Суд та Вища Ревізійна Комісія. Національний з'їзд адвокатури створює Найвищу Раду Адвокатів, зокрема, обирає президентів Найвищої Ради Адвокатів та Вищого Дисциплінарного Суду і голову Вищої Ревізійної Комісії, членів Найвищої Ради Адвокатів (крім деканів), членів і заступників членів Вищого Дисциплінарного Суду і Вищої Ревізійної Комісії; розглядає та затверджує звіти Найвищої Ради Адвокатів, Вищого Дисциплінарного Суду і Вищої Ревізійної Комісії та ін.; визначає напрямки діяльності органів адвокатського самоврядування тощо. Найвища Рада Адвокатів представляє (репрезентує) адвокатуру республіки; здійснює нагляд за діяльністю Президіуму Найвищої Ради Адвокатів, а також, за діяльністю окружних

рад адвокатів; надає пропозиції щодо проектів правових актів; розпоряджається майном Найвищої Ради Адвокатів та ухвалює її бюджет та ін. Вона має право відхилити ухвалу окружної ради адвокатів, а також звернутися до неї про надання рішення у певній справі, що належить до сфери її діяльності. Найвища Рада Адвокатів обирає зі свого складу двох віцепрезидентів, секретаря, скарбника, речника дисциплінарного, заступника секретаря та двох членів, які разом із президентом становлять Президію Найвищої Ради Адвокатів. Вона уповноважена здійснювати діяльність, що належать до сфери діяльності Найвищої Ради Адвокатів, за винятком: відхилення суперечливих незаконних рішень зборів палати; нагляду над діяльністю Президіуму Найвищої Ради Адвокатів; ухвалення її бюджету; та ухвалення регламентних питань. Вищий Дисциплінарний Суд розглядає справи як апеляційна інстанція, розглянуті в першій (регіональній) інстанції дисциплінарного суду. Вища Ревізійна Комісія виконує фінансовий і господарський контроль діяльності Найвищої Ради Адвокатів та контроль за виконанням ухвал Національного З'їзду Адвокатів (ст.ст. 9, 55-64 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Якщо ми порівняємо центральні органи адвокатського самоврядування Польщі з аналогічними органами в Україні, то зможемо побачити наступне співвідношення: Національний З'їзд Адвокатів – з'їзд адвокатів України, Вищий Дисциплінарний Суд – Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища Ревізійна Комісія – Вища ревізійна комісія адвокатури.

Проте, виникає питання щодо Ради адвокатів України. Якщо вона співвідноситься із Президію Найвищої Ради Адвокатів, то у такому разі Найвища Рада Адвокатів – з Національною асоціацією адвокатів України. Однак, згідно із положеннями ст.ст. 45-46 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», остання, по-перше, фактично не є самостійним органом, а має можливість діяти через організаційні форми адвокатського самоврядування (тобто, через діяльність конференцій та рад адвокатів

регіону, кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів, Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України); по-друге, членами НААУ є всі адвокати України [2]. У той же час Найвища Рада Адвокатів – це самостійний орган адвокатського самоврядування, члени якого обираються адвокатською спільнотою, який має визначені законом строки каденції тощо. Разом з тим, якщо порівняти адміністративно-правовий статус Ради адвокатів України (він докладно був розглянутий у попередньому розділі цього дослідження) з адміністративно-правовим статусом Найвищої Ради Адвокатів та її Президії, то можна побачити, що фактично Рада адвокатів України уособлює обидва ці органи нашої сусідки і найближчого політичного партнера.

При такому фактичному стані, на відміну від нормативних актів Польщі щодо Найвищої Ради Адвокатів та її Президії, нормами чинного законодавства України не закріплені певні елементи адміністративно-правового статусу Ради адвокатів України. Так, наприклад, у ст. 59 Закону «Право про адвокатуру» прямо зазначено, що Президія Найвищої Ради Адвокатів є виконавчим органом Найвищої Ради Адвокатів, а у ст. 58, що до сфери діяльності Найвищої Ради Адвокатів належить репрезентація адвокатури Польщі [212].

Відповідно до положення ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Рада адвокатів України виконує функції адвокатського самоврядування у період між з'їздами адвокатів України [2]. Тобто, за своїми функціями і фактичним адміністративно-правовим статусом Рада адвокатів України – це виконавчий орган Національної асоціації адвокатів України.

Враховуючи вищевказане, а також норми «Положення про Раду адвокатів України», та спираючись на досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування Польщі, з

метою усунення суперечностей в адвокатській спільноті України, запобігання безпідставних оскаржень рішень Ради адвокатів України, вважаємо за необхідне внести ряд змін до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Зокрема пропонуємо перейменувати Раду адвокатів України в «Раду Національної асоціації адвокатів України», внівши зміни у відповідні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема, до ч. 1 ст. 55 щодо правового статусу Ради адвокатів України.

Вище ми звертали увагу на ті обставини, що завдяки умовам існування за часи режиму радянської влади (при її загальному контролі з боку органів державної влади) інститут вітчизняної адвокатури із своїм вимушеним квазі-самоврядуванням розвинув у собі стійке неприйняття будь-якого втручання, особливо з боку держави, у власну діяльність. Як наслідок, під час демократичних перетворень суспільства та державного управління, в Україні склалась модель адвокатського самоврядування, спрямована на повну автономію від держави. Це суттєво відрізняє її від органів адвокатського самоврядування в багатьох інших країнах, зокрема, Польщі.

Так, відповідно до положень Закону «Право про адвокатуру» нагляд за діяльністю органів адвокатського самоврядування Польщі здійснюється Міністром юстиції. Він уповноважений звертатись до Верховного Суду про ухилення суперечливих ухвал органів адвокатського самоврядування, у т.ч. адвокатських палат, а також до Національного З'їзду Адвокатів або до Найвищої Ради Адвокатів про прийняття ухвали в певній справі, що належить до їхньої компетенції. Міністр юстиції має право відкликати члена кваліфікаційної комісії або позбавити членства у кваліфікаційній комісії у разі порушення проти адвоката кримінальної справи у зв'язку з підозрою про вчинення ним злочину (ст.ст. 3, 14, 15, 75f Закону «Право про адвокатуру») [212]. Крім того, він має ще низку повноважень, зокрема щодо діяльності кваліфікаційних комісій, що проводять іспити кандидатів

на звання адвоката, про що буде сказано нижче.

Особливу увагу ми хочемо звернути на контрольні функції Міністра юстиції Польщі щодо органів адвокатського самоврядування. Так, він контролює виконання завдань окружною радою адвокатів. З цією метою декани окружних рад адвокатів зобов'язані щорічно до 15 березня надавати йому звіт про виконання контрольних питань за попередній календарний рік. Органи адвокатського самоврядування (як центральні, так і місцеві осередки) зобов'язані надсилати Міністрові юстиції протягом 21 дня від дати прийняття копію кожного свого рішення. Це стосується рішень у т.ч. Вищого Дисциплінарного Суду адвокатури для можливості його касаційного оскарження у Верховному Суді (ст.ст. 8.4, 13а, 91, 91а Закону «Право про адвокатуру») [212].

Крім того, до повноважень Найвищої Ради Адвокатів належить співпраця з Міністром юстиції у визначених законом межах, а також щорічне складання звіту з діяльності адвокатури та надання інформації про проблеми національної адвокатури Президентові Республіки Польща (ст.ст. 13, 58 Закону «Право про адвокатуру») [212].

На нашу думку, чинне законодавство України у сфері діяльності органів адвокатського самоврядування надає реальні гарантії незалежності інституту адвокатури і створює умови для її самостійності. Водночас, автономність не означає відсутності відповідальності адвокатів, зокрема в особі їх органів самоврядування, перед суспільством. Нагадаємо, що конституційне зобов'язання адвокатури полягає у наданні професійної правничої допомоги в Україні (ст. 131-2 Конституції України) [1].

Згідно з Законом України «Про безоплатну правову допомогу», вона полягає правовій допомозі, яка гарантується державою та повністю або частково надається коштом Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. При цьому до суб'єктів її надання належать адвокати включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу (ст.ст. 1, 15) [213].

З боку державного управління у сфері надання безоплатної правової допомоги до повноважень Кабінету Міністрів України, зокрема, відносяться: затвердження порядку та умов проведення конкурсу і вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги; укладення контрактів та договорів з такими адвокатами. Міністерство юстиції України, своєю чергою, встановлює порядок ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу; забезпечує проведення конкурсів головними управліннями юстиції в областях тощо (ст.ст. 27, 28 Закону України «Про безоплатну правову допомогу») [213].

Водночас, до повноважень органів адвокатського самоврядування у сфері надання безоплатної правової допомоги належить: визначення радою адвокатів регіонів представників адвокатури до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги; та утворення комісії з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги (ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Разом з тим, ні Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Про Кабінет Міністрів України», ні постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» [2; 214; 215] жодного положення щодо взаємодії у цій сфері не містять.

Ще у 2012 р. А. Бірюкова звертала увагу на те, що «коли мова заходить про те, що адвокатура повинна бути незалежною від держави, в абстрактній теорії це дійсно виглядає дуже привабливо та гарно, однак із законодавчими механізмами забезпечення цього принципу завжди проблеми. Коли держава гарантує своїм громадянам право на юридичну допомогу, у тому числі і безкоштовну, то на державі лежить такий позитивний обов'язок – контролювати забезпечення цього права, як саме

адвокатура його реалізує та забезпечує. Приблизно такої ж позиції притримується і Європейський суд з прав людини по відношенню до України, який визнає позитивний обов'язок та похідне від нього право держави контролювати діяльність адвокатури, при забезпеченні її незалежності щодо реалізації права на юридичну допомогу» [169, с. 19]. Однак, до цього часу у нормативно-правовому порядку цей стан не врегульовано.

Крім того, необхідно звернути увагу на ще один аспект цієї проблематики. Співпраця з органами державної влади, у тому числі шляхом надання щорічних звітів, як ми можемо бачити на прикладі Польщі (звітування Президентіві Республіки Найвищою Радою Адвокатів), це встановлення зворотного зв'язку між владою і соціально важливим для держави правничим інститутом. Це можливість донести до державних органів інформацію про проблеми адвокатури, у тому числі у сфері професійного і соціального захисту адвокатів.

З урахування досвіду Польщі та інших держав Європейського Союзу із питань взаємодії з органами державної влади, пропонуємо внести низку доповнень у ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ч. 12 «Положення про Міністерство юстиції України» щодо співпраці та надання звітів з питань діяльності адвокатури, у тому числі щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги та інших питань що належать до компетенції Кабінету Міністрів України.

До прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» серед адвокатів і науковців жваво дискутувались питання щодо обов'язковості членства у національній професійній організації. Зокрема, проголошувались думки, що «запровадження єдиної національної палати чи асоціації адвокатів з обов'язковим членством, до якої «автоматично» потраплять всі українські адвокати, є ризиковою пропозицією, яку буде

дуже важко реалізувати на практиці» [216].

Попри те, що запровадження Національної асоціації адвокатів України підтвердило правильність такого рішення, до цього часу періодично у публікаціях ЗМІ або теренах соціальних мереж окремі адвокати викликають дискусії щодо не обов'язковості існування єдиної національної структури до якої повинні належати усі адвокати України.

З цього приводу необхідно зауважити, що згідно з нормами Закону «Право про адвокатуру», яким регулюється діяльність органів адвокатського самоврядування Польщі, у цій державі, як і в Україні, усі адвокати та адвокатські апліканти (стажери) країни є членами загальної організаційної структури. Членами органів адвокатського самоврядування можуть бути лише адвокати, які у разі припинення повноважень не мають права брати участь у виборах до органів адвокатського самоврядування (ст.ст. 2, 4d.2, 9.2) [212].

На нашу думку, такий підхід (утворення Національної асоціації адвокатів України) є найбільш виваженим і дозволяє якнайбільш ефективно реалізовувати покладені на органи адвокатського самоврядування функції, у тому числі щодо захисту прав адвокатів, забезпечення гарантій їх діяльності та високого професійного рівня. Безпосередньо з цим пов'язано і питання щодо прийняття нових членів до адвокатської корпорації. Ми вважаємо, що у країні має існувати єдиний орган публічного управління, уповноважений державою, на визначення спроможності здобувача здійснювати професійний захист, представництво та надавати інші види правової допомоги клієнту. Тобто, для нас є неприйнятним стан при якому будь-яке адвокатське об'єднання, чи то громадське чи по наданню правничих послуг, буде правомочним надавати кожній бажаючій особі право на заняття адвокатською діяльністю.

При цьому, на наш погляд, вітчизняне законодавство у сфері регулювання діяльністю інституту адвокатури у цілому, та органів адвокатського самоврядування, зокрема, порівняно із переважною

кількістю інших держав, більш відповідає принципам незалежності цієї професії. Адже в Україні повноваження на проведення кваліфікаційних іспитів кандидатам на здобуття права здійснювати адвокатську діяльність та прийняття осіб до цієї корпорації, нормативно закріплені безпосередньо за органами адвокатського самоврядування, без будь-якого втручання з боку органів державної влади (окрім судового оскарження, звичайно).

У той час, як, наприклад, у Польщі адвокатський іспит проводять кваліфікаційні комісії за скликанням Міністра юстиції. До їх складу входять не лише адвокати, делеговані Найвищою Радою Адвокатів, але й представники, призначені цим міністром. Окружна рада адвокатів, на території якої діє кваліфікаційна комісія, лише забезпечує адміністративне та технічне обслуговування діяльності кваліфікаційної комісії, у т.ч. з проведення вступного іспиту. Це вважається завданням урядової адміністрації. Витрати пов'язані з роботою комісії, зокрема, із проведення адвокатського іспиту, та винагорода голові і членам комісії покриваються з частини державного бюджету, яка є в розпорядженні Міністра юстиції. Внесення особи, яка отримала позитивний результат з адвокатського іспиту, до реєстру адвокатів відбувається за її заявою, на підставі рішення відповідної окружної ради адвокатів, яке разом з особовими актами кандидата направляється Міністру юстиції (ст.ст. 68, 69, 75є, 78 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Разом з тим, на нашу думку, досвід цієї держави щодо проведення кваліфікаційних іспитів заслуговує уваги у певних моментах. Так, на нашу думку, проведення таких іспитів єдиним центральним органом, як ми звертали увагу у попередньому розділі, і як доводить польський досвід, сприяє формуванню єдиної та прозорої практики у цій сфері і запобіганню корупції. Тому, на наш погляд, було б доцільно якби законодавцями було розглянуто питання про передачу повноважень, щодо організації та проведення кваліфікаційних іспитів та видачі свідоцтва про їх складення, Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури, з одночасним

зобов'язанням регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій на адміністративне та технічне обслуговування діяльності при проведенні таких іспитів.

Крім того, на нашу думку, є цікавим положення польського законодавства згідно з яким у цій країні адвокатський іспит проводиться раз на рік у день, визначений Міністром юстиції при узгодженні з Найвищою Радою Адвокатів (ст. 78 Закону «Право про адвокатуру») [212].

Отже, до особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах, що відрізняють їх від аналогічних органів України, можна віднести наступні:

Перша особливість полягає у тому, що здійснювати адвокатську діяльність і при цьому перебувати членом самоврядної організації адвокатської спільноти власної країни – це обов'язкова умова для здійснення адвокатської діяльності. Існує дві основні моделі: 1) національна асоціація, що складається із регіональних осередків (членські внески пропорційно розподіляються між центральними та регіональними органами; наявність ієрархічності дисциплінарної практики, тобто можливість оскарження дисциплінарного суду першої інстанції у центральному дисциплінарному суді) (Франція, Італія, Іспанія та ін.); 2) територіальні адвокатські палати (членські внески залишаються на місцевому рівні) (Німеччина, США, Австрія). Ця модель характерна для держав з федеративним устроєм. Та навіть при її наявності, необхідність розв'язання проблем адвокатської спільноти на загальнонаціональному рівні, встановлення єдиних етичних стандартів тощо, об'єктивно викликають необхідність організації об'єднання на федеральному рівні.

Друга особливість полягає у тому, що в основу побудови систем адвокатської корпорації переважної частини європейських країн покладено принцип обумовленості судоустроєм, тобто органи адвокатського самоврядування утворюються у межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності).

Третя особливість полягає у наявності з боку органів виконавчої (міністерство юстиції) або судової влади державного контролю (нагляду) за органами адвокатського самоврядування.

Найбільший інтерес для України становить досвід адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування Польщі. Це пов'язано не лише з її демократичним розвитком, членством у Європейському Союзі та унітарним адміністративно-територіальним устроєм, але й тим, що розпочавшись одночасно, розвиток інститутів самоврядування адвокатської спільноти у Польщі, на відміну від української адвокатури, не переривався. На її досвіді Україна має можливість бачити найімовірніший варіант формування власних органів адвокатського самоврядування при відсутності історичного етапу перебування у складі СРСР. Разом з тим, саме умови другого етапу розвитку вітчизняного інституту адвокатури (тобто, загальний державний контроль та диктат і імітація самоврядування) під час демократичних перетворень суспільства та державного управління, викликали виникнення чинної національної моделі. Головна відмінність якої полягає у спрямованості на повну автономію від держави.

Останнє, на нашу думку, є достатньо правильною законодавчою новелою. Адже, згромадження палати адвокатів обирає, як делегатів на Національний З'їзд Адвокатів (з-поміж яких потім відбувається обрання Найвищої Ради Адвокатів), так і самого декана окружної ради. Тобто, останній вже є представником регіональних адвокатів нарівні із делегатами Національного З'їзду Адвокатів. Тому цілком закономірно, що разом з іншими представниками, обраними місцевими осередками органів адвокатського самоврядування, декани є рівноправними членами Національного З'їзду Адвокатури та Найвищої Ради Адвокатів і не потребують додаткових заходів для свого представництва.

Порівняльний аналіз адміністративно-правових станів Ради адвокатів України і Найвищої Ради Адвокатів та її Президії, свідчить, що Рада

адвокатів України за своїм статусом подібна цим органам адвокатського самоврядування Польщі. Враховуючи, що за своїми функціями і фактичним адміністративно-правовим статусом Рада адвокатів України – це виконавчий орган Національної асоціації адвокатів України, спираючись на досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування Польщі, з метою усунення суперечностей в адвокатській спільноті України, запобігання безпідставних оскаржень рішень Ради адвокатів України, вважаємо за необхідне внести ряд змін до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»», зокрема до ч. 1 ст. 55.

Співпраця з органами державної влади, у тому числі шляхом надання щорічних звітів – це встановлення зворотного зв'язку між владою і соціально важливим для держави правничим інститутом. А також можливість донести до державних органів влади інформацію про проблеми адвокатури, у тому числі у сфері професійного і соціального захисту адвокатів.

З урахування досвіду Польщі та інших держав Європейського Союзу із питань взаємодії з органами державної влади, пропонуємо внести низку доповнень у ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ч. 12 «Положення про Міністерство юстиції України» щодо співпраці та надання звітів з питань діяльності адвокатури, у тому числі щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги та інших питань що належать до компетенції Кабінету Міністрів України.

Досвід Польщі щодо проведення кваліфікаційних іспитів заслуговує уваги у певних моментах. Так, проведення таких іспитів єдиним центральним органом сприяє формуванню єдиної та прозорої практики у цій сфері і запобігання корупції. Тому було б доцільно на законодавчому рівні розглянути питання про передачу повноважень, щодо організації та

проведення кваліфікаційних іспитів та видачі свідоцтва про їх складення, Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури, з одночасним зобов'язанням регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій на адміністративне та технічне обслуговування діяльності при проведенні таких іспитів.

Крім того, на нашу думку, є цікавим положення польського законодавства згідно з яким у цій країні адвокатський іспит проводиться раз на рік у день, визначений Міністром юстиції при узгодженні з Найвищою Радою Адвокатів.

3.2. Проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування

Аналіз судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, дає можливість висвітлити певні проблеми у цій сфері.

Основоположний принцип щодо діяльності судів, незалежно від сфери суспільних відношень, чітко визначено ст. 124 Конституції України: «Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди» [1].

Як підкреслює А. Бірюкова: «Судова влада – незалежна влада, що охороняє право, виступає арбітром у спорі про право, відправляє правосуддя» [217, с. 150].

У схваленій Указом Президента України від 20.05.2015 р. «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» проголошено, що «судова система України та суміжні правові інститути існують для захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права» [218].

Одним із таких суміжних правових інститутів виступає адвокатура. Як зазначають дослідники, підкреслюючи спільні риси цих інститутів: «Як незалежність судової системи, так і незалежність юридичної професії є основоположними для справедливого та ефективного здійснення правосуддя. Адвокати та їхні асоціації, як і інші учасники судової системи, є стовпом, на якому тримається захист верховенства права та захист прав людини» [219;220, с. 7].

Діяльність органів адвокатського самоврядування, яка зокрема, полягає у забезпеченні незалежності адвокатів, захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, створенні сприятливих умов для

здійснення адвокатської діяльності тощо (ст. 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2], найбільше відображає спільність цих двох правових інститутів суспільства та їх інтересів.

Крім того, згідно з чинним законодавством органи адвокатського самоврядування беруть участь у формуванні Вищої ради правосуддя (ст. 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2], до повноважень якої, у тому числі, належить: внесення подання про призначення судді на посаду; ухвалення рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розгляд скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалення рішення про звільнення судді з посади; надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом, погодження кількості суддів у суді тощо (ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») [221]. Так, у складі Вищої ради правосуддя із двадцяти одного члена, двоє – обрані з'їздом адвокатів України (ст. 5 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»; ст. 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2; 221].

Не можемо не звернути увагу на один цікавий аспект стосовно судової системи та органів адвокатської корпорації.

У попередньому розділі ми звертали увагу на те, що в основу побудови систем адвокатської корпорації переважної частини європейських країн покладено принцип обумовленості судоустроєм. Який, до речі, був властивий й українській адвокатурі за часів перебування у складі Австро-Угорської та Російської імперії та перших років радянської влади.

На думку С. Іваницького, принцип обумовленості судоустроєм полягає у побудові адвокатури на підставі судового устрою держави, зокрема, утворення регіональних, національних та/або спеціальних органів адвокатського самоврядування у межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності); наявність особливого механізму добору та забезпечення функціонування окремої привілейованої категорії адвокатів,

уповноважених практикувати перед визначеними судами; закріплення обов'язку утримання адвокатської контори за місцезнаходженням певних судів та ін. [206, с. 99].

У своєму дослідженні «Обумовленість судоустроєм як принцип побудови адвокатури», науковець розкриває основні аспекти реалізації побудови цього інституту на підставі судового устрою держави. Аналізуючи досвід держав Західної Європи і нашої країни, С. Іваницький цілком слушно зауважує, що «на відміну від країн Заходу, у процесі побудови сучасної української адвокатури принцип обумовленості судоустроєм не отримав розвитку. Домінуюче положення вітчизняний законодавець надав принципу територіальності. Такий підхід убачається оптимальним» [206, с. 102].

Ми повністю погоджуємось з аргументами, які С. Іваницький наводить у вищевказаному дослідженні щодо цього питання. Лише хочемо при цьому ще раз нагадати, що історично представники адвокатської професії завжди належали до категорії так званих «вільних професій». Наприклад, у Німеччині представники таких професій називаються фрайберуфлерами (*freiberufler*). Їх діяльність, крім галузевого законодавства, регулюються ще рядом нормативно-правових актів, зокрема, Законом «Про партнерські компанії із представників вільних професій» (*Gesetz über Partnerschaftsgesellschaften Angehöriger Freier Berufe*). Станом на 2019 р. до складу Федеральної асоціації вільних професій, зокрема, входять Федеральна асоціація адвокатів (*Bundesrechtsanwaltskammer*) та Асоціація юристів Німеччини (*Deutscher Anwaltverein*) [222].

Разом з тим, система побудови адвокатури у цілому, і відповідно її органів самоврядування, у залежності від судового устрою держави, на наш погляд, не зовсім відповідає самій сутності поняття «вільна професія». У той час, як організація органів адвокатського самоврядування за територіальним принципом, що склалась в Україні, надає їм можливість на

практиці реалізовувати свою незалежність і повну автономність у першу чергу від судової влади.

С. Іваницький, згадуючи при цьому слова видатного польського науковця, адвоката і судді Є. Васьковського, зазначає, що намагаючись розробити оптимальну модель адвокатури, законодавці багатьох країн стикаються з проблемою визначення її юридичної природи, обрання раціонального режиму регулювання, що безпосередньо залежить від належності адвокатури до публічного чи приватного права, співвідношення властивих їм засад у процесі організації адвокатської діяльності. З цього приводу Є. Васьковський наголошував, що адвокатура є уповноваженою представницею суспільства, фактором правосуддя, а отже, і всі відносини між правозаступником і клієнтом визначаються на засадах публічного права; відповідальність за помилки в адвоката є такою ж, як і в кожній посадової особи [223, с. 5-10, 13, 17-18, 144; 224, с. 119].

За чинним законодавством юрисдикція адміністративних судів поширюється, зокрема, на такі справи у публічно-правових спорах, як спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності; між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом тощо (ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України) [225].

При цьому ч. 2 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено, що їх юрисдикція не поширюється на справи щодо «відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання, саморегульованої організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виключної компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої цієї статті». Вказані у пп. 9 та 10 ч. 1 ст. 19

КАС мова йде про оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб; а також, про спори щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб) [225].

Тобто, однозначно, без подвійного тлумачення органи адвокатського самоврядування, зокрема, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури, як суб'єкти, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів, у Кодексі адміністративного судочинства України не визначені.

Разом з тим, на що звертають увагу науковці, «з позиції КАС України й судової практики адміністративних судів, органи адвокатського самоврядування розглядаються як суб'єкти владних повноважень» [224, с. 121].

Так, у постанові Верховного суду від 07.11.2018 р. по справі № 607/3128/16-ц по касаційній скарзі Ради адвокатів України та КДКА Хмельницької області на ухвалу Апеляційного суду Тернопільської області від 31.05.2016 р., зокрема, зазначено, що спір між адвокатом та органами адвокатського самоврядування щодо накладення на адвоката дисциплінарного стягнення має публічно-правовий характер правовідносин, а тому підлягає розгляду в суді адміністративної юрисдикції. При цьому Велика палата Верховного суду вказала на попередню практику ВС (справа № 6-2750цс15 від 27.01.2016 р., справа № 14-44цс18 від 29.03.2018 р., справа № 11-617апп18 від 29.08.2018 р.), де зафіксована аналогічна думка суду [226].

Якщо ми зробимо вибірковий аналіз рішень адміністративних судів лише за другу половину 2019 р., то зможемо побачити, що жодне рішення (постанова) по справі «з приводу забезпечення функціонування органів прокуратури, адвокатури, нотаріату та юстиції, зокрема у сфері адвокатури» ні окружних (наприклад, справи № 400/4386/19 [227],

№ 440/3026/19 [228], № 640/1593/19 [229], № 620/2014/19 [230], № 440/1871/19 [231], № 560/1705/19 [232], № 280/2811/19 [181] та ін.), ні апеляційних (наприклад, справи № 857/4852/19 [233], № 440/1871/19 [234], № 560/1705/19 [235], № 280/2811/19 [236], № 640/1593/19 [237], № 280/2811/19 [238], № 280/971/19 [239], № 640/8847/19 [240], № 826/14291/17 [241] та ін.) адміністративних судів при їх прийнятті не містить посилання на норми ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України.

Отже, не лише із теоретичних позицій, але й з огляду на практику адміністративного судочинства, органи адвокатського самоврядування – це суб'єкти публічних правовідносин. Разом з тим, слід констатувати наявність певних прогалин чинного законодавства, оскільки нормотворчість не завжди встигає за суспільними змінами і практичною діяльністю.

Для єдності й усунення суперечливості правозастосовної практики, на нашу думку, було б бажано закріпити у переліку органів публічного управління органи адвокатського самоврядування та доповнити п. 10 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України категорією суб'єктів «органи адвокатського самоврядування», а п. 9 – категоріями «кваліфікаційно-дисциплінарних» та «органів адвокатського самоврядування».

У «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», при наданні характеристиці стану правосуддя на час свого ухвалення, зверталась увага, у тому числі, на такі негативні реалії, як недосконалість системи формування органів адвокатського самоврядування та їх взаємодії, гарантій незалежності та належного виконання ними своїх функцій; недостатній рівень професійної підготовки адвокатів; неефективність дисциплінарного контролю й етичних стандартів в адвокатській діяльності [218].

Хоч строк, визначений Стратегією, збігає, зазначені у ній проблеми,

щодо функціонування органів адвокатського самоврядування, на жаль, не мають яскравих доказів, які б свідчили про суттєве покращення.

Аналіз судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування свідчить, що переважна кількість справ у цій сфері стосується наступних питань:

1. Судове оскарження здобувачів на отримання права на заняття адвокатською діяльністю рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо відмови у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту.

Так, у 2017 р. (справа № 826/11725/17) до Окружного адміністративного суду м. Києва звернулася здобувачка на отримання права на заняття адвокатською діяльністю з позовом до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у тому числі щодо скасування рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Хмельницької області № 1 від 20.01.2017 р. «Про відмову у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту»; визнання протиправними дії цієї КДКА щодо проведення 20.01.2017 р. кваліфікаційного іспиту позивачу по Програмі складання кваліфікаційного іспиту, затвердженої рішенням Ради адвокатів України № 68 від 26.02.2016 р. та обмеження часу складання іспиту трьома годинами; та вимогою про зобов'язання КДКА Хмельницької області провести їй повторний кваліфікаційний іспит за Програмою складання кваліфікаційного іспиту, затвердженої рішенням Ради адвокатів України № 153 від 01.06.2013 р. та ін. [242].

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 26.04.2019 р. вищевказаний адміністративний позов задоволено частково. Так, було визнано протиправним та скасовано рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Хмельницької області № 1 від 20.01.2017 р., яким визнано позивачку такою, що письмовий кваліфікаційний іспит не склала та було відмовлено у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; зобов'язано вказану КДКА провести у

позивачки повторний кваліфікаційний іспит найближчим часом проведення таких іспитів; в іншій частині позовних вимог відмовлено. Не погоджуючись з судовим рішенням, позивач та відповідачі подали апеляційні скарги [242].

Колегія суддів Шостого апеляційного адміністративного суду розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду доводи апеляційних скарг на рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 26.04.2019 р., перевіривши матеріали справи, правильність застосування судом першої інстанції норм законодавства своєю постановою від 11.11.2019 р. скасувала рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 26.04.2019 р. та ухвалила нову постанову, якою адміністративний позов здобувачки задовольнила частково, у т.ч. щодо скасування рішення КДКА Хмельницької області № 1 від 20.01.2017 р. «Про відмову у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту»; визнання протиправними дії цієї КДКА щодо проведення кваліфікаційного іспиту по Програмі від 26.02.2016 р. та обмеженням часу складання іспиту трьома годинами; та зобов'язала КДКА провести повторний кваліфікаційний іспит за Програмою складання кваліфікаційного іспиту від 01.06.2013 р. [242].

Аналогічна справа № 560/1705/19 [232] та ін.

2. Про відмову у порушенні дисциплінарної справи.

12.08.2019 р. (справа № 440/3026/19) до Полтавського окружного адміністративного суду звернувся засуджений, який утримується в установі виконання покарань, із позовом до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Полтавської області про визнання протиправним та скасування рішення її дисциплінарної палати від 12.07.2019 р. про відмову у порушенні дисциплінарної справи; і вимогою зобов'язати вказану КДКА повторно розглянути скаргу позивача про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката у зв'язку з порушенням останнім вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правил

адвокатської етики [228].

Полтавський окружний адміністративний суд, дослідивши матеріали справи встановив, що адвокат (якого позивач вимагав притягнути до дисциплінарної відповідальності), є членом дисциплінарної палати КДКА адвокатури Полтавської області. Бувши обізнаною про оскарження позивачем в судовому порядку рішення КДКА Полтавської області від 15.01.2019 р. про відмову у порушенні дисциплінарної справи відносно неї, як адвоката, а також про наявність відкритого кримінального провадження за заявою позивача за фактом порушення нею, як адвокатом, права на належний захист, вона не вчинила визначених п. 7.5 Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії регіону, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 16.02.2013 р. № 77дій та не заявила собі самовідвід з метою уникнення конфлікту інтересів з позивачем. Відтак, на переконання суду, рішення дисциплінарної палати КДКА Полтавської області від 12.07.2019 р. про відмову у порушенні дисциплінарної справи підлягає визнанню судом протиправним та скасуванню саме з наведеної підстави [228].

24.01.2020 р. Полтавський окружний адміністративний прийняв рішення про задоволення позову. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Полтавської області про відмову у порушенні дисциплінарної справи від 12.07.2019 р. було визнано протиправним та скасовано. Вказану КДКА було зобов'язано повторно розглянути скаргу позивача [228].

Аналогічні справи № 440/1871/19 [231], № 280/971/19 [239], № 640/8847/19 [240] та ін.

3. Про порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України.

Так, наприклад, по вищезгаданій справі № 607/3128/16-ц, яку розглядала Велика Палата Верховного Суду, було встановлено, що у березні 2016 р. з позовом до КДКА Хмельницької області та Ради адвокатів Тернопільської області звернулася голова КДКА Тернопільської області

Т. Тиханська про визнання протиправним та скасування рішення КДКА Хмельницької області від 18.01.2016 р. про накладення дисциплінарного стягнення у виді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на 1 рік, зобов'язання не чинити перешкод у здійсненні адвокатської діяльності та не вносити до Єдиного реєстру адвокатів України (ЄРАУ) відомостей про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Щодо порядку ведення ЄРАУ Верховний Суд висловив наступну позицію: у момент затвердження адміністратором ЄРАУ другого рівня відомостей (Рада адвокатів України), отриманих від адміністратора першого рівня (ради адвокатів регіонів), вони набувають статусу відомостей (інформації) другого рівня і стають активними і відкритими на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України для загального доступу. Тобто, це повноваження виключно Ради адвокатів України і рада адвокатів регіону – таких повноважень не має [226].

Справа № 826/8221/18. Позивач, маючи свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, видане 09.06.2016 р. Радою адвокатів м. Києва на підставі її рішення від 26.05.2016 р.) звернувся до суду з адміністративним позовом до Національної асоціації адвокатів України про визнання протиправними дії останньої щодо вилучення з відкритого доступу публічної інформації стосовно нього з Єдиного реєстру адвокатів України [243].

Окружним адміністративним судом м. Києва було встановлено, що 28.10.2015 р. на підставі рішення Київської міської КДКА позивач склав кваліфікаційний іспит за наслідками атестування, про що йому було видано відповідне свідоцтво. Після проходження ним стажування, 26.05.2016 р. Радою адвокатів м. Києва було прийнято рішення про видачу позивачу свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю. 09.06.2016 р. ним було складено Присягу адвоката. Рішенням Ради адвокатів України від 11.06.2016 р. № 156 «Про деякі питання реалізації Висновків спеціальної

тимчасової комісії з перевірки діяльності органів адвокатського самоврядування міста Києва» було заборонено Раді адвокатів м. Києва, як адміністратору першого рівня, вносити до Єдиного реєстру адвокатів України відомості про осіб, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю на підставі свідоцтв про складення кваліфікаційного іспиту, виданих неповноважним органом – Київською міською КДКА з 12.10.2012 р. Проте, 13.06.2016 р. позивач звернувся до Ради адвокатів м. Києва із заявою про внесення відносно нього відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України і того ж дня відомості про позивача як адвоката були внесені до ЄРАУ адміністратором першого рівня – Радою адвокатів м. Києва, про що позивачу надано витяг з ЄРАУ, сформований та підписаний головою Ради адвокатів м. Києва. У наступному посадові особи НААУ та РАУ закрили вільний доступ до Єдиного реєстру адвокатів України стосовно адвокатів м. Києва, якими отримано свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю у 2016 р., відомості про позивача в ЄРАУ [243].

Враховуючи, що позивач отримав свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю у неповноважного органу у період заборони Радою адвокатів України видачі таких свідоцтв, рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 16.01.2019 р. у задоволенні адміністративного позову було відмовлено у повному обсязі. Шостий апеляційний адміністративний суд рішенням від 10.04.2019 р. апеляційну скаргу залишив без задоволення, а рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 16.01.2019 р. – без змін [243].

4. Оскарження рішень про скликання конференції адвокатів регіону.

Верховний Суд України своїм рішенням по справі № 750/2110/16-ц підтвердив законність скликання конференції адвокатів регіону за рішенням Ради адвокатів України як окремим суб'єктом скликання [244].

У березні 2011 р. до суду звернулись адвокати із позовом до Ради адвокатів України в особі Національної асоціації адвокатів України, Ради

адвокатів Чернігівської області про визнання незаконними та скасування рішення РАУ від 13.11.2015 р. про скликання конференції адвокатів Чернігівської області, та рішень від 30.01.2016 р. цієї конференції [245].

Рішенням Деснянського районного суду м. Чернігова від 05.09.2016 р. було визнано незаконним вищевказані рішення Ради адвокатів України та конференції адвокатів Чернігівської області. 11.10.2016 р. рішенням Апеляційного суду Чернігівської області зазначене рішення Деснянського районного суду у цій частині було скасовано. 08.11.2016 р. одним із позивачів було подано касаційну скаргу на рішення Апеляційного суду Чернігівської області [245].

Верховний Суд України, дослідивши матеріали справи, звернув увагу на те, що саме по собі непогодження позивача із тим, що його не було обрано делегатом конференції адвокатів Чернігівської області, яка відбулася 30.01.2016 р., не може бути підставою для визнання незаконним рішення Ради адвокатів України від 13.11.2015 р. у частині скликання конференції адвокатів Чернігівської області чи визнання незаконними рішення конференції адвокатів Чернігівської області від 30.01.2016 р. При цьому Суд зазначив, що право Ради адвокатів України на ініціювання скликання конференції адвокатів регіону та затвердження регламенту конференції адвокатів регіону встановлені чинним законодавством України, а позивачем не було доведено факту порушення його законних прав та охоронюваних законом інтересів. Враховуючи усі обставини, Верховний Суд України своїм рішенням від 25.04.2018 р. касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення Апеляційного суду Чернігівської області від 11.10.2016 р. – без змін [245].

Аналогічні справи № 61-12847св18 [246], № 758/733/18 [247] та ін.

5. Судове оскарження рішень щодо порушення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної справи та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Так, у червні 2018 р. (справа № 815/2818/18) до Одеського окружного

адміністративного суду адвокат звернувся з позовом до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області в особі її дисциплінарної палати, в якому просив визнати протиправним та скасувати рішення останньої від 08.05.2018 р. про порушення щодо нього дисциплінарної справи № 42/18 [248].

Своїм рішенням від 22.02.2019 р. Одеський окружний адміністративний суд визнав протиправними та скасував наступні рішення дисциплінарної палати КДКА: від 08.05.2018 р. про порушення дисциплінарної справи; від 25.06.2018 р. про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; від 03.07.2018 р. про припинення права адвоката на зайняття адвокатською діяльністю [248].

Не погоджуючись з вказаним рішенням, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Одеської області подала апеляційну скаргу, в якій, вказуючи на порушення судом першої інстанції норм матеріального та процесуального права, просила рішення суду першої інстанції скасувати та прийняти нову постанову, якою відмовити у задоволенні позовних вимог позивача [248].

Колегія суддів П'ятого апеляційного адміністративного суду, дотримуючись меж судового контролю за спірним рішенням органу адвокатського самоврядування, перевірила докази, які були досліджені дисциплінарною палатою КДКА під час дисциплінарного провадження та які були покладені в основу спірного рішення від 25.06.2018 р. Встановлені колегією суддів обставини прийняття дисциплінарною палатою КДКА рішення від 25.06.2018 р. про притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності свідчили про відсутність порушень відповідачем порядку прийняття такого рішення та відсутність порушень прав учасників такого дисциплінарного провадження. З огляду на це, колегія суддів визнала помилковими висновки суду першої інстанції щодо протиправності рішення дисциплінарної палати КДКА від 08.05.2018 р. про порушення дисциплінарної справи № 42/18 [248].

Постановою колегії судів П'ятого апеляційного адміністративного суду від 31.07.2019 р. апеляційна скарга кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області була задоволена. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 22.02.2019 р. – скасовано [248].

У листопаді 2017 р. (справа № 826/14291/17) до Окружного адміністративного суду м. Києва адвокат звернувся з позовом до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про визнання протиправним та скасування рішення від 30.08.2017 р. про притягнення його до дисциплінарної відповідальності [241].

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 23.04.2019 р. позов задоволено. При цьому суд першої інстанції виходив з того, що не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом рішення не на користь його клієнта, в якій адвокат здійснював захист, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку [241].

Не погоджуючись із вказаним судовим рішенням, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури подала апеляційну скаргу, в якій просила скасувати його та ухвалити нове, яким у задоволенні позовних вимог відмовити у повному обсязі. У своїх доводах, зокрема, стверджувала, що суд необґрунтовано перейняв на себе повноваження органу адвокатського самоврядування у частині надання оцінки наявності чи відсутності у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку [241].

Колегія суддів Шостого апеляційного адміністративного суду, перевіrivши матеріали справи та доводи апеляційної скарги, заслухавши пояснення учасників справи, повно та всебічно дослідивши обставини справи, прийшла до висновку, що апеляційна скарга має бути залишена без задоволення, а рішення суду першої інстанції – без змін. У тому числі колегія звернула увагу, що посилання ВКДКА на те, що суд першої інстанції фактично перебрав на себе повноваження органом адвокатського самоврядування в частині надання оцінки наявності чи відсутності у діях

адвоката дисциплінарного проступку, судом апеляційної інстанції оцінюється критично, адже у розумінні КАС України Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є суб'єктом владних повноважень, а перевірка його рішення на відповідність критеріям, визначеним ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідає завданням та меті адміністративного судочинства [241].

Серед цієї категорії також справи № 280/2811/19 [238], № 640/1593/19 [229], № 620/2014/19 [230], № 280/2811/19 [181] та ін.

б. Окрему категорію серед судових справ щодо оскарження рішень про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності складають ті, що стосуються дисциплінарних стягнень за прострочення або несплату щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування.

12.06.2015 р. адвокат звернувся до Деснянського районного суду м. Чернігова з адміністративним позовом до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернігівської області (справа № 750/5725/15-а), в якому просив скасувати рішення цієї КДКА № 17-13/15 від 22.05.2015 р. про притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності за прострочення сплати щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування за 2014 р. та застосування до нього дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю строком на 6 місяців. Постановою Деснянського районного суду м. Чернігова від 02.11.2015 р. адміністративний позов було задоволено. Постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 09.02.2016 р. за апеляційною скаргою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернігівської області постанову Деснянського районного суду м. Чернігова від 02.11.2015 р. – скасовано. 01.03.2016 р. на адресу Верховного Суду України надійшла касаційна скарга позивача на постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 09.02.2016 р. [249].

Верховний Суд України у своїй постанові від 12.12.2019 р. зауважив, що професійному обов'язку адвоката щодо сплати щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування, відповідно до рішень з'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, актів НААУ кореспондує обов'язок як Ради адвокатів регіону стосовно здійснення контролю своєчасності сплати внесків адвокатами конкретного регіону, так і Ради адвокатів України щодо реалізації загального контролю за сплатою адвокатами України щорічних внесків, а також контролю та координації роботи рад адвокатів регіонів щодо адміністрування ними в установленому актами НААУ порядку сплати адвокатами щорічних внесків. Разом з тим, Суд відхилив доводи відповідача, викладені в запереченні на касаційну скаргу, в частині ототожнення початку строку для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності із моментом реалізації права звернення до КДКА із відповідним поданням. На підставі аналізу матеріалів справи, колегія суддів суду касаційної інстанції вирішила, що суд першої інстанції прийшов до правомірного висновку щодо порушення відповідачем строку притягнення до дисциплінарної відповідальності, що є підставою для скасування рішення суду апеляційної інстанції та залишення в силі постанови суду першої інстанції [249].

Аналогічні справи № 857/4551/19 [250], № 697/2107/18 [251], № 1540/4358/18 [252] та ін.

06.12.2019 р. Центр адміністративної юстиції Київського регіонального центру Національної академії правових наук України спільно з Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду провели круглий стіл на тему: «Дисциплінарна відповідальність адвокатів та захист їх прав в адміністративному судочинстві». Зустріч була організована для напрацювання адміністративними судами спільно з Національною асоціацією адвокатів України та адвокатським середовищем певних єдиних підходів для розв'язання правових проблем, що виникли сьогодні в адміністративному судочинстві при розгляді публічно-правових

спорів, зокрема, щодо застосування до адвокатів дисциплінарних стягнень за несплату щорічних внесків відповідно до положення Ради адвокатів України про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування. Крім того, під час зустрічі було зазначено, що однією з наймасовіших спорів в Окружному адміністративному суді м. Києва є публічно-правові спори до НААУ, в яких оскаржується виключення адвоката із реєстрів адвокатів України. При цьому учасники звернули увагу на те, що 15-20 % таких спорів завершуються рішенням першої інстанції. Також на заході були розглянуті питання судового контролю за рішеннями органів адвокатського самоврядування стосовно сплати щорічного внеску, дотримання строків при оскарженні актів органів адвокатського самоврядування в судовому порядку, повноваження ВКДКА при оскарженні рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатами про відмову у порушенні дисциплінарної справи та ін. [253].

На вищезазначеному заході були порушені і питання щодо дискреційних повноважень. Так, наприклад, Голова Дисциплінарної палати КДКА м. Києва В. Риков виокремив тему неутручання судової влади в діяльність самоврядних організацій. При цьому він зазначив, що принципи дискреції треба застосовувати щодо питань, що стосуються доступу до професії адвоката, виключення з професії, а також введення єдиного реєстру, який і уособлює усіх адвокатів держави [253].

На нашу думку, ретельна та ефективна перевірка дій суб'єктів владних повноважень повинна бути необхідною умовою вирішення спорів, пов'язаних з оскарженням прийнятих на основі дискреції рішень. Практика Верховного Суду, а так само відповідні зміни у національному законодавстві відкривають нові можливості і надії на успіх при захисті законних прав фізичних та юридичних осіб у суперечках із суб'єктами владних повноважень. Звичайно ж, суперечки з державними органами вирішуються не просто і далеко не завжди приносять бажаний для позивача результат. Однак законодавчо обґрунтована, грамотна і чітка

позиція, побудована з урахуванням релевантної судової практики, надає усі можливості для отримання належного захисту порушених прав позивача.

Проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, безпосередньо стосуються і співвідношення повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачають, що рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (у т.ч. про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту; про не складення кваліфікаційного іспиту; про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю; про припинення права на заняття адвокатською діяльністю; про порушення дисциплінарної справи або про відмову в порушенні дисциплінарної справи; рішення у дисциплінарній справі; про відмову у включенні адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України) може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду (ст.ст. 8, 9, 31, 32, 39, 42, 50, 59) [2].

Нині серед вітчизняних науковців існує позиція, що оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів безпосередньо в адміністративному суді надає можливості для більш об'єктивного розгляду спірного питання.

Вони вважають, що «специфіка адміністративних справ при їх розгляді потребує особливих організаційних форм, суддівської кваліфікації. Органи адміністративної юстиції не зв'язані поняттям «честь мундира» і є більш незалежними і неупередженими, ніж відомчі інстанції. Від прокурорського загального нагляду адміністративну юстицію відрізняє процесуальна регламентація відносин між учасниками процесу, об'єднаними взаємними правами та обов'язками, що гарантують їх рівність і змагальність» [254;255, с. 245].

Разом з тим, існує інша позиція, прихильники якої посилаються на висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) № 632/2011 від 18.10.2011 р. на тоді ще проект Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, у висновку було звернуто увагу на невідповідність європейським стандартам порядку оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Зокрема, законопроект було не передбачено, який критерій повинен використовуватися для вибору органу, до якого оскаржуватиметься рішення. На думку членів Венеціанської комісії, можливість оскарження у судовому порядку повинно стосуватись лише рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а не КДКА, «що надасть адвокатурі право самостійно вирішувати внутрішні помилки» [169, с. 18; 256].

Ми дотримуємось думки прихильників саме цієї позиції і міжнародних експертів – членів Венеціанської Комісії. На наш погляд, це не лише надасть право на вирішення внутрішніх помилок, але й створить реальні гарантії незалежності органів адвокатського самоврядування, умови для самостійного розв'язання адвокатською спільнотою проблем, що виникають у процесі діяльності органів регіонального рівня. А вже незгода сторін із рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури повинна надавати право звернення до суду. Крім того, проблема поновлення строку звернення до суду, виникає чи не у кожній справі адміністративного судочинства у сфері діяльності органів адвокатського самоврядування.

Отже, з урахуванням позиції Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) № 632/2011 від 18.10.2011 р. та норм ч. 7 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», пропонуємо внести зміни до положень ч. 4 ст. 8, ч. 5 ст. 9, ч. 3 ст. 31, ч. 3 ст. 32, ч. 3 ст. 39, ч. 1 ст. 42, ч. 8 ст. 50, ч. 5 ст. 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якими вилучити право

оскарження рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у суді, та водночас закріпивши право оскарження у суді вже рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Практики у сфері діяльності органів адвокатського самоврядування звертають на ще один аспект проблематики щодо співвідношення повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а саме, можливість для КДКА регіону оскаржувати рішення ВКДКА [257].

Так, Окружний адміністративний суд м. Києва своїм рішенням від 19.02.2018 р. по справі № 826/10020/17 допустив можливість оскарження кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури рішень ВКДКА у дисциплінарних провадженнях [258; 259]. Це рішення було скасовано постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 25.02.2019 р. При цьому останній зауважив, що можливість КДКА регіону оскаржувати рішення ВКДКА у дисциплінарній справі не передбачена чинним законодавством [258].

Як, влучно прокоментував цей випадок голова Секретаріату ВКДКА В. Вовнюк: «Факт оскарження рішення ВКДКА у цьому випадку можна проілюструвати аналогією з оскарженням суддею першої інстанції рішення апеляційного суду, що йому не сподобалося». А голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури С. Вилков зауважив, що регіональні дисциплінарні палати та ВКДКА як органи адвокатського самоврядування, на відміну від суду, володіють правом диспозитивного розсуду у прийнятті рішень з питань дисциплінарної відповідальності адвоката. Встановлення наявності чи відсутності складу дисциплінарного проступку, підстав для прийняття відповідного рішення є їхнім виключним (дискреційним) повноваженням [257].

Власне, це ще одна підстава, на якій ґрунтується наша думка щодо необхідності внесення вищезазначених змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Вважаємо, що необхідне звернути увагу на окрему категорію справ адміністративного судочинства, пов'язану з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування. Це оскарження рішень з'їзду України.

Так, наприклад, 15.11.2019 р. Окружний адміністративний суд м. Києва розглянув позов благодійної організації «Благодійний Фонд «ХІЛЬКО»» до Національної асоціації адвокатів України та З'їзду адвокатів України 2019 р. в особі Ради адвокатів України (справа № 640/3804/19). У своїй заяві позивач просить суд визнати протиправним та скасувати рішення З'їзду адвокатів України 2019 р., що відбувся 15-16 лютого 2019 р. у с. Плав'є Скольського району Львівської області, у частині обрання (призначення) кандидатів на посади членів Вищої ради правосуддя. Дослідивши усі обставини справи, суд відмовив у задоволенні позовних вимог у повному обсязі [260].

Це далеко не поодинокі справи цієї категорії. Так, «у 2014 р. майже 40 позовів було подано до суду на рішення з'їзду адвокатів України – вищого органу адвокатського самоврядування» [261, с. 136]. У цілому ця проблема виникла ще на етапі обрання делегатів до Установчого з'їзду України у 2012 р. Чисельні позови адвокатів на рішення, як тих перших установчих конференцій, так і тих, що проходили у подальшому по усіх регіонах України, із числа членів корпорації, яких не було обрано у якості делегатів (вище ми наводили один із прикладів). Судове оскарження, встановлених місцевими кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями квот щодо участі адвокатів у місцевих установчих конференціях (м. Київ, Дніпропетровська, Закарпатська та ін. області), одночасне проведення двох Установчих з'їздів адвокатів у листопаді 2012 р. (готель «Русь» і кінотеатр «Кінопанорама»); проведення і рішення альтернативного Позачергового з'їзду у с. Затока Білгород-Дністровського району Одеської області у лютому 2013 р.; переведення даних про 664 адвокатів Хмельницької області у стан неактивних та невидимих для користувачів офіційного веб-

сайту НААУ у 2013 р. з метою недопущення їх до участі в конференції адвокатів регіону; рішення III з'їзду адвокатів України, який відбувся у м. Мукачеве 20-21 листопада 2014 р. та ін. [220; 261; 262].

На думку окремих науковців, це викликано змістом прийнятих рішень, їх не відповідності «принципам організації та діяльності адвокатури – законності та іншим основоположним засадам» [261, с. 136].

Однак, на наш погляд, переважна причина саме цієї категорії оскаржень полягає у внутрішніх конфліктах адвокатської спільноти. Своєю чергою це пов'язано з тим, що, попри достатньо тривалий час існування (у різних формах) національного інституту адвокатського самоврядування, Законом України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вперше було врегульовано на нормативно-правовому рівні утворення й організація діяльності по справжньому демократичних та автономних органів адвокатського самоврядування. А для будь-якої «молодої демократії», в умовах пошуку оптимальних форм діяльності, пошук необхідного балансу «між центром і регіонами», характерні як підвищена конфліктність, так і намагання усі питання вирішувати у судовому порядку, тобто із спробою застосувати «важку артилерію». У той час, як більш конструктивним, на нашу думку, стало би розв'язання внутрішніх проблем безпосередньо самими адвокатами, з використанням усіх важелів, наданих повноваженнями органів адвокатського самоврядування, на засадах головних принципів демократії таких, як плюралізм, рівність, незалежний контроль тощо.

Також, хочемо звернути увагу на ґрунтовні дослідження В. Заборовського щодо звернень суду (судді) в якості приводу для порушення дисциплінарного провадження відносно адвоката [263] та окремих ухвал суду як приводу для правопорушення дисциплінарного провадження відносно адвоката [264].

Науковець аналізує чисельні випадки звернень суддів до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявами (скаргами)

щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності. При цьому надає приклади на підставі рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури [265; 266; 267; 268] та судових ухвал [269; 270; 271; 272; 273]. Посилається на наукові [274, с. 190; 275, с. 270; 276, с. 472; 277, с. 139; 278, с. 100; 279, с. 43; 280, с. 26; 281, с. 12] та нормативні джерела [2; 225; 282; 283; 284; 285; 286]. У своїх дослідженнях В. Заборовський доходить до висновків, що «саме інститут окремої ухвали якомога більше відповідає правовій природі інституту приводів для порушення дисциплінарного провадження щодо адвоката. А тому позитивною є практика тих судів, які використовують саме цей спосіб (форму) для звернення до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури в разі вчинення адвокатами дисциплінарних проступків» [263, с. 172]. З чим ми повністю погоджуємось.

При цьому вчений звертає увагу на прогалини чинного законодавства щодо суперечностей у строках реагування на заяву (скаргу) про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Так, він зазначає, що суди, керуючись нормами ч. 1 ст. 166 Кодексу адміністративного судочинства [225], в окремих ухвалях, як формі звернення до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зобов'язують такі комісії повідомляти їх (суди) про вжиті заходи у місячний термін. При цьому суди не враховують вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], де передбачені інша процедура та інші строки розгляду заяв (скарг) на дії (бездіяльність) адвоката. Так, тільки ч. 1 ст. 40 вказаного Закону передбачено, що дисциплінарна справа стосовно адвоката розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури протягом тридцяти днів з дня її порушення. А процедурі розгляду дисциплінарної справи передують ще такі стадії, як перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката та порушення дисциплінарної справи [264, с. 108].

Як справедливо зауважує В. Заборовський, у цьому випадку регіональні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії повинні виходити з положень ст.ст. 2 та 33 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в яких недвозначно зазначається, що розв'язання питань про дисциплінарну відповідальність адвоката є виключною компетенцією вказаних комісій [264, с. 108].

Попри те, що у роботі «Окрема ухвала суду як привід для правопорушення дисциплінарного провадження відносно адвоката» мова йде про редакції Кодексу адміністративного судочинства до 15.12.2017 р. (робота В. Заборовського опублікована у 2015 р.), на цей час ця проблема залишається актуальною.

Так, Одеський окружний адміністративний суд в окремій ухвалі від 04.11.2019 р. по справі № 420/1058/19 зобов'язав кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури Одеської області повідомити про вжиті заходи реагування відносно адвоката у місячний термін з дня отримання даної ухвали [287].

Отже, всупереч тому, що чинним Кодексом адміністративного судочинства передбачено поняття «розумний строк» (ст. 119 Кодексу адміністративного судочинства), а ст. 249 КАС, що регламентує прийняття судом окремих ухвал, передбачає, що «суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання» [225], судова практика свідчить, що у цьому питанні змін не відбувається. На нашу думку, це можливо пояснити не лише відданістю традиційним підходам, звичкою до усталеної практики, відсутністю гнучкості, але й тим, що, наприклад, ч. 2 ст. 193 Кодексу адміністративного судочинства передбачено, що «суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті» [225]. Тобто, при встановленні судом місячного терміну в окремій ухвалі щодо притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, він діє за аналогією.

Вказана неузгодженість двох законодавчих актів може потягнути за

собою достатньо суворі заходи адміністративного впливу до посадових осіб органів адвокатського самоврядування, оскільки ч. 3 ст. 14 Кодексу адміністративного судочинства передбачає, що «невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність» [225], передбачену ст. 185-6 Кодекс України про адміністративні правопорушення [286].

Крім того, необхідно зауважити, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає вручення рішення про порушення дисциплінарної справи чи про відмову в порушенні дисциплінарної справи та рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи особі, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, протягом трьох робочих днів з дня прийняття такого рішення (ст.ст. 39, 41) [2]. Тобто, його положення з цього питання не потребують корегування.

З метою єдності й усунення суперечливості правозастосовної практики, та з урахуванням чинного законодавства у сфері проведення дисциплінарних проваджень у суміжних судовій системі України правових інститутах, на нашу думку, необхідно внести доповнення до положень ч. 5 ст. 249 Кодексу адміністративного судочинства. Так, пропонуємо викласти її у наступній редакції: «5. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання. Термін, необхідний для виконання і строк для надання відповіді на окрему ухвалу щодо прокурора або адвоката, суд встановлює з урахуванням строків, передбачених законодавством України, яке регулює діяльність органів, що здійснюють дисциплінарні провадження щодо прокурорів або адвокатів».

Отже, до проблем судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, належать:

- прогалини чинного законодавства, адже нормотворчість не завжди встигає за суспільними змінами і практичною діяльністю. Враховуючи, що

органи адвокатського самоврядування – це суб'єкти публічних відносин, пропонуємо закріпити у переліку органів публічного управління органи адвокатського самоврядування та доповнити п. 10 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України категорією суб'єктів «органи адвокатського самоврядування», а п. 9 – категоріями «кваліфікаційно-дисциплінарних» та «органів адвокатського самоврядування».

З урахуванням існування позитивної практики судів щодо винесення окремих ухвал для звернення до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури у разі вчинення адвокатами дисциплінарних проступків, з метою єдності й усунення суперечливості правозастосовної практики, та з урахуванням чинного законодавства у сфері проведення дисциплінарних проваджень у суміжних судовій системі України правових інститутах, необхідно внести відповідні доповнення до положень ч. 5 ст. 249 Кодексу адміністративного судочинства.

- проблеми, пов'язані із реалізацією повноважень органів адвокатського самоврядування. Зокрема, зловживання окремих членів кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів при виникненні конфлікту інтересів з позивачем; перевищення радами адвокатів регіонів своїх повноважень у якості адміністраторів першого рівня Єдиного реєстру адвокатів України; наявність недостатнього контролю з боку рад адвокатів регіонів за своєчасністю сплати внесків адвокатами конкретного регіону і Ради адвокатів України щодо реалізації загального контролю за сплатою адвокатами України щорічних внесків;

- проблеми, пов'язані із співвідношенням повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Зокрема, наявність фактів судового оскарження кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями регіонів рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; невідповідність європейським стандартам порядку оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

З метою зміцнення гарантій незалежності органів адвокатського самоврядування, створення умов для самостійного розв'язання адвокатською спільнотою проблем, що виникають у процесі діяльності органів регіонального рівня, враховуючи, що встановлення наявності чи відсутності дисциплінарного проступку, підстав для прийняття рішення з питань дисциплінарної відповідальності адвоката є виключним (дискреційним) повноваженням кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, як органів адвокатського самоврядування, з урахуванням позиції Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) № 632/2011 від 18.10.2011 р. та норм ч. 7 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», пропонуємо внести зміни до положень ч. 4 ст. 8, ч. 5 ст. 9, ч. 3 ст. 31, ч. 3 ст. 32, ч. 3 ст. 39, ч. 1 ст. 42, ч. 8 ст. 50, ч. 5 ст. 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якими вилучити право оскарження рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у суді, та водночас закріпивши право оскарження у суді вже рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Ретельна та ефективна перевірка дій суб'єктів владних повноважень повинна бути необхідною умовою вирішення спорів, пов'язаних з оскарженням прийнятих на основі дискреції рішень. Практика Верховного Суду, а так само відповідні зміни у національному законодавстві відкривають нові можливості і надії на успіх при захисті законних прав фізичних та юридичних осіб у спорах із суб'єктами владних повноважень. Звичайно ж, спори з державними органами вирішуються не просто і далеко не завжди приносять бажаний для позивача результат. Однак законодавчо обґрунтована, грамотна і чітка позиція, побудована з урахуванням релевантної судової практики, надає усі можливості для отримання належного захисту порушених прав позивача.

Аналіз судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-

правового статусу органів адвокатського самоврядування свідчить, що переважна кількість справ у цій сфері стосується наступних питань: 1) судове оскарження здобувачів на отримання права на заняття адвокатською діяльністю рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо відмови у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; 2) судове оскарження рішень про відмову у порушенні дисциплінарної справи; 3) судове оскарження рішень про порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України; 4) судове оскарження рішень про скликання конференції адвокатів; 5) судове оскарження рішень про порушення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної справи та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; б) судове оскарження рішень про накладання дисциплінарних стягнень за прострочення або несплату щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування.

Окрему категорію справ адміністративного судочинства, пов'язану з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, складає судове оскарження рішень з'їзду адвокатів України та конференцій адвокатів регіонів, у тому числі щодо правомірності рішень Ради адвокатів України щодо скликання останніх. При цьому Верховний Суд України визнає законність таких рішень.

Переважна причина саме цієї категорії оскаржень полягає у внутрішніх конфліктах адвокатської спільноти. Своєю чергою це пов'язано з тим, що, попри достатньо тривалий час існування (у різних формах) національного інституту адвокатського самоврядування, Законом України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вперше було врегульовано на нормативно-правовому рівні утворення й організація діяльності по справжньому демократичних та автономних органів адвокатського самоврядування. А для будь-якої «молодої демократії», в умовах пошуку оптимальних форм діяльності, пошук необхідного балансу «між центром і регіонами», характерні як підвищена конфліктність, так і

намагання усі питання вирішувати у судовому порядку, тобто із спробою застосувати «важку артилерію». У той час, як більш конструктивним, на нашу думку, стало би розв'язання внутрішніх проблем безпосередньо самими адвокатами, з використанням усіх важелів, наданих повноваженнями органів адвокатського самоврядування, на засадах головних принципів демократії таких, як плюралізм, рівність, незалежний контроль тощо.

Історично представники адвокатської професії завжди належали до категорії так званих «вільних професій». Так, у Німеччині наразі до складу Федеральної асоціації вільних професій входять Федеральна асоціація адвокатів (Bundesrechtsanwaltskammer) та Асоціація юристів Німеччини (Deutscher Anwaltverein). Водночас, як і у багатьох інших країнах Західної Європи, їх система побудови органів адвокатського самоврядування залежна від судового устрою держави, що не зовсім відповідає самій сутності поняття «вільна професія». У той час, як організація органів адвокатського самоврядування за територіальним принципом, що склалась в Україні, надає їм можливість на практиці реалізовувати свою незалежність і повну автономність, у першу чергу від судової влади.

3.3. Напрями удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування

Менш ніж через півроку після прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 05.07.2012 р., до Верховної Ради України було подано перший законопроект про внесення до нього змін (№ 1115 від 18.12.2012 р. щодо адвокатської мантиї). На теперішній час загальна кількість законодавчих ініціатив, що стосуються внесення змін до окремих положень або пропозиції нових редакцій складає двадцять три нормативно-правових акти. Крім одного (№ 2303 від 23.10.2019 р. щодо несумісності діяльності адвокатів та окремих питань про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності – знаходиться на розгляді комітетів) усі законопроекти відкликано.

Зміни, які пропонували законодавці у цій сфері торкалися питань притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (3); стажування та порядку проведення кваліфікаційного іспиту (7); інших питань діяльності адвоката (7). Безпосередньо щодо функціонування органів адвокатського самоврядування вносились два проекти: про зміни розміру щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (№ 2519а від 04.07.2013 р.) та про обрання делегатів з'їзду (№ 4721 від 16.04.2014 р.).

Крім того, до Верховної Ради України вносились три законопроекти Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у новій редакції, що мали певні пропозиції щодо діяльності органів адвокатського самоврядування.

Так, законопроект № 1794 від 19.01.2015 р. передбачав право адвокатів об'єднуватись у Національну асоціацію адвокатів України на відміну від чинної норми, що НААУ об'єднує усіх адвокатів України. Тобто це умова для здійснення адвокатської діяльності, а не бажання адвоката. Найменування органу «конференція адвокатів регіонів» було

запропоновано змінити на «збори адвокатів регіону». Із положення ч. 2 ст. 46 чинного Закону, що передбачає організаційні форми здійснення адвокатського самоврядування, було запропоновано виключити Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну та Вищу ревізійну комісії адвокатури. Власне Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури за задумом законотворців повинна взагалі припини своє існування (ст. 52), а Вища ревізійна комісія адвокатури (ст. 53) – здійснювати контроль за фінансово-господарською діяльністю не зрозуміло кого. Відповідно було передбачено виключення із повноважень конференцій адвокатів регіону (ч. 5 ст. 47) право обрання представників до цих двох органів. Серед повноважень ради адвокатів регіонів (ст. 48) залишено виконання лише регіональної конференції та з'їзду адвокатів України, у той час як виконання рішень Ради адвокатів України автори законопроекту порахували зайвим, як і зобов'язання ревізійної комісії адвокатів – подавати результати перевірок Раді адвокатів України та з'їзду адвокатів України (ст. 51). Надлишковим вони також вважали отримання винагороди посадовими особами органів адвокатського самоврядування усіх рівнів (голів, їх заступників, секретарів), запропонувавши їм виконувати свої обов'язки виключно на безоплатній основі. Строк їх каденції при цьому повинен був складати два роки, при цьому одна особа могла обіймати посаду лише один строк підряд. «Позбулась» своїх повноважень у законопроекті і Рада адвокатів України, наприклад щодо затвердження установчих документів кваліфікаційно-дисциплінарної комісії (ст. 50), яке було «передано» регіональній раді адвокатів та ін. [288].

На нашу думку, загальна спрямованість законопроекту № 1794 від 19.01.2015 р. щодо органів адвокатського самоврядування мала характер радикальної децентралізації системи і загалом необов'язковості їх існування.

Аналогічний характер мав і проект нової редакції Закону України

«Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 2270 від 02.03.2015 р. Запропонована авторами модель, що передбачала об'єднання регіональних асоціацій адвокатів у Національну асоціацію адвокатів України[289], на наш погляд відповідала б умовам федеративної держави, а не унітарної, якою конституційно є Україна.

Система органів адвокатського самоврядування у законопроекті № 9055 від 06.09.2018 р. у цілому збережена у її чинному виді. Ті зміни, що у ньому були запропоновані достатньо близькі до норм законодавства Європейського Союзу у цій сфері, зокрема Польщі. Так, наприклад, однією із пропозицій було запровадження секретаріату, який повинен був утворюватись Радою адвокатів України і забезпечувати діяльність Національної асоціації адвокатів України. Також хочемо звернути увагу, що положення щодо ради адвокатів регіону та Ради адвокатів України передбачали, що вони є «виконавчими органами адвокатського самоврядування». Строк каденції для обраних посадових осіб повинен був складати три роки, тобто той строк, що передбачено законодавством держав Європейського Союзу у цій сфері [290].

З огляду на зміни адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування, що пропонувались на законодавчому рівні за час дії чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», можна стверджувати, що, створена за його нормами, система органів адвокатського самоврядування в Україні довела свою спроможність у виконанні визначених перед нею державою та адвокатською спільнотою завдань. Разом з тим, певні аспекти потребують свого подальшого удосконалення з метою оптимізації механізму їх функціонування.

Перед тим, як безпосередньо перейти до напрямів удосконалення адміністративного законодавства у цій сфері, ми хочемо звернути на ще один законопроект, а саме, проект Закону «Про адміністративну процедуру», зареєстрований за № 3475 від 14.05.2020 р. За задумом

авторів він повинен регулювати відносини у тому числі суб'єктів, що уповноважені здійснювати публічно-владні управлінські функції, з особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у дусі визнаної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону [291].

Зокрема, у цьому проекті вперше запропоновано закріплення на законодавчому рівні визначення терміну «дискреційне повноваження», а саме, що це «повноваження, надане законом адміністративному органу діяти на власний розсуд при прийнятті рішення або обирати один із можливих варіантів рішення відповідно до закону та мети, з якою таке повноваження надано»[291].

Підсумовуючи результати цього дослідження щодо адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування в Україні, враховуючи вітчизняний історичний досвід у цій сфері та загальноєвропейську практику, зокрема країн-членів Європейського Союзу, ми бачимо наступні напрями удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування:

- усунення прогалин чинного законодавства у сфері адміністративного судочинства та суперечливості правозастосовної практики судами (суддями). З цією метою, враховуючи, що органи адвокатського самоврядування є суб'єктами, уповноваженими здійснювати публічно-владні управлінські функції, положення ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України щодо категорії справ, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, необхідно доповнити такими суб'єктами, як «органи адвокатського самоврядування» та «кваліфікаційно-дисциплінарні» комісії (пп. 9, 10 Кодексу адміністративного судочинства України).

На цей час в Україні склалась позитивна практика судових звернень до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо проведення

дисциплінарного провадження стосовно адвокатського проступку. Разом з тим, має місце неузгодженість між нормами регулювання сфер адміністративного судочинства та діяльності органів адвокатського самоврядування щодо строків реагування на відповідні окремі ухвали суду (судді). З метою подолання такого стану, на нашу думку, необхідно доповнити норми ч. 5 ст. 249 Кодексу адміністративного судочинства положенням щодо необхідності урахування судом строків проведення дисциплінарних проваджень суміжними судовій системі України правовими інститутами (прокуратурою та адвокатурою), виклавши її у наступній редакції: «5. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання. Термін, необхідний для виконання і строк для надання відповіді на окрему ухвалу щодо прокурора або адвоката, суд встановлює з урахуванням строків, передбачених законодавством України, яке регулює діяльність органів, що здійснюють дисциплінарні провадження щодо прокурорів або адвокатів»;

- удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування з урахуванням адміністративно-правового статусу таких організаційних форм, як ради адвокатів, зокрема, Ради адвокатів України. З огляду на те, що остання фактично є виконавчим органом Національної асоціації адвокатів України, спираючись на власний національний досвід, а також досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування європейських держав, пропозиції вітчизняних законодавців, з метою усунення практики судових оскаржень її рішень регіональними органами, необхідно законодавчо закріпити цей статус. З цією метою внести відповідні зміни до норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема, ч. 1 ст. 55, яку викласти у наступній редакції: «1. У період між з'їздами адвокатів України функції

адвокатського самоврядування виконує Рада Національної асоціації адвокатів України, яка є виконавчим та представницьким органом Національної асоціації адвокатів України, на який державою покладено виконання у період між з'їздами адвокатів України публічно-представницьких функцій недержавного самоврядного інституту адвокатури України, що забезпечує здійснення її захисту, представництва та надання правової допомоги на професійній основі»;

- сприяння встановленню балансу між національними та регіональними інтересами адвокатської спільноти. Україна є унітарною державою (ст. 2 Конституції України) [1]. Для системи адвокатського самоврядування європейських країн з аналогічним державним устроєм є характерним наявність єдиного національного органу адвокатського самоврядування, до складу якого входять центральні та регіональні органи адвокатського самоврядування [292]. Одночасне врахування загальнонаціональних та місцевих інтересів дозволяє з одного боку ефективно реалізовувати покладені на органи адвокатського самоврядування завдання щодо забезпечення незалежності адвокатури, підтримання загальних високих професійних стандартів та створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності на території усієї держави, рівний захист професійних прав усіх членів адвокатської спільноти (ст.ст. 44, 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. З іншого боку, вирішувати регіональні питання за допомоги центральних органів у разі виникнення проблем чи конфліктів на місцевому рівні при відсутності умов для їх самостійного розв'язання, залишаючи при цьому ці питання всередині адвокатської спільноти, підтримуючи автономність адвокатури в системі публічного управління.

Один із шляхів ми бачимо у членстві голів регіональних рад адвокатів у Раді адвокатів України. По-перше, на свої посади вони обираються на рівні і одночасно з обранням делегатів на з'їзд адвокатів України (з-поміж яких надалі обираються голова і його заступники Ради

адвокатів України) та представників адвокатів регіону до складу Ради адвокатів України та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (ст.ст. 47, 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2]. Тобто, голова регіональної ради – такий самий представник інтересів регіональної спільноти адвокатів, обраний за демократичною процедурою. По-друге, необхідність розв’язання питань, виходячи із загальнонаціональних інтересів адвокатури, дозволить головам регіональних рад мислити не лише вузькими містечковими потребами, і тим більш не вести боротьбу (у тому числі у судах) за уявну «незалежність» від центральних органів адвокатського самоврядування.

Враховуючи викладене та спираючись на досвід органів адвокатського самоврядування Польщі щодо обов’язковості членства голови регіональної ради органу самоврядування у раді загальнонаціонального рівня, пропонуємо доповнити положення ч. 2 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» суб’єктом Ради адвокатів України і викласти її у наступній редакції: «2. До складу Ради адвокатів України входять: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, голова і два заступники голови, які обираються шляхом голосування з’їздом адвокатів України, голови рад адвокатів регіонів». А також внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;

- спрямування на налагодження співпраці з органами державної влади України та представниками адвокатської спільноти зарубіжних країн. З цією метою, враховуючи аналогічний досвід країн-членів Європейського Союзу, на наш погляд, необхідно доповнити повноваження Ради адвокатів України (ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») нормами щодо щорічного надання звітів Кабінету Міністрів України з питань діяльності адвокатури, у тому числі щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги, а також щодо

розв'язання на урядовому рівні проблем, пов'язаних із професійним і соціальним захистом адвокатів; забезпечення співпраці з Міністром юстиції України в межах визначеної компетенції; надання правової допомоги адвокатам іноземних держав, які мають право здійснювати адвокатську діяльність в Україні. А також внести відповідні зміни до ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» та ч. 12 «Положення про Міністерство юстиції України»;

- розв'язання низки проблем у сфері нормативного регулювання діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури:

По-перше, нині в Україні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії на регіональному та національному рівнях існують як окремі юридичні особи. Хоча ця система як така не порушує європейські стандарти, у жодній іншій європейській країні ці органи самоврядування не функціонують у такому форматі[292]. Певне порушення ієрархічності співвідношення повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, невідповідність європейським стандартам порядку оскарження викликають необґрунтовані судові позови з боку кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями регіонів щодо оскарження рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а також порушення дискреційності повноважень органів адвокатського самоврядування щодо встановлення підстав для прийняття рішення з питань дисциплінарної відповідальності адвоката. Враховуючи позицію Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії), надану у висновках від 18.10.2011 р. та 21.12.2017 р., норми ч. 7 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вважаємо за необхідне внести зміни до положень ч. 4 ст. 8, ч. 5 ст. 9, ч. 3 ст. 31, ч. 3 ст. 32, ч. 3 ст. 39, ч. 1 ст. 42, ч. 8 ст. 50, ч. 5 ст. 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якими вилучити право оскарження рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у суді, та

водночас закріпити право оскарження у суді лише рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Так, наприклад, положення ч. 4 ст. 8 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» пропонуємо викласти у наступній редакції: «Рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури протягом тридцяти днів з дня його отримання. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути оскаржено до суду протягом тридцяти днів з дня його прийняття».

По-друге, наразі Законом України «Про запобігання корупції» у якості суб'єктів суспільних відносин у сфері запобігання корупції в Україні, застосування превентивних антикорупційних механізмів, усунення наслідків корупційних правопорушень відсутні посадові особи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України. Разом з тим, делеговані їм державою повноваження у сфері публічного управління мають потенційну можливість одержання цими посадовими особами неправомірної вигоди, вчинення інших зловживань, що можуть вплинути на об'єктивність чи неупередженість при прийнятті ними рішень. У зв'язку з чим, ми вважаємо за необхідне внести відповідне доповнення щодо таких осіб до норм п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

По-третє, протягом останнього часу в адвокатській спільноті триває дискусія щодо наявності колізії між правовими нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правил адвокатської етики. Мова йде про визначення місця здійснення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарного провадження стосовно адвоката, який є членом органів самоврядування. На цей час згідно із нормами ст. 66 Правил адвокатської етики, всупереч вимогам ст. 33 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Голова

Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України забезпечує перерозподіл та направляє такі заяви (скарги) для розгляду до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії іншого регіону. На наш погляд для розв'язання цього питання до цієї дискусії необхідно залучити фахівців інших галузей права, зокрема, конституційного та міжнародного, а також ґрунтовно дослідити різноманітний досвід держав із різними правовими системами, з метою визначення для України найбільш придатної моделі.

По-четверте, також дискусійним залишається питання про передачу повноважень щодо проведення кваліфікаційних іспитів та прийняття рішення про їх складення центральному органу адвокатського самоврядування, наприклад, Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури. Аргументи прихильників такої моделі (у тому числі щодо сприяння формування єдиної та прозорої практики у цій сфері і запобігання корупції) були нами розглянуті у другому розділі дослідження. На її користь також свідчить досвід європейських держав, зокрема, Польщі. Разом з тим, це вимагає достатньо кардинального перегляду повноважень майже усіх організаційних форм адвокатського самоврядування. Тому, на нашу думку, це питання потребує продовження обговорення серед науковців та адвокатської спільноти;

- переструктурування системи органів адвокатського самоврядування.

Так, у березні 2014 р. за ініціативою Міністерства юстиції України відбулося засідання робочої групи з підготовки проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» та інших законодавчих актів» за участі адвокатів та науковців. На ньому були розглянуті пропозиції, що надійшли від адвокатів та громадських організацій адвокатів, у тому числі щодо регіональних ревізійних комісій. Зокрема, було запропоновано утворення замість регіональних – міжрегіональних ревізійних комісій «з метою забезпечення їх незалежності від органів адвокатського самоврядування

конкретного регіону». Таке утворення пропонувалось із розрахунку одна комісія на три області[293].

С. Іваницький з цього приводу зауважує, що фінансові переваги ліквідації регіональних комісій адвокатів «полягають у тому, що в умовах гострої кризи в економіці, дефіциту бюджету органів адвокатури й стабільно великої заборгованості за внесками об'єднання регіональних органів адвокатського самоврядування «під дахом» однієї юридичної особи дозволить заощадити на спільних видатках (секретар, бухгалтер, послуги охорони, обслуговування веб-сайту, програмне забезпечення, розрахунково-касове обслуговування банку тощо), що оплачувалися окремо»[155, с. 87].

Разом з тим, кроки щодо утворення міжрегіональних ревізійних комісій, він вважає половинчастими. На його думку, необхідно «ставити питання про передачу усіх повноважень від регіональних до Ревізійної комісії адвокатури України, яка здатна самостійно вирішувати питання ревізійного характеру в масштабах країни». Свою позицію С. Іваницький аргументує тим, що «безсторонність регіональних контролерів перебуває під сумнівом, оскільки в більшості областей адвокати добре знають один одного й пов'язані великою кількістю зв'язків. Натомість члени Ревізійної комісії адвокатури країни будуть більш незалежними й територіально віддаленими від місцевих впливів, адже звітують лише перед з'їздом адвокатів України»[155, с. 88].

Проте, ми поділяємо позицію тих науковців і адвокатів, які вважають за необхідне утворення саме міжрегіональних ревізійних комісій. З одного боку це значне заощадження бюджетів регіональних рад (зрозуміло, що утримання трьома радами однієї комісії є відчутним фінансовим розвантаженням).

З іншого боку, на нашу думку, такий крок сприяв би реальному підвищенню рівня незалежності членів ревізійних комісій від ради конкретного регіону, оскільки вони, на нашу думку, повинні бути

підконтрольні та підзвітні з'їзду адвокатів України. Ці ж підстави щодо оптимізації структурування стосуються і регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Враховуючи викладене, ми пропонуємо ліквідувати ревізійні комісії адвокатів регіону та регіональні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури і утворити систему міжрегіональних ревізійних та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, згрупувавши їх згідно з усталеною практикою адміністративно-територіального поділу органів виконавчої влади.

Таким чином, ми пропонуємо утворити наступні міжрегіональні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та міжрегіональні ревізійні комісії адвокатів: Західна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Західна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Львів) – конференції та ради адвокатів Волинської, Львівської, Рівненської областей; Південно-Західна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Південно-Західна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Івано-Франківськ) – конференції та ради адвокатів Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької областей; Центрально-Західна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Центрально-Західна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Хмельницький) – конференції та ради адвокатів Вінницької, Житомирської, Хмельницької областей; Центральна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Центральна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Київ) – конференції та ради адвокатів Київської та Черкаської областей, м. Києва; Північно-Східна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Північно-Східна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Суми) – конференції та ради адвокатів Полтавської, Сумської, Чернігівської областей; Південно-Східна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна

комісія адвокатури; Південно-Східна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Дніпро) – конференції та ради адвокатів Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської областей; Південна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Південна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Одеса) – конференції та ради адвокатів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей; Східна міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Східна міжрегіональна ревізійна комісія адвокатів (м. Харків) – конференції та ради адвокатів Донецької, Луганської, Харківської областей, а також внести відповідні зміни до ст. 46 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (Організаційні форми адвокатського самоврядування), доповнивши її третьою частиною.

Відповідно це викликає необхідність внесення змін ще до низки положень Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», які стосуються у тому числі порядку обрання кандидата голови та членів міжрегіональної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та міжрегіональної ревізійної комісії адвокатів, їх повноважень, підзвітності та ін., а саме: ч. 2 ст. 46, ч. 5 ст. 47, ст.ст. 50, 51, чч. 1, 3-5 ст. 52, чч. 1, 2 ст. 53, ч. 7 ст. 54, чч. 3, 4 ст. 55, відповідних норм Розділу VI «Дисциплінарна відповідальність адвоката» тощо.

Так, ми пропонуємо викласти пп. 4 та 7 ч. 5 ст. 47 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» щодо повноважень конференції адвокатів регіону у наступній редакції: «4) обрання кандидата голови та членів міжрегіональної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та міжрегіональної ревізійної комісії адвокатів, дострокове відкликання їх з посад. Квота представництва до міжрегіональної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та міжрегіональної ревізійної комісії адвокатів встановлюється Радою Національної асоціації адвокатів України»; «7) розгляд та затвердження звіту ради адвокатів регіону,

представників адвокатів регіону у складі міжрегіональної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, міжрегіональної ревізійної комісії адвокатів, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури і Ради Національної асоціації адвокатів України».

Наприклад, нова редакція ч. 1 ст. 50 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», з урахуванням наших пропозицій, повинна бути викладена наступним чином: «1. Міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів відповідної міжрегіональної адміністративно-територіальної одиниці. Міжрегіональна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна та підзвітна З'їзду адвокатів України. Представники від регіонів підзвітні відповідній конференції адвокатів регіону»;

- оптимізація терміну повноважень посадових осіб (голів тощо) та членів органів адвокатського самоврядування. Проведений у розділі 3.1 аналіз особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах, свідчить, що згідно із загальноєвропейською практикою строк каденції таких осіб складає три роки. Як ми звертали увагу вище, автори окремих проектів змін до чинного Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» також пропонували встановити строк повноважень – три роки. Зараз ми не будемо зупинятись на перевагах змінюваності влади демократичним шляхом і відносно короткими термінами перебування на посадах. Пріоритет у цій сфері належить фахівцям з політології і цьому питанню присвячені чисельні наукові роботи. Своєю чергою, ми хочемо врахувати як національний, так і загальноєвропейський досвід, і пропонуємо внести зміни до відповідних норм Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (зокрема, ч. 2 ст. 48, ч. 2 ст. 50, ч. 2

ст. 51, ч. 3 ст. 52, ч. 2 ст. 53, ч. 3 ст. 55), оптимізувавши термін повноважень посадових осіб і членів органів адвокатського самоврядування.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Найбільший інтерес для України становить досвід адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування Польщі. Порівняльний аналіз адміністративно-правового статусу Ради адвокатів України і Найвищої Ради Адвокатів Польщі та її Президії свідчить, що Рада адвокатів України поєднує у собі елементи правового статусу обох вказаних органів адвокатського самоврядування Польщі. Враховуючи, що за своїми функціями і фактичним адміністративно-правовим статусом Рада адвокатів України – це найвищий орган самоврядування в системі Національної асоціації адвокатів України між з'їздами адвокатів України, спираючись на досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування Польщі, з метою усунення окремих суперечностей в адвокатській спільноті України, запобігання безпідставних оскаржень рішень Ради адвокатів України, необхідно внести низку змін до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема до ч. 1 ст. 55, яку викласти у такій редакції: «У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України, якій з'їздом адвокатів України можуть бути делеговані окремі повноваження.». З урахуванням досвіду держав Європейського Союзу із питань взаємодії з органами державної влади, доречно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» внести доповнення такого змісту: «Проекти Законів та підзаконних актів, зміст яких регулює прямо чи опосередковано адвокатську діяльність в Україні, розробляються з обов'язковим залученням представників, визначених Національною асоціацією адвокатів України».

2. До проблем судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, належать прогалини та суперечності чинного законодавства, оскільки нормотворчість не завжди встигає за суспільними змінами і новаціями практичної діяльності. Враховуючи, що органи адвокатського

самоврядування належать до кола суб'єктів публічних відносин, запропоновано доповнити п. 10 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України категорією суб'єктів «органи адвокатського самоврядування», а п. 9 – категоріями «кваліфікаційно-дисциплінарних» та «органів адвокатського самоврядування».

3. Дослідження особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування дає підстави стверджувати, що система органів адвокатського самоврядування в Україні довела свою спроможність у виконанні визначених перед нею державою та адвокатською спільнотою завдань. Однак певні аспекти адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування потребують свого подальшого удосконалення з метою оптимізації механізму їх функціонування. З огляду на означене, необхідно:

– враховуючи національний та європейський досвід, необхідно внести зміни до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», спрямовані на оптимізацію терміну повноважень посадових осіб та членів органів адвокатського самоврядування (зокрема, ч. 2 ст. 48, ч. 2 ст. 50, ч. 2 ст. 51, ч. 3 ст. 52, ч. 2 ст. 53, ч. 3 ст. 55);

– з урахування досвіду Польщі з питань взаємодії з органами державної влади, внести низку доповнень до ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ч. 12 Положення про Міністерство юстиції України щодо співпраці та надання звітів з питань діяльності адвокатури, зокрема щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги, та інших питань, що належать до компетенції Кабінету Міністрів України.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретико-методологічне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування в Україні на доктринальному і нормативно-правовому рівнях. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку висновків, узагальнень, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Поняття самоврядної організації можна визначити як інститут публічного права, створений на підставі закону, який виконує низку суспільно значущих функцій, пов'язаних з реалізацією публічного інтересу, у певній професійній сфері. У зв'язку з недостатньою розробленістю теоретико-методологічного та понятійного апарату функціонування самоврядних організацій завданням науки адміністративного права має стати, передусім, обґрунтування належності відносин, які виникають у сфері діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій, до предмету адміністративного права.

2. З огляду на особливості органів адвокатського самоврядування, їх функції у системі публічного управління можна сформулювати як визначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у підзаконних (локальних) правових актах основні напрями реалізації покладених на вказані органи завдань, вирішення яких у сукупності має сприяти повній реалізації в адвокатській діяльності принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. У системі публічного управління органи адвокатського самоврядування виконують функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу, встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності, захисну та забезпечувальну функції, для реалізації яких ним надано низку

повноважень, зокрема делегованих державою.

3. Розвиток органів адвокатського самоврядування у період перебування українських земель у складі СРСР (1918–1991) відбувався під домінантним впливом державного регулювання, спрямованого на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади. Характерними рисами цього етапу є утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; штучне роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення правниками своїх загальних проблем; пряме втручання органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, зокрема щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів тощо. Цей етап складався з таких періодів та мав такі організаційні форми: а) 1918–1938 рр. – період пошуку оптимальної для радянської влади організації адвокатури, під час якого державною владою були утворені регіональні колегії захисників, як орган врядування радянської адвокатури (декрети «Про суд» 1917–1918 рр.; «Положення про адвокатуру УСРР» 1922 р. та ін.); б) 1939–1962 рр. – період створення системи організації радянської адвокатури у формі органів квазі-самоврядування: колегій адвокатів, що складались із загальних зборів, президії та контрольно-ревізійної комісії («Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р.); в) 1962–1991 рр. – період підтримання функціонування системи організації радянської адвокатури у формі колегій адвокатів, утворених у 30-ті рр. ХХ ст., з певним посиленням управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури («Положення про адвокатуру Української РСР» 1962 р.; Закон УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» 1980 р.). Характерною ознакою перших двох періодів було недопущення з боку державної влади утворення загальнонаціональних органів адвокатського самоврядування у формі з'їзду, сприяння зменшенню впливу адвокатських спільнот, їх

замкненості винятково на вирішенні місцевих питань.

4. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування являє собою закріплене на загальному законодавчому та локальному рівнях їх положення у державі та суспільстві, виступає правовим фундаментом їх функціонування як суб'єктів адміністративно-правових відносин, і складається з прав, обов'язків, юридичної відповідальності та гарантій діяльності вказаних органів.

5. Залежно від функцій органів адвокатського самоврядування, їх права та обов'язки можна класифікувати у такий спосіб: а) повноваження з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу: організація та проведення кваліфікаційних іспитів і дисциплінарних проваджень, що здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; розгляд оскаржень рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, рад адвокатів регіонів тощо, що здійснюється Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; б) повноваження з реалізації функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики та узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій; в) повноваження з реалізації захисної функції: зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів; право кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката при розгляді матеріалів щодо дисциплінарного проступку; г) повноваження органів адвокатського самоврядування з реалізації забезпечувальної функції (представницькі повноваження відносно суб'єктів адвокатської діяльності, зокрема, повноваження регіональних конференцій адвокатів щодо обрання

делегатів на з'їзд адвокатів України та представників до складу Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури тощо; повноваження, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади (зокрема, щодо надання проектів законів та пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та ін.).

6. Гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу і являють собою сукупність загальних та спеціальних умов і засобів реалізації прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, що забезпечують їх діяльність. До загальних гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування належать: політичні, правові, економічні, культурні. До спеціальних: а) гарантії, що визначають автономність органів адвокатського самоврядування: забезпечення державою незалежності адвокатури; право адвокатів на самостійне вирішення питань організації та діяльності адвокатури шляхом утворення Національної асоціації адвокатів України; право Національної асоціації адвокатів України мати власний статут, що забезпечує їй організаційну відокремленість у системі публічного управління; право обрання членів органів, через які організаційно діє адвокатське самоврядування, та бути обраними до їх складу (вказане право мають винятково адвокати України); б) гарантії забезпечення законності діяльності органів адвокатського самоврядування: обов'язковість виконання всіма адвокатами рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а також рішень конференцій та рад адвокатів регіонів – адвокатами, зареєстрованими у відповідному регіоні; віднесення невиконання рішень органів адвокатського самоврядування до дисциплінарних проступків; особливий порядок проведення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів; порядок оскарження рішень регіональних рад та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Ради адвокатів України; право адвокатів, зокрема керівників органів

адвокатського самоврядування, звертатися до суду щодо визнання незаконними актів цих органів; система підзвітності та підконтрольності органів адвокатського самоврядування;в) фінансові гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: наявність автономних бюджетів, які формуються за рахунок плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних та добровільних внесків адвокатів тощо; право Ради адвокатів України встановлювати розміри плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних внесків адвокатів, відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії; право конференцій адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України затверджувати кошториси відповідних органів адвокатського самоврядування; право рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, голів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України розпоряджатися коштами та майном відповідних органів адвокатського самоврядування належно до затверджених кошторисів; захист порядку утворення і діяльності власних органів контролю у фінансово-господарській сфері (ревізійні комісії адвокатів регіону та Вища ревізійна комісія адвокатури); г) інформаційно-правові гарантії: захист права органів адвокатського самоврядування на отримання необхідної інформації від органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, забезпеченого встановленням відповідальності за відмову в її наданні, несвоєчасному або неповному наданні тощо; система забезпечення Національною асоціацією адвокатів України доступу та відкритості інформації стосовно адвокатів України шляхом функціонування Єдиного реєстру адвокатів України; повноваження Ради адвокатів України щодо заснування засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, визначення друкованого органу та забезпечення ведення офіційного веб-сайту тощо; обов'язковість оприлюднення рішень з'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України та щорічної фінансової

звітності органів адвокатського самоврядування тощо;г) нормотворчі гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: повноваження з'їзду адвокатів України щодо затвердження Статуту Національної асоціації адвокатів України, положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури, як їх установчих документів тощо;право Ради адвокатів України на затвердження положень про раду адвокатів регіону, про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, про ревізійну комісію адвокатів регіону, що є їх установчими документами, тощо; надання державою Раді адвокатів України повноважень щодо розробки за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури.

7. Найбільший інтерес для України становить досвід адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування Польщі. Порівняльний аналіз адміністративно-правового статусу Ради адвокатів України і Найвищої Ради Адвокатів Польщі та її Президії свідчить, що Рада адвокатів України поєднує у собі елементи правового статусу обох вказаних органів адвокатського самоврядування Польщі. Враховуючи, що за своїми функціями і фактичним адміністративно-правовим статусом Рада адвокатів України – це найвищий орган самоврядування в системі Національної асоціації адвокатів України між з'їздами адвокатів України, спираючись на досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування Польщі, з метою усунення окремих суперечностей в адвокатській спільноті України, запобігання безпідставних оскаржень рішень Ради адвокатів України, необхідно внести низку змін до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема до ч. 1 ст. 55, яку викласти у такій редакції: «У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів

України, якій з'їздом адвокатів України можуть бути делеговані окремі повноваження.». З урахуванням досвіду держав Європейського Союзу із питань взаємодії з органами державної влади, доречно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність внести доповнення такого змісту: «Проекти Законів та підзаконних актів, зміст яких регулює прямо чи опосередковано адвокатську діяльність в Україні, розробляються з обов'язковим залученням представників, визначених Національною асоціацією адвокатів України».

8. До проблем судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, належать прогалини та суперечності чинного законодавства, оскільки нормотворчість не завжди встигає за суспільними змінами і новаціями практичної діяльності. Враховуючи, що органи адвокатського самоврядування належать до кола суб'єктів публічних відносин, запропоновано доповнити п. 10 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України категорією суб'єктів «органи адвокатського самоврядування», а п. 9 – категоріями «кваліфікаційно-дисциплінарних» та «органів адвокатського самоврядування».

9. Дослідження особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування дає підстави стверджувати, що система органів адвокатського самоврядування в Україні довела свою спроможність у виконанні визначених перед нею державою та адвокатською спільнотою завдань. Однак певні аспекти адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування потребують свого подальшого удосконалення з метою оптимізації механізму їх функціонування. З огляду на означене, необхідно:

– враховуючи національний та європейський досвід, необхідно внести зміни до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», спрямовані на оптимізацію терміну повноважень посадових осіб та членів органів адвокатського самоврядування (зокрема, ч. 2 ст. 48,

ч. 2 ст. 50, ч. 2 ст. 51, ч. 3 ст. 52, ч. 2 ст. 53, ч. 3 ст. 55);

– з урахування досвіду Польщі з питань взаємодії з органами державної влади, внести низку доповнень до ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ч. 12 Положення про Міністерство юстиції України щодо співпраці та надання звітів з питань діяльності адвокатури, зокрема щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги, та інших питань, що належать до компетенції Кабінету Міністрів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 27. Ст. 282.
3. Ле Конт, Ван Левен и Де Мейер против Бельгии. *Практика Європейського суду з прав людини*: веб-сайт. URL: <https://precedent.in.ua/2015/12/16/le-kont-van-leven-y-de-mejer-protyv-bel/> (дата звернення 11.08.2019).
4. Радько Т. Н. Методологические вопросы познания функций права. Волгоград, 1974. 152 с.
5. Лукич Р. Методология права. Москва: Прогресс, 1981. 304 с.
6. Подорожна Т. С. Особливості використання порівняльно-правового методу в дослідженні правової системи України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2. С. 46-48.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
8. Кочин В. Правова сутність юридичної особи. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 43-48.
9. Матвійчук А. В. Організація та функціонування інституту самоврядування. *Політологічний вісник*. 2014. № 73. С. 383-399.
10. Єльнікова Ю. В. Сутнісний зміст поняття «саморегулівна організація». *Актуальні проблеми економіки і управління в сучасних соціально-економічних умовах*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 2-3 жовтня 2012 р. С. 255-259. URL: https://vmuro1.uu.edu.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidanny_a/konf-02-03.10.2012_MNIN.pdf#page=255. (дата звернення: 14.09.2019).

11. Черненко З. Запровадження професійного лікарського самоврядування. *Юридична газета*. 2018. № 5. С. 6. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/yurydychna-gazeta/20180206/282123521957999>. (дата звернення: 03.08.2019).

12. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про саморегулюючі організації». *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4841&skl=7 (дата звернення 11.08.2019).

13. Висновок на проект Закону України «Про саморегулюючі організації» (реєстр. № 4841 від 16.07.2009 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4841&skl=7 (дата звернення 11.08.2019).

14. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про фахові саморегулівні і самоврядні об'єднання» (реєстр. № 4841-1 від 10.09.2009 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4841-1&skl=7 (дата звернення 11.08.2019).

15. Висновок на проект Закону України «Про фахові саморегулівні і самоврядні об'єднання» (реєстр. № 4841-1 від 10.09.2009 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4841-1&skl=7 (дата звернення 11.08.2019).

16. Висновок на проект Закону України «Про саморегулювальні організації» (реєстр. № 4841-д від 17.12.2010 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4841-%D0%B4&skl=7 (дата звернення 11.08.2019).

17. Гармаш І. М. Основні етапи розвитку саморегулівної галузі на території сучасної України. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 60-65.

18. Про схвалення Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від

10.05.2018 р. № 308-р. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80>. (дата звернення: 24.08.2019).

19. Паспорт спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право: затверджено постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 08.10.2008 р. № 45-06/7. URL: <https://lrnu.ua/pasport-specialnosti-120007> (дата звернення 11.06.2017).

20. Про затвердження Класифікації органів державного управління: наказ Державної служби статистики України від 07.05.2013 р. № 143. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0143832-13>. (дата звернення: 23.08.2019).

21. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П-С. 736 с.

22. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: «Академія», 2002. Т. 3. 952 с.

23. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

24. Онопрієнко С.Г. Протидія загрозам національній безпеці в інформаційній сфері: правовий аспект. *Наука і правоохорона*. 2019. № 4. С. 399-403.

25. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43306 (дата звернення 11.08.2019).

26. Мельниченко Б. Б. Система публічного управління. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 178-182.

27. Бережний О. В. Сучасні концепції публічного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2. С. 31-38.

28. Словник української мови: в 11 т. / ред.кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 7: Поїхати-Приробляти. 723 с.

29. Завальна Ж. В. Становлення адміністративного договору в законодавстві України та його вплив на управлінські відносини. *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (14-15 травня 2008 р. м. Суми). Суми: Мрія, 2008. С. 78-80.

30. Репкина Ю. Н. Некоторые аспекты разграничения компетенции органов государственной власти и органов местного самоуправления в сфере физической культуры и спорта. *Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий*: сб. науч. трудов. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. С. 243-270.

31. Шопіна І. М. «Запозичена праця»: перспективи правового регулювання. *Форум права*. 2006. № 3. С. 129-135. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2006-3/06simppr.pdf>. (дата звернення: 11.12.2019).

32. Jellinek G. *Allgemeine Staatslehre*. Berlin, 1914. Н. 2. 229 s.

33. Кін О. М. Розвиток студентського самоврядування у вітчизняній педагогічній теорії та практиці. *Педагогіка та психологія*. 2010. № 37. С. 130-138.

34. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

35. Кращенко Ю. Студентське самоврядування в освітньо-виховному середовищі вищої школи України та зарубіжжя. URL: www.vsrmon.org.ua/studlibrary/manage/1167-2009-12-04-16-48-58. (дата звернення: 17.08.2019).

36. Карпуленко М. О. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах Польщі як фактор демократизації вищої освіти. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 1-7.

37. Христинченко Н. П. Адміністративно-правові та організаційні засади підготовки юристів. *Форум права*. 2010. № 3. С. 445–451. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10xnpzpj.pdf>. (дата звернення: 19.11.2019).

38. Проект Закону України «Про професійне самоврядування у сфері охорони здоров'я». *Liga-360*: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ00859А?an=349>. (дата звернення: 24.08.2019).

39. Цехмістер Я. Допрофесійна підготовка учнів у ліцеї медичного профілю: учнівське самоврядування, організація науково-дослідної роботи. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи*. 2003. № 1. С. 222-233.

40. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

41. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

42. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

43. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник: у 2 т. / за ред. В. М. Ємельянова. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. Т. 2. 545 с.

44. Шопина И. Н., Мулявка Д. Г., Гречанюк С. К., Федчишина В. В. Совершенствование социального контроля как направления предупреждения преступности. *Всероссийский криминологический журнал*. 2019. № 13(3). С. 447-454. URL: <http://cj.bgu.ru/reader/article.aspx?id=22984>. (дата звернення: 24.12.2019).

45. Концепція розвитку юридичної освіти: проект. *Міністерства освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>. (дата звернення: 09.08.2019).

46. Латфуллин Г. Р. Диалектика взаимосвязи управления и самоуправления. *Вестник Университета (Государственный университет управления)*. 2012. № 4. С. 281-289.

47. Бачило И. Л. Функции и структура управления. Москва: Юридическая литература, 1976. 198 с.

48. Жуков С. В. Правові аспекти етичних проблем у професійній сфері. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 2. С. 57-59.

49. Лісова Ю. Незалежність адвоката у професійній діяльності та професійних асоціаціях. *Рада адвокатів Київської області*: веб-сайт. URL: <https://radako.com.ua/news/nezalezhnist-advokata-u-profesiyniy-diyalnosti-ta-profesiynih-asociaciyah>. (дата звернення: 03.12.2019).

50. Шопіна І. М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 141-145.

51. Лохвицкий А. В., Поляков А. В. Французская адвокатура. *Профессия адвоката*: сб. работ о франц адвокатуре. Москва: Статут, 2006. С. 12-16.

52. Арсеньев К. К. Заметки о русской адвокатуре. Обзор деятельности Санкт-Петербургских советов присяжных поверенных за 1866-1874 гг. С.-Петербург: Типография В. Демакова, 1875. 285 с.

53. Васьковский Е. В. Организация адвокатуры. В 2 ч. С.-Петербург: Типография П. П., 1893. Ч. 1. 312 с.

54. Геворгиз А. А. Общие собрания и Советы присяжных поверенных по Судебным Уставам 1864 г. *Адвокатская палата*. 2009. № 3. С. 41-47.

55. История русской адвокатуры: в 3 т. / под ред. М. Н. Гернет. Москва: Издание Советов присяжных поверенных, 1916. Т. 2 : Сословная организация адвокатуры. 354 с.

56. Спасович В. Д. Избранные труды и речи. Тула, 2000. 494 с.

57. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. С.-Петербург: Типогр. т-ва «Общественная Польза», 1912. 579 с.

58. Бакаянова Н. М. История возникновения адвокатского самоуправления на украинских землях. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 3. С. 13-20.

59. Адвокатський іспит: підготовчий курс: навчальний посібник / О. В. Баулін та ін. Київ: Алерта, 2013. 736 с.

60. Гончаренко С. В. Професійні права адвоката й адвокатське самоврядування. *Адвокат*. 2007. № 10. С. 8-15.

61. Долежан В. В., Полянський Ю. Є. Перспективи розвитку самоврядування в адвокатурі по Україні. *Вісник прокуратури*. 2007. № 6. С. 45-51.

62. Іваницький С. О. Громадські об'єднання адвокатів і суддів та їх місце в структурі громадського суспільства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. № 3-4. С. 108-122.

63. Крупник Л. О. Адвокати у судових процесах над українськими дисидентами у 50-х – 80-х роках ХХ століття (на прикладі постаті Миколи Горбала). *Адвокатура України: історія і сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу*. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 122-127.

64. Меланчук А. В. Правовий статус органів адвокатського самоврядування у Російській імперії за судовою реформою 1864 року та сучасній Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 57. С. 224-235.

65. Поліщук М. В. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність. URL: https://lawyer1996.io.ua/s2635449/istoriya_advokaturi._pravoviy_status_advokaturi_ta_advokatska_diyalnist. (дата звернення: 15.08.2019).

66. Роговенко Д. С. Законодавчі засади діяльності української адвокатури у 70-х – 80-х рр. ХХ ст. *Адвокатура України: історія і сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу*. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 128-131.

67. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката: у 2 ч. / за заг. ред. С. Ф. Сафулька. Київ: «Ін Юре», 2008. Ч. 1. 616 с.

68. Тищенко Р. П. Від створення світу і до наших днів. URL: <http://yourlawyer.in.ua/uk/biblioteka/history.html>. (дата звернення: 15.08.2019).

69. Історія держави і права України: навчальний посібник / А. С. Чайковський. В.І. Батрименко та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 384 с.

70. Бойчук А. Ю. Адвокатські палати як органи адвокатського управління на західноукраїнських землях другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2013. Т. 1. Вип. 1/1. С. 204-215.

71. Золота книга адвокатури України / упоряд. Т. В. Варфоломієва, О. Л. Жуковська. Київ: Алерта, 2006. 292 с.

72. Никифорак М. В. Адвокатура на Буковині в період її перебування у складі. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 78-82.

73. Торончук І. Ж. Інститут адвокатури на Буковині у складі Румунії (1918-1940 рр.): ключові аспекти. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 99-102.

74. Гловацький І. Ю. Заснування та правовий статус адвокатських палат у Галичині в другій половині ХІХ ст. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 1-13.

75. Петрів М. Союз Українських Адвокатів у Львові – 1923-1940 рр. *Адвокат*. 2002. № 4/5. С. 98-106.

76. Российское законодательство X-XX веков: в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. Москва: Юридическая литература, 1984. Т. 1: Законодательство Древней Руси. 432 с.

77. Юшков С. Руська Правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / склав та підготував до друку проф. С. Юшков. Київ: Видавництво Української академії наук, 1935. 144 с.

78. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.
79. Греченко В. А., Ярмиш О. Н. Історія України. Всесвітня історія (XX століття). Харків: Торсінг, 2001. 320 с.
80. Новітня історія України. 1900-2000: підручник / А. Г. Слюсаренко та ін. Київ: Вища школа, 2000. 662 с.
81. Гай-Нижник П. «Самостійна» УСРР: хронологія виникнення маріонеткової псевдодержави та її «добровільного» вступу до СРСР. *Україна Incognita*: веб-сайт. URL:<http://incognita.day.kiev.ua/xronologiya-viniknennya-marionetkovoju-psevdoderzhavi.html>. (дата звернення: 17.09.2019).
82. Бойко Ю. Шлях нації. Париж-Київ-Львів: Українське слово, 1992. 126 с.
83. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. *Нариси політичної історії*. Київ: Либідь, 1993. С. 116-117.
84. Права за якими судиться малоросійський народ (1743): наукове видання / відповід.ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1997. 548 с.
85. Петрів М. Й. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Київ: «Юстініан», 2014. 544 с.
86. Torosiewicz D. Mysli o powolaniu obrońcow sądowych. Warszawa, 1822. 250 s.
87. Історія Львова: у 3 т. / редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів: Центр Європи, 2007. Т. 2. 559 с.
88. Dziennik Urzędowy do Gazety Lwowskiej. 1855. № 1235.
89. Redzik A. Zarys historii samorządu adwokackiego w Polsce. Warszawa, 2007. 208 s.
90. Pisko J. Zur Organisation der Advokatur. Wien, 1863. 38 p.
91. Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800-1939 рр.). Львів: СПОЛОМ, 2008. 304 с.

92. Ганкевич Л. Десятиліття Союзу Українських Адвокатів. *Ювілейний Альманах Союзу українських адвокатів*. Львів, 1934. С. 38-46.
93. Роїна О. Адвокатська діяльність в Україні. Нормативна база. Київ: КНТ, 2005. 132 с.
94. Niemirowski A. Pogląd dziejowy i zasadniczy na stanowisko obrońcy. Warszawa, 1869. 468 s.
95. Chaykovskiy A. S. Istoriya derzhavy i prava Ukrayiny: navch. posib. *History State and Law of Ukraine*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2000. P. 235-240.
96. Geschäftsordnung für die Bukowinaer Advokatenkammer. *Geschäftsordnungen der Bukowinaer Advokatenkammer Czernowitz*, 1913. S. 8-15.
97. Лазурко О. Правові основи функціонування адвокатури в Східній Галичині (1918-1939 рр.). *Адвокатура України: історія та сучасність*: зб. матеріалів Всеукраїнського круглого столу, 24 листопада 2015 р. м. Львів / уклад. І. Б. Василик, І. С. Яковець. Київ: КВІЦ, 2015. С. 71-74.
98. Судебные уставы 20 ноября 1864 г. с изложением рассуждений, на коих они основаны: в 2 ч. С.-Петербург: Типография 2 отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1867. Ч. 1. 763 с.
99. Скрипилев Е. А. Развитие русского права во второй половине XIX-начале XX века. Москва: Наука, 1997. 364 с.
100. Черкасова Н. В. Формирование и развитие адвокатуры в России, 60-80 годы XIX века. Москва: Наука, 1987. 143 с.
101. Фельцан І. Ю. Історичний досвід функціонування інституту адвокатури за судовими статутами 1864 р. та сучасна реформа адвокатури в Україні. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 50-53.
102. Меланчук А. В. Дисциплінарна відповідальність в дореволюційній Росії за Судовими статутами 1864 р. і в сучасній Україні. *Адвокатура*

України: історія і сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 54-56.

103. Российское законодательство X-XX веков: в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. Москва: Юридическая литература, 1991. Т. 8: Судебная реформа. 496 с.

104. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України. Київ: «Ін Юре», 1997. 224 с.

105. Обловацька Н. О. Адвокатура України – інститут громадянського суспільства. *Адвокат*. 2011. № 10 (133). С. 37-40.

106. Харьков юридический. Адвокаты Харьковщины / за ред. И. Силичев. Харьков: Скарлетт, 2000. 122 с.

107. Садовська О. В. Історія адвокатури Харківщини: особливості розвитку професійного інституту. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 132-137.

108. История Харьковской адвокатуры. *Харківська обласна колегія адвокатів*: веб-сайт. URL: <http://хока.advokat.org.ua/histor/>. (дата звернення: 11.10.2019).

109. История. *Одеська обласна колегія адвокатів*: веб-сайт. URL: <http://www.attorneys.od.ua/page.php?id=92&mn=7>. (дата звернення: 11.10.2019).

110. Троицкий Н. А. Корифеи российской адвокатуры. Москва: Центрполиграф, 2006. 415 с.

111. Бойков А. Д. Взаимоотношения адвокатуры и органов государственной власти. *Мораль и догма юриста: профессиональная юридическая этика*: сб. науч. статей. Москва: Эксмо, 2008. С. 273-291.

112. Гольденвейзер А. Из киевских воспоминаний. *Архив русской революции*. Берлин, 1923. Т. 6. С. 161-303.

113. Киевлянин. 7 квітня 1917. № 90. *Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини*: веб-сайт. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN

=1&S21REF=10&S21FMT=online_G&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00000378/90. (дата звернення: 13.12.2019).

114. Скальський В. В. Діяльність адвокатів в період Центральної Ради. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 89-92.

115. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2 т. / упор.: Верстюк В. (керівник) та ін. Київ, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. 588 с.

116. Семенюк І. Я. Українські адвокати у політичних судових процесах над членами Української Військової Організації. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 108-112.

117. Петрів М. Союз Українських адвокатів у Львові: у 2 ч. Київ: Українська Видавнича Спілка, 1998. Ч. 1: покажчик видань. 60 с.

118. Kotlinski T. J., Redzik A., Zaborski M. Historia ustroju Adwokatury Polskiej w źródłach. Warszawa, 2013. 315 s.

119. Ustawa z dnia 4 maja 1938 r. Prawo o ustroju adwokatury. *DURP*. 1933. № 24. P. 200-201.

120. Гловацький І. Ю. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921-1939 рр.). Львів: Тріада плюс, 2003. 346 с.

121. Бращайко Ю. Що видів я на Закарпаттю... Спогади / упоряд. І. Ліхтей, Ю. Сідей. Ужгород: «Ліра», 2009. 80 с.

122. Congresul Avocaților. *Glasul Bucovinei*. 1925. № 1916 8 sept. P. 2.

123. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.

124. Історія адвокатури України / редкол. В. В. Медведчук (голова) та ін. 2-ге вид. Київ: СДМ-Студіо, 2002. 286 с.

125. Нормативно-правові акти, які регулювали діяльність адвокатури у період 1939-1962 років. Правове становище колегій адвокатів та організація

діяльності юридичних консультацій. Оплата праці адвокатів, нормативне регулювання. Дисциплінарна відповідальність адвокатів та порядок оскарження дисциплінарних стягнень у цей період. Реформування адвокатури СРСР 1939 року. *Общественная организация «Я-ОДЕССИТ»*: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/odessit2010/uridiceskaa-pomos/skladanna-advakatskogo-kvalifikacijij-ispit/normativno-pravovi-akti-aki-reguluvani-dialnist-advokaturi-u-period-1939-1962-rokiv-pravove-stanovise-kolegij-advokativ-ta-organizacia-dialnosti-uridicnih-konsultacij-oplata-praci-advokativ-normativne-reguluvanna-disciplinarna-vidpovidalnist-advokativ-ta-poradok-oskarzenna-disciplinarnih-stagnen-u-sej-period>. (дата звернення: 03.11.2019).

126. Об утверждении положения об адвокатуре СССР: постановление Совета Народных Комиссаров Союза ССР от 16 августа 1939 г. № 1219. *Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик*: веб-сайт. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4198.htm. (дата звернення: 05.11.2019).

127. Лубшев Ю. Ф. Адвокатура в России: учебник. Москва: Профобразование, 2002. 832 с.

128. Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 25.09.1962 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1962. № 39. Ст. 494.

129. Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР: Закон Української РСР від 31.10.1980 р. № 1050-Х. *Ліга-Закон*: веб-сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T801050.html. (дата звернення: 21.10.2019).

130. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

131. Кисіль В. Альтернатива потрібна. *Український адвокат*. 2006. № 2. С. 7-9.

132. Дмитрієва О. Курс на розвиток. *Український адвокат*. 2008. № 3. С. 12-15.
133. Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 р. № 2887-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст. 62.
134. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. Київ: Старий світ, 2006. 576 с.
135. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2000. 520 с.
136. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії та поняття): посібник. Ірпінь, 1998. 110 с.
137. Реформування інституту адвокатури як одна з умов виконання зобов'язань перед Радою Європи: роз'яснення Міністерства юстиції України від 17.07.2013 р. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0014323-13> (дата звернення 11.06.2017).
138. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: «Юридична думка», 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
139. Бородін І. Л. Функції публічного управління. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 24-29.
140. Плугатар Т. Деякі аспекти адміністративно-правового статусу прав та свобод громадян. *Вісник академії управління академії МВС*. 2010 № 2 (14). С. 100-108.
141. Харенко О. О. Адміністративно-правовий статус центрального органу виконавчої влади: проблема змісту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 325-330.
142. Міщенко Р. І. Адміністративно-правовий статус Національної академії правових наук України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 110-117.

143. Ісаков М. Г. До визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів державного контролю у сфері підприємницької діяльності. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 91-98.

144. Степаненко К. В. Адміністративно-правовий статус громадян України за кордоном. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1(1). С. 196-198.

145. Шопіна І. М. Проблеми адміністративно-правового регулювання статусу внутрішніх військ МВС України. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2011. Т. 16. Вип. 19. С. 112-117.

146. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір/ К. І. Беляков, С. Г. Онопрієнко, І. М. Шопіна; за заг. ред. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2018. 169 с.

147. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

148. Бакаянова Н. М. Збори адвокатів як організаційна форма адвокатського самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 102-105.

149. Аверьянов В. Б. Функция и структура органа государственного управления. Київ: Наукова думка, 1979. 150 с.

150. Андрійко О., Полюхович В. Академічні дослідження проблем державного управління та адміністративного права: результати і перспективи. *Юридичний журнал*. 2004. № 5. URL:<http://justinian.com.ua/article.php?id=1191>. (дата звернення: 17.08.2019).

151. Лазур Я. В. Сутність та поняття прав і свобод громадян, які реалізуються у сфері публічного управління. *Часопис Київського ун-ту права*. 2009. № 4. С. 38-41.

152. Варфоломеєва Т. В. Реформа адвокатури – запорука належного захисту прав і свобод людини. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 3 (19). С. 12-19.

153. Вільчик Т. Б. Система органів адвокатського самоврядування в країнах Європейського Союзу: Італія, Німеччина, Франція. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 2 (5). С. 38-45.

154. Димитрова М. В. Поняття та сутність принципів адвокатського самоврядування. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць.* / редкол.: С. Ківалов (голов. ред.) та ін. Одеса: Юридична література, 2011. Вип. 58. С. 125-130.

155. Іваницький С. О. Оптимізація системної побудови адвокатури України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 82-102.

156. Іванцова А. В. Деякі сучасні проблеми адвокатури України (статистичний аналіз доступної інформації організаційних форм адвокатської діяльності). *Вісник Академії адвокатури України*. Київ: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2008. Вип. 12. С. 99-103.

157. Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури: Указ Президента України від 05.05.1993 р. № 155/93. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/93> (дата звернення: 12.01.2020).

158. Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури: затверджено Радою адвокатів України 2013 р. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Київської області*: веб-сайт. URL:<http://kdkako.com.ua/wp-content/uploads/2017/01/polozhennia-kdka-modelne.pdf>. (дата звернення: 12.01.2020).

159. Положення про Раду адвокатів України: затверджено Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001418-12>. (дата звернення: 15.12.2019).

160. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Харків: Фактор, 2020. 192 с.

161. Юридична енциклопедія: у 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К-М. 792 с.

162. Гвоздїй В.А. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адміністративно-правових відносин. *Наука і правоохорона*. 2017. №3. Ч.2. С.30-34.

163. Гвоздїй В. А. Провідні тенденції адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.). С.86-87.

164. Травянка О. Дискреційні повноваження органу державної влади. URL:https://protocol.ua/ua/diskreysiyni_povnovagennya_organu_derghavnoi_vladi/. (дата звернення: 16.01.2020).

165. Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією. *Судова влада України*: веб-сайт. --- URL:https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018. (дата звернення: 21.01.2020).

166. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

167. Бірюкова А. М. Адвокатура – інститут правової системи? *Адвокат*. 2004. № 3 (42). С. 12-15.

168. Колодїй А. М. Принципи права України. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 206 с.

169. Бірюкова А. М. Нормативне регулювання правового статусу дисциплінарних органів адвокатури у законопроекті «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». *Адвокат*. 2012. № 1(136). С. 16-19.

170. Єгорова В. С. Гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції. *Вісник Національного технічного університету України*

«Київський політехнічний інститут». *Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 135-139.

171. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Т. О. Коломоєць. Київ: Істина, 2008. 457 с.

172. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

173. Щебетун И. Понятие гарантий местного самоуправления и их признаки. *Вісник Донецького університету*. 2001. № 2. С. 241-244.

174. Загальна теорія держави і права / за ред. М. В. Цвіка та ін. Харків: Право, 2002. 432 с.

175. Shopina I., Oliinyk O., Finaheiev V. Globalization and its negative impact on the global economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. № 5. Vol. 3. P. 457–461.

176. Онопрієнко С. Г. Особливості співвідношення інформаційної та правової культури. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2. С. 82-85.

177. Статут недержавної некомерційної професійної організації «Національна асоціація адвокатів України»: затверджено рішенням Установчого з'їзду адвокатів України 17.11.2012 р. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshidokumenty/statut_naau.pdf. (дата звернення: 03.08.2019).

178. Положення про ревізійну комісію адвокатів регіону: затверджено рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 р. № 266. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2017-11-16-polozhennya-252_5a449bbc53d66.pdf. (дата звернення: 27.09.2019).

179. Положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури: затверджено Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт.

URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2017-06-09-polozhennya-vrk-2017_597060da17fbc.pdf. (дата звернення: 07.09.2019).

180. Правила адвокатської етики: затверджено Звітно-виборним з'їздом України 09.06.2017 р. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf. (дата звернення: 13.11.2019).

181. Рішення Запорізького окружного адміністративного суду м. Запоріжжя від 05.08.2019 р. (по справі № 280/2811/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83545162>. (дата звернення: 17.03.2020).

182. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховний Суд України від 01.11.1996 р. № 9. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>. (дата звернення: 23.12.2019).

183. Дисциплінарна відповідальність адвокатів-членів самоврядування: дискусія триває. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*: веб-сайт. URL:<https://vkdkka.org/distsiplinarna-vidpovidalnist-advokativ-chleniv-samovryaduvannya-diskusiya-trivaje/>. (дата звернення: 21.01.2020).

184. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.

185. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

186. ЗНО-2019: відомі порогові бали «склав/не склав». *Український центр оцінювання якості освіти*: веб-сайт. URL:<http://testportal.gov.ua/2019/06/21/13490/>. (дата звернення: 16.09.2019).

187. Гвозд'їй В.А. Розвиток підходів до розуміння адміністративно-правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. №3 (28). С.38-41.

188. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
189. Христинченко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб. *Форум права*. 2011. № 2. С. 933–938. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11xnpdpo.pdf>. (дата звернення: 24.11.2019).
190. Гельвеций К. А. Сочинения: в 2 т. / ред. Х.Н. Момджяна. Москва: «Мысль», 1974. Т. 2. 687 с.
191. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення /за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
192. Артикуца Н. В. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права. *Право України*. 1997. № 12. С. 58-60.
193. Биля І. О. До проблеми термінології нормативних правових актів. *Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб.* 2000. Вип. 44. С. 3-7.
194. Зейкан І. О. Поняття посадової особи в кримінальному законодавстві: порівняльний аналіз. *Право України*. 2002. № 3. С. 119-120.
195. Клочко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 18. С. 148-154.
196. Коломоєць Т. О. Термінологія визначення адміністративного процесу: проблеми визначеності суміжного термінологічного ряду. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2011. № 4. С. 115-121.
197. Круглов О. М. Юридичне співвідношення термінів «посадова особа» і «службова особа» в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 201-206.
198. Харь І. О. Посадова особа: теоретичні та прикладні проблеми. *Юридична наука*. 2014. № 8. С. 99-106.

199. Гвоздїй В.А. Генеза розвитку органів адвокатського самоврядування в західній Європі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №3. С.14-17. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/3.pdf.

200. The Swedish Bar Association – A presentation. URL: https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_eng/swedish-bar-association-a-presentation.pdf. (дата звернення: 17.08.2019).

201. Bonnet P. L`avocat et sa discipline. France, 1992. 662 p.

202. The Federal Lawyers Act. *Bundesrechtsanwaltsordnung*: веб-сайт. URL: http://www.brak.de/seiten/pdf/Berufsregeln/brao_engl_01_06_2007.pdf. (дата звернення: 21.02.2020).

203. Димитрова М. В. Органи адвокатського самоуправління в Федеративній Республіці Німеччини. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. / редкол. С. Ківалов (голов. ред.) та ін. Одеса: Юридична література, 2010. Вип. 53. С. 439-445.*

204. Кушнеренко Е. Ю. Адвокатура в США. URL:<http://kushnerenko.com.ua/advokatura-v-usa/>. (дата звернення: 23.03.2020).

205. American Bar Association (ABA) URL:<https://www.americanbar.org/>. (дата звернення: 23.03.2020).

206. Іваницький С. О. Обумовленість судоустроєм як принцип побудови адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 3. С. 98-105.

207. Decret № 91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d`avocat. *Les principaux textes de la profession d`avocat*. Paris: Conseil National des Barreaux, 2014. P. 29-75.

208. Statistique sur la profession d`avocat: situation au 1er janvier 2012. Paris: Ministere de la justice, 2012. 44 p.

209. Abel R. L. Comparative sociology of legal professions. *Lawyers in society: comparative theories* / Edited by Richard L. Abel and Philip S. C. Lewis. Washington: Beard Books, 2005. Vol. 3. P. 80-153.

210. Kotliński T. Samorząd adwokacki w Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa: Naczelna Rada Adwokacka, 2008. 225 s.

211. Василик І. Б. Організація адвокатського самоврядування: досвід Найвищої ради адвокатів Польщі. *Адвокатура України: історія і сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ, Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 146-153.

212. Закон про адвокатуру Польщі (український переклад). *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:<https://unba.org.ua/laws-of-foreign-countries>. (дата звернення: 07.03.2020).

213. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

214. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

215. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

216. Гончаренко С. В. Адвокатська професія по-українськи. *Pravoznavec.com.ua*: веб-сайт. URL:<http://pravoznavec.com.ua/period/article/28871/%D1>. (дата звернення: 14.12.2019).

217. Бірюкова А. М. Гарантії адвокатської діяльності при здійсненні захисту. *Вісник Академії адвокатури України*. Київ: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2007. Вип. 10. С. 135-138.

218. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст. 1267.

219. Керівництво для практиків № 1. Міжнародні принципи незалежності та підзвітності суддів, адвокатів та прокурорів. URL:<http://icj.wengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/04/International-Principles->

on-the-In- dependence-and-Accountability-of-Judges-Lawyers-and-Prosecutors-No 1-Practitioners-Guide-2009-Eng pdf. (дата звернення: 09.08.2019).

220. Адвокатура України: уроки перших років самоврядності. Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2018. 86 с.

221. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.

222. BundesverbandderFreienBerufe. *BFB*: веб-сайт. URL:<https://www.freie-berufe.de/>. (дата звернення: 14.01.2020).

223. Васьковський Е. В. Организация адвокатуры. В 2 ч. С.-Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, 1893. Ч. 2. 213 с.

224. Іваницький С. О. Загальні питання адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 115-125.

225. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-37. Ст. 446.

226. Постанова Верховного Суду України від 07.11.2018 р. по справі № 607/3128/16ц. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/b5e0d8d385f1cf13fd0d_file.pdf. (дата звернення: 05.02.2020).

227. Ухвала Миколаївського окружного адміністративного суду м. Миколаїв від 06.12.2019 р. (по справі № 400/4386/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86151918>. (дата звернення: 17.03.2020).

228. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду м. Полтава від 24.01.2020 р. (по справі № 440/3026/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87320555>. (дата звернення: 17.03.2020).

229. Рішення окружного адміністративного суду міста Києва від 01.10.2019 р. (по справі № 640/1593/19). *Єдиний державний реєстр судових*

рішень: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84743143>. (дата звернення: 17.03.2020).

230. Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду м. Чернігів від 16.09.2019 р. (по справі № 620/2014/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84293785>. (дата звернення: 17.03.2020).

231. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду м. Полтава від 23.07.2019 р. (по справі № 440/1871/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83265599>. (дата звернення: 17.03.2020).

232. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду м. Хмельницький від 07.08.2019 р. (по справі № 560/1705/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83546181>. (дата звернення: 17.03.2020).

233. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду м. Львів від 11.06.2019 р. (по справі № 857/4852/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82315544>. (дата звернення: 17.03.2020).

234. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 17.10.2019 р. (по справі № 440/1871/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85054649>. (дата звернення: 17.03.2020).

235. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду м. Вінниця від 12.11.2019 р. (по справі № 560/1705/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85742183>. (дата звернення: 17.03.2020).

236. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду м. Дніпро від 28.11.2019 р. (по справі № 280/2811/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85998847>. (дата звернення: 17.03.2020).

237. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 11.02.2020 р. (по справі № 640/1593/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87618414>. (дата звернення: 17.03.2020).

238. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду м. Дніпро від 31.10.2019 р. (по справі № 280/2811/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85677475>. (дата звернення: 17.03.2020).

239. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду м. Дніпро від 20.11.2019 р. (по справі № 280/971/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86792613>. (дата звернення: 17.03.2020).

240. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 27.01.2020 р. (по справі № 640/8847/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87202664>. (дата звернення: 17.03.2020).

241. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 30.07.2019 р. (по справі № 826/14291/17). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83323986>. (дата звернення: 17.03.2020).

242. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 11.11.2019 р. (по справі № 826/11725/17). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85710312>. (дата звернення: 17.03.2020).

243. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 10.04.2019 р. (по справі № 826/8221/18). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81088831>. (дата звернення: 17.03.2020).

244. Верховний суд підтвердив законність скликання конференцій адвокатів регіонів рішенням РАУ. *Національна асоціація адвокатів України*:

веб-сайт. URL:<https://unba.org.ua/news/3249-verhovnij-sud-pidtvdiv-zakonnist-sklikannya-konferencij-advokativ-regioniv-rishennyam-rau.html>. (дата звернення: 17.03.2020).

245. Постанова Верховного Суду м. Київ від 25.04.2018 р. (по справі № 750/2110/16-ц). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73727628>. (дата звернення: 17.03.2020).

246. Постанова Верховного Суду м. Київ від 28.11.2018 р. (по справі № 761/582/17-ц). *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/414a10687b2a25d2d9a1_file.pdf. (дата звернення: 17.03.2020).

247. Постанова Київського апеляційного суду м. Київ від 17.10.2019 р. (по справі № 758/733/18). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85135189>. (дата звернення: 17.03.2020).

248. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду м. Одеса від 31.07.2019 р. (по справі № 815/2818/18). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83512375>. (дата звернення: 17.03.2020).

249. Постанова Верховного Суду м. Київ від 12.12.2019 р. (по справі № 750/5725/15-а). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333223>. (дата звернення: 17.03.2020).

250. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду м. Львів від 31.07.2019 р. (по справі № 857/4551/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83470033>. (дата звернення: 17.03.2020).

251. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 21.05.2019 р. (по справі № 697/2107/18). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81917130>. (дата звернення: 17.03.2020).

252. Постанова Верховного Суду України м. Київ від 09.08.2019 р. (по справі № 1540/4358/18). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83553324>. (дата звернення: 17.03.2020).

253. Чернишук П. Адвокати в адмінсудочинстві: відповідальність та захист прав. *Юридична газета*: веб-сайт. URL:<https://yur-gazeta.com/golovna/advokati-v-adminsudochinstvi-vidpovidalnist-ta-zahist-prav>. (дата звернення: 06.02.2020).

254. Адміністративне судочинство в Україні. *Адміністративно-процесуальний кодекс України (проект)*. Харків: Копсул, 2002. С. 10.

255. Нестеренко А. С. Система гарантії місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. Одеса: Юридична література, 2006. Вип. 27. С. 273-277.

256. Висновок Венеціанської Комісії № 632/2011 від 18.10.2011 р. щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». *Council of Europe*: веб-сайт. URL: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/>. (дата звернення 11.03.2020).

257. Вовнюк В. Чому Велика палата Верховного Суду відмовить КДКА у прагненні оскаржувати рішення ВКДКА. *Закон і бізнес*: веб-сайт. URL:<https://zib.com.ua/ua/138348-chomu-velika-palata-verhovnogo-sudu-vidmovit-kdka-u-pragnenn.html>. (дата звернення: 11.02.2020).

258. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду м. Київ від 25.02.2019 р. (по справі № 826/10020/17). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80056332>. (дата звернення: 17.03.2020).

259. Суд прийняв рішення у справі за позовом регіональної КДКА на рішення ВКДКА. *Юрліга*: веб-сайт. URL:https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/184411_sud-priynyav-rshennyu-u

sprav-za-pozovom-regonalno-kdka-na-rshennyu-vkdka. (дата звернення: 03.01.2020).

260. Рішення окружного адміністративного суду м. Києва від 15.11.2019 р. (по справі № 640/3804/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85708996>. (дата звернення: 17.03.2020).

261. Бакаянова Н. М. Принцип законності в організації та діяльності адвокатської спільноти України. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 136-139.

262. Україна: конфлікт, позбавлення права займатися адвокатською діяльністю та зупинення дії ліцензії на здійснення адвокатської діяльності. *International Commission of Jurists*. Женева, 2014. 24 с. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=530cb4444>. (дата звернення: 03.03.2020).

263. Заборовський В. В. Звернення суду (судді) в якості приводу для порушення дисциплінарного провадження відносно адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 169-172.

264. Заборовський В. В. Окрема ухвала суду як привід для правопорушення дисциплінарного провадження відносно адвоката: практичні проблеми застосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «Право»*. 2015. Т. 3. Вип. 34. С. 105-109.

265. Постанова Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 03.10.2009 р. № V/14-122. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*: веб-сайт. URL: <http://vkdka.org/doc2192/>. (дата звернення: 11.08.2019).

266. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 14.03.2014 р. № П-020/2014. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія*

адвокатури: веб-сайт. URL:<http://vkdkka.org/rishennyia-ii-0202014/>. (дата звернення: 11.08.2019).

267. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 24.01.2014 р. № I-017/2014. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*: веб-сайт. URL: <http://vkdkka.org/rishennyia-i-0172014/>. (дата звернення: 11.08.2019).

268. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 06.07.2012 р. № VI/16-824. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*: веб-сайт. URL:<http://vkdkka.org/doc-1965/>. (дата звернення: 11.08.2019).

269. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 03.06.2013 р. (справа № 640/7361/13-к). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/31708052>. (дата звернення: 11.08.2019).

270. Ухвала Окружного адміністративного суду м. Київ від 15.04.2013 р. (по справі № 826/1459/13-а). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/31153991>. (дата звернення: 11.08.2019).

271. Ухвала Апеляційного суду Кіровоградської області від 11.03.2014 р. (справа № 11/781/93/14). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37689985>. (дата звернення: 11.08.2019).

272. Окрема постанова Комсомольського районного суду м. Херсон від 31.10.2012 р. (справа № 2114/8025/12). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28152433>. (дата звернення: 21.11.2019).

273. Ухвала Апеляційного суду Чернігівської області від 27.09.2006 р. (справа № 22ц-1589/2006). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/241158>. (дата звернення: 11.08.2019).

274. Кот О. В. Судові акти в господарському процесі України: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.04. Київ, 2011. 213 с.

275. Сьоміна В. А. Окрема ухвала адміністративного суду першої інстанції: деякі проблеми правового регулювання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд. та місц. самоврядування. Харків: Право, 2012. Вип. 23. С. 268-274.

276. Пасенюк О. М., Панченко О. Н., Авер'янов В. Б. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / заг. ред. О. М. Пасенюк. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 704 с.

277. Гусаров К. В. Особливості окремої ухвали у цивільному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2. С. 139-141.

278. Шиманович О. М. До питання про класифікацію ухвал суду першої інстанції в цивільному процесі України. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2007. № 1. С. 95-102.

279. Шутилкин Ю. Я. Уважение к суду – не право, а обязанность адвоката. *Вестник Адвокатской палаты Санкт-Петербурга*. 2006. № 1. С. 18-44.

280. Титикало Р. Покарання задля захисту: притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності – практичні поради та аналіз практики. *Український адвокат*. 2013. № 9-10. С. 25-27.

281. Чернышов В. И. Дисциплинарная ответственность адвокатов за проявление неуважения к суду. Москва: Американская ассоциация юристов, 2010. 104 с.

282. Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону: затверджено рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 р. № 268. *Національна асоціація адвокатів України*: веб-сайт. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/reglamenti/2017-04-08-reglamenti-92_5919a0e16bf13.pdf . (дата звернення: 05.12.2019).

283. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 р. № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 15.

284. Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. *Вісник господарського судочинства*. 2007. № 4. Ст. 6.

285. Про практику винесення судами окремих ухвал (постанов) у кримінальних справах: постанова Пленуму Верховного суду України від 28.03.2008 р. № 3. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 4. Ст. 8.

286. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

287. Окрема ухвала Одеського окружного адміністративного суду м. Одеса від 04.11.2019 р. (по справі № 420/1058/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85395766>. (дата звернення: 17.03.2020).

288. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо статусу і гарантій адвокатської діяльності та формування органів адвокатського самоврядування) (реєстр. № 1794 від 19.01.2015 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=2&num=1794&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=. (дата звернення: 04.04.2020).

289. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (реєстр. № 2270 від 02.03.2015 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=2&num=2270&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=. (дата звернення: 04.04.2020).

290. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність (реєстр. № 9055 від 06.09.2018 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=2&num=9055&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=. (дата звернення: 04.04.2020).

291. Проект Закону про адміністративну процедуру (реєстр. № 3475 від 14.05.2020 р.). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834. (дата звернення: 15.05.2020).

292. Висновок на проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших пов'язаних законодавчих актів України. Підготовлений у рамках проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» на основі аналізу експертів Ради Європи Р. Йокубаускаса і В. Григоряна. 2017-1018 р. *Council of Europe*: веб-сайт. URL: <https://rm.coe.int/opinion-on-the-bar-ukr/16808f0e7c>. (дата звернення 11.03.2020).

293. Посилення ролі адвокатури та переорієнтація адвокатського самоврядування з керівної на сервісну роль щодо адвокатів – основний лейтмотив діяльності робочої групи з підготовки змін до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» *Міністерство юстиції України*: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/posilennya-rol-i-advokaturi-ta-pereorientatsiya-advokatskogo-samovryaduvannya-z-kerivnoi-na-servisnu-rol-schodo-advokativ---osnovniy-leytmotiv-diyalnosti-robochoi-grupi-z-pidgotovki-zmin-do-zakonu-ukraini-pro-advokaturu-i-advokatsku-diyalnist-19490>. (дата звернення: 17.03.2020).

Додаток 1

Список публікацій здобувача

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гвоздїй В. А. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адміністративно-правових відносин. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 30–34.

2. Гвоздїй В. А. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 2. С. 81–84.

3. Гвоздїй В. А. Генеза розвитку органів адвокатського самоврядування в західній Європі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 14–17. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/3.pdf.

4. Гвоздїй В. А. Розвиток підходів до розуміння адміністративно-правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. №3 (28). С.38–41.

5. Гвоздїй В. А. Функції органів адвокатського самоврядування у системі органів публічного управління. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №4. Ч.2. С.39–42.

6. Гвоздїй В. А. Збалансованість адміністративно-правового забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 10–14.

7. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти розвитку органів адвокатського самоврядування (1917–1962 рр.). *Правова позиція*. 2020. № 1. С. 22–25.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Гвоздїй В. А. Адвокатура України: історія та сучасність, досвід та перспективи. *Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали*

Всеукраїнського круглого столу (м. Тернопіль, 25 січня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 5–9.

9. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут адвокатури України як об'єкт наукових досліджень, професійного вивчення і популяризації. *Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук*: матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.): у 2-х частинах. Дніпропетровськ, 2014. Ч.2. С. 11–14.

10. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут Адвокатури – запорука розвитку громадянського суспільства. *Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 липня 2015 р.). Київ, 2015. С. 83–85.

11. Гвоздїй В. А. Нова українська європейська адвокатура: напрями розвитку. *Адвокатура України: історія та сучасність*: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького (м. Львів, 24 листопада 2015 р.). Львів, 2015. С. 3–6.

12. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Характеристика і зміст навчальної дисципліни «Адвокатура України: практикум» для курсантів ІКВС та слухачів навчально-професійних програм відомчих навчальних закладів державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ, 2015. С. 448–451.

13. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові відносини у системі органів адвокатського самоврядування. *Європейський вимір реформування публічного управління в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). Київ, 2016. С.186–187.

14. Гвоздїй В. А. Реформування інституту адвокатури України: загрози і виклики. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали VIII

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2018 р.). Одеса, 2018. С. 27–31.

15. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти функцій органів адвокатського самоврядування. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 60–64.

16. Гвоздїй В. А. Розвиток адвокатського самоврядування як фактор зміцнення національної безпеки. *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 12–14.

17. Гвоздїй В. А. Провідні тенденції адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 86–87.

18. Гвоздїй В. А. Самоврядна організація як інститут захисту прав представників адвокатури у сфері публічного управління. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 71-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2019 р.). Київ, 2019. С. 112-113.

19. Гвоздїй В. А. Розвиток нормотворчості у сфері адміністративно-правового регулювання статусу самоврядних організацій. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 72–75.

20. Гвоздїй В. А. Розвиток органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.). Харків, 2020. С. 33–34.

21. Гвоздїй В. А. Функціональний підхід до призначення органів адвокатського самоврядування як суб'єктів адміністративного права.

Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12–13 лютого 2020 р.). Львів, 2020. С. 40–41.

22. Гвоздій В. А. Цільові аспекти підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті академіка Л. П. Юзькова (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 100–102.*

**Статистичні дані та організація діяльності органів адвокатського
самоврядування у 2019 році**

(підготовлено на основі Звіту

Національної асоціації адвокатів України за 2019 рік)

Структура. Як влаштована НААУ?

Національна асоціація адвокатів України (далі — НААУ) є юридичною особою та діє через організаційні форми адвокатського самоврядування, передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Установчим документом Національної асоціації адвокатів України є Статут, затверджений в оновленій редакції Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (частини 3, 5 статті 45 Закону).

• **З'їзд адвокатів України** – вищий орган адвокатського самоврядування, до складу якого входять делегати, які обираються конференціями адвокатів регіонів відносною більшістю голосів делегатів, що беруть участь у конференції.

• **Рада адвокатів України** – у період між З'їздами адвокатів України виконує функції вищого органу адвокатського самоврядування. Склад Ради адвокатів України – 30 членів: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону та голова і два заступника голови, які обираються шляхом голосування на З'їзді адвокатів України.

• **Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури** – колегіальний орган, завданням якого є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. ВКДКА підконтрольна і підзвітна З'їзду адвокатів України та Раді адвокатів України. Склад ВКДКА – 30 членів: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, голова і два заступника голови, які обираються шляхом голосування на З'їзді адвокатів України.

• **Вища ревізійна комісія адвокатури** – орган, який утворюється і діє для здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю Національної асоціації адвокатів України, її органів, рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, кваліфікацій-

но-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, діяльністю ревізійних комісій адвокатів регіонів. ВРКА підконтрольна і підзвітна З'їзду адвокатів України. Склад: голова та члени ВРКА обираються З'їздом адвокатів України строком на 5 років. Кількість членів ВРКА визначається на З'їзді адвокатів України.

• **Конференція адвокатів** – вищий орган адвокатського самоврядування в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі. Конференцію складають адвокати, адреса робочого місця яких знаходиться відповідно в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві і Севастополі, та відомості про яких внесено до Єдиного реєстру адвокатів України.

• **Рада адвокатів регіону** – орган, який у період між конференціями адвокатів регіону виконує функції самоврядування у регіоні. Рада адвокатів регіону підконтрольна і підзвітна Конференції адвокатів регіону. Голова та члени Ради адвокатів регіону обираються на конференції адвокатів регіону.

• **Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури** – орган, який утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів. КДКА підконтрольна і підзвітна Конференції адвокатів регіону. Голова та члени КДКА обираються конференцією адвокатів регіону.

• **Ревізійна комісія адвокатів регіону** – орган, який утворюється і діє для здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю ради адвокатів регіону та кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. РКАР підконтрольна і підзвітна конференції адвокатів регіону. Голова та члени РКАР обираються Конференцією адвокатів регіону.

Структура секретаріату РАУ, НААУ

Затверджено рішенням РАУ
№ 141 від «11» червня 2016 року

ГОЛОВА НААУ, РАУ

Керівник
Секретаріату НААУ, РАУ

Департамент забезпечення діяльності секретаріату НААУ, РАУ

Фінансовий відділ

- Бухгалтерія
- Бюджетування
- Фінансова звітність
- Нарахування зарплати
- Інше

Юридичне управління: ★

- **Юридичний відділ**
  - Робота з актами НААУ, РАУ (систематизація та комунікація з ЛЗ)
  - Розробка та контроль спільних міжвідомчих актів
  - Інше

Відділ представництва в судах

- Представництво в судах
- Інше

Адміністративний відділ

- Підтримка офісу
- Закупки
- Автопарк
- Інше

Відділ документообігу та діловодства

- Вхідна та вихідна кореспонденція
- Архів
- Інше

Відділ ІТ

- Підтримка веб-ресурсів
- Обслуговування серверів та мереж
- Інше

Відділ персоналу

- HR
- Інше

Департамент самоврядування

Відділ з питань адвокатського самоврядування

- Забезпечення діяльності РАУ
- Підготовка до З'їздів адвокатів України
- Координація роботи та комунікація з Вищими та регіональними ОАС
- Питання доступу до професії (кваліфікаційні процедури, стажування)
- Питання дисциплінарних процедур
- Інше

Відділ ЄРАУ

- Єдиний реєстр адвокатів України
- Щорічні внески
- Статистика
- Інше

Відділ підтримки роботи структурних одиниць НААУ

- Підтримка діяльності структурних одиниць НААУ, РАУ
- Супровід діяльності Благодійного Фонду НААУ, РАУ
- Координація та контроль за діяльністю Вищої школи адвокатури
- Забезпечення діяльності науково-консультативної ради
- Забезпечення діяльності Центру досліджень адвокатури і права
- Забезпечення діяльності UNBA Next Gen
- Представництва НААУ, РАУ за кордоном
- Забезпечення діяльності Експертної ради
- Забезпечення діяльності номінаційного комітету
- Інше

★ — Пряме підпорядкування голові НААУ, РАУ

Статистичні дані

Так, у 2019 році до Ради адвокатів України надійшло **106** звернень щодо порушення прав адвокатів. 52 направлено до правоохоронних органів, **101** – до Комітету захисту прав адвокатів.

До Рад адвокатів регіонів у 2019 році надійшло **3523** звернення щодо порушення прав адвокатів. З них:

Водночас, до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ у 2019 році надійшло **88** звернень про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

До Комітету звертались з повідомленням про:

У відповідь Комітет направив **101** звернення, зокрема **54** звернення – до керівництва правоохоронних органів з вимогами припинити порушення прав адвокатів та провести службові розслідування щодо порушників, притягнути їх до відповідальності.

I

Рада адвокатів
України

2017	2018	2019
кількість проведених засідань		
10	14	11
кількість прийнятих рішень РАУ		
284	234	178
кількість скасованих рішень РАУ		
4	0	0
кількість складених протоколів засідань РАУ		
10	14	11

II

Підвищення
кваліфікації

2017	2018	2019
кількість проведених семінарів та тренінгів для адвокатів		
24	23	93
кількість проведених спільних семінарів та тренінгів для адвокатів		
33	96	49
кількість виданих сертифікатів про підвищення кваліфікації		
11600	13248	16248
кількість адвокатів, які взяли участь у семінарах і тренінгах		
11600	13248	16248
кількість виданих методичних матеріалів		
4	2	3279

III

Заходи

2017	2018	2019
кількість проведених конференцій, круглих столів та форумів		
24	38	38

IV

Єдиний реєстр
адвокатів
України

2017	2018	2019
кількість виданих трансферних витягів		
456	2178	659
кількість відміток про припинення/зупинення права на заняття адвокатською діяльністю		
1985	2330	3805
кількість адвокатів, які поновили адвокатську діяльність		
419	719	799
кількість нових адвокатів, внесених до бази даних ЄРАУ		
4212	6507	8523

V

Юридичний департамент

2017	2018	2019	2017	2018	2019
загальна кількість судових справ, які знаходяться в судах всіх рівнів					
подані безпосередньо НААУ, РАУ			подані іншими суб'єктами		
14	15	3	137	170	97
кількість судових справ, по яких прийняті рішення, які не набрали законної сили					
з них на користь НААУ, РАУ			з них на користь інших суб'єктів		
9	6	17	1	1	3
кількість судових справ, по яких прийняті рішення та які набрали законної сили					
з них на користь НААУ, РАУ			з них на користь інших суб'єктів		
13	10	18	1	5	6
кількість справ по юрисдикції					
з них в адміністративно-суді		з них в господарському суді		з них в судах загальної юрисдикції	
2017	2018	2019	2017	2018	2019
80	122	87	5	0	0
2017	2018	2019	2017	2018	2019
44	63	13			
кількість звернень щодо порушення прав адвокатів					
з них направлено до правоохоронних органів			з них направлено до Комітету		
15	31	12	78	73	101

VI

Захист прав адвокатів

2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
звернення щодо порушення прав адвокатів								
надійшло			направлено до правоохоронних органів			направлено до Комітету захисту прав адвокатів		
105	79	106	84	45	52	91	73	101

VII

Діловодство

2017	2018	2019
загальна кількість вхідної кореспонденції		
2781	3120	3336
звернення фізичних та юридичних осіб, адвокатів		
1266	1401	1566
листування з центральними та місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування з основних (профільних) питань діяльності		
524	519	686
листування з ВКДКА, ВРКА, Радами адвокатів регіонів та КДКА з основних (профільних) питань діяльності		
981	1179	962
кількість депутатських запитів, звернень та документи щодо виконання		
13	21	22
кількість розглянутих по суті звернень		
1901	2107	2165
кількість звернень, скерованих до інших структур на розгляд		
225	161	213

Регіональна КДКА	Рішення ВКДКА за 2019 рік				Дії бездіяльність КДКА
	1	2	3	4	
Вінницька	1	-	-	-	-
Волинська	3	-	1	-	-
Дніпропетровська	4	-	1	-	1
Донецька	8	-	3	1	-
Житомирська	8	-	-	2	-
Закарпатська	1	-	2	-	1
Запорізька	1	-	-	2	-
Івано-Франківська	-	-	1	-	-
Київська	12	-	1	6	2
Кіровоградська	2	-	-	2	-
Луганська	-	-	-	3	-
Львівська	8	-	2	1	-
Миколаївська	2	-	1	1	-
Одеська	2	-	1	2	-
Полтавська	2	-	1	1	-
Рівненська	4	-	-	1	-
Сумська	2	-	-	-	-
Тернопільська	-	-	-	-	-
Харківська	5	-	1	2	-
Херсонська	6	-	-	-	-
Хмельницька	7	-	1	1	-
Черкаська	4	-	1	2	1
Чернівецька	1	-	-	-	-
Чернігівська	1	-	-	2	-
Київ	14	-	4	8	2
Разом	98	0	21	37	7

*Рішення ВКДКА:

- 1) залишити скаргу без задоволення, а рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – без змін;
- 2) змінити рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури;
- 3) скасувати рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та ухвалити нове рішення;
- 4) направити справу для нового розгляду до відповідної Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та зобов'язати Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури вчинити певні дії.

I

Кількість
проведених засідань

2017	2018	2019
кількість проведених засідань		
12	12	12
к-ть змінених рішень КДКА		
2	0	0
кількість скасованих рішень КДКА та ухвалених нових рішень		
33	28	21
кількість скасованих рішень КДКА та направлених справ для нового розгляду до відповідної КДКА із зобов'язанням вчинити певні дії		
35	50	37
кількість постанов		
8	5	2

II

Кількість розглянутих скарг на рішення, дії чи бездіяльність КДКА

2017	2018	2019
кількість скарг, залишених без задоволення, а рішень КДКА - без змін		
149	123	98
к-ть змінених рішень КДКА		
2	0	0
кількість скасованих рішень КДКА та ухвалених нових рішень		
33	28	21
кількість скасованих рішень КДКА та направлених справ для нового розгляду до відповідної КДКА із зобов'язанням вчинити певні дії		
35	50	37
кількість постанов		
8	5	2

III

Кількість проведених заходів з підвищення кваліфікації адвокатів

2017	2018	2019
		
29	11	23

IV

Кількість розроблених методичних рекомендацій або наданих роз'яснень щодо діяльності ВКДКА

2017	2018	2019
		
0	2	4

V

Діловодство

2017	2018	2019
загальна кількість вхідної кореспонденції		
1870	1751	1686
звернення фізичних та юридичних осіб, адвокатів		
1112	890	814
листування з центральними та місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування з основних (профільних питань) діяльності		
0	8	1
листування Рад адвокатів регіонів з НААУ, РАУ, ВРКА та КДКА з основних (профільних) питань діяльності		
513	486	446
депутатські запити, звернення та документи щодо їх виконання		
3	6	1
кількість розглянутих по суті звернень		
1379	1212	1131
к-ть звернень, скерованих до іншої структури на розгляд		
249	178	126

VI

Судова діяльність

кількість судових справ, які знах-ся в провадженні ВКДКА у судах усіх рівнів, з них ВКДКА:			кількість судових справ, по яких прийняли рішення та які набрали законної сили:			загальна к-ть справ по юрисдикції:		
позивач	відповідач	третя особа	з них на користь ВКДКА	з них на користь інших суб'єктів	з них в адміністративному суді	з них в господарському суді	з них в судах загальної юрисдикції	
2017	0	77	8	19	5	83	0	2
2018	0	90	11	25	7	100	0	1
2019	0	104	15	34	9	118	0	1

ВКДКА | Фінансові показники статей балансу за 2019 рік

Надходження	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Надходження за рахунок перерахування від КДКА 20% щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	112 094	146 102	79 610
Надходження за іспити від майбутніх адвокатів	6 615 510	10 648 618	7 383 579
Пасивні доходи*	0	459 858	0
Дотації та субсидії	0	0	0
Інші надходження:	0	270 332	222 307
- благодійний внесок	0	15 000	0
- організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг до ВКДКА	0	255 332	222 307
Всього:	6 727 604 €	11 524 910 €	7 685 496 € ^{-33%}

* Пасивні доходи – доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті (Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI)
 **Інші надходження – надходження, вказані в ст. 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Статуту Національної асоціації адвокатів України (добровільні внески адвокатів, адвокатських бюро, адвокатських об'єднань, добровільні внески фізичних і юридичних осіб інші незаборонені законом джерела).

Витрати	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	1 006 920	1 929 234	2 732 557
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	521 069	1 021 492	1 412 251
Витрати на утримання офісу (оренда приміщень, охорона, господарські потреби, інтернет, зв'язок, канцтовари, утримання та оренда автомобіля, кур'єрські та поштові послуги, обслуговування*)	346 395	1 182 946	1 450 268
Організаційно-технічне забезпечення проведення засідань ВКДКА	281 526	523 629	482 273
Інші витрати: в тому числі:	497 269	1 874 345	1 079 409
- Бухгалтерські, банківські та нотаріальні послуги	281 166	182 530	294 366
- Поштові витрати та доставка	41 864	46 462	92 920
- Інші організаційні витрати (відраження, виготовлення посвідчень, проживання, харчування, сканування та інше)	174 239	202 640	609 887
- Придбання основних засобів та нематеріальних активів	0	1 442 713	82 237
Перерозподіл коштів на потреби РАУ НААУ	—	1 400 000	1 600 000
Всього:	2 772 182	6 531 646 €	7 156 758 € ^{+10%}

*Інші витрати - витрати, за напрямками визначеними Радю адвокатів України, або спеціальними проектами/програмами НААУ, що не суперечать Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Загальна кількість адвокатів у ЄРАУ в розрізі регіональної присутності

(Станом на 09/12/2019 р.)

Загальна кількість адвокатів у ЄРАУ, станом на 09.12.2019 р.

Кількість адвокатів у ЄРАУ (без зупинених/припинених/анульованих), станом на 09.12.2019 р.

Кількість зупинених/припинених/анульованих, станом на 09.12.2019 р.

Регіон:

АР Крим

2019

2018

2017

Регіон:

Закарпатська область

2019

2018

2017

Вінницька область

2019

2018

2017

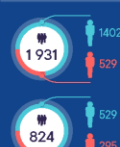

Запорізька область

2019

2018

2017

Волинська область

2019

2018

2017

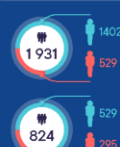

Івано-Франківська область

2019

2018

2017

Дніпропетровська область

2019

2018

2017

Київська область

2019

2018

2017

Донецька область

2019

2018

2017

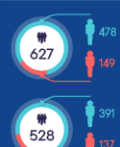

Кіровоградська область

2019

2018

2017

Житомирська область

2019

2018

2017

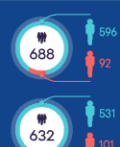

Луганська область

2019

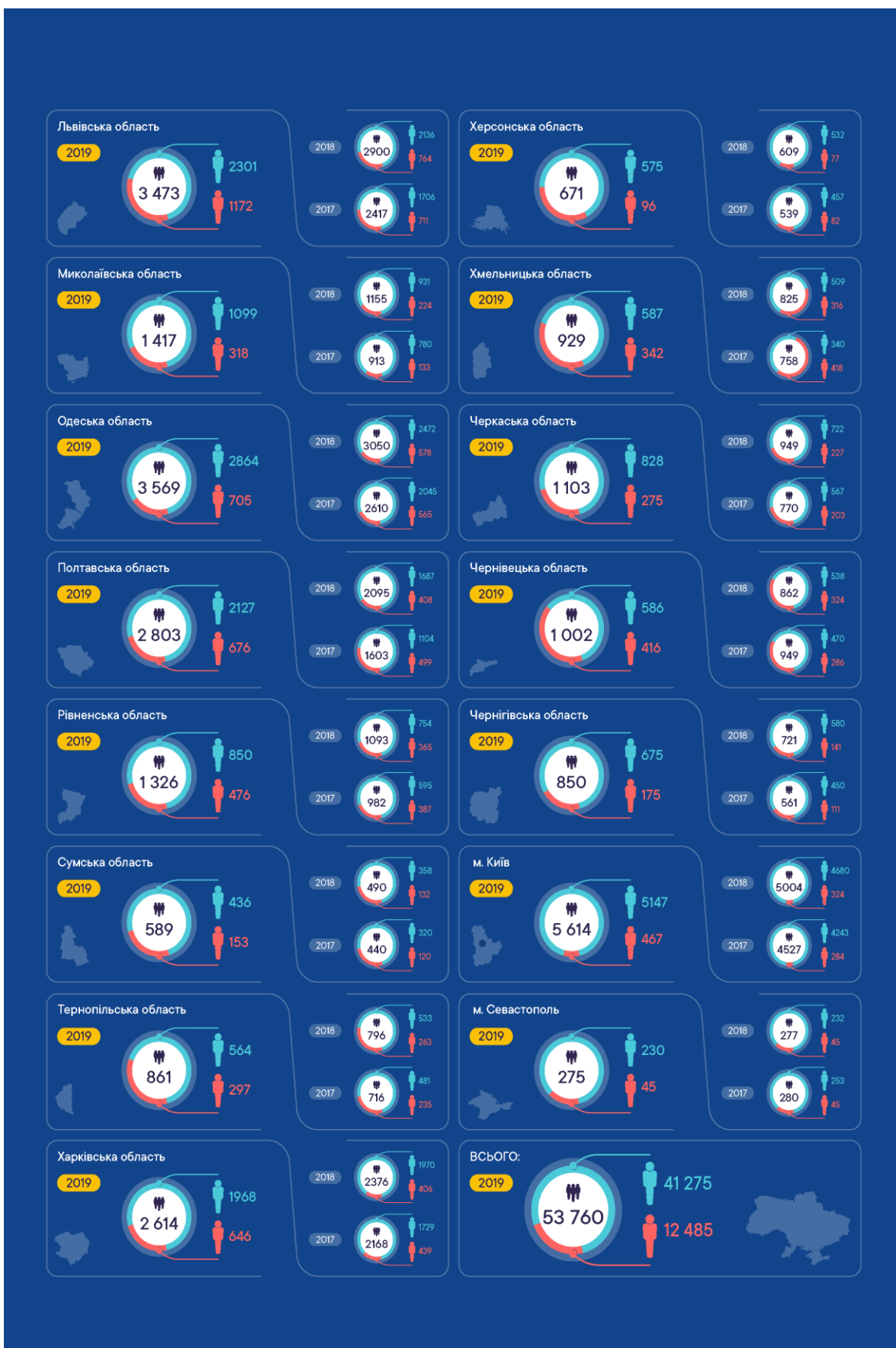

2018

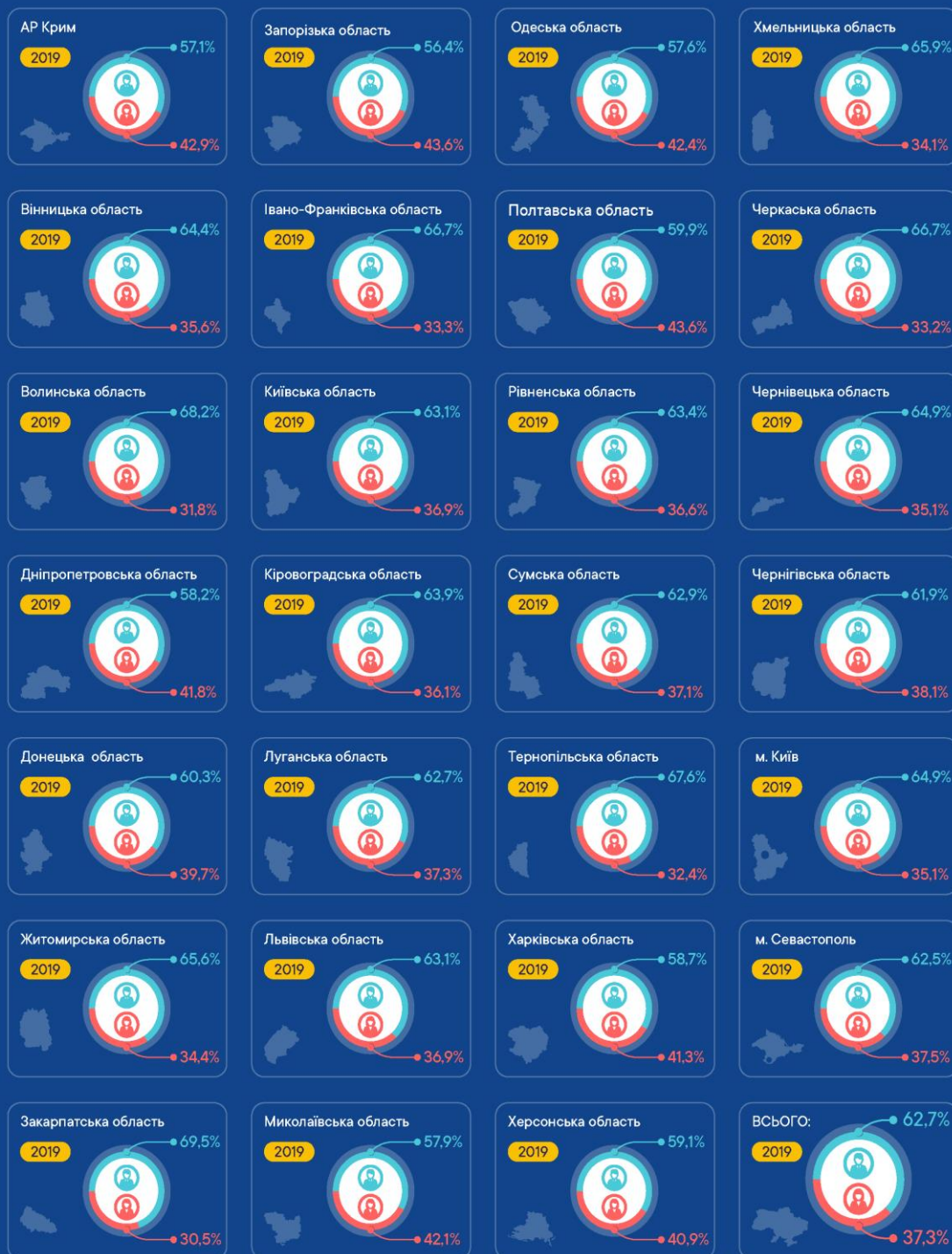
2017

Гендерно-соціальна роль адвоката

(Станом на 09/12/2019)

Заходи з підвищення кваліфікації, проведені НААУ

№	Дата проведення	Місце проведення	Тип заходу	Кількість учасників
1	01.02.2019	м. Київ	Комітет верховенства права НААУ	60
2	23.02.2019	м. Київ	Підвищення кваліфікації адвокатів м.Київ	700
3	16.03.2019	м. Чернігів	Підвищення кваліфікації адвокатів Чернігівської області	400
4	23.03.2019	м. Кропивницький	Підвищення кваліфікації адвокатів Кіровоградської області	350
5	06.04.2019	м. Житомир	Підвищення кваліфікації адвокатів Житомирської області	506
6	08.04.2019	м. Київ	Реалізація кримінального закону під час досудового розслідування (NextGen)	74
7	20.04.2019	м. Суми	Семінар з підвищення кваліфікації для адвокатів Сумської області	300
8	15.05.2019	м. Черкаси	Справи, що виникають із правовідносин захисту права інтелектуальної власності. Експертиза об'єктів права інтелектуальної власності (НААУ)	27
9	15.05.2019	м. Київ	Етика у відносинах адвокатів та суддів (NextGen)	74
10	16.05.2019	м. Запоріжжя	Семінар присвячений актуальним питанням тлумачення та застосування українського законодавства, питанням взаємовідносин адвоката з державним та місцевим бюджетами (НААУ)	201
11	17.05.2019	м. Харків	Як подавати скаргу до ЄСПЛ за статтею 5 Конвенції про права людини (Право на свободу) (НААУ)	32
12	17.05.2019	м. Одеса	Маркетинг професійних послуг (NextGen Odesa)	74
13	18.05.2019	м. Львів	Семінар НААУ для адвокатів Львівської області	1500
14	20.05.2019	м. Київ	Помилки адвокатів під час обшуків. Майстер-клас Дениса Овчарова (NextGen)	74
15	22.05.2019	м. Харків	Сучасне податкове структурування бізнесу	45
16	25.05.2019	м. Запоріжжя	Семінар НААУ для адвокатів у Запорізькій області	1200
17	26.05.2019	м. Дніпро	Впровадження ЄСІТС. Досвід ЄС. Використання переваг Електронного суду	20
18	26.05.2019	м. Запоріжжя	Медіація: нові горизонти та можливості для адвоката	40
19	01.06.2019	м. Запоріжжя	Виклики, допити, обшуки: тактика роботи з клієнтом та підготовки до участі у процесуальних діях	40
20	01.06.2019	м. Харків	Рейдерство в агробізнесі: методи захисту та попередження	20
21	06.06.2019	м. Івано-Франківськ	Фінансовий (антикорупційний) контроль: цікаве для адвокатів	30
22	07.06.2019	м. Одеса	Особливості недопущення органів ДФС України до проведення податкової перевірки	40
23	07.06.2019	м. Київ	Вимоги КПК України щодо обов'язкової участі прокурора в засіданні. Що важливіше: дотримання прав людини чи норми закону? (NextGen)	74
24	07.06.2019	м. Рівне	Впровадження ЄСІТС. Досвід ЄС. Використання переваг Електронного суду	30

Заходи з підвищення кваліфікації, проведені НААУ (ч.2)

№	Дата проведення	Місце проведення	Тип заходу	Кількість учасників
25	08.06.2019	м. Миколаїв	Семінар НААУ для адвокатів Миколаївської області	345
26	09.06.2019	м. Миколаїв	Інформбезпека адвокатської діяльності та інформаційні новації у роботі адвоката	25
27	10.06.2019	м. Полтава	Державна допомога суб'єктам господарювання. Здійснення фінансового (антикорупційного) контролю – поради адвокатам	20
28	11.06.2019	м. Київ	Податкові запити: відповісти чи ігнорувати (NextGen)	74
29	14.06.2019	м. Полтава	Особливості недопущення органів ДФС України до проведення податкової перевірки	35
30	15.06.2019	м. Львів	Конституційна скарга в діяльності адвоката	8
31	15.06.2019	м. Миколаїв	Особливості представництва інтересів територіальних громад у судах в умовах децентралізації	35
32	15.06.2019	м. Полтава	Рейдерство в агробізнесі: методи захисту та попередження	22
33	15.06.2019	м. Запоріжжя	Особливості розгляду цивільних справ щодо захисту прав неповнолітніх. Процесуальні та психологічні особливості опитування дитини у кримінальному процесі	50
34	19.06.2019	м. Львів	Ефективна касація в адміністративному судочинстві	26
35	20.06.2019	м. Івано-Франківськ	Окремі аспекти застосування норм права у кредитних спорах, спори про визнання правочинів недійсними	36
36	21.06.2019	м. Запоріжжя	Адвокатська етика в професійній діяльності адвоката	190
37	21.06.2019	м. Львів	Інформбезпека адвокатської діяльності та інформаційні новації у роботі адвоката	20
38	22.06.2019	м. Запоріжжя	Особливості надання адвокатами правової допомоги особам, які постраждали від насильства стосовно жінок та домашнього насильства	30
39	22.06.2019	м. Чернівці	Інформбезпека адвокатської діяльності та інформаційні новації у роботі адвоката	30
40	29.06.2019	м. Одеса	Регулювання Інтернету: Нова прецедентна практика ЄСПЛ	45
41	12.07.2019	м. Львів	ІТ індустрія: реалії судочинства та адвокатури	48
42	20.07.2019	м. Рівне	Семінар Національної асоціації адвокатів України з підвищення кваліфікації для адвокатів Рівненської області	385
43	27.07.2019	м. Одеса	Семінар Національної асоціації адвокатів України з підвищення кваліфікації для адвокатів Одеської області	902
44	14.08.2019	м. Харків	Тренінг: «Кредитні правовідносини»	87
45	15.08.2019	м. Київ	Круглий стіл на тему «Забезпечення соціальних прав адвокатів»	32
46	16.08.2019	м. Одеса	Семінар для адвокатів Одеси «Поточні спори. Теоретичні та практичні аспекти»	84
47	17.08.2019	м. Харків	Тренінг: «Особливості розгляду цивільних справ щодо відшкодування моральної шкоди»	52
48	22.08.2019	м. Харків	Семінар: «Перевірки ДФС: «Допускати чи не допускати?», - ось в чому питання...»	80
49	23.08.2019	м. Одеса	Тренінг: «Особливості розгляду цивільних справ щодо відшкодування моральної шкоди»	65

Заходи з підвищення кваліфікації, проведені НААУ (ч.3)

№	Дата проведення	Місце проведення	Тип заходу	Кількість учасників
50	30.08.2019	м.Івано-Франківськ	Тренінг: «Змагальність прокурора та адвоката: погляд слідчого судді»	31
51	30.08.2019	м. Полтава	Тренінг: «Виклики, допити, обшуки: тактика роботи з клієнтом та підготовки до участі у процесуальних діях»	46
52	31.08.2019	м. Харків	Тренінг: «Виклики, допити, обшуки: тактика роботи з клієнтом та підготовки до участі у процесуальних діях»	82
53	31.08.2019	м. Запоріжжя	Тренінг: «Особливості розгляду цивільних справ щодо відшкодування моральної шкоди»	41
54	06.09.2019	м. Дніпро	Тренінг: «Медіація: нові горизонти та можливості для адвоката»	40
55	07.09.2019	м. Дніпро	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Дніпропетровської області	986
56	14.09.2019	м. Запоріжжя	«Надання правової допомоги клієнтам при ДТП»	59
57	14.09.2019	м.Дніпро	Семінар: "Конституційна скарга в діяльності адвоката"	31
58	14.09.2019	м. Северодонецьк	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Луганської області	173
59	18.09.2019	м. Київ	Семінар: «Балістична експертиза в судовій практиці»	58
60	26.09.2019	м. Одеса	Тренінг: «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні»	29
61	27.09.2019	м. Львів	Тренінг за проектом Ради Європи HELP "Внутрішнє переміщення"	28
62	28.09.2019	м. Краматорськ	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Донецької області	157
63	12.10.2019	м. Харків	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Харківської області	400
64	19.10.2019	м. Чернівці	Семінар: "Конституційна скарга в діяльності адвоката"	32
65	19.10.2019	м. Хмельницький	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Хмельницької області	187
66	26.10.2019	м. Харків	Семінар: "Конституційна скарга в діяльності адвоката"	41
67	26.10.2019	м. Луцьк	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Волинської області	165
68	02.11.2019	м. Черкаси	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Черкаської області	385
69	09.11.2019	м. Тернопіль	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Тернопільської області	296
70	23.11.2019	м. Ужгород	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Закарпатської області	226
71	30.11.2019	м. Полтава	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Полтавської області	382
72	07.12.2019	м. Вінниця	Семінар НААУ з підвищення кваліфікації для адвокатів Вінницької області	287
73	07.12.2019	м. Полтава	Конституційна скарга як засіб юридичного захисту прав і свобод особи	45
74	20.12.2019	м. Одеса	Семінар НААУ та Молодіжного комітету НААУ –«UNBA NextGen» з підвищення кваліфікації для адвокатів Одеської області	164

Всього: 13 008

Заходи з підвищення кваліфікації, проведені НААУ спільно з іншими організаціями

№	Дата проведення	Місце проведення	Тип заходу	Кількість учасників
1	30.01.2019	м. Київ	Правовий практикум НААУ та ЮЖ "Право України"	110
2	22.02.2019	м.Житомир	КДКА Житомирської обл та НААУ	22
3	02.03.2019	м. Київ	Правовий практикум НААУ та ЮЖ "Право України"	62
4	15.03.2019	м. Київ	Правовий практикум НААУ та ЮЖ "Право України"	91
5	16.03.2019	м. Київ	НААУ та HELP	30
6	21.03.2019	м.Київ	English Law Day Forum	146
7	09.04.2019	м. Харків	Судове провадження у кримінальних справах в США (НААУ, Рада адвокатів Харківської області)	95
8	12.04.2019	м. Харків	Особливості недопущення органів ДФС України до проведення податкової перевірки (НААУ, РА Харків)	100
9	13.04.2019	м. Хмельницький	Змагальність прокурора та адвоката: погляд слідчого судді (НААУ, РА Хмельницької області)	80
10	17.04.2019	м. Київ	Практикум "Забезпечення конституційного права на захист у кримінальному провадженні" (НААУ + ЮЖ "Право України")	87
11	20.04.2019	м. Одеса	Інформаційні новації у роботі адвоката (НААУ та РА Одеської області)	32
12	16.05.2019	м. Харків	Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку (НААУ, РА Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)	200
13	18.05.2019	м. Дніпро	Критерії прийнятності заяв до Європейського суду з прав людини (НААУ + РЄ)	30
14	18.05.2019	м. Хмельницький	Стамбульська конвенція: інструмент для посилення боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством в Україні(НААУ + РЄ)	30
15	25.05.2019	м. Харків	Основні принципи захисту прав людини у сфері біомедицини(НААУ + РЄ)	30
16	25.05.2019	м. Херсон	Форум адвокатів "ТАВРІЙСЬКИЙ ОБРІЙ" (РА Херсон)	200
17	25.05.2019	м. Київ	Legal Business for Young (NextGen + Мінюст)	74
18	31.05.2019	м. Київ	II міжнародна конференція «Процедура врегулювання спору за участю судді: міжнародний та український досвід» (НААУ + IFA)	80
19	31.05.2019	м. Київ	Висновки Великої Палати Верховного Суду у цивільних та господарських справах (НААУ + ЮЖ "Право України")	190
20	08.06.2019	м. Одеса	Особливості надання адвокатами правової допомоги особам, які постраждали від насильства стосовно жінок та домашнього насильства (НААУ + РЄ)	30
21	21.06.2019	м. Київ	Висновки великої палати Верховного Суду у кримінальних та адміністративних справах (НААУ + ЮЖ "Право України")	150
22	21.06.2019	м. Одеса	V Всеукраїнському форумі «Медіація і право» (НААУ, Верховний суд, Укр академ медіації, Мінюст)	100
23	12.07.2019	м. Харків	Особливості надання адвокатами правової допомоги особам, які постраждали від насильства стосовно жінок та домашнього насильства (НААУ + РЄ)	26
24	12.07.2019	м. Київ	Фахова дискусія з кримінального права та процесу	141

Заходи з підвищення кваліфікації, проведені НААУ спільно з іншими організаціями (ч. 2)

№	Дата проведення	Місце проведення	Тип заходу	Кількість учасників
25	28.08.2019	м. Харків	Тренінг за проектом Ради Європи HELP "Внутрішнє переміщення"	29
26	05.09.2019	м. Одеса	Тренінг за проектом Ради Європи HELP "Внутрішнє переміщення"	34
27	19.09.2019	м. Одеса	Фахова дискусія з питань захисту в кримінальному провадженні	160
28	20.09.2019	м. Одеса	Лекція для молодих адвокатів на тему «Право - зроблено в Німеччині»	165
29	28.09.2019	м. Тернопіль	Тренінг: "Особливості надання адвокатами правової допомоги особам, які постраждали від насильства стосовно жінок та домашнього насильства"	29
30	28.09.2019	м. Луцьк	Тренінг: Особливості надання адвокатами правової допомоги особам, які постраждали від насильства стосовно жінок та домашнього насильства	20
31	05.10.2019	м. Київ	Семінар: "Монополія адвокатів та право на захист у справах ЄСПЛ щодо України"	75
32	09.10.2019	м. Рівне	Тренінг: «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні»	94
33	11.10.2019	м. Одеса	Майстер клас: "Заручник образу адвоката: самопіар на порожньому місці"	54
34	15.10.2019	м. Івано-Франківськ	Тренінг: «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні»	43
35	15.11.2019	м. Одеса	IX Міжнародна науково-практична конференція «АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ» (Майстер-клас: "Специфіка діяльності адвоката у кримінальних справах")	323
36	15.11.2019	м. Одеса	IX Міжнародна науково-практична конференція «АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ» (Майстер-клас: "Практична діяльність адвоката у цивільних та господарських справах")	55
37	15.11.2019	м. Одеса	IX Міжнародна науково-практична конференція «АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ» (Пленарне засідання)	23
Всього: 3 240				

НААУ | Фінансові показники статей балансу за 2019 рік

Надходження	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Надходження за рахунок перерахування від РАР 30% щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	1 316 979	1 293 488	1 637 175
Щорічні внески адвокатів на реалізацію статутних завдань органів адвокатського самоврядування	16537143	19 061 209	26 678 129
Інші, в т.ч. пасивні доходи*	501 005	817 109	1 018 992
Перерозподіл коштів на потреби РАУ, НААУ	0	1 400 000	1 600 000
Ордерні книжки	518	1 277	109
Благодійна допомога	0	44 800	22 400
Фінансова допомога	190 540	300 000	0
Організаційно-технічне забезпечення роботи Експертної ради	124 800	492 190	0
Стажування	0	8 622 087	8 547 254
Надання копій документів	4 173	0	5 216
Суборенда приміщення	403 371	1 836 238	0
Розгляд скарги	0	1 762	182 000
Продаж основних засобів	0		0
Участь у заході	0	194 739	108 782
Всього:	19 078 529 ₴	34 064 899 ₴	39 800 057 ₴ ^{+17%}

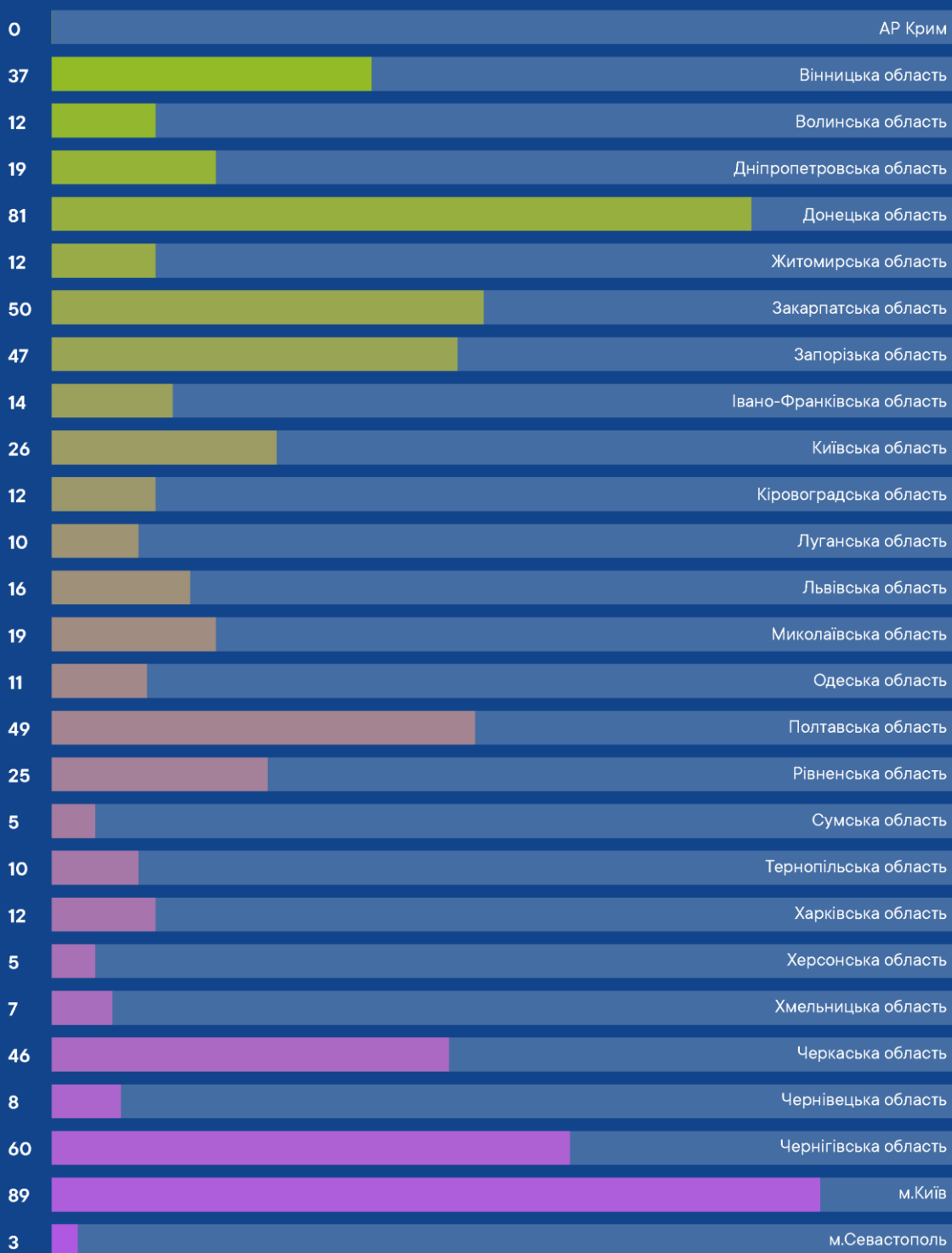
* Пасивні доходи – доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті (Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI)

Витрати	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	3 333 763	5 032 522	6 947 322
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	2 076 854	2 942 549	3 671 294
Витрати на утримання офісу (оренда приміщень, охорона, господарські потреби, інтернет, зв'язок, канцтовари, утримання та оренда автомобіля, кур'єрські та поштові послуги, обслуговування*)	4 343 114	8 449 157	8 179 692
Організаційно-технічне забезпечення проведення З'їздів адвокатів, засідань Ради адвокатів України, конференцій, нарад, круглих столів тощо	2 454 685	4 495 645	6 298 083
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	2 015 880	2 696 296	2 115 467
Витрати на виготовлення службових посвідчень керівникам органів адвокатського самоврядування; посвідчень адвокатів, дипломів тощо	586 665	5 282 29	5 298 47
Утримання офіційного Веб-сайту; друк вісника НААУ	2 040 590	3 356 850	4 092 398
Витрати на оплату бухгалтерських, юридичних та нотаріальних послуг	786 263	4 239 824	6 927 207
Придбання основних засобів та нематеріальних активів	922 676	1 037 519	944 072
Фінансова допомога	—	100 000	0
Всього:	11 329 726 ₴	32 878 591 ₴	39 705 382 ₴ ^{+21%}

* До складу витрат на утримання офісу увійшли витрати на канцтовари, які використовувались на організацію заходів та семінарів з підвищення кваліфікації адвокатів та витрати на паливо-мастильні матеріали, які використовувались на організацію заходів та семінарів з підвищення кваліфікації адвокатів.

Кількість адвокатів, яким надано трансфер (2019 р.)

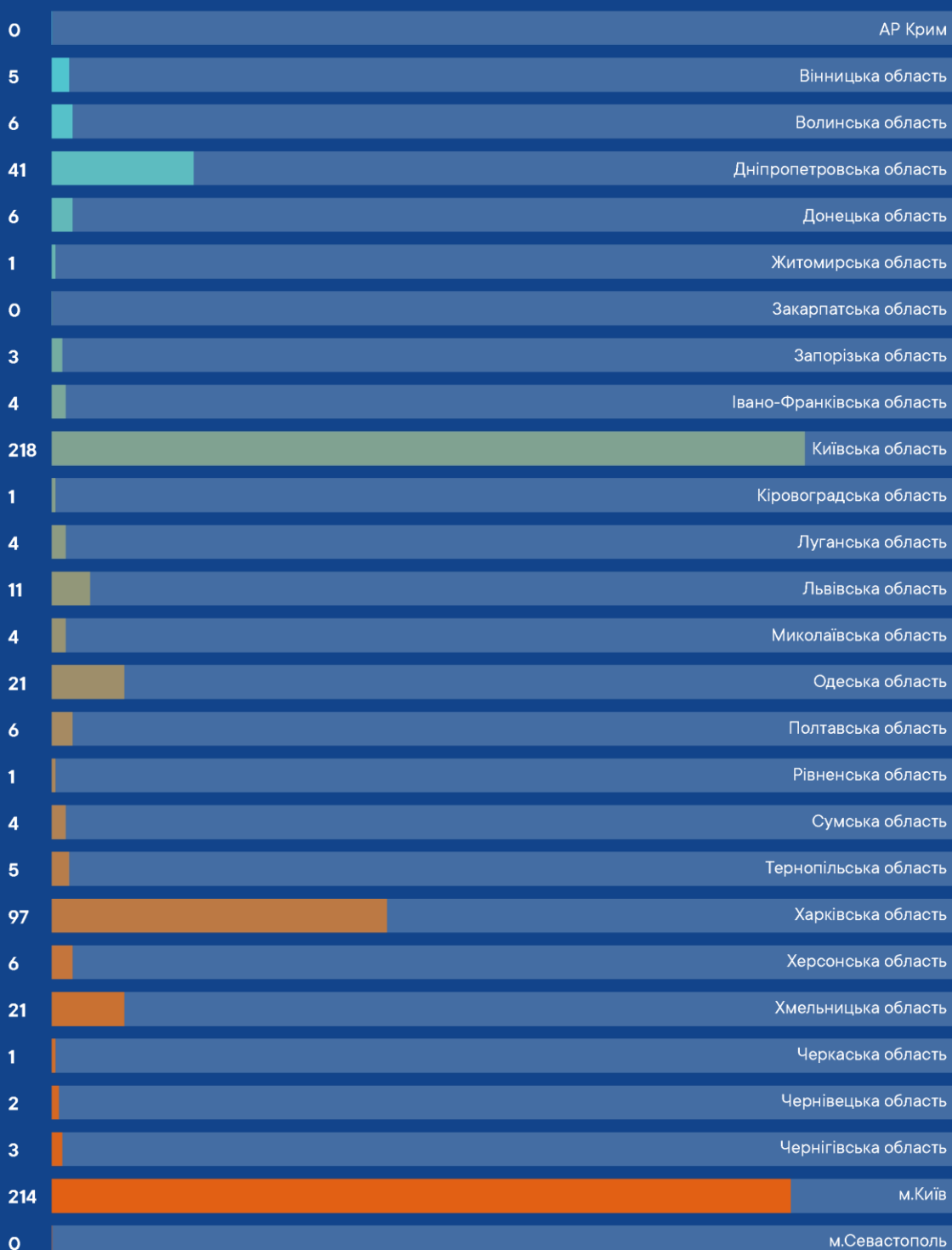
Видано трансферів:

ВСЬОГО: **702**

Кількість адвокатів, яким надано трансфер (2019 р.)

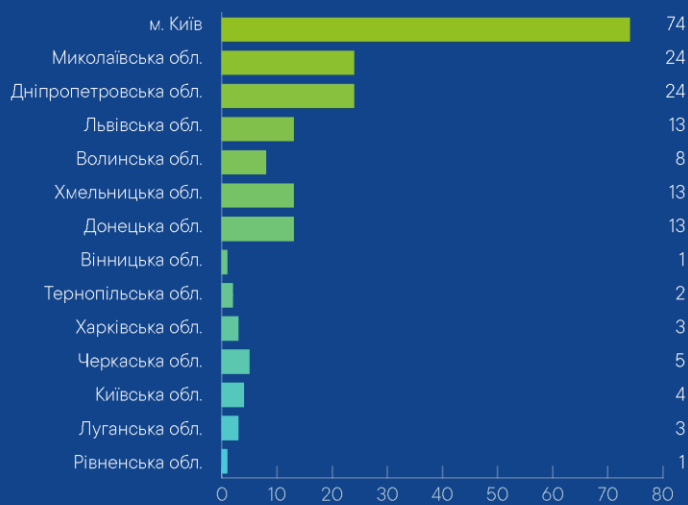
Отримано трансферів:

ВСЬОГО: **685**

Активність адвокатів у наданні послуг Pro Bono

(Станом на 09/12/2019)

175

Рада адвокатів Дніпропетровської області

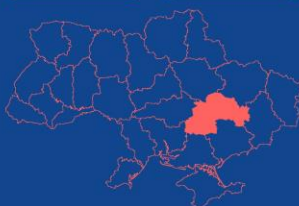
<p>кількість проведених засідань РАР</p> <p>17</p>	<p>прийнятих рішень</p> <p>181</p>
<p>звернень адвокатів про ненадання інформації</p> <p>79</p>	<p>нових адвокатів внесено до бази даних ЄРАУ</p> <p>541</p>
<p>семінарів та тренінгів для адвокатів</p> <p>47</p>	<p>загальна кількість вхідної кореспонденції</p> <p>1968</p>

РАР Фінансові показники статей балансу Дніпропетровської області за 2019 рік		
Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	3349503	4149727
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	1277817	1097465
Інші надходження **	642116	1008021
Всього:	5269436	6255213 ^{+19%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	1330768	2342637
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	595862	414512
Витрати на відрядження:	116979	138419
Утримання офісу:	393863	446888
Діяльність РАР, у тому числі:	337257	1351186
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	220997	891940
Витрати на виготовлення ордерних книжок	38472	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	77788	184875
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	279238	145796
Всього:	3053967	4839438 ^{+58%}

КДКА Дніпропетровської області

<p>рішень КДКА</p> <p>13</p>	<p>рішень кваліфікаційної палати КДКА</p> <p>21</p>
<p>рішень дисциплінарної палати КДКА</p> <p>30</p>	<p>осіб допущено до кваліфікаційного іспиту</p> <p>189</p>
<p>справ у провадженні</p> <p>26</p>	<p>загальна кількість вхідної кореспонденції</p> <p>419</p>

КДКА Фінансові показники статей балансу Дніпропетровської області за 2019 рік		
Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складання кваліфікаційного іспиту	—	1585031
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	—	54405
Інші надходження	—	0
Всього:	—	1639436 ^{+100%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	—	870616
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	—	203800
Витрати на відрядження:	—	31369
Утримання офісу:	—	292311
Діяльність КДКА, у тому числі:	—	9900
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	—	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту	—	9900
Інші витрати	—	56000
Всього:	—	1463996 ^{+100%}

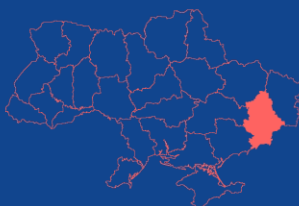
Рада адвокатів Донецької області

РАР | Фінансові показники статей балансу Донецької області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	2245600	3043700
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	1207200	772000
Інші надходження **	59800	223300
Всього:	3512600	4039000 ^{+15%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	837200	1939970
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	423000	309600
Витрати на відрядження:	120200	108400
Утримання офісу:	94600	370130
Діяльність РАР, у тому числі:	335100	699450
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	20600	56900
Витрати на виготовлення ордерних книжок	48800	35900
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	13300	20200
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	65000	546650
Всього:	1875100	3974200 ^{+112%}

КДКА Донецької області

КДКА | Фінансові показники статей балансу Донецької області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складання кваліфікаційного іспиту	2684694	1449488
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	16254	277838
Інші надходження	13476	0
Всього:	2714424	1727326 ^{-36%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	1465613	1324480
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	321892	267467
Витрати на відрядження:	273509	205735
Утримання офісу:	101732	123996
Діяльність КДКА, у тому числі:	2642	0
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту	2642	0
Інші витрати	129984	17977
Всього:	2295372	1939655 ^{-15%}

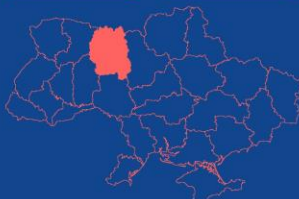
Рада адвокатів Житомирської області

РАР | Фінансові показники статей балансу Житомирської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	701645	894473
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	220392	250110
Інші надходження **	25125	75404
Всього:	947162	1219987 ^{+29%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	386471	546157
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	198468	111575
Витрати на відрядження:	32075	77769
Утримання офісу:	84851	65208
Діяльність РАР, у тому числі:	53120	76455
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	28782	73893
Витрати на виготовлення ордерних книжок	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	24338	0
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	60122	34805
Всього:	815107	911969 ^{+12%}

КДКА Житомирської області

КДКА | Фінансові показники статей балансу Житомирської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складання кваліфікаційного іспиту	730131	701837
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	16332	11784
Інші надходження	0	46459
Всього:	746463	760080 ^{+7%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	79323	329147
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	43875	72412
Витрати на відрядження:	33054	45062
Утримання офісу:	28890	19707
Діяльність КДКА, у тому числі:	0	0
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту	0	0
Інші витрати	205117	6139
Всього:	390259	472467 ^{+21%}

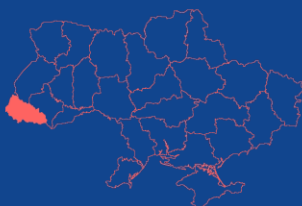
Рада адвокатів Закарпатської області

РАР | Фінансові показники статей балансу Закарпатської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	901714	1250397
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	1300023	894550
Інші надходження **	533000	31823
Всього:	2734737	2176770 ^{-20%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	114069	186360
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	21582	40999
Витрати на відрядження:	329754	440754
Утримання офісу:	107726	138004
Діяльність РАР, у тому числі:	1492515	1197608
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	1439260	0
Витрати на виготовлення ордерних книжок	5895	8250
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	47360	107338
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	723219	183709
Всього:	2788865	2187434 ^{-22%}

КДКА Закарпатської області

КДКА | Фінансові показники статей балансу Закарпатської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складання кваліфікаційного іспиту	3215910	2013500
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	0	21637
Інші надходження	85205	425986
Всього:	3301115	2461123 ^{-25%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	307300	684993
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	141925	137499
Витрати на відрядження:	67479	88222
Утримання офісу:	53402	448432
Діяльність КДКА, у тому числі:	773368	846926
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	762605	837708
Витрати на виготовлення свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту	10763	9218
Інші витрати	223607	111489
Всього:	1567081	2317561 ^{+48%}

Рада адвокатів Запорізької області

кількість проведених засідань РАР

25

прийнятих рішень

605

звернень адвокатів про ненадання інформації

7

нових адвокатів внесено до бази даних ЄРАУ

529

семінарів та тренінгів для адвокатів

4

загальна кількість вхідної кореспонденції

1290

РАР | Фінансові показники статей балансу Запорізької області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	2040481	2610984
Надходження коштів як оплати за проходження стажування	1213198	1352223
Інші надходження **	591695	553464
Всього:	3845374	4516671 ^{+17%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	993416	1311007
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	217478	288421
Витрати на відрядження:	20121	13684
Утримання офісу:	21717	2008751
Діяльність РАР, у тому числі:	211067	327344
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	28908	32268
Витрати на виготовлення ордерних книжок	91393	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	0	90213
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	5393670	519083
Всього:	6857469	4468290 ^{-35%}

КДКА Запорізької області

рішень КДКА

99

рішень кваліфікаційної палати КДКА

375

рішень дисциплінарної палати КДКА

65

осіб допущено до кваліфікаційного іспиту

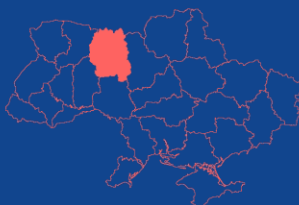
328

справ у провадженні

8

загальна кількість вхідної кореспонденції

145

КДКА | Фінансові показники статей балансу Запорізької області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складення кваліфікаційного іспиту	2846475	1743814
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	21382	26121
Інші надходження	62165	106242
Всього:	2930022	1876177 ^{-36%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	216741	309913
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	47135	68181
Витрати на відрядження:	83483	104861
Утримання офісу:	39747	42725
Діяльність КДКА, у тому числі:	1895	1091184
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	1091184
Витрати на виготовлення свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту	1895	0
Інші витрати	2404593	14549
Всього:	2793594	1631413 ^{-42%}

Рада адвокатів Київської області

РАР | Фінансові показники статей балансу Київської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	9153312	9578235
Надходження коштів як оплати за проходження стажування	0	2670758
Інші надходження **	209098	3307906
Всього:	9362410	15556899 ^{+66%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	2592237	3439512
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	570180	786168
Витрати на відрядження:	0	0
Утримання офісу:	1723478	1511756
Діяльність РАР, у тому числі:	268697	6042243
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	268697	416687
Витрати на виготовлення ордерних книжок	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	0	0
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	4207818	826687
Всього:	9362410	12606366 ^{+95%}

КДКА Київської області

КДКА | Фінансові показники статей балансу Київської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складання кваліфікаційного іспиту	4676862	4631704
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	286703	494348
Інші надходження	19521	20208
Всього:	4983086	5146260 ^{+3%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	3058233	3689859
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	659929	791524
Витрати на відрядження:	35765	53726
Утримання офісу:	732993	994892
Діяльність КДКА, у тому числі:	0	0
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту	0	0
Інші витрати	265545	103317
Всього:	4752465	5633318 ^{+19%}

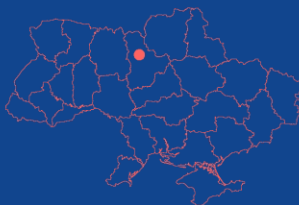
Рада адвокатів Міста Києва

РАР | Фінансові показники статей балансу міста Києва за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	—	—
Надходження коштів як оплати за проходження стажування	—	—
Інші надходження **	—	—
Всього:	—	—
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	—	—
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	—	—
Витрати на відрядження:	—	—
Утримання офісу:	—	—
Діяльність РАР, у тому числі:	—	—
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	—	—
Витрати на виготовлення ордерних книжок	—	—
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	—	—
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	—	—
Всього:	—	—

КДКА Міста Києва

КДКА | Фінансові показники статей балансу міста Києва за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складення кваліфікаційного іспиту	2072987	2679772
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	0	0
Інші надходження	0	8236
Всього:	2072987	2688008 ^{+30%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	547463	925323
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	120442	203571
Витрати на відрядження:	64442	182172
Утримання офісу:	1030245	1125160
Діяльність КДКА, у тому числі:	280780	229466
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	256917	210058
Витрати на виготовлення свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту	23863	19408
Інші витрати	29615	22316
Всього:	2072987	2688008 ^{+30%}

Рада адвокатів Львівської області

кількість проведених засідань РАР

22

прийнятих рішень

2909

звернень адвокатів про ненадання інформації

0

нових адвокатів внесено до бази даних ЄРАУ

577

семінарів та тренінгів для адвокатів

4

загальне кількість вхідної кореспонденції

2114

РАР | Фінансові показники статей балансу Львівської області за 2019 рік

РАР Фінансові показники статей балансу Львівської області за 2019 рік		
Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	2855550	3166209
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	1033410	1004435
Інші надходження **	798215	1724972
Всього:	4687175	5895616 ^{+26%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	874532	1264515
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	261637	275234
Витрати на відрядження:	87088	106815
Утримання офісу:	207093	174399
Діяльність РАР, у тому числі:	169664	162413
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	12100	17200
Витрати на виготовлення ордерних книжок	0	26880
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	147148	118333
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	426923	0
Всього:	2026937	1983376 ^{-2%}

КДКА Львівської області

рішень КДКА

13

рішень кваліфікаційної палати КДКА

732

рішень дисциплінарної палати КДКА

74

осіб допущено до кваліфікаційного іспиту

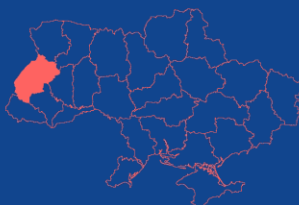
333

справ у провадженні

16

загальне кількість вхідної кореспонденції

410

КДКА | Фінансові показники статей балансу Львівської області за 2019 рік

КДКА Фінансові показники статей балансу Львівської області за 2019 рік		
Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складення кваліфікаційного іспиту	2757303	1583019
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	19619	43760
Інші надходження	23179	43126
Всього:	2800101	1669905 ^{-40%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	1673962	1083296
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	375140	259821
Витрати на відрядження:	53992	88391
Утримання офісу:	408674	409807
Діяльність КДКА, у тому числі:	5098	28578
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту	5098	28578
Інші витрати	18771	0
Всього:	2535637	1869893 ^{-26%}

Рада адвокатів Тернопільської області

кількість проведених засідань РАР

10

прийнятих рішень

228

звернень адвокатів про ненадання інформації

68

нових адвокатів внесено до бази даних ЄРАУ

56

семінарів та тренінгів для адвокатів

4

загальна кількість вхідної кореспонденції

2628

РАР | Фінансові показники статей балансу Тернопільської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	707394	729599
Надходження коштів як сплати за проходження стажування	190766	85129
Інші надходження **	125871	76271
Всього:	1024031	890999 ^{-13%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	222587	403681
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	49139	80403
Витрати на відрядження:	31293	29530
Утримання офісу:	96327	93376
Діяльність РАР, у тому числі:	45849	124828
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	18987	39800
Витрати на виготовлення ордерних книжок	7480	5198
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	10020	23679
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	37884	36381
Всього:	483079	768199 ^{-6%}

КДКА Тернопільської області

рішень КДКА

10

рішень кваліфікаційної палати КДКА

106

рішень дисциплінарної палати КДКА

8

осіб допущено до кваліфікаційного іспиту

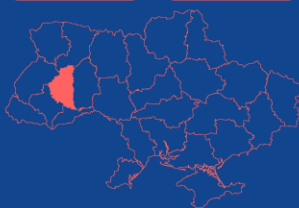
54

справ у провадженні

7

загальна кількість вхідної кореспонденції

135

КДКА | Фінансові показники статей балансу Тернопільської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складення кваліфікаційного іспиту	700304	212675
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	0	4014
Інші надходження	8290	0
Всього:	708594	216689 ^{-69%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	251569	296180
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	55346	63323
Витрати на відрядження:	42986	59161
Утримання офісу:	89023	82751
Діяльність КДКА, у тому числі:	2405	2158
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	2405	1855
Витрати на виготовлення свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту	0	303
Інші витрати	63743	15951
Всього:	505072	519524 ^{+3%}

Рада адвокатів Харківської області

кількість проведених засідань РАР

23

прийнятих рішень

910

звернень адвокатів про ненадання інформації

6

нових адвокатів внесено до бази даних ЄРАУ

104

семінарів та тренінгів для адвокатів

72

загальне кількість вхідної кореспонденції

4598

РАР | Фінансові показники статей балансу Харківської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Надходження щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в Україні	2392445	2831592
Надходження коштів як оплати за проходження стажування	230081	256703
Інші надходження **	320076	215014
Всього:	2942602	3303309 ^{+12%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	989793	1609671
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	510266	354128
Витрати на відрядження:	24346	92913
Утримання офісу:	124077	126140
Діяльність РАР, у тому числі:	152139	195374
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	48350
Витрати на виготовлення ордерних книжок	8100	26400
Витрати на виготовлення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	640	50550
Інші витрати* (послуги банку, пошти, нотаріуса, тощо)	1058431	1222665
Всього:	2859052	3600891 ^{+26%}

КДКА Харківської області

рішень КДКА

7

рішень кваліфікаційної палати КДКА

201

рішень дисциплінарної палати КДКА

629

осіб допущено до кваліфікаційного іспиту

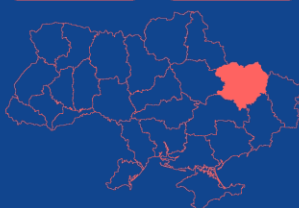
90

справ у провадженні

28

загальне кількість вхідної кореспонденції

711

КДКА | Фінансові показники статей балансу Харківської області за 2019 рік

Надходження	2018 рік	2019 рік
Плата за складення кваліфікаційного іспиту	649896	427516
Інші доходи - добровільні внески на матеріально-технічне забезпечення діяльності в сфері права; плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг	37793	316944
Інші надходження	0	109857
Всього:	687689	854317 ^{+24%}
Витрати	грн.	грн.
Загальний фонд оплати праці штатних працівників:	498482	535966
Обов'язкові відрахування (податки та збори):	256986	117913
Витрати на відрядження:	31100	22749
Утримання офісу:	82219	72128
Діяльність КДКА, у тому числі:	1584	1421
Організація заходів з підвищення кваліфікації адвокатів України	0	0
Витрати на виготовлення свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту	1584	1421
Інші витрати	56208	102148
Всього:	926579	852325 ^{-8%}

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник директора
Державного науково-дослідного
інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор

Т.О. Проценко

Т.О. Проценко .2019 р.

АКТ

**впровадження у науково-дослідну діяльність ДНДІ МВС України
результатів дисертації Гвоздія Валентина Анатолійовича «Адміністративно-
правовий статус органів адвокатського самоврядування» на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 –
адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право**

Комісія у складі: начальника науково-організаційного відділу ДНДІ МВС України, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Федотової Г.В., завідувача науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Кулика О.Г., ученого секретаря секретаріату Вченої ради ДНДІ МВС України, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Плугатар Т.А., склала цей акт про те, що результати дисертації Гвоздія Валентина Анатолійовича «Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування» мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну цінність і можуть бути використані й враховані в подальших науково-дослідних розробках Державного науково-дослідного інституту МВС України.

**Начальник науково-організаційного відділу
ДНДІ МВС України,
доктор юридичних наук, с.н.с.**

Г.В. Федотова **Г.В. Федотова**

**Завідувач науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та
проблем запобігання злочинності
ДНДІ МВС України,
доктор юридичних наук, с.н.с.**

О.Г. Кулик **О.Г. Кулик**

**Учений секретар секретаріату Вченої ради
ДНДІ МВС України,
кандидат юридичних наук, с.н.с.**

Т.А. Плугатар **Т.А. Плугатар**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
д.ю.н., професор
М.Н. Курко
« 10 листопада » 20 10 р.

А К Т

впровадження у навчальний процес Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП результатів дисертаційної роботи **Гвоздія Валентина Анатолійовича** на тему «**Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування**»
(спеціальність 12.00.07- адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право)

Комісія в складі:

- Головуючого – завідувача кафедри адміністративного, фінансового та банківського права, доктора юридичних наук, доцента Муравйова Кирила Володимировича

та членів комісії: завідувача кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності, д. ю. н., професора Заросила В.О., заступника завідувача кафедри адміністративного, фінансового та банківського права к.ю.н., доцента Бортника В.А.

склала цей акт з приводу впровадження результатів дисертаційної роботи здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування» у навчальний процес кафедри адміністративного, фінансового та банківського права та кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Результати наукових надбань використовувалися при підготовці і проведенні занять. Здобувачем підготовлені навчальні плани, розроблені лекції та плани семінарських занять, які були заслухані на засіданні кафедри адміністративного, фінансового та банківського права та кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Голова комісії:

 К. В. Муравйов

Члени комісії:

 В.О. Заросило

 В. А. Бортник

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Директор ВША НААУ
 С.Є. Кузьменко

13 січня 2020

А К Т

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
 Гвоздія В.А. “Адміністративно-правовий статус органів адвокатського
 самоврядування” в практичну діяльність Вищої школи адвокатури
 Національної асоціації адвокатів України**

Комісія у складі: Директора Вищої школи адвокатури НААУ Кузьменка С.Є, Ректора Вищої школи адвокатури НААУ Зейкана Я.П., Проректора Вищої школи адвокатури НААУ Василик І.Б., склала цей акт з приводу того, що результати проведеного Гвоздієм В.А. дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, що оприлюднені в тому числі у наступних наукових публікаціях:

Гвоздій В.А. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адміністративно-правових відносин. Наука і правоохорона. 2017. №3. Ч.2. С.30-34.

Гвоздій В.А. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. №2. С.81-84.

Гвоздій В.А. Генеза розвитку органів адвокатського самоврядування в західній Європі. Порівняльно-аналітичне право. 2019. №3. С.14-17. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/3.pdf

Гвоздій В.А. Розвиток підходів до розуміння адміністративно-правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. №3 (28). С.38-41.

Гвоздій В.А. Функції органів адвокатського самоврядування у системі органів публічного управління. Visegrad Journal on Human Rights. 2019. №4. Ч.2. С.39-42.

Попередні підсумки практичного використання зазначених практичних рекомендацій підтвердили їх ефективність під час використання в лекційних матеріалах з проблематики структури та діяльності органів адвокатського самоврядування України, правового статусу органів адвокатського самоврядування України та зарубіжних країн, організації системи підвищення кваліфікації для адвокатів, а також результати досліджень використані у розробці законопроектів щодо удосконалення Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність".

**Директор Вищої школи адвокатури
НААУ**

С.Є. Кузьменко

**Ректор Вищої школи адвокатури
НААУ**

Я.П. Зейкан

**Проректор Вищої школи адвокатури
НААУ**

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to I.B. Vasyluk.

І.Б. Василик